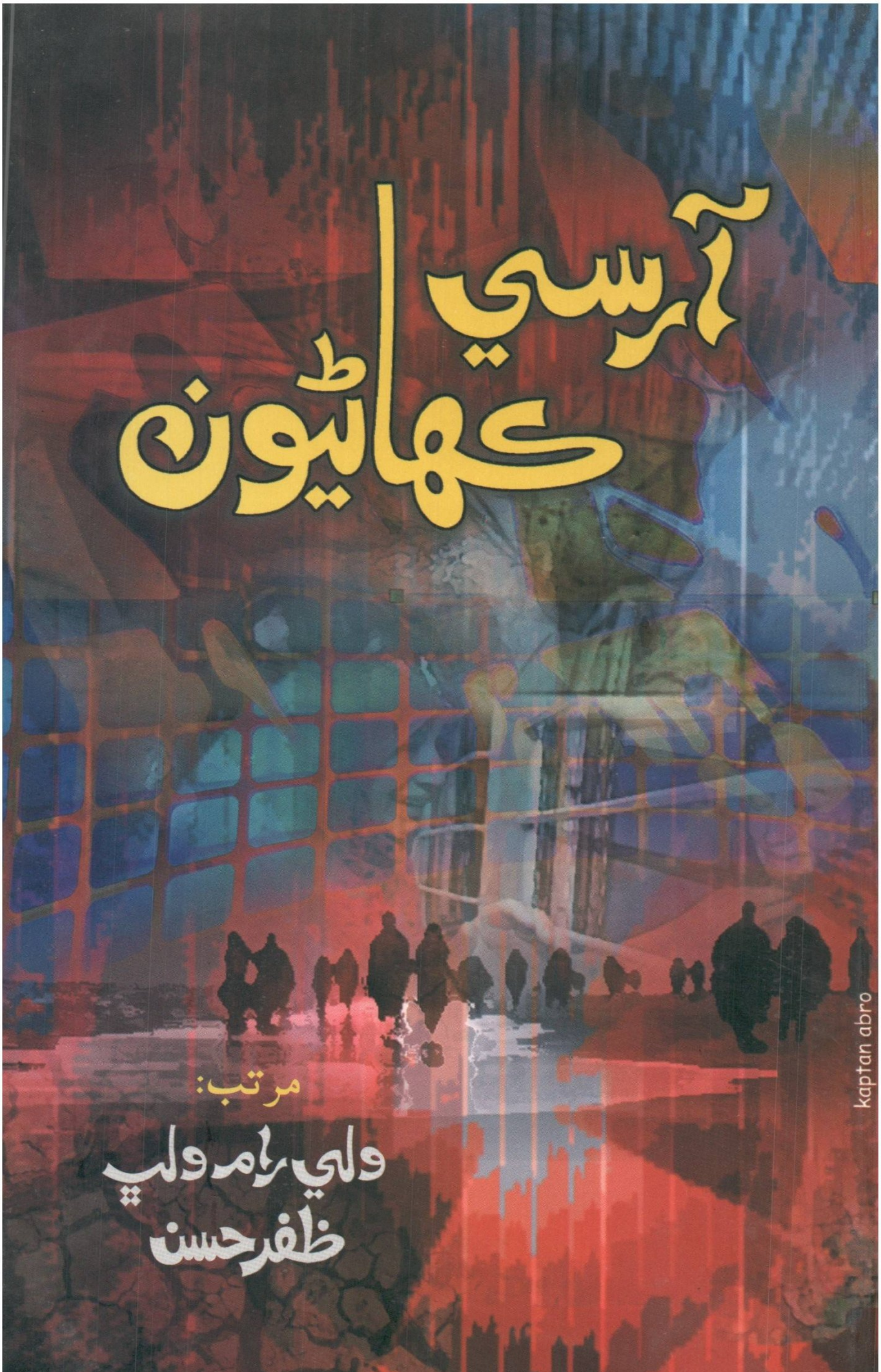

آرسي
ڪهاڻيون
kaptan abro
مرتب:
ولي رام ولڀ
ظفر حسن

آرسي ڪهاڻيون

[جلد ـ I]

مرتب:

ولي رام ولڀ

ظفر حسن

فينيڪس بُڪس

حيدرآباد ـ 2013ع

آرسي کهاڻيون

[جلد ـ I]

مرتب:
ولي رام ولڀ
ظفر حسن

Phoenix

فينيڪس بُڪس
حيدرآباد ـ 2013ع

حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو: آرسي ڪهاڻيون جلد - اول
موضوع: ڪهاڻيون
مرتب: ولي رام ولڀ ۽ ظفر حسن
ڇاپو: پهريون
سال: 2013ع
ڳاڻيٽو: هڪ هزار
ٽائيٽل: ڪپتان ابڙو
پيشڪار: ظفر جوڻيجو
ڇپائيندڙ: فينيڪس بُڪس/ٽي. آر. ڊي، حيدرآباد
فون: 022_2655021
ڇپيندڙ: انٽيل ڪميونيڪيشنز، حيدرآباد.
قيمت: 300 رويا

اسٽاڪسٽ:

حيدرآباد: ذوالفقار بُڪ ڊپو، سنڌيڪا بُڪ هائوس، فڪشن هائوس، ڪريمي بُڪ ڊپو، سنڌي ادبي بورڊ بُڪ اسٽال، سنڌي لئنگئيج اٿارٽي بُڪ اسٽال، فرينڊس بُڪ پوائنٽ، ڊفينس پلازه، ڪويتا ڪتاب گهر، ربي چيمبر، حيدرچوڪ
ڀٽ شاھ: شاھ لطيف بوڪ اسٽال، درگاھ ڀٽ شاھ.
ڪراچي: رائل بُڪ هائوس، ڪاليا واڙ بُڪ اسٽور، ٿامس اينڊ ٿامس، سٽي پريس بُڪ شاپ، ثقافت ڪاتو بُڪ اسٽال، ايس. اي بُڪ ڪارنر اردو بازار برنس روڊ، توڪل اڪيڊمي، اردو بازار
اسلام آباد: سعيد بُڪ بئنڪ، **خيرپورميرس:** تهذيب نيوز ايجنسي، نيشنل بُڪ اسٽال، **ميرپور ماٿيلو:** هائوس آف ناولٽي،
سکر: عزيز ڪتاب گهر ٻئراج روڊ، ڪتاب مرڪز فريئر روڊ، الفتح نيوز ايجنسي
لاڙڪاڻو: رابيل ڪتاب گهر، مهراڻ ڪتاب گهر سامهون سپنا لان، **شڪارپور:** گل ڪتاب گهر، **دادو:** ممتاز بُڪ ڊيپو
مٺي: ٿر ڪتاب گهر، **عمرڪوٽ:** العزيز بُڪ ڊيپو ٿر ڪتاب گهر، **ميرپورخاص:** مڪتبہ يوسفيہ
سانگهڙ: المهراڻ ادبي ڪتاب گهر، **بدين:** مرچو مل بُڪ ڊيپو، **سجاول:** سنڌ ڪتاب گهر

All rights reserved

AARSI KAHANIYOON (Vol-I)

[Collection of Short Stories]

Compiled by Vali Ram Valabh
& Zaffar Hassan

Edition: First
Year: 2013
Quantity: 1000
Title: Kaptan Abro
Published by: Phoenix Book/TRD,
Hyderabad, Sindh. Tel: 022-2655021
Printed by: Intel Communications,
Hyderchowk, Hyderabad, Sindh.
Tel: +92 222721172
Price: Rs. 300-00

فهرست

– ٻه اکر	روزينہ جوڻيجو	7
– 'آرسيءَ' کان 'آرسيءَ ڪهاڻيون' تائين	ظفر جوڻيجو	9

آرسي - I

1. ڪاڏي جي ميز تي	نجم عباسي	13
2. لهر مڙوئي لال	سانول	16
3. سنگهرش	سحر امداد	24
4. هينئڙو ڪچي تند جيئن ءَ	مدد علي سنڌي	30
5. جهوريءَ جهوري جند	ايشور چندر	61
6. هي قربتون، هُو فاصلا	قمر واحد	67
7. اِهو سمجهي نہ سگهيو آهيان	ابراهيم خُشڪ	78
8. تو سنگ تو بن ڏينهڙا	محمود مُغل	82

9. اڏوري اڏامر	بشير مورياڻي	109
10. وقت جو ڪٽ	موتي لال جوتواڻي	121
11. هڪ بيو عام ماڻهو	حميد سنڌي	126
12. ڪلجُڳ	علي بابا	134
13. ڊوڙ	انند کيماڻي	139
14. اشارو	شوڪت حسين شورو	145
15. امي مري وئي	اندرا واسواڻي	155
16. آخري مُئل ماڻهو	نورالهدي شاهہ	163
17. هوا جو وجود	شرجيل	168
18. ناچُو	روشن جسڪاڻي	175
19. سُڃاڻپ جي ڳولا	طارق عالم	183
20. گيڙو	محمود مغل	189
21. ڏکي سفر جي آخري منزل	اخلاق انصاري	196
22. ائين بہ ٿيندو آهي	ابراهيم خشڪ	177
23. ريل جي گاڏي ۾	عمر قاضي	182
24. گمراهہ	سانول	188

هن ڪُتڪي جي طوالت سبب هيٺ ڏنل ڪهاڻيون شامل ڪري نہ سگهيا آهيون، جيڪي ايندڙ مجموعي ۾ شامل ڪيون وينديون. آرسيءَ جي پهرئين ۽ ٻئي جلد مان هي ڪهاڻيون رهجي ويون آهن:

آرسي-I:

(1) شاگرد اڳواڻ (شوڪت حسين شورو) (2) ورهيہ (ظفر حسن)

(3) ٽڪل ڇهري جو اطمينان (ولي رام ولڀ) (4) باخدا! (فتاح ملڪ)

(5) حليم رويوز (حليم بروهي)

آرسي-II:

(1) سپريان جي ڳالهڙي (مدد علي سنڌي) (2) ٻُڪي (قاضي خادم)

(3) حليم رويوز (حليم بروهي)

ادارو تہ دِل سان معذرت خواهہ آهي.

- فينڪس بُڪس

سنڌي ڪهاڻيءَ جو ماضي، حال ۽ مستقبل ڇا آهي؟ عالمي ادب ۾ اِن جو مقام ڪهڙو آهي؟ اِهي سڀ سوال ۽ انهن جهڙا ٻيا انيڪ سوال ماهرن ۽ نقادن لاءِ آهن. اُهي ئي اهڙن سوالن جا جواب ڏيڻ جي اهل بہ آهن ۽ اخلاقي طور پابند بہ آهن. پر هڪ پبلشر جو ڪم آهي تہ پڙهندڙن جي خدمت ۾ ادب، ڪتابي صورت ۾ پيش ڪندو رهي.

هڪ پبلشر طور مان ايترو ضرور ڄاڻان ٿي تہ سياست ۽ ادب جو ڳانڍاپو 'چولي ۽ دامن' وارو آهي. ٻين لفظن ۾ مان ائين چوڻ چاهيان ٿي تہ هو هڪ ٻئي تي اثر انداز ٿين ٿا، ۽ ٿيندا رهندا. هونءَ بہ هر سماج پنهنجي سماجي ٻيهڪ جي بنياد تي، پاڻ لاءِ اظهار جي صنف ڳوليندو آهي، جيئن سٺ ۽ ستر جي ڏهاڪي شاعريءَ جي چونڊ ڪئي، اسي ۽ نوي ـ ڪهاڻيءَ کي چونڊيو پر بہ هزار ۽ ان کان اڳتي ناول جو دور آهي. ڇو تہ سنڌي سماج جو تاڃي پيٽو هاڻي اُن حد تائين پهتل آهن، جو اُن ۾

ڪئين ڪهاڻيون، تضاد ۽ مونجهارا ۽ اُميدون آهن ۽ ظاهر آهي تہ ان جي اظهار لاءِ ناول ئي گهرجي، جيڪي هاڻي ڇپجي رهيا آهن.

جيئن مان اڳي ئي چئي آئي آهيان تہ اسيءَ جو ڏهاڪو اهم آهي، ڇو تہ اِن دور ۾ سنڌ سياسي طور ڏاڍي متحرڪ هئي. اهڙي شاهدي سنڌي ادب جي هر صنف ڏيندي.

اُن وقت سنڌي ڪهاڻيءَ جي گهٽي لکجڻ ۽ ڇپجڻ جو هڪ سبب هيءَ بہ هُيو تہ اُن دور ۾ ڪيترائي رسالا، مئگزين ۽ ڊائجسٽ نڪرندا هئا، جيڪي ليکڪن لاءِ اُتساهہ جو سبب بنيا هئا.

اُنهي دور جي ڪُجهہ رسالن معياري ادب ڇاپڻ سان گڏ ڇپائيءَ جي ميدان ۾ پڻ نوان معيار متعارف ڪرايا. اِهي معيار پوءِ سنڌي بُڪ پبلشنگ دُنيا جو حصو ٿي ويا. اهڙن رسالن ۾ ’آرسيءَ‘ جو نالو مٿانهون آهي. اُن ڪانسواءِ، ’رُوح رهاڻ‘، ’سهڻي‘ ۽ ’آرسيءَ‘ ۾ ڇپيل مواد اهڙو تہ معياري آهي، جنهن کي سهيڙي ٻيهر شايع ڪرڻ جي اشد ضرورت آهي. جيئن سماج ۾ هڪ دفعو وري ڪهاڻين جي صورت ۾ ’گفتگو‘ ٿي سگهي.

بس! هي ڳُتڪو ٻيهر هڪٻئي سان ڳالهائڻ جي ڪوشش آهي.

آخر ۾ ٿورا، موهن مدهوش سرواڻ ڪويتا پبليڪيشن جا، جنهن هن ڪتاب کي سهڻي گيٽ اپ ۾ توهان جي هٿن تائين پهچايو.

حيدرآباد، سنڌ. — روزينا جوڻيجو

2012ع

’آرسيءَ‘ کان ’آرسي ڪهاڻيون‘ تائين

ڪُجهه سال اڳ اسلام آباد جي هڪ سرد رات ۾ فاطمه جناح پارڪ جي سامهون هڪ ’ڪافي هائوس‘ ۾ مان ۽ ڊاڪٽر عيسيٰ دائودپوٽو وينا هئاسين. رات جو هڪ ٿيو هو. اسان جي گفتگو عالمي ادب تي ٿي رهي هئي. هڪ عجب اتفاق آهي تہ اسان ٻئي سائنس ۽ ادب جا گڏوگڏ پاڙهو آهيون. اسان جي ڪچهري ائين هوندي آهي، ڄڻ هڪ ٻئي کي رضاڪارانہ رپورٽ پيا ڏيون!

رات آهستي آهستي نرڻ لڳي، ڪافيءَ جو ٻيو دور شروع ٿيو ۽ ڳالهہ وڃي جپاني سماج جي اوسر، تڪڙي ترقي ۽ اُن ۾ ادب جي ڪردار تي نڪتي. ڊاڪٽر ٻڌايو تہ ڪُجهه سال پهريان هڪ تحقيقي رپورٽ شايع ٿي آهي، جنهن ۾ ڄاڻايو ويو آهي تہ جپان جي ترقيءَ ۾ ادب ۽ ترجمي جو وڏو ڪردار آهي. پاڻ ٻڌايائين تہ ڪوبہ سرجيل ادب ـ هڪ پورهيو شعور جو منظم اظهار ۽ معروضي حالتن جو عڪس آهي، جنهن جون پاڙون مقامي ۽ بين الاقوامي سياسي، سماجي، معاشي ۽ ثقافتي ڏارائن سان جُڙيل آهن. سادن لفظن ۾ ائين چئبو تہ ڪابہ تخليق پنهنجي حالتن جو فنڪارانہ اظهار آهي. انهيءَ کان پوءِ ڳالهہ ڦري، وري بہ سنڌ ۽ سنڌي ادب تي آئي. اسين ٻئي متفق ٿياسين تہ سنڌي ادب جو اسيءَ وارو ڏهاڪو اهم آهي. پوءِ اسان اهڙن رسالن جا نالا ڪڻڻ شروع ڪياسين، جن معياري ادب ڇاپيو ۽ اهڙن رسالن ۾ ’آرسيءَ‘ جو نالو سڀ کان اڳيان هُيو. پوءِ اِهو فيصلو ٿيو تہ ’روح رهاڻ‘، ’سهڻي‘ ۽ ’آرسيءَ‘ ۾ ڇپيل سڀ مواد ڳنڍڪن جي صورت ۾ شايع ڪيو وڃي.

مان جڏهن اسلام آباد کان واپس آيس تہ مسٽر غلام نبي مغل، ۽ مسٽر حميد سنڌيءَ سان رابطو ڪري ٻنهي صاحبن کي رٿا بابت ٻڌايم. ٻنهي دِل کي اطمينان ڏيندڙ جواب ڏنو تہ هو اڳ ۾ ئي، اهڙي رٿا تي 'سهڻي' ۽ 'رُوح رهاڻ' جي حوالي سان ڪم ڪري رهيا آهن. هاڻي، باقي سوال 'آرسيءَ' جو رهيو. اها ڳالهہ جڏهن ولي رام ولڀ سان ڪيم، تہ هُن نہ صرف همٿايو پر آرسيءَ ۾ ڇپيل سيني ڪهاڻين کي ڳُتڪن جي صورت ۾ مرتب ڪرڻ لاءِ پڻ راضي ٿيو.

هتي هڪ ٻي ڳالهہ بہ توهان کي ٻڌائيندو هلان تہ، عين اُن وقت عجيب اتفاق ٿيو تہ سائين ظفر حسن جي پُٽن - سيد نذر ۽ سيد يوسف طرفان فون آيو تہ سندن والد جو ڪُجهہ سامان ٻورين ۾ بند آهي، جيڪو هُو مون کي ڏيڻ چاهين ٿا. مون هائو ڪئي، ۽ پوءِ ٻورين ۾ ٻيل سامان ڪٺايم. اِنهن ٻورين ۾ سائين ۽ سندن ساٿين - ولي رام ولڀ، پروفيسر اعجاز قريشي، رفيق منگي ۽ ٻين دوستن سان گڏ ڇپايل ڪتاب جيئن 'آرسي'، 'سماجي سائنسون'، 'اندلٺ'، 'ڌرتي'، 'عام جائزو' جون ڪاپيون ۽ اُن سان گڏ 'سنڌ جاگرافيڪل سوسائٽيءَ' جو مواد شامل هو. اُن کان علاوه ٻورين مان اَسيءَ جي ڏهاڪي ۾ ٻين الاقوامي رسالن ۾ ڇپيل مواد جون فوٽو ڪاپيون پڻ موجود هيون. جنهن جو گهڻو حصو فلسطيني قومي تحريڪ بابت هيو. اِهو مواد جيڪڏهن اُن وقت سنڌيءَ ۾ ترجمو ٿي ڇپجي ها تہ سنڌ جي قومي ۽ ترقي پسند تحريڪ تي مثبت اثر پون ها، پر سائينءَ جي آئيڊيلسٽ ۽ نان - ڪنفرمِسٽ طبيعت هُجڻ سبب ائين نہ ٿي سگهيو!

ولي رام ولڀ ۽ منهنجي وچ ۾ ڪيل ڳالهہ ٻولهہ جي عملي صورت جي نتيجي ۾ اڄ هي ڳُتڪو توهان جي هٿن تائين پهتو آهي. اسان کي اُميد آهي تہ، توهان جي موٽ اسان کي اُتساهيندي تہ، آرسيءَ ۾ ڇپيل ٻيون ڪهاڻيون بہ جلد ئي توهان تائين پهچايون.

ڪاٺي جي ميز

- نجم عباسي

مڙس ڪاٺي جي ميز تي اچي ويٺو آهي ۽ وهڻ سان، عينڪ پائي، اخبار ۾ ڪٽي ٽپي هنئي اٿيائين. جڏهن ئي ننڊ مان اٿيو هو تہ ڏهاڙي وانگر وهنجڻ- جاءِ ۾ هليو ويو هو. ضرورتن کان واندو ٿي، سيرب لاهي، وهنجي سهنجي، چند ڦوڪ ڪري، استري ڪري تيار رکيل آفيس جا ڪپڙا پائي اچي نيرن لاءِ ويٺو آهي. بيگم ڪرسي سرڻ جي ڪڙڪي تي، ٻي ڪوٺيءَ مان اچي ٿي.

"سائين، نيرن ڪٽي اچان؟" هوءَ پڇي ٿي.

"ها" اخبار مان اکيون ڪيڻ کان سواءِ مڙس هڪ اکر ۾ جواب ڏئي ٿو.

هوءَ ٿالهہ جي ڪاڏي جون شيون ڪٽي اچي ٿي. پهرين پاڻ بہ ڪرسيءَ تي وهي ٿي. وهڻ کان پوءِ اڌ تريل آني واري هڪ رڪابي مڙس جي آڏو رکي ٿي ۽ ٻي پنهنجي آڏو. اهڙي طرح هڪ پنڊي پنهنجي سامهون رکي ٿي ۽ ٻي پنهنجي مڙس جي سامهون. هر هڪ پنڊيءَ ۾ بہ سنهڙيون ڊبگڙيون آهن.

مڙس اڃين ئي اخبار ۾ ٻڏل آهي. هوءَ هرويرو هن کي ڳالهرائڻ لاءِ پڇي ٿي: "بہ ڊبگڙيون ڪافي آهن يا بورچيءَ کي چوان تہ وڌيڪ پچائي وٺي؟"

"نہ. بس." هو وري بہ اخبار مان منهن ڪيڻ کان سواءِ ننڍڙو جواب ڏئي ٿو.

هو هڪ هٿ سان گرهہ پڇي پيو کائي ۽ ٻيو هٿ، ٻئي اکيون ۽ سڄو

ڏيان اخبار ۾ ڪتل اٿس.

بورچي اچي چانهه ميز تي رکي وڃي ٿو.

بيگم ڏاڍي بي چينيءَ سان واجهائي رهي آهي تہ مڙس هيڏانهن نهاري تہ هن سان ڳالهايان. پر ائين ڪونہ ٿو ٿئي.

”ٻڌو تہ...“ نيٺ هوءَ چوي ٿي.

”هون...“ مڙس جي وات مان اڻ- لکو آواز نڪري ٿو پر نظرون اخبار تان ڪونہ ٿيون هٽن. بيگم نااُميد ٿي ماٺ ٿي وڃي ٿي. چئن پنجن ڏينهن کان هن مڙس کي ٻہ ڳالهيون چوڻ ٿي چاهيون: هڪ تہ پنهنجي پٽ لاءِ ٻڌو هئائين تہ هو يونيورسٽيءَ ۾ تقريرون ڪري ٿو ۽ نعرا هڻي ٿو ۽ هڪڙي ساهيڙيءَ ٻڌايو هوس تہ اهڙن ڇوڪرن کي پوليس پڪڙي جيل ۾ پئي بند ڪري. هوءَ سوچي ٿي تہ پُٽڙو خدا خضري عمر ڏئيس، وري اهڙو شيطان آهي جو اها ڳالهہ پڇي مانس تہ شرارت مان چيائين تہ، توهان جهڙيون بيگمون، جي گهر ۾ ڪو ڪم ڪار بہ ڪونہ ڪن ۽ گهر کان ٻاهر بہ ڪونہ نڪرن، سي سچ پچ جيل ۾ آهن. بهتر آهي تہ هنن کي سکيا ڏجي تہ ان بدران وڃي انقلاب واسطي جيل ڪاٽين... هن کي پٽ جو ڏاڍو اونو ٿي پيو هو ۽ مڙس کي چوڻ ٿي چاهيائين تہ هو پٽ جي خبر چاهي لهي ۽ جي ڪو انديشو هجي تہ پاڻ بہ وڏو ڪامورو آهي، اڳواٽ ئي سفارش ڪري ڇڏي. ٻي ڳالهہ هن اها ٿي چوڻ چاهي تہ پٽ يونيورسٽي هليو وڃي، ٻئي ڪڪيون اسڪول ۾ ۽ تون سڄو ڏينهن آفيس ۾، مان گهر ۾ اڪيلي ڏاڍي ڪڪ ٿي ٿي پوان. ٽيپ تي راڳ ٻڌي ٻڌي ياد ٿي ويا اٿم، انگريزي ۽ اڙدو پڙهي ڪونہ ڄاڻان جو اهي رسالا پڙهي وقت گذاريان، سنڌي رسالا ايترا آهن ڪونہ. ان ڪري وي- سي- آر وٺي ڏيو. مڙس کي چوڻ لاءِ ٻيو وقت کهڙو هوس. پورو ڏينهن ۽ سانجهيءَ جو گهر کان ٻاهر گهاريندو هو ۽ رات جو ايندو هو تہ ٿڪل هوندو هو ان ڪري موڊ ۾ نہ هوندو هو. ان وقت اهڙي ڳالهہ ڪرڻ کان لهرائيندي هئي. صبح جو هيءُ ئي وقت هو اهڙين ڳالهين ڪرڻ جو. اڪيلائي بہ هوندي هئي، جو

ٻار سوير ئي اسڪول ۽ يونيورسٽيءَ جي بسن ۾ هليا ويندا هئا. پر مڙس کي اخبار جي اهڙي علت هوندي هئي جو نيرن بہ وسري ويندي هئس. جيسين اخبار پوري ڪندو هو تہ آفيس جي مهل ٿي ويندي هئس ۽ تڪڙو تڪڙو ڊرائيور سميت تيار بيٺل موٽر ۾ هليو ويندو هو.

”ڳالهہ تہ ٻڌو...“ بيگم وري ٿورو وڏي آواز ۾ چيو.

”ها ها، بس باقي ٿوري اخبار پڙهڻي آهي.“ مڙس جون نظرون جتي جو تتي رهڻ ٿيون.

بيگم ماني پوري ڪري، چانهہ جو سرڪيون پيري رهي آهي ۽ نماڻائي ۽ بيوسيءَ جي نگاهن سان مڙس ڏي بہ ڏسندي رهي ٿي... اوچتو مڙس ايڏو وڏو ٽهڪ ڏئي ٿو جو بيگم کي پنهنجي ڳوٺ ۾ مگھار جو پڙهو ڏيڻ وقت دهل جو آواز دل تي تري اچي ٿو. مڙس ٽهڪ سان گڏ اخبار تان نگاهون ڦيرائي زال ڏانهن ڪري ٿو. بيگم وات سان ڪجهہ نہ ٿي چوي، پر هن جو چهرو سوال بڻجي ويجي ٿو.

”خبر اٿئي اخبار ڇا لکيو آهي... لکيو آهي تہ ولايت جي هڪ شهر ۾ هڪ عورت پنهنجي گهر ۾ ٻوٽن سان ڳالهائيندي آهي تہ اهي اُسرندا ۽ نِسرندا آهن...“

بيگم نہ مرڪي ٿي، نہ کلي ٿي، نہ ڳالهائي ٿي. هن تي اوچتو هڪ قدم جي گنڀيرائي ڇانئجي ويجي ٿي.

”ڇو سوٽِ، توکي هيءَ ڳالهہ عجيب نہ لڳي ۽ نہ مزيداري؟“ مڙس ڪجهہ ککو وکو ٿي چوي ٿو.

”توهان کي بہ جي سارو ڏينهن گهر ۾ اڪيلو گهارڻو پوي تہ جيڪر ٻوٽڻ سان ئي سات رکو ۽ ڳالهايو ۽ پوءِ ڏسو تہ ٻوٽا ڪيئن نہ ٿا ڦٽن، اُيرن ۽ اُسرن...“، بيگم دريءَ کان ٻاهر سامهون اڱڻ ۾ رکيل سهڻن گلن جي ٻوٽن جي ڪونڊين ڏانهن نهاريندي چوي ٿي.

(مرڪزي خيال هڪڙي ڪارٽون تان ورتل)

❐

لهر مڙوئي لال

– سانول

ڪُتڙڪي تي هن جي اک ڪلي پئي...

جهڙپ ڏئي ڪهاڙي ڪنيائين ۽ سرن جي ٻوهي مان پڙڪو ڏئي ائين ٻاهر نڪري آيو جيئن گهاوَ رسڻ ڪان پوءِ رت ٻوهاڙا ڪري نڪرندو آهي. ماڪ پيل واٽ تي هو ڪن پل جهڪيو. اگهاڙي پير جو ڏپو آئس ۽ هن وک وتري ڪئي. ڪو هو جو ڪانئس ٻرانگهه ٻه اڳيان وڃي رهيو هو. پير تازو هو ۽ ٻنا لڪ لڪاوَ جي شاهه شاهوڪاريءَ وڃي رهيو هو. 'پر ان پيچري جو ڇيهه تہ اتي تو ٿئي، جتان درياهه جون لهريون ٽيون شروع ٿين!' تڏهن پاٽيءَ ۾ ڪنهن جي ڪرڻ جو شپڪو ٻڌائين ۽ هن انڌي ڊوڙ پاتي... ٻڳچيءَ ٻڳچيءَ پاٽيءَ ۾ ويو... هانيارو روڪي ڪن سرلا ڪيائين، پر هِن هُن پر سنڌو جي لهرين جي گجگوڙ ري ٻيو ڪجهه ڪين هو.

'ڪير هوا؟'

۽ پاٽيءَ مان پاڻ کي جهڙوڪر گهليندو ڪنڌيءَ تي پنيءَ پر ائين اچي ڦهڪو ڪيائين، جيئن وڻ پنهنجي جڙ ڇڏي ڏيندو آهي. چنڊ ٽبيءَ ۾ هو. تارا رک ۾ چٽنگ جيان تي لڳا. هن جي ڪهاڙيءَ جي آلي ڦر چمڪي رهي هئي.

'ڪير هوا؟'

'چوراتيو؟!'

مٿانئس تارن جي چُني ڪنهن پٽي لاهي ورتي. نيري نڀ کي لاک

لڳي وئي. تڏي هير جو جهوتو ﭘُسيل ٻت ۾ سياتو ﭘري وئس. هاڻي هن اُبتو پير ڪنيو.. داﻗوڙي پير سان گڏ، ڪڙائين لوڙهہ جو گيساتو بہ چتو پتو هو. ماڪ ﭘوڻ ڪان ﭘوءِ ئي ڪو هتان لنگهيو هو. پير ٻيلي جي ٻيءَ پر وري بہ پاڻيءَ ۾ لهي تي ويو. لوڙهہ جو گيساتو ڪڏهن ساڄي، ڪڏهن کاٻي ٽيندي هليو. هو موتي پاٽاريءَ تي آيو. ٻر اندر گهڙڻ جو ست نہ ساريائين. جڻ اندر ڪو ڪاريهر چپ هنيو ويٺو هجي. جنهن جي مادڻ ڪي هن ماري ڇڏيو هجي- تڏهن لوگهي مٿان ڏينهن جو ڇٽ ڏسڻ ۾ آئس.

سڄو جهنگ جهاڳي ان ونجهہ ويڙهہ ۾ اچي واسو ڪيو هئائين. پاٽاريءَ واري هنڌ سرن جا سنگ نسريل هئا. وچ تي پٽر گاهہ پٽريل هو. سرن سان دود ڦُلن جون وليون ٻڪيون ﭘيون هيون- ۽ ڪيريون گرگالون مُڇا لڳيون ﭘيون هيون.

جڏهن ڪان ننڍي سائڻ سان جهليو هو، تڏهن ڪان ٻيلي ۾ مرن وانگي ٽيو پيو هو. رئيس جون مٿس ڪٽيون هيون. ور چڙهيس ها تہ ٻُهہ ڪل ﭘرائي درياهہ ۾ لوڙهائيس ها. الڙ ڪرائيس ها. جُڻ ٻچو رلائي ڇڏيس ها: ﭘر هن جو ﭘنيان هو لولي لوڻ بہ ڪونہ. ماڻس رئيس جي ديري جا گولپا ڪري مري وئي. ﭘڻس رئيس جو خاص ٽاﭘرو هوندو هو. ﭘڻس ۽ رئيس جڏهن ڏيڍي واري بيٺڪ ۾ هوندا هئا، تڏهن مجال هئي ڪنهن جي جو اندر پير ڏري! ﭘڻس ئي هوندو هو جيڪو ڏيڍي اندر پير پائي سگهندو هو ۽ ان خاص ڪمري ۾ رئيس کي ٽاﭘريندو هو. ۽ ﭘوءِ رئيس ديري ۾ ڪُلندڙ در مان وڏي رئيسياڻيءَ ڏانهن لوهہ پائيندو هو...!

هو جڏهن اچا ماڻس سان ديري تي ويندو هو ۽ منجهند جو ڏڌ جي چونري ۽ ﭘڻس جي ماني کڻي ورندو هو. تڏهن وڏي رئيسياڻيءَ جو پينگهو بہ لوڏيندو هو ۽ هوءَ ڪانئس ٽوٽر ٻت تي مڪون بہ هٽائيندي هئي. ﭘُنا- چيلهہ- ٻنڊڻ- سترون- ﭘنيون.... هڪڙي ڏينهن ڪا زورائتي مُڪ لڳي وئس تہ رڙ ڪري ماڻس کي چيو هئائين: "نيائي، تو واري ڇوري کي رئيساڻا ٽڪر لڳا آهن!" اُنهن ئي ڏينهن هڪ گهمري هو اپاڪ رئيس

واري ان خاص ڪمري ۾ گهڙي ويو. اندر رئيس صندل تي ڦرهو لڳو پيو ۽ پٽس... ۽ پٽس ان رات هن کي ننڍ مان ئي ڪنيي ڪٽي ڪنيو هو. اصل پڇي وڏائيندس. ماٽس هن کي ڇڏائڻ لاءِ اٿي هئي... رڙيون ڪيون هئائين... واڪا ڪيا هئائين... ليلڙات... "گهوڙا ڙي منهنجو بچو... الاڙي منهنجو بچو...!" پوءِ اهي ليلڙات، واڪا رڙيون سڀ چپ تي ويا هئا... اٿهئي لاءِ.... پٽس بہ رت جون اُتيون ڪري ڇڙي ڇڙُي مئو. متانئس ڪو مکيون هڪلڻ وارو بہ ڪونہ هو. ۽ هن کي وٿاڻ جي بلي ڪيو ويو.

ان رات جي مار جا ڌڪ ٻن جي صورت ۾ هن جي لڱن تي اڄ بہ جهڙوڪر آلا هئا. پٽس جُنڊن مان جهلي، پاڻ ڪان متي ڪٽي پٽ تي ستيو هوس. الاءِ گهٽا گهمرا. اڄ بہ اهو سور ست ڪائيندو هو تہ پونئريون اڇي ويندبون هوس... پوءِ پٽس ڦوڙاتي ڪنئي هئي. ۽ ماٽس جو ليلڙات ڦري ڪيڪرات تي ويو هو ۽ گهوگهري پئي لڳس. پوءِ هن کي ڪابہ سمڪ نہ رهي هئي. اهو ڪيڪرات اڄ بہ ڪنن ۾ ٻري پوندو هوس تہ ڊِڪ نڪري ويندي هوس: "اما!" ماٽس موءِ کان پوءِ پٽس بہ جيئن منجو جهليو. تيئن وري اٿيو ڪونہ. پٽس مري ويو هو ۽ هن تي مرڻ رکيو هو جيسين جيئرو هو تيسين اها ئي وائي وات هوس: "ڇورا، مون کي ماٺهين جي پِٽ لڳي وئي!" پر هو پيءُ کي ڪڏهن بہ بشڪ نہ ڪري سگهيو. هو تہ هڪ گهمرو ڦوڙاتي ڪٽي پٽس جي متان بہ وڃي بينو هو. پر پٽس جي گهوگهري پئي لڳي ۽ هو ڦوڙاتي ڦٽي ڪري ٻاهر نڪري ويو هو... ڪلهي ڪانڌي بہ نہ ٿيو هو پٽس جو. هاڻ تہ هن جو ڪجهہ بہ نہ رهيو هو. نہ ماءُ- نہ پيءُ- ۽- ننڍي سائڻ...!

هو جڏهن ديري تي ويندو هو ننڍي سائڻ کي هن تڏهن بہ ڏٺو هو- هڪ جيڏين نوڪرياڻين سان ڇيڪلي پائيندي.. ڪوڏين راند ڪندي.. يا فوني تي چندر جا رڪات ٻڌندي.. ۽ جڏهن ان ننڍي سائڻ جو نياپو ملندو هوس، تڏهن سوچيو هئائين: 'رئيس سان پلاند ڪرڻ جو اهو واحد جو وجهہ آهي.' پر جڏهن ننڍي سائڻ کي ڏٺو هئائين، تڏهن سڀ

وڃائون وسري ويون هوس. ٻورايل وهيءَ واريءَ ۾ هن جواڻ جماڻ نانديءِ سائڻ ۾ ڪيڏو نہ فرق هوا ۽۔ ۽ هن جو سارو وجود تنبوري جي تندن جيان تاڻجي ويو هو. ڄڻ جاڻ چڳيون۔ جاڻ چڳيون! پر ساري رات سُر چوٽ چڙهي، جهيڙا جهيڙا پوندا تي ويا. تارن وانگي ۽ رات جون رڳون چڪجي، تاڻجي، ڪشجي ڏريون ڏريون پونديون تي ويون...!

’ڪير هوا؟‘

’چورا تيو؟!‘

’ڪينَ رئيس جو ٻچيل ڪو چاريا؟!‘

ڪنڪي جو ڪاريهر من ۾ ڪر ڪٽي چڪو هوس. هڪ گهمرو اڳ ٻہ ائين ٿيو هو... جڏهن وچ ڪُتڻ ساڻس اچي ڇهتي چنبڙي هئي... هن پاڻ ڦتڙا تيو هو... لتون هنيون هيون... چوٽ پٽيو هئائين... گاريون ڏنيون... جند تڏهن ڇُٽي هوس، جڏهن ڪهاڙي ڪنئي هئائين... ”مون تہ توسان پوڳ پٽي ڪيو چورا...!“ وچ ڪنڻ چيو هو: ”اڄ رات ڪڪڙن جي ٻئي دس تي...!“ هن اها رات بہ جاڳندي لنگهائي هئي. ’وڃان۔ نہ وڃان؟!‘ واري وه جي وچ ۾ ٻڏندي۔ اپڙندي! ۾ هوءَ وچ ڪنڻ۔ هوءَ تہ هن جي ماءُ جيڏي هئي... ’پنهنجي پٽي تي ورتائين... پيٽسان... رن.... ڪتي...!‘ ڪڪڙن پهريون دس هنيو تہ اٿي ڪڙو ٿيو. چاڻل کي گاهہ مٺ ڏنائين. پوري جي پٺي نپري، گجر جا گوها هنيائين. ڪڪڙن ٻيو دس هنيو تہ ڪوٽ ٽپيائين. هو ڪوٽ جي چاندلي ۾ سماءُ لهڻ لاءِ ٻيهي رهيو. هڪ پاڇولو ڏانهنس رڙهي آيو. ’نندي سائڻ!‘ هن نندي سائڻ جو هٿ جهلي ورتو. هٿ تڏو هو ۽ ڏڪيو پئي. ”تون هليو وڃ... هن رن ڦڪڙ ڦاڙي وڌو...!“ نندي سائڻ اڃا ڳالهہ پوري ئي نہ ڪئي هئي تہ هڪل ٿي: ”متان ويو آهين...!“ ۽ نندي سائڻ هٿ ٻڌا ”تون هليو وڃ... هي پيير جو پلاند اٿئي...!“ ۽ هن کي ڪوٽ ڏانهن ڌڪو ڏنائين. بندوق ڇٽي ۽ هن نندي سائڻ کي ڪرندي ڏٺو. ٻيو فائر ٿيو پر هو ڪوٽ ٽپي پرئين پاسي وڃي ڪريو هو. ساڻس گڏ ئي ڪوٽ جو هڪ ڳتل بہ ڪري پيو هو.

هاڻ تہ جهنگ ئي هن جو اَبو۔ اَما هو.. پر ان کي بہ ڪنهن تيلي ڏيڪاري ڇڏي هئي. يا ڏارن پاڻ ۾ گسي گسي باهہ پڙڪائي ڇڏي هئي. رهي کهي ڪسر هوا ڪڍي ڇڏيندي. ان کان اڳي جو سيڪجهہ سڙي بري قلهيار ٿي وڃي، هن کي هيءَ جوءِ ڇڏڻ گهرجي... پر هو ڪيڏانهن وڃي؟ سنگت ساٿ تي تہ پهرين بہ ڪڏهن ڀاريري نہ ٿيو هو.

سائي سومار تي جڏهن پرار پنهنجي يار ڏانهن ويو هو. تڏهن ان بہ ڪجهہ ڏينهن ڪيڏانهن ٽري ٽاري ڪرڻ جي صلاح ڏنو هوس. 'پر هو ڪيڏانهن وڃي؟ ۽ ڇو وڃي؟' ۽ هو ڦاٿي پيو هو.

"ٻيلو ڪو رئيس جي بابي جو آهي ڪيئن؟ ٻيلو۔ ٻيلو تہ سرڪار جو آهي!" تڏهن هن وارو يار ٿهڪن ۾ پئجي ويو هو ۽ زال کي رڙ ڪري چيو هئائين: "ٻڪتاور۔ او ٻڪتاور. ٻڌين ٿي ياٽهين جون ڪبرون!" ۽ هوءَ ٻنهي آڏو ماني رکي، ڪين وڃڻو هٽڻ ويهي رهي هئي:

"ڪُجا تو چوءِ ياٽم!"

"چوءِ ٿو تہ ٻيلو ڪو رئيس جي بابي جو آهي ڪيئن؟ ٻيلو تہ سرڪار جو آهي!"

۽ هوءَ جهٽ لاءِ وڃڻو هٽندي ويهي رهي ۽ ٽڏو ساهہ پري ڇيائين:

"پر ادا، رئيس بہ تہ سرڪار آهي!"

هيڏو هيڏو۔ هيڏو ننڍڙڪو۔ هيڏو هيڪلو هن پاڻ کي ڪڏهن بہ نہ ڀانيو هو! ڪڏهن بہ نہ!۔ جانورن کي بہ پنهنجي ڪا جوءِ هئي۔ ڍورن کي بہ ڪو اجهو هو۔! پکين کي بہ پنهنجا آکيرا هئا۔ ڪا ڏس هئي!۔ ۽ هو بي ڏس۔ بي واهو۔ نستو۔ ائين ئي، اتي ئي پيو رهيو. وڻ جو ٿڙ ٽيڪيو۔ پيچري تي پير پساريو۔ مڙهہ وانگي! واهيري جي وير اچي وري بہ وئي هئي، ٻکي پکڻ پرن ۾ ڪنڌ هڻيو ڪڏهوڪو ماٺ تي ويا هئا۔ پريان کان ڪتان گدڙ اوناڙڻ لڳا هئا۔ پرپاسي ۾ ڪتي مروءَ ڪاڏ پئي ڪئي۔ پر هن کي ڪابہ سمڪ نہ هئي۔ الاءِ ڪيڏي مهل ننڊ جو جهٽڪو اچي وئس... ننڊ ۾ ماڻس کي ڏنائين۔ هوءَ مرڪي پئي۔ سندس ٽڻن مان ٽڃ

وهندي ڏسي،هن جي نڙيءَ ۾ ٻاٻڙي ڇهي سُرڻ لڳي- هن پنهنجون ٻانهون کوليون- پر ڪرائين وٽان مڇو آيو پيو هوس- ۽ رت ڦوهارا ڪريو پئي وهيو- وري وچ ۾ پٽس اچي ويو- الاءِ ڪٿان- هٿن ۾ ڦوڙاتي هوس- ٻه- هٿڙي ڪري ماٽس کي پوري سينڌ وٽان ستيائين- ماٽس جي گهوگهري پئي لڳي- ٽڻ وڏيا پيا هوس- پٽس انهن کي چٻاڙي روئي/ ڪلي رهيو هو- پوءِ هن رئيس کي ڏٺو- رئيس کي واڇن وٽان ٻه وڏا تڪا وڄ نڪري آيا هئا- وڄن جي ڇهنبن مان ٽيپو ٽيپو ٽي رت پئي ٽميو- هيٺ رکيل چٽ رت سان ڪناتاري پري ٿي پري هئي- جنهن کي ڪتا لڪي رهيا هئا.. هن پاڻ کي گهرڙيل پٽ تي ڪتل ٻنبڙ سان چوکنيو ٻڌل ڏٺو- اگهاڙو- واجهه ٻت ۾ پيهي ويل- ٻوٽيو پٽيل- هن رئيس کي پاڻ ڏانهن گهوريندو ڏسي، ٻڇيل سچيل سگهه ميڙي سيڙي ڏانهنس ٽڪ اڇلي- رئيس پر ۾ رکيل بندوق کنئي ۽هن ڏانهن سڃيائين- گهوڙي تي آگر رکيائين- دٻاءُ وڌائين- اوچتو نندي سائڻ، هن جي آڏو ڊال تي ٻيهي رهي- فائر ٿيو- ۽ هو ڇرڪ پري جاڳي پيو...

... پگهر ۾ شم- لڳ ڪانداريل- سڄو پئي رڙيو... جهٽ رکي سامت ۾ آيو- ۽ وڻ جي ٿڙ کان پاڻ کي ائين ڏار ڪيائين، جڻ اهو ساڳيو نندڙ وارو سڪل ٻُنبڙ هجي، جنهن سان هو ٻڌو پيو هو... ڏيپي ڏيپي ساهه پئس... تڏين جي تنوار ۽ گدڙ جا اوناڙ هاڻ هن لاءِ ڇتا پتا تي چڪا هئا، پرپاسي ۾ ٿي ڪتي مروءَ کاڏ پئي ڪئي. جهنگ جي مخصوص گهميل بُو ناسن ۾ گهڙي آئس. پوين تاريخن جو چنڊ وٽن ۾ وچڙيو سچڙيو پيو هو. 'ان ڏار کي هوند ڪپجي ته ڪر پينسان پٽ تي اچي ڦهڪو ڪري!' هن چنڊ ڏانهن ڏسندي سوچيو. جيڪو تارين مان پاڻ ڇڏائڻ جا جتن ڪري رهيو هو. هيانوَ تي نندي سائڻ جو چهرو تري آئس ۽ پاڻ تي جڪ کائڻ لڳو: 'تڪ ٿئي پيٽان، پڙ متي پرزا نه ٿئين ان وير... ڪوٽ تان ڪرندي مٽڪو نه پڳئي!' اوچتو چانولو تي ويو. چنڊ تڪيپي ڏيئي ٻئي ڏار تي تنگيل ماڪيءَ جي ڪنگر جي اولي ۾ اچي ويو هو. 'هاڻ مرندين ته

جهنگ جي جانورن جو ڪاچ ٿي ويندين- گهڻا ڏينهن هنن کي ڪاڏو ٿئي!' پر هو هتان هليو ويندو. اڄ رات ٿي. 'هينئر ٿي چو نہ؟' نہ. اها ياڙيائي آهي. آر يا پار. مڙس مڙس جو مَت آهي. گهٽ ۾ گهٽ هن وچ واري وَهہ ڪان، هن نہ جيئڻ- نہ مرڻ ڪان تہ جند ڇٽندي!' هن ڪهاڙي ڪنئي ۽ جهنگ ۾ وڙڪڻ لاءِ هليو ويو. پهرين گهڻن ۽ ڊبين جو سماءُ لڌائين. هڪ گهٽ ۾ سهو اچي لڳو هو. ڦٽڙاٽيندي وڏيڪ ڦاسي ويو هو. هڪ ٽنگ ڦٽجي پئي هوس. هن هوريان هوريان ڪري سهي جا بند خلاص ڪيا ۽ پٽڪي مان ليڙ ڦاڙي ڦٽيل ٽنگ کي ويڙهي سهي کي جهنگ ۾ ڇڏي ڏنائين. 'هن کي اهو ڪهڪاءُ ڪيئن آيو؟ هن تي ڪڏهن ڪنهن ڪهڪاءُ نہ ڪاڏو هوا سڀي پيءُ بہ نہ!' ٻيا گهٽ بہ پٽي اُجلائي ڇڏيائين- ڊبيون ڍڪي ڇڏيائين. درياهہ جي ڪنڌيءَ تي پڳو تہ لڳس تہ پاڻي رات وچ ۾ چڱو چڙهي آيو هو. رس ۾ ٻڌل مڇيءَ تائين پهچڻ لاءِ ستر ستر پاڻيءَ ۾ ويڃو پئس. مڇيءَ جي ڳلاڦن مان لنگهايل سوئي وٽان رس کي ڪهاڙيءَ سان ڪپي، مڇيءَ کي هڪ ئي ڇڪ سان آجو ڪري هٿ ۾ جهلي پر ڪري لهرين ۾ ٽلڪندڙ چنبڊ ڏانهن اُجلايائين. چنبڊ لهرين ۾ ٽڪرا ٽڪرا ٿي ڳڏ ٿيڻ لڳو ۽ ساڳئي پيچري تان واپس وريو... ڳپل پيچرو لتاڙي آيو تہ پيچري جي پريان هڪ ڪنڌيءَ کان ٻيءَ ڪنڌيءَ تائين ويندڙ سرن ۾ ٽڙڪا سُڻائين. جيڪي پريان کان ويجها پوندا پئي ويا: 'ماڙهو...!؟ مرو...؟!' پوءِ ڪتن جا ڀونڪاٽ. ماڙهن جا هوڪرا ٻڌڻ ۾ آئس- ۽ هو اتي ئي وچ پيچري تي جمي بيهي رهيو: 'ماڙهو... ڦٽيل مرو...!؟' هو اجا نبيرو نہ ڪري سگهيو هو تہ هڪ همراهہ کي سرن جا گهاٽي جهنگ مان ڪري پيچري تي ايندو ڏٺائين... جهنڊ لڳل. ڪڙائين لوڙهہ هٿ ۾. ڪڙيون ڪياڙيءَ سان لڳنديون. ڦٽيل مروءَ واري ياچ ٿيندو ڏوڪيندو پئي آيو... جڻ هن کي ڇيري ڦاڙي اڏو اڏ ڪري هليو ويندو...

... آمهون سامهون ٿيا تہ همراهہ دبڪي بيهي رهيو هو. ڪن لاءِ ٻنهي

هڪ ٻئي جي اڪ مان اڪ نہ ڪڍيءَ پوءِ همراهہ لوڙهہ پٽ تي ڦٽي ڪري ڇڏي. هن ڪهاڙيءَ مان هٿ ڪڍي ڇڏيا ۽ ٻل ڏئي همراهہ سان جهوماٽجي ويو. پر ساڳئي پل ڇرڪي ڇڏو تي ٻيهي رهيو: 'زائفان!' ـ رن جا پريل اُرها پيڙ ۾ اچي لڳا هوس. ٽڙ ڦٽڙ ۾ جهنڊ ڪلي اچي پٽ تي پيو هو ۽ ڪارا ڪيس ڪلهن تي ڏرڪي پيا هوس ۽ هو اکيون ڦاڙيو ڪيس ائين ڏسي رهيو هو ڄڻ هوءَ ڪا غيبات هجي! ماڙهن جا هوڪرا ـ ڪتن جا پؤنڪاٽ ويجها پوندا ٿي ويا. رن ٻيئي پيرهن سان حالي حوالي ٿي: "رئيس جون مينهون هٽيو پئي آئس... ياڳيا جاڳي پيا...!" پوءِ ٻنهي درياهہ ڏانهن لوهہ پاتي. اڳيان لهرين جي گجگوڙ ۽ پٺيان ڪتن جا پؤنڪاٽ ۽ ماڙهن جا هوڪرا ڪين ويجها پوندا ٿي ويا... ڪتن جي جوڙي ڪين ڪٽيو پئي آئي... هن جي پٺيان ايندڙ ڪتي تہ جهٽ بہ هنيو هو ۽ سٿڻ جو ڏگر لاهي ويو هوس... ڪتا سوڙها اچي پيا هون... ٻنهي ڊوڙندي ئي لوڙهہ ۽ ڪهاڙي ورائي... هن ڏنو تہ رن جي لوڙهہ پنهنجي پٺيان ايندڙ ڪتي جو مٿو مُچ ڪري ڇڏيو هو... ڪوڪاٽ بہ نہ ڪيائين. هن جو ڏڪ گسي ويو هو ۽ ڪتو مئل ڪتي تي ٻيهي ان کي سونگهڻ لڳو هو... هو پاڻيءَ ۾ گهڙيائي مس تہ پٺيان بندوق ڇُٽي... ٻيئي ويرم لاءِ اهليا... ۽ پوءِ پاڻ کي ڇولين جي ڇوهہ جي ٻلي ڪري ڇڏيائون...

... چنڊ ٻڏي ويو هو. ۽ سنڌو جي هِن هُن پر لهرن جي گجگوڙ ري ٻيو ڪجهہ بہ ڪين هو... ...

□

سنگهرش

_ سحر امداد

”رات هڪ سپنو لڌم. جاڳندي جو سپنو.“ زرين سندس موڪري چاتيءَ تي ڪنڌ لاڙي چيو: ”بيحد پوائنٽو. پانيو هئم سپنا سدائين سندر هوندا آهن. پر سپنا ايڏا پوائنٽا. اذيتناڪ ۽ پيڙيندڙ بہ ٿي سگهن ٿا!؟“

”تون بيحد حساس آهين. تنهن ڪري“ هُن جوڙس جي ٻانهن تي هٿ ڦيرائيندي چيو.

”تو ڪڏهن لانگ بوٽ هيٺ پاڻ کي چيٿاڙجندو محسوس ڪيو آهي؟ پاسراتين ۾ چيندڙ سنگين جي تڏاڻ محسوس ڪئي اٿئي؟“

(فرج ۾ رکيل وهسڪيءَ جي باٽل جي ٿڌاڻ ڪيڏي نہ فرحت بخش هوندي آهي. ۽ بوتل اندر باهہ ۽ سندم زال... ڇيري ڇر. ڇرات جو سات نہ ڏيئي سگهندي. فرجڊ.) جوڙس جي ڇپن کي ڪُنڊ کي لاڳيتو چمندو رهيو.

”ڪالهہ_ ڪالهہ منهنجو گهر ويٽنام هو. انڊونيشيا هو. بيروت هو.“ (بيروت. ڪيڏو نہ خوبصورت شهر آهي/ هو. ۽ اُتي جون ڇوڪريون پر هاٽي تہ... مُٽينس) هُن نائٽيءَ جي رٻن کولي.

”تينڪ منهنجو گهر ميسارڻ لاءِ وڌي رهيا هئا. مسلسل وڌي رهيا هئا. فاصلو ڪٿو ئي نہ پئي. ۽ مان مسلسل پيانڪ عذاب ڀوڳي رهي هيس. چئني پاسي گولا. دونهن ۽ بارود جي بوءِ هئي.

(شيمپئن جي بوءِ. اجا بہ عورت جي جسم جي بوءِ. اُف!) هن جوڙس

جي بغلن ۾ منهن لڪائي ڇڏيو.)

”منهنجي گهر جا مرد سڀ جنگ تي ويل هئا. ڌرتي، گهر، ٻار ۽ آئندي جي بچاءَ جي جنگ. مان منهنجي معصوم ڌيءَ، ننجڻن ۾ منهنجو پٽ. پر نه، پٽ ڪٿي هو؟ پٽ ته اچا... پر ٻج آهي، منهنجي ڪُک ۾... سنگين اچي چيي تي: منهنجي پٽ کي نه ماريو. اينڊرڙ سانوڻ ۽ سُڪار جي آس ۾، سوڪهڙي کان بچائي رکيو اٿم اهو ٻج.

(هيل ٻج ڏاڍو پيلو هو. بس رڳو فصل لهڻ جي دير آ. هڪ مهينو پورو وڃي ڪراچيءَ عيش ڪبو. گهر، ٻار، زال هڪدم (بڪواس، واهيات...) چپ جوڙس جي ڳلن تان ترڪندا، ڪنڌ تائين آيا.

”سنگين جي تکي چهنب ماس ۾ گهڙي تي. لانگ بوٽ جي سخت پٽرجهڙي Toe گوڏي تي لڳي تي. گهوماتجان تي. ننڍڙي معصوم ڌيءَ هيسيل هيسيل ٽنگن ۾ اچي چنبڙي تي. هڪڙو هٿ وڏي ٻارڙيءَ کي جنڊن مان جهلي ڇڪي ٿو. ريهون، دانهون. لُوهه تي پايان- ان هٿ کي ڪرائيءَ کان ڪپي ڇڏڻ جي چِتي خواهش ڪٿي. نونشو ڳل جي اُپريل هڏي تي لوهي بال جيان لڳي ٿو ۽ ڦاڙڪري ٿو ڇڏي، مٿو جيئن پنتي جهٽڪو ٿو کائي ته سنگين تي چيي. نهاريان تي: سامهون منهنجي ڌيءَ پٽ تي ڪري پئي آهي. هيسيل هيسيل. گهٽيل گهٽيل. سندس نراڙ تي رت هاٽو آهي. ڊنل اکيون مون منجهه کُتل آهن.

هو هڪ اچاتري نهار جوڙس ڏانهن ٿو وجهي. هوءَ هيسيل هيسيل، گهٽيل گهٽيل تي لڳي. سندس وڏندڙهٽ جوڙس جي پيٽ تي ئي روڪجي ٿو وڃي.

”سامهون بيٺل جو سچو چهرو رانيوتن سان رهڙي، ٻوڙان تي ڌيءَ ڏانهن. هٿ وڏي ٿو جهلڻ لاءِ ڇڪ هٽي بوتي تي پٽي ڇڏيان. تڏهن الاءِ ڪيترا هٿ ٻکين تا پئجي وڃن.

جوڙس تان سندس ٻک ڍرو ٿي ٿو وڃي.

”انهن سيني رزيلن کي چيري ڦاڙي ڇڏيان. ڇتڪتائي. وحشي پٽو

پنهنجي ٻوري قوت سان جاڳيل.

(اف! راتوڪي ڇتڪُتائي، وحشي پٽو نتو وسريم. پينزي ۾ اوهه بلڊي بچ! اصل سيسٽراٽ تي ڪيڊرائي ڇڏيائين.)

”جنڊن مان جهلي متو يت سان تڪاءُ تا ڪرائين. تڏهن به پاڻ ڇڏائڻ لاءِ جاڪوڙ ڇڙيون، رڙيون. ريهون. تڏهن ئي جنڊن مان گهلينڊا گهر کان ٻاهر وٺي تا وڃن. لانگ بوٽن جي سخت Toe جا ٺڏا، ڪُک ۾ پنيءَ تي. ڊيٽمر جا وار هڪ راڪاس جي هٿ ۾. هوءَ ذري گهٽ لڙڪي رهي آهي. هيسيل. پيلي تي ويل.

”تون ڪٿي هوندين؟
هن مهل، هن سمي!
جڏهن اسين
توکان پري
هن حال ۾
مري رهيا آهيون.

”پٽ تي اچي اُڇلين ٿا. ڪُنداق سان چهرو متي تا ڪن
ڪٿي آهي؟ ٻڌائي ڪٿي آهي؟

”ـ ڪٿي آهين؟ ـ ڪٿي آهين؟ ـ؟؟؟؟؟“

(هيئر ـ هيئر آئي ايم.
شاور جي
مڌر رسيلي آواز سان
هڪ مڌر آواز
هيڪ ميڪ تي ويو
۽ هُن
بيڊ جي
خالي پاسي تي پيل
پنهنجي ٻانهن سان.

بلينڪيٽ لاتو
راتوڪو سرور
خماريل انگ انگ
۽ هو سڌو
باٿ روم ۾ هليو ويو
ٿهڪ ٽڙيا
جڙ ڪتي
ننڍڙيون ننڍڙيون گهنڊڙيون
هو اجي هلڪي ڇهاءُ سان
هڪ ٿي وقت
وڄڻ لڳيون هجن
۽ پوءِ
مڌم مڌم
مڌر مڌر
سُريلا خماريل آواز
هڪ ٻئي کان ڌار ٿي
رِل مِل ٿيندا ويا
آوازن جو ڪاڪ ٽيل!)
”ڪتي آهين ميهار يار
اڄ وري سهڻي مري رهي آهي
لڳن ڇهڻيون لوهڻيون
سسيءَ کي سيسار.“
(The time beautiful time...
the days, beautiful days... days
How I Believe
I t was my dram... dream... dream...)

- ڪٿي هوندم هبر؟ -؟؟؟!!! -؟!؟!.

(بلڪل ائين ئي، هن ئي سمي تنهنجين ٻانهن ۾ مري وڃجي ڊيئر. ٻانهن جو گهيرو اچا ٻه سخت ٿيندڙ.

... ۽ پوءِ سپاٽي اخبارون هٿو هٿ وڪامجي وينديون. هاڪرن کي ڪنهن چرڪائيندڙ چٽپٽي هوڪي لاءِ جاکوڙ نه ڪرڻي پوندي: فلاڻو مشهور وڊيرو ڪم ايڪس ايم. پي. اي ڪم ايڪس ايم. اين. اي ڪم ايڪس منسٽر (... ڪارپٽ: هُن ڪلندي ايڊيشن ڪيو) شهر جي مشهور ڪال گرل سان مقامي هوٽل جي باٿ روم ۾ مئل حالت ۾ لڌو ويو..... .... ٻه ٺهڪ ملي هڪ ٿي وڃن ٿا.)

”تڏهن مرڻ جي شديد خواهش ٿي اُپري. هتي. هير گڏ هجين ها جيڪر. تڏهن ئي اُپري آيل ڏپ: پر- ٿي سگهي ٿو هن سمي، هن ويرن هُتي- توسان ٻه ائين ئي سڀ ڪجهه- ايڏو پيانڪ ٿي رهيو هجي. پاتال تائين سُڪل. نوٽ ٿي ويل مان، اوچنگارون ڏيئي روئي ٿي پوان. ڊڪون پري..“

هوءَ اکين جي ڪنڊن کي آڱرين سان اُگهي ٿي.

اسين هن لمحي، هن پل، هڪ جيترو هڪ جهڙو پوڳي رهيا آهيون.

(اوهه رشي جان! تون نٿي ڄاڻين: مون ڪيڏو پوڳيو آهي توکان پري رهي. I swear dear اوهه نه شڪ نه ڪر جانان- she is a lousy... bitch مان ان اسٽريو لائيف کان پڇي تو وٽ آيو آهيان.)

- هڪ ٻئي کان هيڏو پري!!! ؟؟؟؟. !!؟؟; !؟!؟; !!!!.

(تنهنجا اهي رس ڀريل چپ چمڻ لاءِ مان ڪيڏو نه ماندو هوس. ڏس توکي ڪجهه محسوس ٿئي ٿو. سخت سخت. مان ڪناتار ڀريل آهيان...)

-صدين جي مفاصلي تي. (هليا! ڪم آن pussy- ميوزڪ آن ڪري ڇڏ- چٽو وحشي ميوزڪ- هيئه- ڏوم ٽتي ڏرتيءَ تي پڪل بير ڇاٽيون.)

”مري رهيا آهيون ساڳو اذيتناڪ موت!“ هوءَ پنهنجون پنل اکيون

سندس وارن پيريل چاتيءَ تي رکي ٿي ڇڏي.

زرين! توکي ڪيترا ڀيرا چيو اٿم: هرويرو ايڏي رومينٽڪ ٿيڻ جي ڪوشش نہ ڪندي وچ. ههڙا ردي خواب ـ ۽ انهن تي تون روئين پئي. هينئر ـ هن مهل ئي ڪجهہ ٻڌائڻ ضروري هو. هن ڪاوڙ ۾ پاڻ ڇڪي، پريرو ڪيو.

”پر توهان آيا بہ تہ اج شام ئي آهيو. مون الاءِ ڇو توهان کي ٻڌائڻ پئي چاهيو. توهان کي خراب لڳو. Then Sorry. اڳتي ڪوشش ڪندم تہ هرويرو ايڏي رومينٽڪ نہ ٿيان.“ (ذليل، ڪمينو ڪتو.. پاڻ وتي رنن سان رومانس ڪندو.. اجائي آڪڙ وري مون تي... پڙ...)

’هاڻ ڇا؟ سڄي موڊ جي هٽي ماءُ.... سنئون سڌو ڇئي ڇڏين ها تہ منهنجو موڊ ناهي.‘

(هونهہ موڊ! ايڏو ئي منهنجي موڊ جو خيال هجيس تہ جيڪر... مادر... الاءِ ڪهڙي اوڙاهہ ۾ وڃي يارن سان مئو هو. پندرهن ڏينهن کان پوءِ تہ پيدا ٿيو آهي. مُئي آهيان خاندان جي ننگ پويان.. نہ تہ جيڪر... ،... ،... ،... ،... ،) هن ڪاوڙ ۾ نائيٽ گائون پاتو ۽ ٻاهر وڃڻ لاءِ وڌيو.

(ڇري نہ ٿيءُ ديهان... نيٺ بہ ور اٿئي. پندرنهن، ڏينهن، ويهہ ڏينهن، مهينو بہ نيٺ تہ موتي هتيئي ايندو. راءُ ريجهائي وٺ.) زرين کيس روڪڻ لاءِ هٿ وڌايو. گائون جي ڪُنڊ هٿ ۾ اچي ويس. ان کي جهلي ڇڪ ڏنائين، رُئل من ۽ مُرڪندڙ مُک سان:

”سائين بخشي ڇڏيو خطا ـ پليز!“

هُن جهٽڪي سان گون ڇڏايو ۽ بيڊ روم کان ٻاهر هليو ويو.

❑

هينئڙو ڪچي تند جيئڻ

_ مدد علي سنڌي

اِها سياري جي هڪ سرد شام هئي. آسمان تي ڪٿي ڪٿي ڇڊا ڇڊا اڇا ڪڪر پئي ترِيا. سيءُ به چوي ته اڄ نه پوان. ڪڏهن پوان. مون پنهنجي گهر جي ورانڊي ۾ گُڏين راند پئي ڪيڏي. پريان سِگريءَ ۾ اگهُر پئي ٻَريا. جو اَمي ۽ ناني امان. سهي سنهري اڇي منهنجي پر ۾ ويٺيون.

”ناني امان ڪيڏانهن ٿا وڃو مون کي به وٺي هلو!“

مون گُڏين مان هٿ ڪڍي ڪٽي نانيءَ جي برقعي کي پڪڙيو.

”مهناز ولايت مان موٽي آئي آهي، اسين وڃون ٿا کيس ڪيڪارڻ.“ اميءَ چيو.

مون، جو آپا مهناز جو ولايت مان واپس ورڻ جو ٻڌو ته روئڻ لڳس. ڇاڪاڻ جو ڪيترن ڏينهن کان مهناز آپا جو ڪوڙ ساريون ڳالهيون ٻڌيون هيم. اميءَ وارن جي واتان. انهيءَ سبب سندس انيڪ شڪليون چِٽي چڏيون هيم.

مون کي پَٽَ تي ليڙاتيون پائيندي ڏسي، ناني امان اُٺاري وڃي سنبرائي تيار ڪيم. نيري ڇِڏي بڪلن سان ۽ پٽاپٽي بشرٽ پائي ٽپا ڏيندو ناني ۽ اميءَ کان به ٻه وکون اڳتي ڪٽندو وڃي وڪٽوريا گاڏي ۾ وينس. وڪٽوريا هلڻ شروع ڪيو ته مان گاڏي جي پوئين دريءَ جو چمڙو کڻي رستي کي ڏسڻ لڳس. انهن ڏينهن ۾ حيدرآباد جي رستن جي ڳالهه ئي اور هئي. نه ايتري گهڻي ٽريفڪ. نه ساهه گهٽيندڙ انهن جو دونهون. نه

رڪشائن جي ٿٽ ٿٽ، نہ سوزوڪيون! موٽرون بہ ايڪڙ ٻيڪڙ. رستن تي فقط وڪٽوريا گاڏيون، ٽانگا ۽ سائيڪلون- فوٽ پاٿ رستن کان گهٽو مٿي، جنهن جي ٻنهي پاسن کان پپر ۽ ٻڙ جا گهاٽا وڻ. تلڪ چاڙهيءَ کان اسٽيشن روڊ انهن وڻن سان ڀريل هوندو هو. رسالا روڊ جي ٻنهي ڪنڌن تي وڏا شاهي باغ هئا (هڪڙو حيدر چوڪ وٽ، ۽ ٻيو هاڻ جتي گول بلڊنگ آهي) جنهن ۾ اوچا اوچا وڻ، سائي ڇٻر، پاڻيءَ جا تلاءُ ۽ ڦوهارا- روز شام جو اسين انهن ٻنهي باغن ۾ سير ڪرڻ ويندا هئاسين.

وڪٽوريہ گاڏي وري هلڻ لڳي تہ مان ٻيهر دريءَ مان ڪئنٽونمينٽ جي رستن کي ڏسڻ لڳس. ڏکڻ رستي تي سواءِ وڻن مان ڪريل سڪل پنن جي، جيڪي هوا ۾ اُڏامي رهيا هئا، ٻيو ڪجهہ بہ نہ هو. گاڏي صدر مان ٿيندي اچي هڪ ڳاڙهي پٿر جي نهيل شاهي ٻماڙ جاءِ وٽ بيٺي تہ اسان لهي ڏاڪڻ چڙهي مٿي ٿياسين. اهو هو آپا مهناز وارن جو شاهي گهر، جيڪو گهر نہ پر محلات هوندو هو. سڄو ڳاڙهي پٿر سان جوڙيل. ان جاءِ جا سوين تہ صُفا هوندا هئا. هيٺ مٿي نهيل ان جاءِ جا بہ در هوندا هئا، هڪ جو رخ ڏکڻ ۽ ٻئي جو اوپر ڏي. وڏين وڏين اوچين ڪاٺ جي ڇتين وارا صفا، ورانڊا، سنگمرمر جون ڏاڪڻيون، وڏا وڏا روشندان، جن ۾ رنگين شيشا ڏينهن جو اُس ۾ تجلا پيا ڏيندا هئا. سنگمرمر جا اڇا اڇا شينهن، جيڪي پنهنجي ڳلهن تي ان جاءِ جي خوبصورت پٽين جا بار کنيو آئي ويٺي کي پيا تڪيندا هئا. مٿي ڪُڏ تي سنگرمر جي ٻارنهن دري تہ پري کان پئي ڏسڻ ۾ ايندي هئي. ٻماڙ شاهي عمارت ۾ اولهندي پاسي کان اگهڻ ۽ ايرندي پاسي کان ننڍڙو باغ هو جنهن ۾ پاسن کان نم ۽ گيدوڙي جا وڻ ۽ انهن جي وچ ۾ هڪ سهڻو ڦوهارو هو جنهن مان پاڻي ڦوهارا ڪيو هيٺ تلاءُ ۾ پيو پوندو هو.

”اهو جادوئي محل پڪ ڪنهن شهزاديءَ پنهنجي رهڻ لاءِ جوڙايو هوندو.“ روز رات جو اَمي ۽ ناني امان کان گل بڪاؤلي، مومل راڻي ۽ گل ڦل راڻيءَ واريون آکاڻيون ٻڌي منهنجي تصور ۾ بہ سدائين فقط محل،

شهزاديون ۽ ديو رچيل هوندا هئا. سهڻي ۽ ڪومل شهزادي، جنهن کي هڪ وڏو ديوَ هڪ شاهي محلات ۾ قيد ڪيو ويٺو هوندو هو جنهن کي پڇاڙيءَ ۾ اچي هڪڙو شهزادو ماري، سندس جند آجي ڪرائيندو هو.

امي، اڱڻ ۾ ڪنهن سان پاڪر پائي ملي تہ مان هن کي ڏسڻ لڳس.

امي، مهماز آپا جي سس سان ڳالهائي رهي هئي. هوءَ اسان کي وراندي ۾ وٺي هلي، جنهن ۾ سڀ کان پهريائين هڪ شاهي صفو هو جنهن کي ڊرائنگ روم ڪري ڪوٺيو ويندو هو. (۽ اُنهن ڏينهن مون لاءِ اهو لفظ ڊرائينگ روم بہ ڪيڏو نہ موهيندڙ هو!) ڊرائينگ روم پراڻي وڪٽورين دور جي، فرنيچر سان پريل هو. ڪوچ، شيشي جون ٽپايون، ميزون، (سائيڊ ٽيبلون)، مٿي ڇت ۾ جهاڙ- بلب! (جن جون تارون ڏسڻ ۾ ڪونہ ايندڙيون هيون، فقط ڪارن لوهي بٽڻ دبائڻ سان بتيون ٻرنديون هيون. جن جي ٻارڻ سان اڇيون اڇيون پتيون روشن ٿي ويندڙيون هيون. مان جڏهن بہ ان ڊرائينگ روم ۾ ويهندو هوس، تہ عجب کائيندو هوس تہ بنا تارن جي آخرڪار اهي بتيون ڪيئن ٿيون ٻرن! (تڏهن اجا انڊر گرائونڊ بجليءَ جي تارن جو رواج ڪونہ هو!)

"مهناز ڪٿي آهي؟" اميءَ پڇيو.

"ويٺي آهي، پنهنجي ڪمري ۾!" آپا مهناز جي سس نڪ کي موڙو ڏيندي چيو "گهرائي ٿي ونانس!" ائين چئي هوءَ وري بہ اميءَ سان ڳالهين ۾ مشغول ٿي وئي. هوءَ اميءَ جي ننڍپڻ جي ساهيڙي هئي. ساڻس گڏ مڪتب ۾ پڙهي هئي، ان ڪري سندس ڳالهين ڪنڻ جو نانءُ ئي نٿي ورتو. پر مون سندس اهي ڳالهيون ٻڌڻ بدران، ويٺي ويٺي ناني امان کي ٽپائي ڏنو. سندس چولو ڇڪي ڇڪي کيس اٿڻ لاءِ ڪنڌ سان اشارا تہ "هل، هل مون کي هلي آپا مهناز ڏيکار!"

منهنجي ٽپائي ڏيڻ تي، ناني امان مون کي وٺي هلي آپا مهناز ڏانهن. ڊرائنگ روم جي پڪ مان هڪ ننڍڙو اڱڻ هو جنهن کي لتاڙي هڪ ننڍڙي ڪمري مان ٿيندا، هڪ وڏي صفحي جي در وٽ بيناسين.

سامهون پڪي ساڳ جو ٺهيل در هو جنهن جي مٿان رنگين شيشا لڳل هئا، جيڪي اندر پرندڙ روشنيءَ ۾ پئي چمڪيا. در کي کولي اندر ٿياسين تہ جهاڙ جي روشنيءَ ۾ ٻهڪندڙ صفو اسان جي اکين آڏو هو. منهنجي سامهون ڊبل بيڊ تي هڪ اڇي رنگ جي خوبصورت عورت (شهزادي!!) ليٽيل هئي، جنهن جي هٿن ۾ ڪوئي ڪتاب هو پر جنهن جا نيڻ سندس ڪابي پاسي واريءَ دريءَ جي ٻاهران پکڙيل اونداهي کي تڪي رهيا هئا. مون اميءَ جي واتان جيڪي بہ آکاڻيون ٻڌيون هيون، انهن قصن ڪهاڻين جي شهزادي، پنهنجي سموري، سونهن، ڪوملتا ۽ سينگار سان منهنجي آڏو هئي. هوءَ اسان کي ڏسي، اُٿي اچي ڏاڍي قرب سان ناني امان سان گڏي! (سرو قد، ڊگها ڪارا وار، گهرا ۽ نيرا نيڻ، بيضوي مُکڙو، گُلاب جي گُل جهڙا ڳاڙها چپ.)

مون کي ائين گُم سُم پاڻ ڏي تڪيندو ڏسي ڪٽي ٻانهن کان جهليائين.

”ماسي شاني جو پٽ آهي نہ!“ نانيءَ کان پڇيائين.

”ها، امان! ڏس نہ توکي ڪيئن پيو تڪي. توسان ملڻ لاءِ اصل آتو هو!“ ناني امان کيس ٻڌايو.

”صفا پنهنجي ماءُ تي ويو آهي!“ ائين چئي مون کي ڊبل بيڊ تي پنهنجي ڪڇ ۾ ويهاريائين ۽ ناني امان سان ڳالهيون ڪرڻ لڳي تہ مان سندس صفي ۾ رکيل شين کي ڏسڻ لڳس.

آپا مهناز ڪيترا ورهيہ پنهنجي مڙس سان گڏ ولايت مان رهي واپس وري هئي، انهيءَ ڪري سندس صفو بہ عجيب عجيب شين سان سينگاريل هو- ڊبل بيڊ، پاسي کان سائيڊ ٽيبلون، ڀتين تي پينٽنگس، ڪاٺ جي وڏن فريمن ۾ بند. هڪ ڪنڊ ۾ شيشي جو ڪٻٽ جنهن جي هڪ حصي ۾ ڪتاب، ٻئي ۾ گُڏيون ۽ رانديڪا رکيل ۽ پريان هڪ ميز ٽائيپ، جنهن ۾ تارون لڳل هيون. (پوءِ خبر پئي تہ اها ٽنٽگ مشين هئي، جيڪا آپا مهناز حيدرآباد ۾ سڀ کان پهرين پهرين لنڊن مان آندي هئي ۽ اهو سال 1957ع جو زمانو هو!!) صفي جي ايرندي پاسي هڪ شاهي

گيلري هئي، جنهن تي لڙڪيل ڳاڙها ريشمي پڙدا. ريشمي رسيءَ سان ٻڌل هئا، جنهن مان هيٺ باغ ۾ بيٺل وڻن جون ٽاريون، هوا ۾ لڏندي ڏسڻ ۾ پئي آيون. ٻاهر آڪاش تي اونداهي ڇائنجي چڪي هئي، ۽هيٺ اسٽريٽ لائيٽ جا بلب ڪڏهوڪو ٻري چڪا هئا. دريءَ مان سياري جي ٿڌي هوا لنگهي اچي اسان کي ڇُهي رهي هئي. ۽ مون آپا مهناز جي ڪڇ ۾ ويٺي ويٺي ڪيس ڏٺو. سندس چهرو چوڏهينءَ جي چنڊ جيان روشن هو. ۽ سندس نيرن، گهرن نيڻن ۾ اٿاهه گهرائي هئي. (ها، سموريون، شهزاديون اهڙيون ئي هونديون، شهزادي گل بڪاؤلي، گل ڦل راڻي، مومل... اميءَ جون سموريون ٻڌايل آکاڻيون ۽ انهن آکاڻين جون شهزاديون اچي منهنجي سامهون بيٺيون!)

"ڇا نالو آ تنهنجو؟" هن منهنجي کاڏيءَ کي پنهنجي سهڻي، اڇي هٿ سان ڇهندي چيو.

مون ڏٺو: سندس خوبصورت هٿن جا نُنهن وڌايل هئا، جيڪي ڳاڙهي نيل پالش ۾ پئي چمڪيا. مون لڄي ٿيندي نالو ٻڌايو ته چوڻ لڳي، "توکي مان مَدُوُ سڏيندي س... ڇا سڏيندي س؟... ٻڌاءِ نه بابا؟"

مون لڄ وچان ڪجهه به نه ڪُڇيو ته کلڻ لڳي. سندس موتين جهڙا ڏند، ۽ گلابي چپ ـ مان ڪنڌ کڻي ڪيس تڪڻ لڳس ۽ اميءَ جي ٻڌايل گل ڦل راڻيءَ جي ڪهاڻيءَ کي سارڻ لڳس... (رات جو اميءَ کي ٻڌائيندس، ته گل ڦل راڻي، ديوَ جي ٻنڌڻن مان پاڻ ڇڏائي، پنهنجي محل ۾ موٽي آئي آهي.)

۽ اها هئي آپا مهناز سان منهنجي پهرئين گڏجاڻي / ملاقات. جنهن منهنجي ڪچڙي ذهن تي سندس لاءِ سمجهه ۾ نه ايندڙ طلسماتي اَنيڪ جذبن جي جُهرمر جُهرمر لائي ڏني. منهنجي عمر ان مهل اَٽڪل ست اٺ سال مس هوندي، پر مون کي اجا تائين سندس شخصيت جا سمورا رنگ ۽ روپ ياد بيٺا آهن. آپا مهناز حيدرآباد جي اعليٰ سوسائٽيءَ ۾ مشڪل سان ڪنهن ٻي عورت فيشن، سونهن ۽ سينگار ۾ ساڻس برميچي سگهي

هوندي جيم خاني جي محفلن کان ويندي ڪاچن تائين. سندس سونهن ۽ سندرتا جي هاڪ پکڙيل هوندي هئي. سندس پيڪا سول لائينس ۾ ساهرا شهر ۾ رهندا هئا. آپا مهناز جو مڙس شهر جو ناميارو ڊاڪٽر هو جيڪو تازو لنڊن مان نئين نئين ڊگري وٺي آيو هو ۽ سال 1957ع واري حيدرآباد ۾ اهو ئي جڳ پڌرو ڊاڪٽر هوندو هو. سندس سُهري کي انگريزن جي زماني ۾ خانبهادريءَ جو لقب مليل هو جيڪو سدائين انهيءَ جاءِ جي وڏي ۽ ڊگهي ورانڊي ۾ آرام ڪرسيءَ تي اهليو چُروٽ پيو چڪيندو هو. اسان جا ساٽس پراڻا ڪٽنبي رستا هوندا هئا. ان ڪري پاڙ ۾ گهٽي اچ وڃ هوندي هئي. اُهو ڏينهن خالي نہ هوندو هو جو اسان مان هنن ڏي ۽ هنن مان ڪوئي اسان ڏي نہ ورندو هو. امان جن هلندا هئا، تہ سڄو سڄو ڏينهن آپا مهناز وارن وٽ گذاريندا هئا. ۽ هو اسان وٽ ايندا هئا تہ سانجهيءَ تائين پنهنجي گهر ورندا هئا. (عجب جهڙو زمانو هو- زندگيءَ جي سمورين ڳالهين تي اڄا مشيني زندگيءَ پنهنجا اثر نہ ولاريا هئا، ۽ اڄ ذڪ فقط انهيءَ ڳالهہ جو رهيو آهي، جو محبتن ۽ قربتن جا اِهي ويجها ناتا الائي ڪهڙي پاسي منهن ڏيئي هليا ويا، جن جو ڪوئي پتو نٿو پوي- جن ۾ چاهہ ۽ موهہ هوندو هو، اهڙو جو انسانن جا مُک وٽندا پيا هئا هڪ ٻئي کي!!)

۽ جيئن جيئن مان آپا مهناز وٽ گهڻو وڃڻ لڳس، تيئن تيئن اسان جو پاڙ ۾ ڳانڍاپو بہ ويو گهاٽو ٿيندو. مون کي هوءَ ياٿيندي بہ ڏاڍو هئي. مان هڪ نہ ٻئي ڏينهن ساٽس ملڻ ويندو هئس. ناني امان اڪثر دوا سندس مڙس کان وٺڻ هلندي هئي تہ مان بہ هن سان گڏجي ويندو هئس. (آپا مهناز جي مڙس جي اسپتال بہ انهيءَ شاهي عمارت جي هيٺين حصي ۾ هوندي هئي!) ناني امان، سندس مڙس کان دوا وٺندي ھئي ۽ مان آپا مهمان وٽ، مٿي وڃي راند ڪندو هوس.

آپا مهناز جو صفو جاءِ جي اڳياڙيءَ کان هوندو هو جنهن جي آڏو هڪ شاهي گيلري (فرانسيسي طرز جي) هوندي هئي، جنهن کي وٽن جون

تاريون پيون ڇُهنديون هيون. تيز هوا جي جهوٽن ۾ انهن وڻن جا سُڪل ۽ ساوا پن ڇڻي هيٺ ڦوهاري ۾ ڪرندا هئا. ڳاڙهي پٿر جي ان شاهي گيلريءَ ۾ مان ويهي راند ڪندو هوس- هيٺ ڦوهاري جي پاڻيءَ ۾ ترندڙ پنن کي ڏسي خوش ٿيندو هوس ۽ آپا مهناز منهنجي پرسان آرام ڪرسي وجهي ويهندي هئي. گيلريءَ جي هيٺان ننڍڙو باغ هوندو هو جنهن ۾ ٻه- چار نم ۽ گيدوڙي جا گهاٽا وڻ ۽ انهن جي وچ ۾ سنگرمر جو ٺهيل ڦوهارو هو. جنهن مان پاڻي نڪري تلاءَ ۾ وجهي پوندو هو. ان جي ڇتڻي پاسن کان سائي سائي ڇپر ۽ پريان جاءِ جو شيشم جو شاهي ڪارو در هو جيڪو پريان کان ڪنهن محل جو در پيو ڀاسندو هو. انهيءَ در آڏو رستو هوندو هو جتان پيپر جي وڻ هيٺان ڪنهن ڪنهن مهل ڪوئي ٽانگو لنگهندو هو تہ ان جو آواز بہ اتي پيو ايندو هو. ڪڏهن ڪڏهن مان ۽ آپا مهناز انهيءَ گيلريءَ جي ڪٺهڙي تي نوڙي، هيٺ تلاءَ کي ڏسندا هئاسين. تيز هوائون اسان جي ير مان لنگهي، آپا مهناز جا ڍگها وار اڏائي، وڻن ۾ شور ڪنديون هليون ويندريون هيون. مان اُن مهل آپا مهناز جي مُک ۾ نهاريندو هوس،جيڪا ٻئي هٿ پنهنجي ڳلن تي رکي، هيٺ پاڻيءَ کي پئي تڪيندي هئي. هڪ ڀيري مان ۽ آپا مهناز گيلريءَ ۾ ويٺا هئاسين. هوءَ جڏهن بہ چُپ هوندي هئي تہ سگريٽ دکائي متي نيري آڪاس ۾ نهاريندي هئي. اُن ڏينهن بہ هوءَ سگريٽ کي هڪ سهڻي هولڊر ۾ وجهي لائيٽر سان دُکائي، سگريٽ جا ننڍا ننڍا ڪش هڻي سامهون وڻن جي چوٽين کي ڏسڻ لڳي. مان جيڪو سندس ير ۾ ويٺو هوس، کيس سگريٽ ڇڪيندي ڏسي چوڻ لڳس، ”آپي، توهان اِهو نہ پيئندا ڪريو؟“

اِهو ٻڌي هن مرڪي مون ڏانهن نهاريو. هوءَ اُن مهل وهنجي اچي ٻاهر ويٺي هئي، سندس ڪارا ۽ ڊگها وار ڪلهي تي پئي لڙڪيا، انهن کي هڪ هٿ سان پري ڪندي مون کي ٻانهن کان جهلي پنهنجي ويجهو آڻي چوڻ لڳي، ”چو مڏو توکي اهو سنو نٿو لڳي ڇا؟“

مون ڪنڌ سان هاڪار ڪئي تہ منهنجي وارن کي پنهنجين

سهٽين آڱرين سان سنواريندي چوڻ لڳي، ”چڱو هاڻ نہ پيئنديس!“

مان ڪنڌ هيٺ ڪري سندس پدم جهڙن پيرن کي ڏسڻ لڳس. آپا مهناز جا هٿ پير بہ ڏاڍا سهڻا هوندا هئا. (عورتون چونديون هيون تہ مهناز جهڙو حسن بہ اسان تمام گهٽ ڏٺو!)

سندس ڊگهيون ۽ سهٽيون آڱريون، ۽ انهن آڱرين جا وڏايل ننهن جن کي هوءَ ڳاڙهي نيل پالش هڻندي هئي، روشنيءَ ۾ سدائين پيا چمڪندا هئا. (۽ مون سدائين سندس هٿن ۽ پيرن جي ننهن کي ڳاڙهي نيل پالش ۾ چمڪندي ڏٺو.) اوچتو مون سندس پيرن کي ڏسندي چيو، ”آپي توهان هي پنهنجي هٿن جا ننهن بہ ولايت مان نهرائي آيو آهيو نہ؟“

اهو ٻڌي هوءَ کلڻ لڳي، ”ڇو توکي وڻن ٿا ڇا؟“

مان سندس هٿن جي وڏايل ڳاڙهن ننهن کي ڏسندي پنهنجا ننڍڙا ٻئي هٿ سندس آڏو ڪندي چوڻ لڳس، ”آپي، منهنجا ننهن بہ توهين ائين ناهيو. مان گهر وڃيِ انهن کي ڳاڙهو ڪندس!“

هوءَ ٽهڪ ڏيئي کلڻ لڳي تہ مان لڄي ٿي ويس. هن کلندي کلندي چيو، ”هل، تہ تنهنجي ننهن کي پالش ڪريان!“ ائين چئي هوءَ مون کي اُٿاري اندر بيڊ روم ۾ وٺي هلي. سندس ڊريسنگ ٽيبل ڳاڙهي رنگ جي هئي، جنهن ۾ بيلجم جي شيشي آڏو قسمين قسمين جون انيڪ شيشيون رکيل هيون. هڪ شيشيءَ کڻي چوڻ لڳي، ”ڪهڙو رنگ هڻان؟“

”آپي توهان کي ڪهڙو رنگ وڻندو آهي؟“ مون وراڻيو.

”ڳاڙهو... مون کي ڳاڙهو رنگ وڻندو آ.“ هوءَ پنهنجي رڱيل ننهن کي ڏسي چوڻ لڳي.

”مون کي بہ اهو ئي هڻو!“

هن هڪدم منهنجي مک ۾ نهاريو.

”توکي مڏو اهو رنگ بہ منهنجي ڪري وڻي ٿو نہ؟“

مون ڪنڌ ڏوڻيو تہ وري بہ کلي چوڻ لڳي، ”چڱو هاڻ اڄ تہ تنهنجي ننهن کي نيل پالش هڻان.“

ائين چئي هوءَ ڊريسنگ ٽيبل وٽ اسٽول تي ويهي، منهنجي هٿ کي پنهنجي هٿ ۾ جهلي، ننهن کي پالش هڻڻ لڳي ۽ مان سامهون آرسيءَ ۾ ڪيس ۽ پاڻ کي ڏسڻ لڳس.

اوچتو هڪ شخص بيڊ روم ۾ ٺڪڻ اندر گهڙي آيو- سوٽيڊ بوٽيڊ، بت پريل، رنگ صاف پر چپ تمام ٿلها. آپا مهناز جنهن جي چپن ۾ اٽڪيل هولڊر جو سگريٽ ڌکي ڌکي پورو ٿيڻ تي هو، منهنجي هٿ کي نيل پالش هڻندي، هڪ نهار مٿس ڊوڙائي، وري پنهنجي ڪم ۾ مشغول ٿي ويئي. بيڊ روم ۾ گهڙي ايندڙ شخص مون کي الائي ڇو نه وڻيو- اُن مهل مون کي اُنهيءَ شخص کان ڏاڍو ڀؤ لڳو. مان ڊنل ۽ هيسيل نظرن سان ڏانهنس ڏسڻ لڳس. جيڪو وارڊ روب مان ڪائي شيءِ ڳولي رهيو هو. اوچتو هن ڪا شيءِ وارڊ روب مان ڪڍي ڪوٽ جي کيسي ۾ وڌي ۽ اچي اسان جي پر ۾ بيٺو ته مان وڌيڪ ڊڄي، آپا مهناز سان لڳي بيٺس.

"چا پيو ٿئي؟" هن جو آواز به ڏاڍو ڳرو هو (تيز تکو ۽ انساني جذبي کان خالي...!)

"ڇو ڊاڪٽر صاحب، ڪا شيءِ کپيوَ ڇا. جو هن مهل مٿي آيا آهيو؟" آپا مهناز بنا ڪنڌ کڻي کيس نهارڻ جي، وري به منهنجي ٻئي هٿ جي ننهن کي نيل پالش هڻڻ ۾ مشغول رهي.

"هي ڪير آهي؟" هن پڇيو.

"ماسي شانيءَ جو پٽ آهي!" آپيءَ وراڻيو.

"نيڪ آهي... نيڪ آهي." هن تکو ٿيندي چيو "پر تون سگريٽ گهٽ ڇڪيندي ڪر!"

"مان پنهنجي چڱي- مدي سڀ چڱيءَ ريت ڄاڻان ٿي. اوهين مهرباني ڪري ڪابه ڳڻتي نه ڪريو." آپا مهناز منهنجي چيچ جي ننهن کي نهايت ئي خوبصورتيءَ سان پالش ڪندي چيو.

اوچتو الائي اُنهيءَ شخص کي ڇا ٿيو جو هو آپا مهناز سان تکو تکو ٿي ڳالهائڻ لڳو. هوءَ به کيس تکيون وراڻيون ڏيڻ لڳي ته اهو شخص

ڪاوڙمان زور زور سان پٽ تي لتون هڻندو هيٺ هليو ويو.

۽ اهو هو آپا مهناز جو مڙس، جنهن کي پهريون ڀيرو مون انهيءَ حالت ۾ ڏٺو. آپا مهناز ۽ سندس مڙس جي سياڻ ۾ ڪا وڏي وڇوٽي هئي، پر منهنجو ڪچڙو ذهن ان مهل انهيءَ وڇوٽيءَ کي ڪڏهن بہ سمجهي نہ سگهيو.

هڪ ڀيري اسان جي گهر آپيءَ جي سس آيل هجي. اَمي ۽ هُن ويٺي ڪٽ تي ڳالهيون ڪيون ۽ مان پرسان پيل پينگهي جي مٿان سرائيءَ تي چڙهيو ويٺو هئس. منهنجي هٿن ۾ نانيءَ امان جو ٺاهيل ’چتون ڪينهوڙو‘ هو (ڪنهن زماني ۾ ننڍڙي چاول ٻار لاءِ چتون ڪينهوڙو رنگين ڪپڙي مان ٺاهي ڏنو ويندو هو جنهن جي اندر ڪپهہ پري، ٻاهر گوٽني ۽ ستارن جو ڪم ڪيو ويندو هو جيڪو ٻار جي لوڏڻي ۾ ٽنگي ڇڏيندا هئا) جنهن کي مان پينگهي جي مُٺي ۾ ٻڌي رهيو هوس. اوچتو ويٺي ويٺي مون محسوس ڪيو تہ آپا مهناز جي سس جي واتان مهناز جو نالو نڪتو تہ مون هڪدم پنهنجا ڪن سندس ڳالهين تي ڏريا. آپا مهناز جي سس آپيءَ جون گلائون ڪري رهي هئي. هن چيو پئي، ”مائي زالون هجن اهڙيون، هيترا سُڪ ڏنا اٿس، تہ بہ ڪيس مڙس جي اصل شڪل نٿي وڻي. نپٽيءَ کي ولايت وٺي ويو تہ اتان بہ هيڪلي هيڪلي هلي آئي. وري ڪيس وٺي ويو ۽ هاڻ هيترا ورهيہ اتي گذاري آئي آهي، تہ بہ مُنهن ٺي ڪانہ ٿي ڏئيس؟“

”توهان کي زوري شادي نہ ڪرڻ کپندي هئي.“ امي وراڻيو.

”تہ پوءِ ڇا ڪريون ها _ سوٽاٽي سؤٽ. ڏي وٽ جا سڱ. اسان کي ڪهڙي جاڻ تہ هيءَ ڪنهن ٻئي سان نينهن لايو ويٺي آهي. منهنجو پٽ تہ هو ولايت. هاڻ تہ مڙسس کي بہ هر شيءِ جو پور پئجي ويو آهي.“ ائين چوندي هن بہ چار لفظ آپا مهناز لاءِ چيا. هن جو ائين چوڻ ۽ مان جيڪو مٿي پينگهي تي ويٺو هوس، اتان رڙ ڪئي:

”اوهان سڀ آپيءَ کان سڙو ٿا!“

منهنجو ائين چوڻ، جڏهن پنهنجو ڪرا ڪي باهه وڪوڙي ويئي. اميءَ مون کي چڙٻ ڏني:
”شرم نٿو اچئي، وڏن جي وچ ۾ ڳالهائيندي؟“
آپيءَ جي سس جيڪا اهو لقاءُ ڏسي ٿوري دهلجي ويئي هئي، چوڻ لڳي، ”مائي چڏيوس ڪٽي، هن جو به ڪو ڏوهه ڪونهي.“ مان خارن مان پينگهي تان هيٺ لهي، اتي ئي چتون ڪينهوڙي کي قتو ڪري، صفي مان ٻاهر نڪرڻ لڳس، ته آپا مهناز جي سس جو پٽڪو ٻڌم، ”هيڏڙي نينگر کي به ڪٽي پنهنجو مطيع بڻايو اٿس!“
ٻاهر اڱڻ ۾ نڪري وڃي پنهنجي هرٽيءَ وٽ ويٺس. جڏهن به ڪنهن سان رسندو هوس ته وڃي انهيءَ هرٽي وٽ روئندو هوس. اِن واقعي کان پوءِ جڏهن به آپا مهناز جي سس اسان جي گهر ايندي هئي، ته منهنجي اڳيان اصل هڪ لفظ به نه ڳالهائيندي هئي.
هاڻ جيئن جيئن ڏينهن لنگهندا ويا، منهنجي چِڪ آپا مهناز سان ويئي وڌندي. سندس آرٽسٽڪ سڀاءُ جا انيڪ رنگ هوندا هئا. سندس بيڊروم کي ڏسي انهيءَ سڀاءُ جو اولڙو پيو پسبو هو. کيس گلن سان خاص ڪري موتئي جي گلن سان ته بيحد موهه هوندو هو. هوءَ موتئي جي گلن کي ’رابيل‘ ڪري ڪوٺيندي هئي ۽ مون رابيل لفظ به پهريون ڀيرو سندس واتان ٻڌو! هوءَ گهڻو ڪري شام جي مهل وانگوڙي ۾ موتئي جا گجرا هٽندي هئي. سندس بيڊروم ۾ داخل ٿيندي ئي گلن جي سڳنڌ ايندي هئي. انهيءَ بيڊ روم جي ٻن ڪنڊن کان وڏا وڏا اٽالين گلدان رکيل هوندا هئا، جن ۾ روز سندس نوڪرياڻي گل بدلائيندي هئي. انهيءَ بيڊ روم جي اڇين اڇين ڀتين تي ڪيترين سهڻين پينٽگس ٽنگيل هونديون هيون. وٽس وڃبو هو ته ڪڏهن نٽنگ پئي ڪندي هئي يا ڪڏهن ڪوئي ڪتاب پئي پڙهندي هئي ته ڪڏهن ستار پئي وڄائيندي هئي.هوءَ ستار وڄائڻ ڪڏهن ۽ ڪٿي سکي، اهو ياد نه اٿم ۽ نه ڪڏهن اهو ڪانئس پڇيم، پر کيس چڱيءَ ريت ستار وڄائيندي ڪڏهن ٻڌم اهو

چتيءَ ريت ياد بيٺو اٿم.

پهريون پيرو جڏهن مان سينٽ بونا وينچر ۾ داخل ٿيس، (جيڪو سندس گهر جي ويجهو هوندو هو) ته پهرئين ئي ڏينهن روئي روئي ڪٽي هيٽان حال ڪيم. منهنجا اِهي پرڪار ڏسي اسان جي نوڪر ياور مون کي وڃي آپا مهناز وٽ ڇڏي آيو.

اُن مهل صبح جا ڏهه ـ يارنهن وڳا هوندا. مان سندس بيڊ روم ۾ آلين اکين سان گهڙيس ته هن هيٺ غاليچي تي ستار پٽي وڄايو. ڪيس ڪاري رنگ جي ساڙهي پهريل هئي، جنهن تي ستارن جو ڪم ٿيل هو. بيڊ روم ۾ اڌ اونداهي ۽ اڌ روشني هئي. درين جا پردا متي ٿيل نه هئا، پر روشندانن جا رنگين شيشا تجلا ڏيئي پئي چمڪا، جن ۾ آپيءَ جي ڪاري ساڙهي ۾ لڳل ستارن جي ڪم به پئي تجلا ڏنا ـ پريان گلدانن ۾ موتئي جا گل پيا هئا. جن جي مهڪار سان سڄو صفو واسجي ويو هو. هوءَ مون کي اُن مهل ايتري ته وڻي، جو مان پنهنجو روئڻ وساري وڃي هن جي قدمن ۾ وينس. سندس نيڻ بوتيل هئا، ۽ سڄي وايومنڊل تي ستار جو اُداس ۽ وڻندڙ آواز ڇانيل هو. اوچتو ستار وڄائيندي وڄائيندي هن کي ڪنهن جي هئڻ جو احساس ٿيو. پنهنجا نيڻ پٽي مون تي نهار وڌائين. ستار جو آواز بند ٿيو ته بيڊ روم ۾ هڪ عجيب چپ ڇائنجي ويئي. مان، جيڪو سندس مُک ۾ نهاري رهيو هوس، ڪيس پاڻ ڏانهن ڏسندي لڄي ٿي ويس. هن ستار هڪ طرف رکيو ۽ مون ڏانهن ڏسي مرڪڻ لڳي.

”آپي مان نه پڙهندس!“ مون روئٽهارڪو ٿيندي چيو.

مون کي اسڪولي ڊريس ۾ ڏسي سمجهي ويئي ته مان اسڪول مان هليو آيو آهيان.

”نه مڏو ائين نه چئبو آ.“ هن ٻانهن وڌائي مون کي پنهنجي پير ۾ ويهاريندي چيو ”تون پڙهندين ۽ هڪ ڏينهن لکي پڙهي وڏو ماڻهو ٿيندين!“

مان جيڪو اڳي ئي پريو ويٺو هوس، تنهن سڏڪا پري ڪٽي سندس هنج ۾ منهن لڪايو.

هوءَ پنهنجي آڱرين سان منهنجا وار سنيارڻ لڳي تہ مون چيو "آپي مون کي اسڪول کان ڊپ ٿو لڳي!"

"چريا! ڇو ڇا ٿيو آ اسڪول کي۔ سنو تہ آ تنهنجو اسڪول!"

"نہ آپي مان نہ پڙهندس. اصل ڪڏهن بہ نہ پڙهندس!"

"نہ پڙهندين؟"

مون ناڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو تہ مرڪي چوڻ لڳي، "نہ پڙهندين تہ وڏو ماڻهو ڪيئن ٿيندين. نہ مڏو، تون لکي پڙهي وڏو ٿي، تہ پوءِ مان تو وٽ هلي رهنديس!" (هڪ ڀيري مون کيس چيو هو "آپي، توهان هلي اسان وٽ رهو. هتي هي سڀ اوهان سان وڙهن ٿا!")

مان چپ چاپ سندس هنج ۾ منهن لڪائي وينو رهيس. هوءَ منهنجا وار ناهي چوڻ لڳي، "ڪيئن مڏو، پڙهندين نہ؟"

مان ڪنڌ لوڏي چوڻ لڳس، "ها آپي، مان پڙهندس ۽ پوءِ جڏهن وڏو ماڻهو ٿيان تہ پوءِ توهان هلي اسان وٽ رهجو!"

هن اهو ٻڌي کلندي منهنجي نرڙ تي مٺي ڏني ۽ چوڻ لڳي، "چڱو هاڻ ائين ٿا ڪٽي ڪريون تہ تون روز شام جو اچي مون وٽ پڙهہ. مان توکي A.B.C.D سيکارينديس! ايندين نہ؟"

"ها!" مون خوش ٿيندي چيو.

هن کلي منهنجا ڳوڙها پنهنجي هٿ سان اُگهيا. تہ مون کيس چيو. "آپي، توهان اهو ڇا پئي وڄايو؟"

"هي... هي ستار آهي!" هن جي چپن تي مرڪ وري آئي، "ڇو توکي وڻي ٿو انهيءَ جو آواز؟"

"سچي آپي، توهان ڏاڍو سنو پئي وڄايو. توهان ان کي وري وڄايو!" مون ائين چئي سندس پير ۾ رکيل عاج لڳل ستار جي تارن کي ڇهيو.

هن ڪجهہ پل سوچيو ۽ پوءِ ستار کڻي هوريان هوريان ڪائي ڌُن ڇيڙي آپا مهناز ستار بہ ڏاڍو سنو وڄائيندي هئي. مان گم سم ٿي کيس ٻڌڻ لڳس. هوءَ ستار وڄائيندي پئي ويئي، ۽ مان پنڊ پهڻ ٿيو سندس

خوبصورت ۽ نازڪ آڱرين ڪي تارن تي هلندي ڏسندو پئي ويس. (اج انهيءَ ڳالهه کي ڪا مدت گزري ويئي آهي، پر مان اجا تائين انهن خوبصورت آڱرين، ۽ انهيءَ اُداس ستار جي ڏن کي نہ واري سگهيو آهيان!)

اوچتو ستار وڄائيندي وڄائيندي هن جي نيڻن مان لڙڪ ٽمڻ لڳا. هن جي نيڻن مان لڙڪ وهي اچي سندس ڳلن تي بيٺا تہ مان ڊڄي ويس. هڪدم اٿي پنهنجن ننڍڙن هٿن سان سندس ڳوڙها اگهي چوڻ لڳس، "آپي نہ روئو. آپي نہ روئو!"

۽ هوءَ ستار وڄائڻ بند ڪري منهنجي ننڍڙن هٿن کي پنهنجن نيڻن تي رکي سڏڪا ڀري روئڻ لڳي.

انهيءَ رات، جڏهن آڪاس تي ستارن پنهنجي جهرمر لاتي تہ مان اميءَ جي پير ۾ ليٽي مٿي ٽمندڙ ستارن کي تڪڻ لڳس. مون کي هڪ تڪ آڪاس ۾ تڪيندي ڏسي امي چوڻ لڳي، "پٽ، آسمان ۾ نہ ڏسبو آ. نہ تہ ننڊ ۾ ڊڄندين!"

"ڇو ڀلا؟ ڇا آهي آسمان ۾؟ اجا تہ تيڙو بہ ڪونہ ڪڙيا آهن، پنهنجي اڱڻ مٿان، مان تہ ڪونہ ٿو ڊڄان!" مون ضد ڪندي ڪاوڙ مان چيو.

"پٽ ضد ناهي ڪبو." امي منهنجي وارن کي سنواريندي چيو.

"ڀلا ڇو اڄ ڪا آکاڻي ڪونہ ٻڌنديون ڇا؟"

مان پنهنجا ٻئي هٿ مٿي هيٺان ڏيندي، لڳاتار تارن کي ڏسندي چوڻ لڳس، "امي، هو تو مون کي جيڪا گل ڦل راڻي واري آکاڻي ٻڌائينديون آهين نہ. جنهن ۾ شهزاديءَ کي هڪ ديوَ وڏي محلات ۾ ڪٽي پنهنجي بند ۾ رکيو آهي، اها وري ٻڌايو!"

"اها تہ ڪوڙ ڀيرا ٻڌي اٿئي!" امي مرڪي چوڻ لڳي.

"بس، اُها ئي آکاڻي وٽيم تي." مون ڪجهہ ويچاريندي چيو.

"ڀلا امي، اِها شهزادي، ديوَ جي بند مان ڪڏهن آجي ٿيندي؟"

"جڏهن شهزادو ديوَ کي ماري، اچي ڪيس اِنهيءَ بند مان ڇڏائيندو!"

ائين چئي، اميءَ ڀيرائتي نموني آکاڻي ٻڌائڻ شروع ڪئي ۽ منهنجا نيڻ

آڪاڻي ٻڏندي ٻڏندي الائي ڪهڙيءَ مهل ٻوتجي ويا. انهيءَ رات مون ڪيترا پيرا پوائتا سپنا ڏٺا ۽ ڇرڪ ڀري اٿي ويٺس ۽ سڄي رات ننڊ ۾ وقلندو رهيس.

❖❖❖

”رات, مڏو خواب ۾ ٻڏو آهي!“ ورندي ڏينهن صبح جو امي, ناني امان کي ڇيو جيڪا ڪير جو گلاس جهليو منهنجي سيرانديءَ ويٺي هئي. ناني وڏي منهنجي نرڙ کي هٿ لاتو تہ اهو ٻريو پئي. ٻخار جو ٻڏندي ئي سڄي گهر ۾ ڦڙڦوٽ پئجي ويئي. هڪدم پاڙي واري ڊاڪٽر عزيز احمد کي گهرايو ويو. جنهن اچي سئي هنئي ۽ دوا ڏني. منهنجو اسڪول وڃڻ بند. شام جو ناني امان بخاري شاهہ مان مائي ٻچل ڪان وڃي فال ڪيڊرائي پليتون لکرائي آئي (چينيءَ جي ساسرين تي زعفران سان ڪجهہ آيتون لکيون ويندين هيون. روز صبح جو سويل انهن ۾ ٿورو پاڻي اوتي, اهو پاڻي پياريو ويندو هو.)

ٻہ چار ڏينهن آپا مهناز وٽ نہ ويس, تہ هڪ شام جو اچي اسان جي گهر نڪتي. مان اُن مهل تازو ٻخار مان اٿيو هوس, ۽ وهنجي سهنجي شاپنگ سينٽر تان ٻخار مان اٿڻ جي خوشيءَ ۾ ورتل پوپٽن واري بشرٽ ۽ ڪاري بخمل جي چڊي (ٻن پٽين واري) پهريو, اڱڻ ۾ پئي ڦريس. (حيدرآباد شهر ۾ اُن وقت ريڊي ميڊ ڪپڙن جو فقط هڪ وڏو دڪان هوندو هو, جنهن ۾ طرحين طرحين ٻارن توڙي وڏن جا ريڊي ميڊ ڪپڙا ۽ ڪاسميٽڪس پريا پيا هوندا هئا. اهو دڪان تلڪ چاڙهيءَ مٿان جتي هاڻ هوٽل جبيس آهي, ان جي پر ۾ هوندو هو.)

ڪيس ڏسندي ڊُڪ پائي وڃي ساڻس ياڪر پائي مليس. هن کي آسماني رنگ جي ساڙهي پهريل هئي, جنهن تي هُرمچ جو سهڻو ڪم ٿيل هو ۽ پيرن ۾ ڊگهي ڪڙيءَ وارو سينڊل پيل هو. مان خوش خوش ڪيس هٿ مان وٺي وڃي پنهنجي هرٽي وٽ وٺي ويس. پنهنجون سموريون گُڏيون (جيڪي گهٽ ۾ گهٽ 70_80 سال پراڻيون هيون.) ڇتون ڪينهوڙو ۽ تپ

دوران ورتل رانديڪا ڏيکاريم.

هُن مون لاءِ چاڪليٽن جي هڪ سهڻي پيتي آندي هئي، جيڪا مون انهيءَ مهل وچي ڪبٽ ۾ لڪائي رکي. امي مون کي خوش ٿيندو ڏسي، آپا مهناز کي چوڻ لڳي، ”هيترن ڏيهاڙن کان پوءِ اجهو کِليو آهي، توکي ڏسي!“ اهو ٻڌي هوءَ مرڪڻ لڳي. اُن شام هوءَ مون کي پاڻ سان گڏ گهمائڻ وٺي هلي. اسان جي گهر جي ٻاهران سندس موٽر بيٺي هئي. مان ٽپا ڏيندو ساڻس هلڻ لڳس. هن مون کي ڪار جو در کولي اڳين سيٽ تي ويهاري، پاڻ اچي ڊرائيونگ سيٽ تي ويٺي ۽ مان خوش خوش ڪيس موٽر ڊرائيونگ ڪندي ڏسڻ لڳس. (انهيءَ وقت حيدرآباد شهر ۾ ايڪڙ ٻيڪڙ موٽر ڪارون هونديون هيون.)

حيدرآباد جا رستا شام جي ڊنڊلڪي ۾ ويڙهيل هئا. فوٽ پاٿن تي ماڻهن چهل قدمي پئي ڪئي. رستي تي بيٺل بجليءَ جي ٿنڀن ۾ لڳل بجليءَ جا بلب ٻرڻ شروع ٿي ويا هئا ۽ اسان جي موٽر هوريان هوريان ڏامر جي رستي تان هلندي پئي ويئي. موٽر جڏهن گاڏي کاتي واري باغ وٽان مُڙي، ٽڏي سڙڪ ڏي هلڻ لڳي ته هن مون کان پڇيو ”مڏو ڪيڏانهن گهمڻ هلندين؟“

مان، جيڪو اُن مهل دريءَ مان باغ جي اوچن وڻن کي ڏسي رهيو هوس، گد گد ٿيندي چوڻ لڳس، آپي، جتي ٻه وٺي هلو. اوهان جي مرضي!“

پويان باغ ۾ جهرڪين جو شور، شام جي اونداهي مهل ڏاڍو عجب پئي لڳو. مان سيٽ کي ٽيڪ ڏيئي ويٺس ٿي ته ڪنهن مهل وري ايو ٿي سامهون باغ کي ٿي ڏسڻ لڳس. موٽر جڏهن سنڌ يونيورسٽي (نووديالہ) جي عمارت جو ٽاور، سندس اڳيان شاهي باغ ۽ ان جو لوهي جنگلو هو. سڀ شام جي ڊنڊلڪي ۾ ويڙهيل نظر اچي رهيا هئا. جن جي وچ ۾ ننڍڙو رستو هو (تڏهن اجا اهو رستو ويڪرو نہ ڪيو ويو هو ڪورٽ جي اڳڻ ۾ اولڊ ڪئمپس جي لان کي گڏائي) جنهن تان اسان جي موٽر آهستي آهستي هلندي پئي ويئي. سامهون رستو ڊگهو ۽ سنسان هو جنهن تان

ڪنهن ڪنهن مهل ڪا وڏي گاڏي يا ٽانگو لنگهيو ٿي. ڪورٽ کان ٿورو اڳيان ويندي ڪابي پاسي کان سول لائينس جو بنگلو نمبر ڇهريون هو جنهن جي آڳنڌ ۾ ڪيتريون ڳئون ٻڌل هيون. مان اهو سمورو ڏيک ڏاڍي موھہ سان ڏسي رهيو هوس. اسان جي سامهون ڊاڪ بنگلو ۽ ان جي پريان جيم خانو هو جنهن جي مٿان برقي بتي پري کان ڏسڻ ۾ پئي آئي. موٽر جڏهن پريم پارڪ وٽ پهتي تہ مون آپي کي ٻڌايو:

”آپي، اسين پريم پارڪ ۾ هڪ ڀيرو گهمڻ آيا هئاسين!“

هن کلندي چيو، ”چڱو اڄ وري اسين پنهنجي مڏوءَ کي ڪلب گهمائينداسين.“ مان ڏيان سان پريم پارڪ جي وڻن هيٺ چاڙهيءَ تي پٿر جي نهيل بينچن ۽ سول لائينس ڏانهن ويندڙ رستي تي ڊوڙينا جي قطارن کي ڏسڻ لڳس.

گاڏي جڏهن سامهون جيم خانہ ڪلب جي اندر گهڙي تہ مان ڪلب جي عمارت کي ڏسڻ لڳس، جنهن جي اڳيان ڪيترا وڻ هئا. جن جي وچ مان شام جي ٿڌي ٿڌي هوا لنگهندي پئي ويئي ۽ عمارت جي مٿان برقي بلب هوا ۾ لُڏي رهيو هو.

هن موٽر هلي نم جي گهاٽي وڻ هيٺان بيهاري ۽ در کولي هيٺ لهي، منهنجي پاسي وارو در کولي مون کي ڪلب جي اندروني هلڻ لڳي. اسان جي مٿان رات جي اونداهي ڇانئجي رهي هئي. اسان جي ڪابي پاسي کان ڪيترا وڻ بيٺل هئا، جن جا پاڇا ڏاڍا پوائتا پئي لڳا.

اسين ڏاڪڻيون چڙهي مٿي ٿياسين تہ سامهون هڪ شاهي لان نظر آيو جنهن جي اوچن اوچن وڻن جي هيٺان ڪيتريون ڪرسيون ۽ ميزون پيل هيون، جن جي آڏو ڪيترا مرد ۽ عورتون ويٺل هئا. (1897ع ۾ ۽ اجوڪي جيم خاني واري ماحول کان اور هئي.) اسين لان لتاڙي اندر وراندي ۾ داخل ٿياسين- هڪ پاسي بليئرڊ روم هو جنهن ۾ ڪيترا سوٽيڊ بوٽيڊ مرد وات ۾ چروٽ/ پائيپ ۽ هٿن ۾ ڊگهيون ڪانيون جهليو هڪ شاهي ميز جي چوڱرد بيٺل هئا.

”هي، ڇا پيا ڪن؟“ مون اوچتو آپا مهناز کان پڇيو.

”هيءَ راند آهي- بليئرڊ.“ هن وراڻيو ۽ مون کي هٿ کان جهلي بار روم (جتي هاڻ ڊرائينگ هال آهي) کان پاسو ڪري، ليڊيز هال ڏانهن وٺي هلڻ لڳي. ليڊيز هال- هڪ شاهي ڪمرو هو جيڪو وڪٽورين دؤر جي فرنيچر سان ڀريل هو. هيٺ غاليچو وڇين ٻانهن وارا ڪوچ، ميزون، ٽپايون، ڪرسيون، سامهون ٻُخارو جنهن جي مٿان ٽامي جي گلدانن ۾ تازا گل مهڪي رهيا هئا. هال ۾ ڪيتريون خوش پوش عورتون ويٺل هيون، ۽ سڄو هال طرحين طرحين جي سينٽن جي سڳنڌ سان واسجي ويو هو.

آپيءَ مون کي وٺي هلي ڪرسيءَ تي ويهاريو ته ڪيتريون عورتون اچي ساڻس مليون. هوءَ عورتن سان وِش ڪري اچي منهنجي پر ۾ پيل ڪرسيءَ تي ويٺي.

”ٻاهر هلي لان ۾ ويهون!“ هن مون کي لڄي ٿيندي ڏسي چيو. مون ڪنڌ سان هاڪار ڪئي ته هوءَ مرڪي پئي. مان سچ پچ ته عورتن جي هيڏي ساري ميڙ ۾ لڄي ٿيندو پئي ويس. هوءَ مون کي هٿ کان وٺي ٻاهر آئي. ورانڊي ۾ ڪجهه ٻار به هئا، جن کي ڏسي هوءَ چوڻ لڳي: ”ڏس مڙو هي ٻار ڪيئن نه پيا هتي ڦرن، ۽ تون پيو لڄين ٿين!“

ٻاهر لان ۾ هڪ ٻئي کان پري پري رکيل ميزن جي چوگرد ڪرسين تي ڪيترا جوڙا ويٺل هئا، جن سان ڪجهه ٻار به گڏ هئا. لان ۾ بيٺل وڻن مان اونهاري جي ٿڌي ٿڌي هوا، گهوگهٽ ڪندي پئي ويئي. ڪلب جون سموريون بتيون ٻريون چڪيون هيون، جن جي مٿان آڪاس تي چڊن چڊن ڪڪرن جي وچ ۾ ڪٿان ڪٿان، ڪي ٽِڪيل تارا لياڪا پائي اسان کي ڏسي رهيا هئا.

آپا مهناز مون کي هڪ ٽيبل وٽ ڪرسيءَ تي ويهاري پاڻ منهنجي سامهون ويهي سگريٽ دکائي، ان جا ننڍا ننڍا ڪش هڻڻ لڳي. اچي ڊريس پهريل هڪ بيرو اچي اسان جي پر ۾ بيٺو ته ڪيس چِپس، سينڊوچز ۽ آئس ڪريم جو آرڊر ڏيئي وري سگريٽ چڪڻ لڳي.

اوچتو هن مون کان پڇيو "مڏو، ڪڪ تہ ڪونہ ٿيو آهين؟"

"نہ آپي، مون کي تہ ڏاڍو مزو پيو اچي هتي!" مون کيس چيو.

اسان جي مٿان حيدرآباد جي اونهاري جي رات پنهنجي پوري مهڪ سان ماحول تي ڇائنجندي پئي ويئي. هوا ۾ گلن جي مهڪ هئي. پريان عورتن، مردن ۽ ٻارن جي ڳالهائڻ جو هلڪڙو آواز اسان تائين آيو پئي ۽هوءَ الائي ڪهڙي ويچار ۾ گم، سگريٽ جا ڪش هڻي رهي هئي. اوچتو مون رات جي تيزيءَ سان پکڙجندڙ اونداهيءَ ۾ جيم خاني جي لان ۾ اڌ اونداهي ۽ روشنيءَ ۾ کيس ڏنو. جيڪا هڪ سگريٽ مٿان ٻيو سگريٽ ڇڪي مٿي آڪاس کي ڏسي رهي هئي. مٿي آڪاس هاڻ ڪڪرن سان صاف ٿي چڪو هو. جنهن ۾ آرهڙ جو چنڊ ۽ تارا ٽم ٽم ڪري رهيا هئا ۽ هوءَ لڳاتار سگريٽ ڇڪيندي ڪليل آڪاس کي تڪي رهي هئي. (مون ان مهل هلڪي هلڪي روشنيءَ ۾ سندس مُک ڏانهن ڏسندي سوچيو هو- وڏو ٿي مان آپا مهناز سان شادي ڪندس ۽ کيس هلي پاڻ وٽ رهائيندس!)

۽ پوءِ مون وري روز شام جو آپا مهناز وٽ وڃڻ شروع ڪيو. هوءَ مون کي شام جو ويهي پڙهائيندي هئي. ڪڏهن سندس بيڊروم ۾ تہ، ڪڏهن مٿي ڪُڏ تي اڇي سنگمرمر جي ٻارنهن- دريءَ ۾، مان روز ونس ويندو هوس. انهيءَ عرصي ۾ ڪيترا ڀيرا سندس مڙس مکا ميلو ٿيو. پر نہ هن مون سان ڳالهايو نہ مون سندس ويجهو ٿيڻ جي ڪوشش ڪئي. هڪ لڳا مون کي چٽيءَ ريت ياد آهي، منهنجي ٻانهن تي ڳاڙهو داغ ٿي پيو هو. (شايد چمڙيءَ جي ڪائي بيماري هئي) آپا مهناز جو اهو داغ ڏٺو تہ مون کان پڇيائين "مڏو هي ڇا ٿيو اٿئي؟"

"آپي، هن ۾ خارش بہ ٿئي ٿي، پائوڊر بہ هنيو اٿم، تہ بہ ڪُري ٿو" مون کيس ٻڌايو. هوءَ اهو ٻڌي مون کي هيٺ وٺي هلي. ان مهل شام جا پنج يا ڇهہ ٿيا هوندا. هيٺ اڱڻ ۾ سندس مڙس واش- بيسن ۾ ڏندڻ ڪري رهيو هو. آپا مهناز هڪدم مڙس کي چيو "ڏسو ننڍڙي کي هيءَ

داغ تي پيو آهي، توهان ڪائي دوا لکي ڏيو؟“

مون ٻانهن اڳيان وڌائي، تہ هن ڏندڻ ڏيندي، نهايت ٿي ڪاوڙ مان چڙٻ ڏني، ”مان هتي ڪنهن بہ مريض کي ڪونہ ڏسندو آهيان. ڏيکارڻو اٿؤ تہ صبح جو اسپتال موڪليوس!“

مان چڙٻ ٻڌي پوئتي وريس. منهنجي نيڻن مان ڳوڙها وهي آيا. آپا مهناز ان مهل ڪيس ڪوبہ جواب نہ ڏنو. ڪاوڙ مان مون کي ٻانهن کان وٺي پنهنجي بيڊ روم ۾ هلي، ڪٻٽ مان ڪٽي ڪورا جي ڏٻي مان پائوڊر ڪڍي منهنجي ٻانهن تي هڻڻ لڳي. منهنجي نيڻن ۾ ڳوڙها ڏسي، انهن کي پنهنجي هٿن سان اگهندي، مون کي هيٺ وٺي آئي. ڦوهاري جي ڪنهڙي تي ويهي اسين ڦوهاري مان نڪرندڙ پاڻيءَ کي ڏسڻ لڳاسين. سندس چهرو ڪاوڙ مان ٽامڻي هڻي ويو هو ان کان پهرين مون ڪڏهن بہ ڪيس ايترو ڪاوڙيل نہ ڏٺو.

مون کي ياد آهي، آپا مهناز کي سير سفر جو بہ ڏاڍو شو هوندو هو. قدرت جي سهڻن نظارن ڏسڻ جو تہ ڪيس عجب موهہ هوندو هو. مان شام جو وٽس پڙهڻ ويندو هوس. رات جو ڪڏهن سندس ڊرائيور عمر مون کي موٽر ۾ گهر ڇڏي ويندو هو تہ ڪڏهن ناني امان مون کي وٺڻ ايندي هئي.

چيٽ جي چانڊوڪيءَ ۾ هوءَ گهڻو ڪري مٽي ڪُڏ تي اِنهيءَ سنگمرمر جي ٻارنهن دريءَ ۾ هلي ويندي هئي. رات جي سانت ۾ اوپر کان چنڊ آهستي آهستي ڪڙندو هو ۽ آڪاس ۾ ڪنهن ڪنهن مهل ڪوئي ٽيٽيهر رڙيون ڪندو هليو ويندو هو ۽ پريان شهر جا مَنگهہ. انهن جا پاڇا ۽ ماڙيون، هر شيءِ ڪنهن سپني جي ماحول جيان طلسمي لڳندي هئي- ۽هوءَ آرام ڪرسيءَ کي ٽيڪ ڏيئي پولار ۾ نهاريندي رهندي هئي. (اُن مهل هوءَ بتيون گل ڪرائي ڇڏيندي هئي.)

هر سياري جي مند ۾ هوءَ منڇر ڍنڍ گهمڻ ويندي هيئ، جتي سندس ماروٽ ڪيس شڪار ڪرائڻ وٺي ويندو هو. (منهنجي ذهن تي اجا تائين سندس اهو فوٽو بہ اُڪريو پيو آهي، جيڪو سندس پيڪي گهر جي گول

ڪمري ۾ پٽ تي ٽنگيل هوندو هو جنهن ۾ هوءَ رائيڊنگ جي فل ويس ۾ گهوڙي تي وينل نظر ايندي هئي.)

هڪ پيري سندس اباڻي گهر ۾ ڪوئي ڪاج هو. سندس اباڻو گهر سول لائينس ۾ هوندو هو. تمام وڏو بنگلو جنهن جي ٻنهي پاسن کان لان هوندي هئي، ۽ پاسن کان زيتون، انب، ۽ نم جا وڻ هوندا هئا ۽ اهو ڪاج رات جو انهيءَ ڪليل شاهي لان ۾ هو جنهن ۾ تنبو لڳل هئا. ٻاهر هلڪي هلڪي ٿڌ هئي. لان ۾ هڪ طرف ٽيبلون رکيل هيون، جن تي اڇيون چادرون وڇايل هيون، ته ٻئي طرف لڳل تنبوءَ ۾ عورتن جي ويهڻ جو انتظام رکيل هو. آپا مهناز جي ڪٽنب جون ڇوڪريون پاسي وارن بنگلن جي ڇوڪرين سان گڏجي شيشي جي گلاسن ۾ اڇا رومال (نيپڪن) ويڙهي رکي رهيون هيون، ۽ مان ورانڊي ۾ آپا مهناز جي ڪيڊ پئي ڦريس. امي، پاسي واري گول ڪمري (ڊرائينگ روم) ۾ پنهنجي پراڻين ساهيڙين سان ڪچهري پئي ڪئي، جيڪو عورتن سان ڀريل هو ۽ آپا مهناز سنيرڻ جي تيارين ۾ هئي. هوءَ اُنهيءَ مهل اندران وچي ڳاڙهي رنگ جي ساڙهي اوڍي آئي هئي، جنهن تي هرمُچ جو ڪم ٿيل هو. قدرت ڪيس سونهن ئي اهڙي ڏني هئي، جو هر لباس سندس بت تي نهڪندو هو. انهيءَ مهل به هوءَ ڳاڙهي ساڙهيءَ ۾ ڏاڍي سهڻي پئي لڳي. سندس ڏگها ۽ ڪارا وار جن کي هن چوٽين ۾ به نه ٻڌو هو چيلهه تائين پئي لڙڪيا.

”هل مٺو ته مان سنيري وٺان!“ هن ماڻس جي صفي مان ٻاهر نڪري مون کي چيو.

مان جيڪو سندس اوسيئڙي ۾ ورانڊي ۾ ويٺو هوس، جهٽ ۾ سندس هٿ جهلي ساڻس اندر هلڻ لڳس. هوءَ مون کي اندر ڊريسنگ روم ۾ وٺي هلي. انهيءَ ڊريسنگ روم جو لنگهه سندس ماءُ جي صفي مان هو. اندر سندس ماءُ ڪاٺ جي صندل تي نماز پئي پڙهي. اسين اندر هلياسين ته هن سلام ورائي اسان کي ڏٺو. ڊريسنگ ٽيبل آڏو ويهي برش ڪٽي ڦٽي ڏيڻ لڳي. ننڍڙي ڊريسنگ روم ۾ ڊريسنگ ٽيبل، ڪيترا ڪاٺ

جا ڪٻٽ (وارڊ روب) هئا، جن کي ڏسندي، مون ڪنهن ڪنهن مهل
کيس ڦٽي ڏيندي پئي ڏٺو. اوچتو هوءَ ڦٽي ڏيندي ڏيندي ڏاڍي سهڻي سُر ۾
ڳائڻ لڳي. اها شاهہ سائين جي سُر سسئي مان ڪافي هئي:

”لائي تہ ويا، مُئي کي لوري،

هيءَ گهوري، منهنجي جندڙي جتن تان!“

(سندس خوبصورت آواز ۾ مون پهريون ڀيرو سنڌي ڪلام بہ ان
وقت ٻڌو. وقت جي بي رحم پلن ۾، اهو پل ۽ اهو آواز ڪڏهن ڪڏهن
منهنجي ڪنن ۾ پيو سُرندو آهي.)

مون پٺ کي ٽيڪ ڏيئي، اسٽول تي ويٺي سندس اهو راڳ ٻڌو تہ
اوچتو ڊريسنگ روم جو در کوليو، آپا مهناز جي ماءُ لنگهي آئي. آپا مهناز
کيس ڏٺو تہ ڦٽي ڏيڻ بند ڪري کيس آرسيءَ مان ڏسڻ لڳي، جيڪا
سندس پويان اچي بيٺي هئي.

”مهناز!“ هن آهستي کيس سڏيو.

”جي، امان!“ آپا مهناز برش هٿ ۾ گهمائيندي چيو.

آپا مهناز جي ماءُ جي گنڀير اکين تي عينڪ پيل هئي، جنهن مان
سندس اکيون ڏيءَ تي پونديون اچي مون تي بيٺيون.

”پٽ، تون هلي ٻاهر ويهہ، تہ اسين اچون ٿا!“ هن منهنجي وارن تي
هٿ ڦيريندي چيو.

”نہ، امان هي ويٺو هجي.“ آپا مهناز تيز ٿيندي چيو. ”توهان کي
جيڪي ڪجهہ چوڻو هجي، هن جي اڳيان ئي چئي ڏيو.“

”تنهنجي پويان مڏو اصل ڇيلو ٿيو پيو ڦري.“ آپا مهناز جي ماءُ ٿورو
مرڪي چوڻ لڳي، ”ماڻس چوندي آهي تہ هي منهنجو ڏيئڙي پٽ آهي،
تڏهن تہ مهناز، توسان ايڏي دل اٿس!“

”امي، هي منهنجو اصل جُهٽ اٿئي. مون کي هن جي وندر
آهي!“ آپا مهناز مون کي پيار جي نهار سان ڏسندي چيو.

ڪجهہ پلن جي چپ رهڻ کان پوءِ ماڻس کيس وري سڏ

ڪيو: ”مهناز!“

”امي، چؤ نہ. ڇا ٿا چوڻ چاهيو توهين!“ آپا مهناز برش جي ڏندن تي هٿ ڦيريندي چوڻ لڳي.

”ڌيءَ، تون پنهنجي چڱي مدي پاڻ سمجهين ٿي، مان توکي وڌيڪ ڇا چوان.“ ماڻس آهستي آهستي چوڻ شروع ڪيو. ”۽ چوڻ بہ گهڻو ڪجهہ چاهيان ٿي، پر چونديس فقط اهو تہ جيڪي ڪجهہ ٿيو، سو ٿيو. هاڻ حالتن سان ناهہ ڪر!“

”ناهہ!“ آپا مهناز جي منهن تي رنگ لهندو ويو ”امي، ناهہ ڪنهن سان ڪريان. پنهنجي پاڻ سان، حالتن سان يا زندگيءَ سان؟“

”مهناز تون سمجهين ڇو نٿي؟“ ماڻس سندس ڪلهي تي هٿ رکندي چيو.

آپا مهناز ڪنڌ ورائي، ماءُ کي چوڻ لڳي، ”امي، مون توهان کي اڳي بہ چيو هو ۽ اها ڳالهہ اڄ وري بہ توهان کي ٻڌائي ٿي ڇڏيان، تہ توهان اِنهيءَ شخص سان شادي ڪرائي، منهنجي حياتي تباهہ ڪري ڇڏي. مري وينديس تہ پوءِ ياد ڪندؤ منهنجي اِها ڳالهہ!“ سندس آواز ڪاوڙ ۽ ڏک وچان ڀرجي آيو.

اوچتو ماڻس اڳيان وڌي کيس ڀاڪر پاتو. تہ هوءَ ماءُ جي ڇاتي ۾ منهن لڪائي ڪنهن ننڍڙي ٻار جيان سڏڪا ڀري روئڻ لڳي.

”بس ڪر. مهناز نہ روءُ.“ ماڻس کيس چپ ڪرائڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي.

مون اسٽول تي ويٺي اهو سمورو لقاءُ ڏٺو. ڪا مهل چپ چپات رهي، جنهن ۾ فقط آپا مهناز جي سڏڪن جو آواز هو. جيڪو رکي رکي گونجي رهيو هو.

”مهناز هاڻ ٿي بہ ڇا ٿو سگهي!“ سندس ماءُ کيس چوڻ لڳي، ”تون ڪوشش ڪري پنهنجي گهر کي تباهہ ٿيڻ نہ ڏي. هُن مُئي سان بہ فون تي نہ ڳالهائيندي ڪر. تنهنجي سس هڪ هڪ ڳالهہ تنهنجي مڙس کي

ويهي ٻڌائي آهي.“

آپا مهناز ڪابہ ورندي نہ ڏني. اوچتو هُن ساڄي هٿ سان پنهنجي نيٽن مان وهندڙ ڳوڙهن کي اُگهيو ۽ مون ڏانهن ڏٺو جيڪو ڪيس هيسيل نهار سان ڏسي رهيو هوس.

”اچ مڏو ٻاهر ٿا هلون!“ هن منهنجي ڪلهي کان وٺي مون کي اسٽول تان اٿڻ لاءِ چيو. مان جيڪو اڳي ئي انهيءَ وايو منڊل ۾ هيسجي ويو هوس، يڪدم سندس هٿ جهلي ساڻس ٻاهر هلڻ لڳس.

”ڪيڏانهن ٿي وڃين مهناز؟“ سندس ماءُ پويان وراڻيو.

”اتي ئي آهيان، امي. وينديس ڪيڏانهن!“ هن آهستي چيو ۽ مون کي ٻاهر وٺي آئي. ٻاهر ورانڊي ۾ ريفريجريٽر رکيل هو جنهن مان هڪ شيشي جي ٿڌي بوتل ڪڍي، انهيءَ مان پاڻي پيئڻ لڳي. مون ان مهل ڪيس عجب مان ڏٺو جيڪا اهڙي سيءَ ۾ بہ ايڏو ٿڌو پاڻي پي رهي هئي.

ٻاهر لان ۾ ڇوڪرين جو شور هو جيڪي نيپڪن ناهي، هاڻ پاڻ ۾ زور زور سان ڳالهائي رهيون هيون. نوڪر لان ۾ پئي ڦريا. ڍالون اچڻ شروع ٿيڻ لڳيون هيون. پريان تنبوءَ ۾ حاجياڻي ڇُٽي شيدياڻي پنهنجي پارٽي سان اچي ويٺي هئي. ڏينهن اجا پورو نہ ٿيو هو جنهن جي ڪري سج جي روشني اجا باقي هئي. پر لان جي وڻن ۾ ڪاچ سبب لڳايل بلبن جي جهالر (مرچون)، هينئر کان ئي ڪنهن ٻاري ڇڏيون هيون.

اسين ورانڊي جون ڏاڪڻيون لهي هيٺ لان ۾ آياسين تہ آپا مهناز کي ڇوڪريون وڪوڙي ويون. هوءَ ساڻن ڳالهائيندي، لان لتاڙي، تڪو مون کي پاڻ سان وٺي بنگلي جي لوهي گيٽ ڏانهن هلڻ لڳي، تہ مون پڇيو ”آپي، ڪيڏانهن ٿا هلون؟“

”ٻاهر ٿا هلون تڪريءَ تي هوا کائڻ. مڏو هتي تہ منهنجو ساهہ ٿو منجهي!“ هن چيو.

۽ مان چپ چاپ ساڻس هلندو بنگلي جو لوهي گيٽ اڪري ٻاهر هليو آيس.

باهر سول لائينس جي رستن مٿان شام آهستي آهستي لهي رهي هئي، ۽ مان آپا مهناز سان گڏ واڪ ڪري رهيو هوس. شام سموري وايو منڊل تي پنهنجن سمورن رنگن سان ڇائنجندي پئي ويئي، ۽ هوءَ سامهون ٽنڊو جهانيان واري ٽڪري ڏانهن ننڍيون ننڍيون وکون کڻندي پئي ويئي.

(حيدرآباد شهر جون سانجهيون اڄ بہ وڻندڙ آهن، پر سول لائينس حيدرآباد جي شام اڄ ڪان ويهہ- ٻاويهہ ورهيہ اڳ اور هوندي هئي. اڄوڪي سول لائينس ۽ سال 58_1959ع واري سول لائينس ۾ وڏو فرق هو. سول لائينس جي ٻنهي رستن تي سرنهن جا وڻ، انهن جي پاسي کان ڊوڊينا جون سايون سايون قطارون، ۽ اِنهن سان گڏوگڏ سيمينٽ ۽ پٿر جون بينچون پريم پارڪ کان بہ اڳيان ڊاڪ بنگلي تائين پکڙيل هونديون هيون. جڏهن تہ وري راڻي باغ تائين بہ پٿر جون بيچون نهيل هونديون هيون. پريم پارڪ، ان ۾ وڏا وڏا وڻ، ڇپر، ۽ انهيءَ جي اڳيان ٽڪري. روز صبح ۽ شام هوا خوريءَ لاءِ ايندڙ ماڻهو پريم پارڪ مان ٿي، پٿر ۽ سيمينٽ جي بينچن تي گهڙيءَ پل لاءِ ويهي ٽڪ ٻجندا هئا. گلن ۽ وڻن جي هبڪار ۾ رچيل هوا، انهيءَ وڻندڙ شام جي ماحول کي ڇٽني پاسن کان مهڪائي ڇڏيندي هئي، پنهنجي سڳنڌ سان.)

اسين پنڌ ڪندا پئي وياسين، ۽ مان آس پاس جي وايو منڊل کي ڏاڍي ڏيان سان ڏسي رهيو هوس. ٻنهي پاسن کان اڏيل بنگلن مان ڪنهن ڪنهن مهل ماڻهن جا آواز اچي وري گم ٿيو پئي ويا. ٿورو پنڌ ڪري اسين ٽڪري تي پهتاسين. (ٽنڊوجهانيان واري اها شاهي ٽڪري، سول لائينس جي ڇيڙي تي هوندي هئي، ۽ اڄ اها ٽڪري بہ معدوم ٿي وئي آهي، جو انهيءَ سموري ٽڪريءَ تي بنگلا ٺهي ويا آهن!) انهيءَ ٽڪريءَ تي بيهي هوءَ اولهہ ڏي ٻڏندڙ سج کي ڏسڻ لڳي.

اسان جي ڇٽني پاسن کان شام جو سمورا رنگ ۽ روپ هڪ هڪ ٿي وايو منڊل تي ڇائنجندا پئي ويا. سامهون اولهہ ڏي ڄامشوري وارين ٽڪرين ۾ ڳاڙهو سج لڙيو پئي ۽ آڪاس تي جڻ ڪنهن کهنبو رنگ

هاري چڙيو هو. هيٺ تنبوجهانيان هو جتي وڻن ۾ جهرڪين جي چين چين، مٿي آڪاس تي آڪيرن ڏانهن ويندڙ پکين، ابابيلن ۽ سرٽين جا ولر هئا. مان ڪنڌ ورائي وڻن ڏانهن تڪڻ لڳس. اسان جي پويان، ڪنهن بنگلي ۾ ڪوئي ريڊيو زور زور سان وڄائي رهيو هو جنهن جو آواز هوا جي هندوري تي ڪنهن مهل آيو ٿي ۽ وري گم ٿيو پئي ويو. مان سامهون ٽنبڙي جهانيان جي اڇي مقبري کي ڏسڻ لڳس، جنهن سان لاڳو ڪچن گهرن مان نڪرندڙ دونهون آهستي آهستي مٿي شام جي آڪاس ۾ گم ٿيندو پئي ويو ۽ آپا مهناز چپ چاپ، الائي ڪهڙن ويچارن ۾ گم، شفق جي بدلجندڙ رنگن کي تڪي رهي هئي. (۽ آڪاس مان اونداهي، آهستي آهستي لهڻ جي تيارين ۾ مشغول هئي!)

مون کي ان مهل شام جي پکڙجندڙ اونداهيءَ کي ڏسي الائي ڪهڙو پؤ ٿيو جو مون ڪٺي آپا مهناز جي ساڙهيءَ جو پلاند پڪڙيو پر ڪيس ان جي ڪا لکا نہ پيئي. مون ڪنڌ ڪٺي ڪيس ڏٺو: هوءَ پولار ۾ تڪيندي پئي ويئي. سندس مکڙو ڏاڍو ڏکويل ۽ اداس هو انمهل ۽ اکين جي گهرائيءَ ۾ ڪا پري جي نهار ۽ سندس من ۾ ڪائي اڻ تڻ هئي.

مون ان مهل شفق جي انيڪ رنگن جي روشنيءَ ۾ سندس مک تي هڪ عجيب اُداسي محسوس ڪئي ۽ مون سوچيو 'سموريون شهزاديون، ديوَن جي بند ۾ ائين ئي ڏکويل ۽ ملول هونديون، مومل، سومل، گل ڦل راڻي!'

اوچتو هن مون کان پڇيو "مڏو ڊچين پيو ڇا؟"

"نہ آپي!" مون ڪوڙ ڳالهايو "توهان جو مون سان گڏ آهيو!"

مون ڪنڌ مٿي ڪٺي ڪيس وراڻي ڏني، ۽ هوءَ وري سامهون شفق جي رنگن کي ڏسڻ ۾ گم ٿي ويئي- لهندڙ سج جون لامون، نيڪ اسان جي سامهون هيون. اوچتو ڪجهہ پلن کان پوءِ سج اولهہ ۾ ٽُبي هنئي تہ سڄي وايو منڊل تي ڊپ جهڙي ماٺ ڇانئجي ويئي، پکي پکڻ، سڀ چپ ٿي ويا. ٿڌي ٿڌي هوا اسان جي پير مان لنگهندي پئي ويئي، جنهن ۾ آپا مهناز جا ڪليل وار اُڏامي رهيا هئا ۽ آڪاس مان لهي ايندڙ ڏنڌلڪو اونداهي سان

گڏ سرمئي شام کي ڳڙڪائيندو ٿي ويو.

هن اوچتو هڪ ڊگهو ساهه کنيو ۽ مون کي ٻانهن کان وٺي پوئتي وري. اسين ننڍڙيون ننڍڙيون وکون کڻندا واپس وري رهيا هئاسين. سندس هٿ منهنجي ڪلهي تي هو ۽ سامهون سول لائينس جي رستن تي لڳل اسٽريٽ لائيٽس جي ڊگهي قطار جا بلب ڪڏهوڪو ٻري اٿيا هئا. جن جي جهيڻي روشنيءَ ۾ سڄو رستو سنسان هو جنهن تي تيز هلندڙ هوا ۾ وڻن مان ڇڻيل پن اُڏامي رهيا هئا. پريان ڪنهن وڻن جي سڪل پنن جي ڍير کي باهه ڏيئي ڇڏي هئي. جنهن جو دونهون شام جي اونداهي آڪاس ۾ شامل ٿي رهيو هو. وڻن جي سڪل پنن جي سڙڻ جو واس هوا ۾ شامل ٿي اسان تائين پهچي رهيو هو. اسان جي ٻنهي پاسن کان آڏيل بنگلن ۾ هوريان هوريان بتيون ٻرنديون پئي ويون، ۽ هوءَ ڪنڌ نمائي، پنڌ ڪندي هلي رهي هئي.

اسين جڏهن واپس بنگلي جي لوهي گيٽ وٽ پهتاسين تہ سرمئي شام رات جي اونداهي جي پيٽ ۾ اچي ويئي هئي. مٿي آڪاس جي ڪاراڻ ۽ نيراڻ ۾ رات جا ستارا ٻڏل نظر پئي آيا. اندر لان ۾ عورتن ۽ ٻارن جو گوڙ هو. رات جي تيزيءَ سان پکڙجندڙ اونداهيءَ ۾ ڪاچ واري تنبوءَ ۾ لڳايل سموريون بتيون جڳ مڳ جڳ مڳ ڪيو ٻريون پئي، جنهن جي وچ ۾ گلم مٿان وڇايل غاليچي تي مشهور ڳائڻي حاجياڻي ڇُٽي پنهنجي درديلي آواز ۾ ڏوهيڙو ڏيئي رهي هئي:

لڙبو سج لڪن ۾ راسيون رتائين،
مون کي ماريائين، آيل اونداهي ڪريا

انهيءَ واقعي جي ڪجهہ مهينن کان پوءِ اوچتو بابا جي بدلي لاهور ٿي، تہ اسان بہ اوڏانهن وڃڻ جي تياري ڪئي- منهنجي دل، وسامي ويئي. حيدرآباد شهر ۾ رانديون ڪندي ڏينهن گذاريا هيم، ان کي ۽ آپا مهناز کي ڇڏيندي من وسامندو ٿي ويو- مون اصل روج راڙو ٻاري ڏنو تہ مان لاهور نہ هلندس. آپا مهناز وٽ رهي پڙهندس. مون کي هٿي ڇڏي وڃو.

مون کي ياد آهي، آپا مهناز اسان سان موڪلائڻ لاءِ اسان جي گهر آئي تہ مان ٻڪ پائي وچي ڪيس ياڪر پائي روئڻ لڳس. آپا مهناز منهنجا ڳوڙها اُگهندي، چوڻ لڳي:

”نہ مڏو سنا ٻار تہ روئندا ڪونہ آهن! تون لاهور وڃ، مان توسان اتي بہ ملڻ ايند يس.“

”نہ آپي، توهان بہ هلو اسان سان.“ مون سڏڪا ڀريندي چيو.

”مڏو تون لکي پڙهي وڏو ماڻهو ٿي، تہ پوءِ مان اچي تو وٽ رهنديس. ڏس ياد ڪونہ اٿئي پنهنجو واعدو!“ هوءَ مون کي پچائيندي اندر وني ويڃڻ لڳي، تہ مان وڏيڪ روئڻ لڳس.

۽ اهڙيءَ ريت پورا ڏهہ ورهيہ تڪڙا تڪڙا اکين اڳيان لنگهي ويا. اونهارو ويو تہ سيارو آهي، چيٽ، سانوڻ، سرءُ، مون اهي سموريون مندون لاهور جي مهڪ ڀريل هوائن ۾ گهاري ڇڏيون. سال 1968ع جي ڳالهہ آهي، مان انهيءَ زماني ۾ ميٽرڪ ۾ پڙهندو هوس جو بابا سرڪاري نوڪريءَ تان رٽائر ٿيو ۽ اسين واپس حيدرآباد ورياسين.

حيدرآباد آياسين، تہ اوچتو ئي اوچتو خبر پئي، تہ آپا مهناز کي ڪينسر ٿي پئي آهي (اچرج جهڙي ڳالهہ آهي تہ سندس ستارو بہ ’ڪينسر‘ هو. سندس جنم 3 جولاءِ تي ٿيو هو.) ۽ هن علاج لاءِ ولايت وڃڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو آهي.

هوءَ منهنجي نڍي هوندي جو آدرش هئي. منهنجي ننڍپڻ جي يادگيرين جا سمورا رنگ رتا سپنا. هن جي رنگن سان چٽيل هئا. مان ڪيس ڀهريون ڀير و ڏسڻ ويس.

(ڏهن- ٻارنهن سالن ۾ حيدرآباد جو نقشو ئي بدلجي ويو هو. رستن تي هاڻ ٽاڙيندڙ ٽريفڪ جو گوڙ رستن تان وڻ غائب. فوٽ پاٿن جي نالي نشان جو ٻرو ئي نٿي پيو. سول لائينس ڏانهن ويندي رسالا روڊ تان ٻئي سهڻا باغ گم ٿي ويا هئا- حيدر چوڪ واري باغ جي جاءِ تي هڪڙو ڦڏو پارڪ ۽ ٻئي هنڌ تي اوچي گول بلڊنگ بيٺي هئي. سول لائينس جي

رستن تان ڊوڙينا جون سايون سايون قطارون. بينچن سان گڏ ڪنهن ٻئي جهان ۾ وڃي پهتيون هيون ۽ سڀ کان سهڻي پريم پارڪ ۾ فليٽ ۽ هٽ اڏجي رهيا هئا!) اها ئي سول لائينس هئي، اها ئي سهڻي حيدرآباد. پر الائي ڇو سڀ ڪجهه عجيب عجيب لڳي رهيو هو. سندس بنگلي ۾ گهڙيس ته هر طرف کان ماٺ ئي ماٺ لڳي پئي هئي. در وٽ آپا مهناز جي ماءُ منهن ۾ گڏجي ويئي. نوڙي سندس پيرن تي هٿ رکي نالو ٻڌايم ته ياڪر پائي منهنجي مٿي کي مِني ڏيئي اچي سُڏڪن ۾ پئي- منهنجي اکين ۾ ڳوڙها تري آيا. ڪيترن ورهين جي وڇوڙي کان پوءِ مان پنهنجي ننڍي هوندي جي انهيءَ آدرش کي ڏسڻ پئي ويس، جنهن منهنجي ذهن جي ڪئنواس تي عجيب عجيب رنگ رتا انيڪ سپنا چِٽي ڇڏيا هئا، جنهن جي لاءِ مون سن ئي من ۾ الائي ڪيترا واريءَ جا محل ٺاهي ۽ پوءِ ڀوري ڇڏيا هئا. مان ڪنڌ هيٺ ڪيو آپيءَ جي ماءُ جي ڪڍ لڳو ويس. هوءَ مون کي پنهنجي صفي ۾ وٺي هلي، جتي آپا مهناز ترسيل هئي.

صفي جي ٻاهران اهو ئي ساڳيو ڪاٺ جو صندل پيو هو جنهن تي سندس ماءُ ويهي نماز پڙهندي هئي. انهيءَ ساڳئي صندل تي آپا مهناز جو مڙس ويٺو هو. سندس ڪنڌ هيٺ هو پر هو ڪنهن ويچار ۾ گم هو. هن مون ڏانهن نهاريو ئي ڪونه ۽ مان سندس پاسي مان لنگهندو اندر گهڙيس.

اندر صفي ۾ آپا مهناز هالن جي جنديءَ جي پاون واري کٽ تي ليٽيل هئي. سندس مٿان اجرڪ پيل هئي. ٻئي هٿ مٿي هينان ڏيو هن لڳاتار مٿي ڇت ۾ پئي نهاريو.

”مهناز ڏس ڪير آيو آ؟“ سندس ماءُ جو آواز صفي ۾ گونجيو ته هوءَ ڇرڪي مون ڏانهن نهارڻ لڳي. (خوبصورت چهرو سرو قد، گهرا ۽ ڪارا نيڻ، سهڻا ۽ ڪير جهڙا اڇا هٿ، ڊگهيون آڱريون ۽ پدم جهڙا پير.) مون کي سڃاڻڻ جي ڪيائين ته مون نوڙي سندس پير ڇهيا.

”مڏو آهين نه؟“ هن اٿڻ جي ڪئي.

”ها، آپي!“ مون روئڻهارڪو ٿيندي چيو.

سندس زرد مُک تي مرڪ ۽ خوشي وري آئي. هڪدم منهنجي وارن تي هٿ ڦيريندي منهنجي لِلات تي مٺي ڏيندي، ماءُ کي چوڻ لڳي، ”امان، ڏس مدّو ڪيڏو نہ وڏو ٿي ويو آهي!“

مون ڪنڌ کڻي ڏانهنس نهاريو جڻ چوڏهين جو چنڊ گرهجي ويو هو. سندس گهرن ۾ نيرن نيٽن هينان ڪارا نشان هئا. نہ اهو اڳيون مُک، نہ اها مرڪ. نہ اهو رنگ نہ اهو روپ. مان آلين اکين سان ننيڙي هوندي جي ڏٺل آپا مهناز کي ڳولڻ لڳس. (جڻ حيدرآباد شهر سان گڏ آپا مهناز کي بہ ڪائي پراسرار سائي وڪوڙي ويئي هئي.)

هن هڪ پيرو مون کي چتائي ڏٺو ۽ پوءِ پڇڻ لڳي، ”مدّو پڙهين تہ پيو نہ؟“

”ها آپي!“ مون سندس کٽ تي ويٺي ويٺي نگاهہ کڻي هيٺ ڪئي.

”مدّو مون کي اتي ياد ڪندو هئين؟“

نمون لڄي ٿي وراٺي نہ ڏني تہ مرڪي چوڻ لڳي، ”اسان جو مدّو هيڏو وڏو ٿيو آهي پر ڇوڪرين جيان اڃا پيو لڄي ٿئي!“

ائين چئي هوءَ وري وهاڻن تي ڪنڌ رکي ليٽي پئي. صفي ۾ هڪ عجيب ماٺ ڇانئجي ويئي. ٻاهر رات جي اونداهيءَ ۾ هوا جا سوسٽ ٻڌڻ ۾ پئي آيا. سامهون دري کليل هئي جنهن مان جولاءِ جي مهيني جو اونداهو آڪاس ڏسڻ ۾ پئي آيو جنهن ۾ ڏکڻ جي پاسي کان ستارا ٽم ٽم ڪيو پئي ٽمڪيا. دور ڪٿان ڪنهن ڪتي جي اونائڻ جو آواز پئي آيو.

پوءِ مان روزانو صبح جو کيس ڏسڻ ويندو هوس. چنبيليءَ جي گلن جو پنهنجي هٿن سان ٺاهيل گلدستو روز سندس هٿن ۾ وجهي ڏيندو هوس، جنهن کي هوءَ پنهنجي سيرانديءَ رکي مُرڪي پوندي هئي.

پڇاڙيءَ پيرو کيس ڏٺو ويس تہ اها جولاءِ جي ٿي هڪ اُداس ۽ سنسان شام هئي. سندس حالت اڳي کان وڌيڪ خراب ٿي ويئي هئي. هوءَ ائين ٿي ساڳي کٽ تي ليٽيل هئي. سندس سيرانديءَ کان ماٽس ويني وار سنواريا، جنهن جا نيڻ پنل هئا. پريان کان ڪرسيءَ تي سندس مڙس

وينو هو. آپا مهناز جي ڪتنب جا سڀ ڀاتي صفي ۾ آيا ۽ ويا پئي.

مون ڀنل نيٽن سان چتائي آپا مهناز کي ڏٺو جيڪا نيڻ ٻوٽيو ستي پئي هئي. منهنجي اچڻ تي پيرن جو کڙڪو ٿيو تہ ٻوٽيل نيڻ کولي مون ڏانهن نهاريائين. گهِرن ۽ نِيرن نيٽن ۾ ٻرندڙ ڏياتيون، جيڪي ڪڏهن انهن ئي نيٽن ۾ ڀيون ٻرنديون هيون، انهن ۾ اها ساڳي جوت نہ رهي هئي. اوچتو هن مرڪي مون ڏانهن نهاريو. اها مرڪ هڪ عجيب مرڪ هئي، جڻ پوهہ جي سياري ۾ اُس جو تجلو.

مون ڀنل نيٽن جي نهار مان کيس ڏٺو: هوءَ منهنجي ننڍڙي هوندي جو اهو املهہ سپنو هئي، جنهن سپني جي ساڀيا مون سدائين سپني ۾ ئي ڏٺي هئي. هوءَ منهنجي ننڍڙي لاڪي جو هڪ سهڻو آدرش، ڪنهن رانديڪي جيان هئي. مون سوچيو هو: وڏو ٿي کيس انهيءَ ٻند مان آجو ڪرائيندس. (ها، سموريون شهزاديون ائين ئي هونديون آهن. گل ڦل راڻي، مومل... مون کي ننڍي هوندي ٻڌل آکاڻيون ياد اچي ويون.) هن مون کي پڙهايو هو. A.B.C.D سيکاري هئائين. هٿ کان وٺي اوچي سوسائٽي هلي ڏيکاري هئائين.

اوچتو هوءَ وري اکيون ٻوٽي سمهي پئي، تہ مون نِوڙي سندس پيرن کي هٿ لاتو. چوندا آهن تہ استاد ماءُ- پيءُ جي برابر هوندو آهي. هوءَ بہ مون کي حياتيءَ جا رنگ رتا انيڪ رنگ ڏيکاري سونهين ٿي هئي. مان سندس پيرن تي هٿ رکي، آلين اکين سان نديون نديون وکون کڻندو وراندا لتاڙي لوهي گيٽ اُکري بنگلي کان ٻاهر نڪري آيس.

ٻاهر سول لائينس جي رستن مٿان آرهڙ جي سُرمئي شام پنهنجا رنگ پکيڙي رهي هئي. اسٽريٽ لائيٽس جي جهيٽين ٻتين ۾ سمورو رستو سنسان ۽ اُداسيءَ ۾ ويڙهيل هو جنهن ۾ شام جي هوا سوسٽ ڪندي سرنهن جا سُڪل ۽ چٽيل پڻ اڏائي رهي هئي.

❐

جهوريءَ جهوري جند

- ايشور چندر

رات هوُ بيحد رنو هو.

"سڄي رات، پنهنجي ئي ڪمري ۾ ليٽئي ليٽئي، زيرو بلب جي جهڪي روشنيءَ ۾، هُو اُن فوٽي ڏانهن نهاريندو رهيو هو جنهن ۾ سندس سڄو ڪٽنب ويٺل هو... تڏهن هو خود بہ ڪافي جوان هو... سندس چارئي پُٽ تڏهن اجا ننڍا هئا- ايترا ننڍا، جو هڪ کي تہ هن پنهنجي گود ۾ ئي ويهاري فوٽو ڪيرايو هو.

اُهو ئي پٽ، سندس چوٿون پٽ- جنهن کي، هو فوٽي ۾ هنج ۾ ويهاري ويٺو هو اڄ ڪانئس الڳ ٿي ويو هو... کيس ڄڻ ان ڳالهہ تي اعتبار ئي نہ پئي آيو.

ائين هميشه ئي ٿيو هو... جڏهن جڏهن بہ ڪو پٽ ڪانئس الڳ ٿيندو هو تہ کيس ان ڳالهہ تي اعتبار ئي نہ ايندو هو.

دراصل، هن ڪڏهن اهو سوچيو بہ ڪونہ هو تہ جن پٽن کي لکائي- پڙهائي هن وڏو ڪيو هو، لائقيءَ لڳايو هو اُهي ڪن ننڍين ننڍين معمولي ڳالهين جي ڪري، ڪانئس الڳ ٿي ويندا. اَڄ بہ، جڏهن سندس ننڍي ۾ ننڍو پٽ بہ ڪانئس الڳ ٿي ويو هو تڏهن کيس لڳو هو، تہ ڄڻ هو ڪو اَڻ وٽندڙ سپنو ڏسي رهيو آهي. کيس اُن تي اعتبار ئي نہ پئي آيو تہ اُهو پٽ، جنهن کي اجا بہ سال ڪن اڳ، هن ڏامر- ڏوم سان پرڻايو هو سو ائين ئي- ايترو جلدي، ڪانئس الڳ ٿي ويندو. پڪ ڪرڻ لاءِ هن پنهنجي ٻڍي

چمڙيءَ کي ڇهندڙي پائي ڏني. سندس گهُنجيل چمڙيءَ تي پاتل اُن ڇهندڙيءَ سان کيس ڪجهه سور محسوس ٿيو. تڏهن وچي کيس ان ڳالهه تي اعتبار آيو- پڪ ٿي- تہ هُو ڪو سپنو ڪونہ ڏسي رهيو هو... سچ پچ سندس چوٿون پٽ، اج ڪانئس الڳ ٿي ويو هو.

تڏهن زيري بلب جي اُن ڪمزور ۽ جهڪي روشنيءَ ۾، فوٽي ڏانهن نهاريندي، سندس بي رحم ماضي سندس اکين آڏو ڦرڻ لڳو. تہ ڪيئن نہ ماستريءَ جو معمولي پگهار مان هن، پنهنجي پيٽ تي پٿر رکي بہ، پنهنجن ٻارن کي لڪائي- پڙهائي لائقيءَ لڳايو هو ۽ ڪيئن نہ گهر جي ڪمزور مالي حالت کي سنڀالڻ لاءِ، هن ٻين جي ٻارن کي ٽيوشنون ڏيئي، روشن ٻڍاپي جي ڪن سهڻن سپنن خاطر، پنهنجي جوانيءَ کي ٽڪائي ڇڏيو هو ۽ ڪيئن نہ، پاڻ رڳو اَچي ڪپڙي ۾ ڍڪجي، بہ هن هميشه ٻارن کي سنڀاليو رکيو هو.

... ۽ اج، جڏهن هو رٽائر ٿيڻ جي ويجهو اچي پهتو آهي تڏهن، اُهي سڀ پٽ ڪانئس الڳ ٿي ويا آهن. جن جي سهاري، هن پنهنجو ٻڍاپو سک سان گذارڻ جو هڪ رنگين سپنو ڏٺو هو.

تڏهن وري ليٽئي ليٽئي هن ڪان هڪ ٿڌو ساهہ نڪري ويو. اج جي انهن گهڙين کي هو وساري ئي نہ پئي سگهيو. جڏهن يارهين مهيني جي پنهنجي ننڍي پوٽي کي هنج ۾ کڻي، هُو کيس منيون ڏيئي رهيو هو- جو ويندي ويندي، سندس ننهن، سندس پاڪر مان کسي، ٻار پنهنجن ٻانهن ۾ پري ورتو هو. تڏهن کيس لڳو هو. جڙ رهيو- کهيو سڀ ڪجهہ ڪانئس کسجي ويو هو.

ان بعد، سندس ننهن- پٽ، ڪڏهن بنا ڪجهہ ڳالهائڻ جي ڏاڪڻ لهي ويا ۽ ڪڏهن ٽئڪسي ۾ چڙهي پنهنجي ماڳ روانا ٿي ويا- اُهو سڀ هو ڏسي ئي نہ سگهيو. ڄاڻي ٻجهي، اُن وقت، هن دريءَ کان ٻاهر نہ نهاريو هو. کيس خبر هئي، تہ اڳ بہ، ان ئي گهر مان سندس ٽي پٽ الڳ ٿيا هئا، ۽ تڏهن، جڏهن جڏهن بہ هن دريءَ مان ليئو پائي ٻاهر نهاريو هو، تڏهن

تڏهن ڪيس لڳو هو جڻ ڪنهن مالهيءَ جو باغيچو ڪوئي لٽي ڪٽي تي ويو ۽ مالهي، ويچارو بڻجي، اُنهن گلن ڏانهن نهاريندو ئي رهجي تي ويو، جن گلن جي خوشبوءِ اڃا هن خود ئي ڪانہ ورتي هئي. تڏهن وري ڪيس پنهنجي زال جي ياد آئي. ڪيس لڳو تہ ٻئي ڪمري ۾ ٻڍي ٻہ پڪ ئي پڪ، منهن مونن ۾ وجهي سڏڪا ڀريندي هوندي.. هڪ ڀيرو اُٿي، هو ٻئي ڪمري ڏانهن ويو. ڏٺائين، ٻڍي اڃا جاڳي پئي. ٻنهي، تڏهن رڳو هڪ ٻئي ڏانهن نهاريو. لفظ نہ سندس منهن مان نڪتا ۽ نہ ٻڍيءَ جي مُک مان... جڻ ٻنهي جي اکين، پنهنجي گونگي ٻوليءَ ۾، هڪ ٻئي سان ڪجهہ ڳالهايو ۽ هوءَ وري، پنهنجي ڪمري ۾ موٽي اچي ليٽي پئي.

... ۽ پوءِ ... فوٽي ڏانهن نهاريندي نهاريندي، خبر ناهي ڪڏهن ڪيس ننڊ اچي ويئي.

صبح جو اسڪول وڃڻ تي بہ سندس دل نہ پئي ٿي. پر جڏهن نيم۔ انوسار سندس لاءِ ڪوسو پاڻي سنان ڪونيءَ ۾ رکي، ٻڍيءَ ٽوال آڻي سندس سامهون رکيو، تڏهن بي دليو اُٿي هن سنان ڪيو. ڪيس لڳو جڻ لس ئي لس، هُو اُهي منتر اُچاري ويو، جيڪي هو زور سان سنان بعد اُچاريندو هو. اڄ پهريون ڀيرو سندس من ۾ هڪ ناستڪ سوال اُٿيو هو: ڇا ڀڳوان سچ پچ آهي؟ يا اسين ائين ئي وينا اوندهہ ۾ هٿ هڻون؟

پر، ڪافي ڪوشش بعد بہ، هو اُن جو جواب خود ئي ڳولهي نہ سگهيو ۽ پوڄا پوري ڪرڻ بعد، ناشتو وغيره ڪري، چپ چاپ پنهنجي پراڻي سائيڪل ڪڍي، هو نيم۔ انوسار اسڪول ڏانهن وڃڻ لڳو.

رستي تي ويندي ويندي هو سوچڻ لڳو: هو ڇو ماستري ڪري رهيو آهي؟ اڄ تائين هن ڪنهن جي خاطر ماستري ڪئي هئي؟ ڪنهن جي لاءِ ڪمايو هو؟... پر من منڌل هٽڻ ڪارڻ، ڪافي سوچڻ بعد بہ، هو انهن سوالن جا جواب خود ئي نہ ڏيئي سگهيو.

اسڪول ۾ پهچڻ تي بہ ڪيس لڳو تہ هو ڇا پاڙهي سگهندو اڄ؟... ڪيس تہ اِهو بہ ياد ڪونہ هو تہ ڪالهہ تائين هن ڪيترو ڪورس پورو

ڪرايو هو... ڪالهه کهڙو سبق هُو اَڌ ۾ ڇڏي آيو هو.

پرارٿنا ۾ بہ هو چپ چاپ بيٺو رهيو. ٻين جيان پرارٿنا جي لفظن کي دهرائڻ بجاءِ، هُو رڳو هال ۾ لڳل نيتائن ۽ مهتمائن جي مورتن ڏانهن نهاريندو رهيو.

پرارٿنا پوري ٿيڻ بعد، هو چپ چاپ پنهنجي ڪلاس ڏانهن وڌي ويو. ڇوڪرن جي حاضري وٺڻ بعد، هن مانيٽر ڏانهن اشارو ڪري پڇيو: ”راجو!... ڪالهه ڪيستائين پڙهيا هئاسين؟“

مانيٽر نمرتا وچان جواب ڏنو. ”سر! ڪالهه گوتم ٻڌ وارو سبق اڌ ۾ ڇڏيو هوسين...!“

”هون!“ هن رڳو ايترو ئي چيو ۽ پوءِ ٻارن ڏانهن نهاري چيائين:

”پنهنجا پنهنجا ڪتاب کوليو...!“

سڀ ٻار گوتم ٻڌ وارو سبق کولي، پنهنجي ماستر جي اُن چهري ڏانهن نهارڻ لڳا، جو کين اڄ بيحد اُداس پئي لڳو.

تڏهن هن وري پاڙهڻ شروع ڪيو: ”گوتم ٻڌ، پنهنجي جوانيءَ ۾ ڪجهہ اهڙا نظارا ڏٺا، جو کيس لڳو ھي سنسار سڀ ڪوڙ آهي۔ مِٿيا آهي. رڳو هڪ سهڻو سپنو آهي. سنسار ۾، گرهست ۾ رهي سچي سک جي ڳولا، هڪ طرح جي مرگهہ۔ ترشنا آهي... ان ڪري دنيا جي مڙني ڪوڙن سکن، ستائيندڙ ڏکن تي، شانت۔ چت سان سوچ ويچار ڪرڻ بعد، هن فيصلو ڪيو تہ ويراڳ وٺڻ ئي انهن مڙني مسئلن جو حل آهي ۽ پوءِ، موهہ۔ مايا جو تياڳ ڪري، هڪ رات هو پنهنجا سڀ محل ماڙيون ڇڏي، نرواڻ جي ڳولها ۾ نڪري پيو...!“ ايترو چئي، هو ڪجهہ دير لاءِ چپ ٿي ويو.

پنهنجي ماستر کي چپ ڏسي، هڪ ڇوڪريءَ کانئس سوال ڪيو: ”سر! سنسار کان پاسو ڪري، زال ۽ ٻار جي موهہ کي تياڳي، چپ چاپ گهر ڇڏي نڪري وڃڻ، ڇا ڪائرتا ناهي؟“

ڇوڪريءَ جي ان سوال تي، هن کان هڪ ڀيرو ڇرڪ نڪري ويو.

پر پوءِ پاڻ سنياليندي چيائين: ”سنسار يا موھ ئي سڀ ڪجھ نہ ھوندو آھي... ڪڏھن ڪڏھن انسان ڪن خاص ڪارڻن جي ڪري بہ. سنسار مان بڙ تي پوندو آھي... تڏھن ڪيس ڪجھ بہ منو نہ لڳندو آھي... ڪيس لڳندو آھي، سڀ ڪوڙ آھي... سڀ مٿيا آھي...!“

ان تي ڇوڪريءَ وري پنھنجو منطق رکيو: ”چڱو سر! اھو ٻڌايو- اڄ جي زماني ۾ بہ. انسان جي من ۾ تياڳ جي اُھا ڀاونا اُجاڳر ٿي سگھي ٿي؟“

”ھا، پٽ! ٿي سگھي ٿي... جيئن ٽيڪ سڀ گوتم ٻڌ ٿتا ٿي سگھن... پر، سنسار مان موھ تہ گھٽن جو ئي نڪري ويندو آھي... ڪارڻ پلي اُنھن جا الڳ الڳ ھجن...!“

”جيئن تہ؟“ ڇوڪريءَ وري وچ ۾ سوال ڪيو.

ان سوال تي ھو ڪجھ گھڙين لاءِ منجھي بيھي رھيو. پر وري ھڪدم پاڻ سنيالي چوڻ شروع ڪيائين: ”جيئن تہ... جيئن تہ ڪنھن کي چار پٽ ھجن، جن مان ھو آئيندي جون وڏيون اُميدون لڳاي وينو ھجي- سھڻا سپنا سجائي وينو ھجي- پر وڏا ٿي، اُنھن مان ھڪ بہ پٽ ساٿس گڏ رھڻ پسند نہ ڪري.. سڀ، ھڪ ھڪ ٿي، ڪانئس الڳ ٿي وڃن... اُن شخص جي لاءِ سوچي ڏسو... سنسار ۾ باقي اُن لاءِ ڇا وڃي رھندو؟“

ھن شايد اڃا بہ وڌيڪ ڪجھ ڳالھائڻ چاھيو ٿي، پر وچ ۾ ئي ٻئي ھڪ ڇوڪري ڳالھائڻ شروع ڪيو: ”سر!... ھرو ڀرو ائين ڪونہ ھوندو.. ڪنھن جا سڀ پٽ ھڪجھڙا ٿورئي ھوندا... ڪي تہ پيءُ سان گڏ رھڻ پسند ڪندا بہ...! ڪيئن سر!؟“

ان سوال تي ھن جو من ڀرجي آيو. چيائين: ”نہ، ائين ڪونھي... مون کي ئي ڏسو نہ!... مون کي چار پٽ آھن... ھڪ ھڪ ڪري، تي تہ اڳ ۾ ئي جدا ٿي ويا ھئا... پر ڪالھہ... ڪالھہ چوٿون بہ مون کان الڳ ٿي ويو!“

”اڇا؟“ ڇوڪري حيرت وچان پڇيو ”ڇو؟ سڀ توھان کان الڳ ڇو ٿي ويا، سر؟!... ڪارڻ ڇا ھو؟“

”ڪارڻ؟“ ايترو چئي ھن ھڪ دفعو ڇت ۾ نھاريو. پوءِ وري اُن

چوڪري ڏانهن نهاريندي چوڻ لڳو: ”ڪارڻ توهان کي ٻڌايان؟“

”ها، سر! ٻڌايو نہ!“ اُن ئي ڇوڪري چيو.

تڏهن هڪ ٽڏو ساهہ کڻي هن چيو: ”چڱو. ويهہ۔ تہ ٻڌايانوَ ٿو...!“ ايترو چئي جڻ پنهنجي ڪهاڻي ٻڌائڻ جي انداز ۾، هن هڪ ڀيرو وري ڇت ڏانهن نهارڻ شروع ڪيو. پوءِ هو ڇت ڏانهن نهاريندو ئي رهيو۔ نهاريندو ئي رهيو.

ڪافي دير تائين پنهنجي ماستر کي ڇت ڏانهن نهاريندو ڏسي، نيٺ هڪ ڇوڪري چئي ڏنو: ”ٻڌايو نہ، سر!“

پر ماستر وٽان ڇوڪري کي ڪوبہ جواب نہ مليو.

تڏهن ڪلاس جو مانيٽر اُٿي، ماستر جي ويجهو ويو. ڏٺائين، تہ ڇت ڏانهن نهاريندي، ماستر جون اکيون، ڪليل جون ڪليل رهجي ويون هيون.

ماستر مري چڪو هو.

مانيٽر ڊوڙندو ڊوڙندو وڃي هيڊماستر کي سڏي آيو. هيڊماستر سان گڏ ٻيا بہ ڪجهہ ماستر ڊوڙندا اندر آيا. سڀ چپ چاپ هن جي شانت سرير ڏانهن نهارڻ لڳا. مانيٽر هيڊماستر کي سڄي ڳالهہ ڪري ٻڌائي.

هيڊماستر ۽ ٻيا ماستر، مانيٽر جي ڳالهہ ٻڌي، واٺڙن وانگر، اُن شخص ڏانهن نهارڻ لڳا، جو هڪ ڏکوئيندڙ ڪهاڻي، ڪنهن لڪل راز جيان، پاڻ سان گڏ کڻي وڃي رهيو هو.

... ۽ هوڏانهن ٻيا ڇوڪرا، چپ چاپ پنهنجين ڪرسين تي ويٺا، ڪڏهن ڪتاب ۾ ڇپيل گوتم ٻڌ جي تصوير کي ڏسي رهيا هئا، تہ ڪڏهن پنهنجي ماستر جي لاش ڏانهن نهاري رهيا هئا، جو ڪرسيءَ تي ويٺي ويٺي، جڻ اڃا بہ ڇت ڏانهن نهاري رهيو هو.

❑

هيءَ قربتون، هُو فاصلا

ـ قمر واحد

هن ڏارئين ملڪ ۾ جڏهن تيز برفاني هوائون لڳنديون آهن ۽ منهنجي بيڊ روم جي دريءَ ٻاهران بيئنل وڻ جي هر هڪ ٽاري شيشي جهڙي شفاف برف سان ڍڪجي ويندي آهي، تڏهن آئون زرينہ بلوچ جي آواز ۾ شيخ اياز جو گيت ”ٽڙي پوندا ٽارئينءَ جڏهن ڳاڙها گل، تڏهن ملنداسين“ زور زور سان وڄائيندي آهيان ۽ پوءِ چوڏاري گل تہ ڪونہ ٽڙندا آهن بلڪ يادن جا ڳاڙها مچ ٻري پوندا آهن. منهنجو سڄو ذهن، سڄو جسم جڏهن انهن باهہ جي جيپن اندر پڄڻ لڳندو آهي تڏهن آئون انهن جيپن کي لفظن جو ويس پارائي توڏانهن اماڻيندي آهيان تہ جيئن تنهنجا نيڻ ڪنهن ڏارا ۾ ٻڏي وڃن. خبر ناهي ڇو سالن کان آئون انهيءَ ڏارا جي منتظر آهيان جيڪا تنهنجي نيڻن مان وهي اُتي ۽ هڪ وار سنڌوءَ اندر ٻيندڙ اُڇل وانگر ڪنارا ٻيجي، پوئن ۽ پٽن تي پالوٽ ڪندي مون تائين اچي پهچي.

تنهنجي ۽ منهنجي وچ ۾ هميشه جدائين جا برپٽ حائل رهيا آهن. تو هڪ ڀيري چيو هو ”اُهي جدايون اسان جي پنهنجي پورائيءَ جي ڪري ٿيون آهن.“ ۽ مون جواب ۾ چيو ”اسين هٿيلن هانوَن جا مالڪ آهيون. دل جا دروازا بند ڪري جيڪي بت اندر ۾ ويهاري ڇڏيا اٿئون انهن اڳيان متو جهڪائيندي بہ خبر ناهي ڇو ائين ٿو لڳي تہ ڄڻ پنهنجي صليب تان ٿورو کسڪي ويا آهيون ۽ توکي خبر آهي تہ صليب تان

ڪسڪڻ بہ ايتروئي اذيت ۽ ايذاءُ پهچائيندڙ آهي جيترو اُن تي چڙهي بيهڻ.“

توکي منهنجي فلاسافي ۽ ڳالهيون جڏهن سمجهہ ۾ نہ ايندديون هيون تہ تون وڏا وڏا ٺهڪ ڏيئي سگريٽ دکائڻ لڳندو هئين. اُن پيري بہ تو ائين ئي ڪيو هو ۽ مان چپ چاپ پنهنجا ڪاغذ ميڙي تنهنجيءَ آفيس مان اُٿي آئي هيس.

هينئر جڏهن آئون اڪيلي سر ڪاڏي جي سامان جا بہ وڏا ڪاغذي ٿيلها گهِلي Giante Eagle کان گهر تائين گوڏي جيڏيءَ برف تان ٿڙندي ٿاٻڙندي اٺ بلاڪ پري گهر تائين پئي آيس تہ الائجي ڇو سڀ يادون هڪ هڪ ڪري اچي مڙيون. صبح جو تنهنجو خط مليو هو. اُهي ئي شڪايتون. اُهي ئي زماني جي نااتفاقيءَ جون ڳالهيون ۽ سور ۽ اهي ئي مون تي وعده خلافيءَ جا الزام. تو لکيو آهي: ”تون بدلجي وئي آهين. اتي دوست ۽ ساهيڙيون توکي ايترو وقت ڪٿي ڏيندا هوندا جو اسان چريا توکي ياد پئون...“

توکي شايد ياد ڪونهي، مون گهڻيئي پيرا اڳ توکي لکيو هو تہ مفاصلا جڏهن ذهني هوندا آهن تہ هڪ ٻئي جي ويجهو هوندي بہ اسين ڪوهين پري ٿي ويندا آهيون- پر جسماني مفاصلا ذهني قربن کي ڪڏهن بہ ٽوڙي ڪونہ سگهندا آهن ۽ اسان جون تہ ذهني قربتون هيون ۽ رهنديون. اسان تہ ڪڏهن بہ جسمن جي آڌار تي هڪ ٻئي کي فتح ڪرڻ جي ڪوشش ڪونہ ڪئي هئي. جيسين اسان ۾ هڪ ٻئي کي سوچڻ سمجهڻ جي صلاحيت آهي تيسين اسين هڪ ٻئي کي قرب ڏيندا رهنداسين.

پر الائجي ڇو مون کي اڄ سڄو ڏينهن هڪ اڻ سڌي خوف ورائي پئي ورتو آهي. لڳيم ٿو تہ جڻ منهنجي فلاسافي غلط هئي ۽ جسماني مفاصلو ڪٿي اسان جي ذهني قربت تي حاوي نہ پئجي وڃي ۽ اسين ان مفاصلي اندر لُڙهي هڪ ٻئي کي سوچڻ سمجهڻ جي صلاحيت کان

محروم نہ ٿي وڃون.

ڊسمبر 1976ع جي پڇاڙي واري هفتي ۾ مان پهريون ڀيرو برف تان ترڪي ڪري پئي هيس. منهنجي سامهون ويندڙ هڪ آمريڪي آواز ٻڌو تہ پوئتي قدم ڪري اچي مون تائين پهتو ۽ چيائين، "Do yon need help?" مون کلي ڏنو ۽ چيم "Oh no. I can manage to get up." هو ويچارو وري بہ وينو رهيو هو. منهنجي وات مان اڻڄ مهل 'الا' نڪري ويو تہ وري چيائين: "You sure you are not hurt." مون ڪجهہ بہ ڪونہ چيو. رڳو اهڙي نظر سان ڏٺومانس جو سمجهي ويو تہ هاڻ هن کي اڪيلو نہ ڇڏيم تہ ڏک وهائي ڪيندي. ان وقت جڏهن آئون رهڙيل گوڏي سان ٽڙندي ٽاپڙندي ٽيلها گهليندي پنهنجي گهر پئي آيس تہ مون کي ذهني قربت کان وڌيڪ تنهنجي جسماني قربت جي ضرورت محسوس ٿي. ان وقت مون سوچيو: 'ڪاش تون هتي هجين ها تہ جيڪر هي بئي ٽيلها بہ کڻي گهر تائين پهچائين ها ۽ مون کي جيڪر ائين ڏک ڪائيندو ڏسين ها تہ اڳيان وڌي سهارو بہ ڏين ها. ٽي سگهي ٿو اهي ٻاهريان ڪم تون پاڻ ڪرين ها ۽ آئون ڏاڍي آرام سان شيشي جي وڏي دريءَ مان ٻاهر ڪرندڙ برف جو نظارو ڪريان ها، مُٺيون ڀري ڀري اخروٽ ۽ بادام چٻيان ها ۽ مٿان ڪاري خوشبودار ڪافيءَ جا بہ ٽي ڪوپ پي شاهہ سائين جا بيت جهونگاريان ها.'

آئون ننڍي هوندي کان ئي تصور جي دنيا وسائي حقيقت کان منهن موڙڻ واري هيس. پلا ائين نہ هجي ها تہ پوءِ ڇو من جي منزل جي ڳولا ڪندي تن جي آسائش جو خيال بہ نہ ڪيم ۽ رڄ جي راهي بڻجي ويس.

سورهن سال اڳ توسان بحث ڪندي ۽ وڙهندي چيو هوم: "منهنجي منزل ڪنهن سيٺ يا سرڪاري ڪاموري جو عاليشان بنگلو نہ آهي. منهنجي خوابن جو شهزادو ڪو نازڪ هٿن وارو گريجوئيٽ ۽ انٽيليڪچوئل نہ پر اهو پورهيت آهي، جيڪو پگهر جي هزارين ڦڙن عيوض چانديءَ جو هڪ رپيو ڪمائي اچڻ ۾ فخر محسوس ڪندو ۽

آئون ڪنهن ڪچي گهر جي اڳڻ ۾ ويهي هر شام ان جو انتظار ڪنديس.
منهنجي گهر جي ڀتين تي قيمتي روغن جو ته ۽ چغتائيءَ جون تصويرون
نہ بلڪ چمبيليءَ جي فرحت بخشيندڙ ول چڙهيل هوندي ۽ آئون جڏهن
تازن گلن جا هار ناهي پنهنجي وارن کي سينگاريندس ته منهنجو ننڍڙو
گهر خودبخود خوشين جي خوشبوءِ سان ڀرجي ويندو ۽ منهنجو محبوب
منهنجي وارن ۾ منهن وجهي آرام ڪندي اهو محسوس ڪندو ته ڄڻ دنيا
۾ اسان کان سواءِ ٻيو ڪوبہ انسان جيئرو آهي ئي ڪونہ."

تو اُن وقت بہ سگريٽ دکايو هو ۽ وڏا وڏا ٽهڪ ڏنا هئا. پر ان وقت
آئون ٿڪل ڪونہ هيس. ان وقت مون توکي ڪلهن کان ڌوڻڌاڙي چيو
هو "ٻُڌ چريا، مان جيڪو فيصلو ڪندي آهيان اهو پورو ڪري
ڏيکاريندي آهيان. مون پنهنجي زندگيءَ گذارڻ جو فيصلو ڪيو آهي ۽
آئون توکي پنهنجيءَ مرضيءَ مطابق زندگي گذاري ڏيکاريندس ۽ ان
وقت تو جهڙا چريا اوچنگارون ڏيئي روئندا جو توهين بنگلن ۾ رهندي بہ
ان خوشيءَ کان محروم هوندا جيڪا مون کي حاصل هوندي"

مون کي اڄ تائين ياد آهي تہ اهو پهريون ڀيرو هو جو تو پنهنجو
دکايل سگريٽ بنا ڪنهن ڦوڪ ڀرڻ جي ايش ٽري ۾وجهي ڇڏيو هو ۽
مون کي چيو هو "خدا ڪري تہ تنهنجيون سڀ خواهشون پوريون ٿين.
اهي ايتريون تہ معصوم ۽ ٻاراڻيون آهن جو جيڪڏهن پوريون نہ ٿيون تہ
منهنجو قدرت تان ايمان کڄي ويندو."

وقت ثابت ڪري ڏيکاريو تہ منهنجيون خواهشون نہ رڳو ٻاراڻيون
هيون پر هن دنيا جي حقيقتن کان بہ پري هيون. آئون پنهنجين خواهشن
جي بار هيٺان چيپاٽبي رهيس. هر تمنا کي پورو ڪرڻ جي ڪوشش ۾
اڪيلي سر رڻ پٽ لتاڙيندي رهيس. منهنجيءَ منزل جو تہ ڪو نشان ئي
نظر ڪونہ آيو. منهنجي تصور ۾ ذهني قربتون تہ ڪڏهن کان ڪچن
ڌاڳن جي ڄاري وانگر پنهنجو وجود ٽوڙي ويٺيون. مون هر گهڙيءَ، هر پل
جيئرن جاڳندن ۽ ويجهو رهندڙ وجودن جي تمنا پئي ڪئي.

مون معلوم ڪيو تہ جيڪي وجود جسماني طرح اسان تي حاوي آهن اهي ئي اسان جي ذهنن کي ڏنپ ڏيڻ يا آسائشون پهچائڻ ۾ اهم حصو ادا ڪن ٿا.

خيالن جي دنيا ڪيتري بہ وسيع هجي پر ڀڄڻ ۾ مرڻ ۾ رڳو هڪ سيڪنڊ يا هڪ منٽ ٿي وڃي ۾ اسان جي زندگيءَ جو هر ڏينهن هزارين منٽن ۾ سيڪنڊن تي مستمل آهي.

جڏهن خيالن جا هزارين ورهين وارا تصور حقيقت جي هڪ سيڪنڊ کان هارائڻ لڳا. جڏهن ڪنهن جو لمحي جو جسماني قرب مون کي هزارين ڪنڊن سان رهڙي ڇڏيندو هو تڏهن سڄو ڏينهن ويهي خوشگوار تصور ۾ خيال بہ منهنجي نيڻن مان وهندڙ ڏارا کي روڪي نہ سگهندا هئا.

منهنجي اندر ۾ منهنجي تصور ۾ معصوم آرزوئن جيڪو ڪچو گهر آباد ڪيو هو تنهن جون ڇتيون ڇتيون پيتيون تہ خبر ناهي ڪيترا ورهيہ پهرين ڪِري چڪيون هيون ۾ آئون ٽڪجي ٿُنجي رستي تي پيل هڪ پٿر کي ٽيڪ ڏيئي آرام ڪرڻ ويهي رهيس.

ڪنهن سان جسماني ساٿ جي اذيتن کان پاڻ آجو ڪري هيڏانهن هوڏانهن نهاريو هوم تہ وري بہ تون پنهنجي ذهني ساٿ سميت موجود هئين. لڳم تہ جڻ ڏهن ورهين کان پاڻ جدا نہ پر هر قدم ۾ هر موڙ تي هڪ ٻئي سان گڏ هئاسين. مون وڏي توکي پنهنجا زخم ڏيکاريا هئا ۾ تون اڳيان اچي زماني جي بي وفائيءَ جو حال اوريو هو. مون چيو هو "مون کي تہ من جي منزل ملي ئي ڪونہ" ۾ تو چيو هو "منهنجو تہ قدرت مان ايمان ئي نڪري ويو آهي." مان سيني کي چوندي آئي هيس تہ ڏاڍي خوش آهيان. پاڻ نوڪري ڪري هزارين رپيا ٿي ڪمايان. ڪنهن جي پرواهہ ڪونہ اٿم. مرضيءَ جي مالڪ آهيان. جيئن کپيم تيئن خرچ ڪريان. جيڪو دل چويم سو پايان ۾ جيڏانهن طبيعت جو لاڙو ٿئي اوڏانهن لڙان. پر خبر ناهي ڇو تو اڳيان اندر جي اُڇل، نيڻن جي ڏارا ٿي

اُتي هلي تہ قابو ڪري ڪونہ سگھيس. تو تہ پرڇائڻ جي ڪوشش بہ ڪونہ ڪئي هئي. آئون سڏڪا ڀري روئندي رهيس ۽ تون چپ چاپ سگريٽ دکائيندو ۽ وسائيندو رهين.

ٻئي ڏينهن آئون آفيس ۾ پهتيس تہ ميز تي ڍڳ سارا چمبيليءَ ۽ گلاب جا گل پيا هئا. پٽيوالي ٻڌايو تہ تون ڇڏي ويو هئين. توکي تہ خبر ڪانہ هوندي، مون انهن مان هر هڪ گل کي هزار دفعا سنگهي ڏٺو هو پر خبر ناهي ڇو منهنجي خيالن ۾ آباد ٿيل ڪچي گهر جي ولين ۾ جيڪا خوشبوءِ هئي سا انهن گلن مان ڪونہ ٿي آئي. مون شام جو توسان ملڻ لاءِ چيو هو "مون کي خيرات جي ضرورت نہ آهي. اهي گل ڪنهن اهڙي انسان کي پهچائج جنهن کي انهن جي ضرورت هجي ۽ انهن جي خوشبوءِ سنگهي سگهي." تو رڳو هڪ ڀيرو مون ڏانهن نهاريو هو ۽ ڪجھ چوڻ بنا هليو ويو هئين. مون کي پڪ آهي تہ تون اهو ئي سمجھيو هوندو تہ منهنجو هنيلو هانءُ اڳيان اچي مون کي اهي لفظ چوڻ تي مجبور ڪندو هوندو. پر خبر ناهي ڇو آئون ان وقت توکي اهو چئي ڪونہ سگھيس تہ جنهن ذهني قرب جو تون ڏيک ڏيندو آيو آهين سو مون کي جسماني قرب جي تمنا تي همٿائي رهيو هو ۽ آئون پاڻ ڪان ۽ دنيا ڪان ڌجي ويئي هيس. اسان جا ذهن ۽ انهن ۾ ايندڙ تصور ۽ لاڙا دنيا کان لڪي ٿا سگهن پر اسان جا جسم تہ رڳو اسان وٽ اوڌر آهن. اسان کي اهو حق مليل ئي ڪونهي تہ اسين انهن کي پنهنجي مرضيءَ مطابق استعمال ڪري سگهون، ڇو جو پوءِ اسان لاءِ هزارين پٿرن جا ڍڳ تيار ٿيندا آهن ۽ هزارين صليبون ڪوڙيون ويندليون آهن.

پنهنجي زندگيءَ ۾ ٻيو ڀيرو مان تو سامهون ويهي تڏهن سڏڪا ڀري رنو هو جڏهن منهنجي آمريڪا وڃڻ ۾ رڳو ٻہ ڏينهن بچيا هئا. ان ڏينهن تو وعدو ڪندي چيو هو "جتي بہ ۽ جڏهن بہ منهنجي ضرورت محسوس ٿئي، بنا هبڪ جي لکج. اسان جون هڪ ٻئي سان ڪي بہ اميدون واڳيل ڪونهن. اسان کي هڪ ٻئي مان ڪابہ لالچ ڪونهي. اسان جو تہ رڳو

ذهني قرب آهي. ڪنهن بہ اسان کي ڏک رسايو تہ اسين سڀ ڪان پهرين وڏي هڪ بئي جي قتن تي چيني ميسارينداسين. جي ممڪن هوندو تہ توڏانهن اُڇلايل پٿر آئون پنهنجيءَ ڇاتيءَ تي سهندس ۽ جي تي سگهنئي تہ تون منهنجي ڍال بنجي بيهج.“

ان وقت مون پنهنجا لڙڪ اُگهي ڇڏيا هئا. خبر ناهي ڇو پندرهن ورهيہ پهرين من جي منزل جي تلاش ۾ نڪتل معصوم ۽ بيوقوف ڇوڪري مون تي حاوي پئجي ويئي ۽ مون چيو هو ”جيڪڏهن اسان اهو وعدو پورو ڪري نہ سگهياسين تہ منهنجو انسانيت تان ايمان کڄي ويندو.“

ڪجهہ مهينا اڳ آئون ۽ بہ بيا هم ڪلاس زوُ ڏسڻ وياسين. ڏهن ميلن جو برف سان ڍڪيل رستو اسان پبلڪ بس وسيلي پار ڪرڻ جو فيصلو ڪيو هو ڇاڪاڻ جو گريگ جي موٽر ۾ سِنوتائرز لڳل ڪونہ هئا. هتي بس ۾ جيڪڏهن مڙس وينل آهن ۽ ڪا عورت بيٺل آهي تہ ڪوبہ مڙد اُٿي اُن کي پنهنجي سيٽ پيش ڪونہ ڪندو آهي. مون کي بيٺل ڏسي هڪ آمريڪي پاڻ اُٿي سيٽ پيش ڪئي ۽ آئون ’ٿئنڪ يُو‘ چئي ويهي رهيس. منهنجي پڪوڙي جهڙي نڪ ۽ ڳاڙهن سُڄيل هٿن کي ڏسي هو چوڻ لڳو ”پنهنجا هٿ ۽ نڪ ٻاهر نڪرڻ مهل ڍڪي ڇڏيندي ڪر نہ تہ هن موسم ۾ کين پارو لڳي ويندو ۽ توکي مٿن سوين ڊالر خرچ ڪرڻا پوندا.“

ان وقت مون کي پنهنجو مڙس ياد آيو جو هر تڪليف, ڏک, سک ۽ هر کنيل قدم کي نفعي ۽ نقصان جي ساهميءَ ۾ توري ڏسندو هو. مون منهن شوڪي ڏانهنس نهاريو تہ کلي ڏنائين ۽ پوءِ چيائين, ”آئون توکي سڃاڻي ويو آهيان, تون پڪ ايشيا جي رهاڪو آهين. آئون بہ ڪوريا واريءَ جنگ ۾ پنج ورهيہ پائليٽ رهي چڪو آهيان ۽ سڄي ايشيا ۾ رليو آهيان. توکي شايد هتي آئي ٿورو عرصو ٿيو آهي نہ تہ منهنجي صاف گوئيءَ تي ايڏي ڪاوڙ نہ اچئي ها.“

زوُ ۾ گريگ ۽ هيلن مون ڪان پري ٿي ويا. هيءَ ملڪ بہ عجيب آهي. پوڙها يا جوان سڀ جوڙن ۾ ٿي هلندا آهن. ورلي ڪو اسان وانگر اڪيلو ماڻهو نظر ايندو. بس وارو آمريڪي پاڻ بہ ڪو اڪيلو هو سو منهنجي پاسي ۾ ٿي هلڻ لڳو ۽ بنا معاوضي 'گائيڊ' جا فرض انجام ڏيڻ لڳو. پهرين تہ مون توري رُڪائي ڏيکاري پر پوءِ سندس ساٿ غنيمت سمجهيم. پلا هن اڻجاڻ جڳهہ تي جيڪا ميلن ۾ پکڙيل هئي، آئون ڪيترو وقت اڪيلي سر هڪ ڪنهڙي ڪان بئي تائين ۽ هڪ زمين دوز جڳهہ ڪان ٻيءَ تائين رلندي وتان ها. زندگيءَ ۾ پهريون ڀيرو مون محسوس ڪيو تہ قوميت، چهرا، جسم ۽ رشتا ناتا ڪابہ حيثيت ڪونہ ٿا رکن. اهي تہ رڳو اُنهن لاءِ فائدي وارا آهن جيڪي انساني ساٿ مان ڏاڍي چڪا آهن ۽ هاڻ چنبڙاڻ ڪري پنهنجي مرضيءَ مطابق ڪي ڪي اُهڃاڻ ڳولي رهيا آهن. اسان ڏتڙيلن ۽ ڏڪويلن لاءِ ڪنهن جو انسان هئڻ ئي اُن جي ساٿ جي تمنا ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي.

ان ڏينهن مون ڏاڍا ٿهڪ ڏنا. ايترا جيترا مون پنهنجيءَ پنڌرهين ورهين جي شاديءَ واري زندگيءَ ۾ بہ شايد نہ ڏنا هئا. هڪ ننڍڙي معصوم ٻار وانگر مون پولڙن کي منهن ٻچڙو ڪري ڏيکاريو. ڊولفن جي تلاءَ ۾ ڪتمنا اڇلايا. هرڻيءَ جي ٻچن کي هنج ۾ کنيو. ننڍڙن ڇيلڙن کي ياڪر پائي چميون ڏنيون ۽ مڪائيءَ جي ڦُلن جون منيون پري هاٿيءَ جي سونڊ اڳيان اڇلايون. مهيني کن اندر مون پنهنجي شهر جون ماٿريون، ڍنڍون ۽ ڍورا، نديون ۽ نالا گهمي ڦري ورتا.

هن ملڪ تي شايد خداتعاليٰ ڪجهہ ضرورت کان وڌيڪ ئي رحمت نازل ڪري ڇڏي آهي. مون سوچيو جيڪڏهن اُهي سڀ انسان، جن جو قدرت ۽ محبت تان ايمان ڪچي ويو آهي، هتي آڻي رهايا وڃن تہ جيڪر مون وانگر هڪ ورهيہ اندر ئي نئون جنم وٺي اچي ڪڙا ٿين. جنهن ۾ هو ٻين جا هڏڏوکي، بي فڪرا ۽ سچائيءَ ۽ پيار جو پرچار ڪندڙ ٿي اڳيان اچن. شايد ان ڪري ئي تنهنجي هر خط جي جواب ۾ مون توکي

پنهنجي ۽ سوين آمريڪين جي وچ ۾ دوستيءَ ۽ گڏ گهمڻ ڦرڻ جون ڳالهيون لکي توکي هر پيري هتي اچڻ جي دعوت پئي ڏني هئي.

مون توکي لکيو هو "چريا، مستانا، هتي اچي هڪ هفتو رهندين تہ قدرت جي نعمتن جو قائل ٿي پوندين ۽ شايد پهريون ڀيرو ٻين مان ڪجهہ حاصل ڪرڻ جي تمنا ڪرڻ بدران ٻين کي ڏيڻ لاءِ قدم اڳتي وڌائي سچائيءَ ۽ پيار جا خزانا ورهائڻ لڳندين." مون سمجهيو هو تہ منهنجي ذهني ڦير گهير سان گڏ تنهنجي ذهن بہ ڪٿي نہ ڪٿي تہ مفاهمت ڪئي هوندي. تون جو هميشه مون کي سمجهڻ جي دعوي ڪندو آيو هئين، ڪٿي نہ ڪٿي تہ منهنجي لکت سمجهي ويو هوندين. پر شايد جسماني مفاصلا ذهني قربت تي غالب اچي ويا آهن. مون جنهن فلاسافيءَ کي غلط مجڻ کان هيترو وقت انڪار پئي ڪيو سا تہ حقيقت ٿي مون کي سجاٽپ ڏيئي رهي آهي، ڪنهن ٻئي جي نہ پر پنهنجي پاڻ جي. تنهنجي هر خط ۾ شڪ ۽ وسوسا آهن ۽ منهنجي هر خط ۾ زندگيءَ جي لهر ۽ خوشيءَ جا تصور آهن. تون مون کي ماضيءَ ڏانهن ڇڪي رهيو آهين، اهو ماضي جنهن مون کي پنهنجين خوشين ۽ غمن لاءِ ٻين جو تابعدار بنائي ڇڏيو هو. شايد تون سمجهين ٿو تہ ٻُڪئي کي اهو چوڻ سان تہ تون ٻوڙ پلاءُ جا خواب ڏس، اسين ان جو پيٽ ڀري ٿا سگهون. تصور ڏاڍا حسين ٿيندا آهن پر رڳو ڪن پل لاءِ. تون تصور جي دنيا جو رهاڪو آهين ۽ آئون اُهي راهون ڇڏي اڳتي وڌي آئي آهيان. آئون ذهني طور تو کان ايترو تہ متاثر هيس جو هميشه جسماني جداين کي هڪ پاسي ڪري تنهنجي ذهني قربت جي جار ۾ پاڻ کي وڪوڙيندي رهيس ۽ شايد اُها هلت منهنجي جسماني ۽ ذهني نا آسودگيءَ جو سبب بنجي ويئي. هينئر لڳيم ٿو تہ جڻ اسان ۾ ذهني جدائي بہ ايتروئي موجود هئي جيترو ٻيا ويڇا ۽ فاصلا. نہ تہ ائين پلا ڇو ممڪن ٿئي ها جو تون منهنجيءَ لکت مان منهنجي خوشين ۽ آسودگين کي يڪسر نظرانداز ڪري مون تي الزام هڻين ها ۽ شڪايتون ڪرين ها. منهنجي بيڊ روم

واري دريءَ ٻاهران بيئنل وڻ تي اڃا بہ برف جو تھ چڙهيل آهي. شايد ايندڙ هفتي ٻن اندر ڪجھ اُس نڪرڻ شروع ٿئي ۽ اها برف ڦڙو ڦڙو پاڻي ٿي وهي وڃي پر منهنجي ڪمري اندر رکيل African Violet جهڙي نازڪ ٻوٽي تي ان سرديءَ ۽ برف جو ڪوبہ اثر ڪونهي. ٿي سگهي ٿو تہ ان ٻوٽي ۾ اکيون هجن ۽ ٻاهر جي ٻوٽن ۽ وڻن تي ڪِريل ڪا اڇي شيءِ کيس نظر ايندي هجي. پر پڪ اٿم تہ ان شيءِ جي اثر ۽ خاصيت سمجهڻ کان هو يڪسر محروم آهي. تون ۽ هزارين لکين ٻيا. لڳيم ٿو تہ ان ٻوٽي وانگر آهيو پنهنجيءَ دنيا جا رهواسي ۽ پنهنجن خيالن جا پوڄاري- شايد ٻين جي خوشين ۽ ڏکن کي رڳو پنهنجي تجربن جي روشنيءَ ۾ سڃاڻڻ جا اهڙا عادي انسان، جيڪي هميشه ٻين جي ذهنن تي پنهنجي مهر هڻي انهن جي اوسر تي بڪڙجيو وڃو.

بڌ چريا، ٿي سگهي ٿو تہ آئون هينئر بہ غلط هجان پر سچ پچين تہ هاڻ آئون پوئتي موٽي اُها سڌڪا پريندڙ ننڍڙي ڪمزور ڇوڪري ٻنجي نہ ٿي سگهان. مون کي هينئر ڪوبہ اهڙو ڦٽ ڪونهي جو ڪٽي تو وٽ اچي چيناپان. مون کي هينئر انهيءَ پٽر جي ضرورت ڪانهي جنهن کي سهڻ لاءِ توکي پنهنجو سينو اڳيان ڪرڻو پوي. مون کي هينئر منزل جو تصور ۽ مستقبل جون خواهشون نہ پر حال جون خوشيون کپن ۽ اُهي خوشيون آئون انهن هزارين انسانن ۽ نظارن کان وصول پئي ڪريان جيڪي منهنجي ويجهو ۽ چوڌاري پکڙيل آهن. مون توسان ڪيل وعدو ٽوڙي انسانيت مان ايمان ڪيڏيو ڪونہ آهي بلڪ وڌيڪ مضبوط ڪيو آهي ۽ مون کي پڪ آهي تہ ڪٽي نہ ڪٽي تون بہ اها حقيقت سمجهي ويندين- پنهنجي چوڌاري پکڙيل چار مان نڪري جيئرن جاڳندن انسانن کي ڇُهي سندن خوشيون ۽ غم محسوس ڪندين.

ڪڏهن ڪڏهن آئون اڪيلي هوندي آهيان تہ توکي ڏسڻ ۽ ڇهڻ جي خواهش مون کي شيخ اياز جو ڪلام ٻڌڻ تي مجبور ڪندي آهي ۽ آئون روئي روئي وري بہ گرم ڪوٽ پائي، ڳچيءَ ۾ مفلر ويڙهي ٻاهر

نڪري ايندي آهيان ۽ جڏهن تڏي هوا ۽ اچي ڪپهه جهڙي برف منهنجي ڳلن کي يخ ڪري ڇڏيندي آهي تہ آئون ننڍڙن ٻارن وانگر ٽهڪ ڏيندي پنهنجين درين ۽ ڏاڪڻن تان برف لاهي، گولا ٺاهي پاڙي جي ٻارن کي اڇلائي هٽندي آهيان ۽ هڪ پل اندر سندن حصو بنجي ويندي آهيان.

❑

اهو سمجهي نہ سگهيو آهيان

- ابراهيم خشڪ

تن ڏينهن ۾ مان سمجهندو هوس تہ سياڻن ۾ سياڻو اسان جي ڳوٺ وارو ايوب آهي، جيڪو ڪچهرين ۾ ڳالهيون ڪٽي ٻڌائيندو آهي. ڳالهہ ڳالهہ ۾ ٽوٽڪا، پهاڪا ۽ بيت ڏيندو آهي. تن ڏينهن ۾ مان اهو بہ سمجهندو هوس تہ اسان جي ڳوٺ جي پرسان وارو شهر پان سعيدآباد وڏي ۾ وڏو شهر آهي، ان کان وڏو سيوهڻ آهي ۽ تمام گهڻو پڙهيل اسان جي مسيت جو مُلو آهي جنهن کان ماڻهو تعويذ ڦل لکرائيندا هئا، ڪتاب پڙهائيندا هئا ۽ پنهنجي گهر جي مئل پاتين کي ختما ڏيارينداهئا. مان انهن ڏينهن ۾ انهيءَ استاد مُلي وٽ مسيت ۾ اچا پٽي پڙهندو هوس ۽ سٽڻ ڪونہ پائيندو هوس.

مان ڪڏهن ڪڏهن مسيت مان موڪل کان پوءِ وڃي گيدوڙا پٽي کائيندو هوس ۽ ڪجهہ اُستاد مُلي لاءِ بہ ڪٽي ويندو هوس. اُستاد منهنجا آندل گيدوڙا کائيندو هو تہ منهنجي دل خوشيءَ ۾ ٽپا ڏيندي هئي.

تن ڏينهن ۾ هڪ ڀيري مان ڳوٺ کان ٻاهران، شاخ جي پُل پرسان سڌو اُن ڪٽڪ جي پوک وٽ آيس جنهن جي وچ تي گيدوڙيءَ جو وڻ هو. ڪٽڪ جي وچان وڃي گيدوڙيءَ جي وڻ وٽ پهتس تہ اُتي پيرل وينو هو.

”چورا ڇو آيو آهين؟“ مون کي رعب سان چيائين.

”مان اُستاد مسيت واري لاءِ گيدوڙا پٽڻ آيو آهيان.“ مون ڏڄندي ڏڄندي چيومانس. پيرل اچا اُن ڏينهن صبح جو اُستاد کان تعويذ لکرائي

ويو هو. ان ڪري مون هڪدم اُستاد لاءِ چيومانس پر پيرل تي انهيءَ جو اثر ئي ڪونہ ٿيو. مون کي چيائين، ”جلدي ڪر، زمين تان ميڙي پچ.“

مون اجا ٿورا گيدوڙا ميڙيا مس تہ ايوب واري زال حياتان آئي ۽ گيدوڙا ميڙي کائڻ لڳي. تپ ڏئي هڪڙو وڏو ڳاڙهو گيدوڙو وڻ مان پٽي پيرل کي چيائين، ”هي ڏس!“ پيرل اهو ڏسڻ کان اڳ مون کي چيو ”چورا پچ!“

”چڏينس ويچاري معصوم کي، پلي ميڙي کائي.“ حياتان اهو پيرل کي چئي وري مون کي چوڻ لڳي، ”ابا، تون ميڙ ميڙ پلي کاءُ.“ وري پيرل ڏي منهن ڪري مرڪي چوڻ لڳي، ”تون هي ڏس!“ حياتان اُن ڳاڙهي گيدوڙي کي آڱوٺي ۽ آڱر جو زور ڏئي ڦيهي پيرل کي سڪائڻ وانگر اُن جي رس ڏيکاري ڪنڌ مٿي ڪري آهستي آهستي چپن جي ويجهو آڻي چوسڻ لڳي تہ پيرل ائين خوش ٿيڻ لڳو جيئن اُستاد جي گيدوڙن کائڻ تي مان خوش ٿيندو هوس. پر مون کي پيرل جو ايترو خوش ٿيڻ اجايو لڳو. مان گيدوڙا ڳولڻ ۽ ميڙڻ ۾ لڳو رهيس. حياتان وڻ جي لڙڪندڙ ٽارين مان تپ ڏئي ڪجهہ بيا بہ گيدوڙا پٽي هٿ ۾ ڪيا ۽ چُوسڻ لڳي. پيرل بہ اُتي آرس پچي بہ گيدوڙا پٽي حياتان کي چيو، ”گاهہ ڪري چڏيو اٿم اهو تہ هلي ڪٽائينم.“

”جلدي هل، مون کي پاڻ تڪڙ آهي.“ حياتان چيس.

پوءِ هو بئي هڪ بئي پويان آڏ وني گيدوڙيءَ جي وڻ کان پرتي وڃڻ لڳا ۽ ويندي ويندي پيرل پنهنجي هٿ وارا بئي گيدوڙا مون کي ڏنا جيڪي ڏاڍا سٺا هئا.

مون پنهنجي جهوليءَ ۾ بيا گيدوڙا ڏٺا تہ اهي ايترا سٺا ڪونہ هئا. ان ڪري اهي پيرڙي ڪري پيرل وارا ڏنل بہ گيدوڙا بہ انهن مٿان رکي گيدوڙيءَ جي وڻ تي چڙهڻ لڳس. اهو وڻ هيٺان کان ئي ٽڙيل پکڙيل ٽارن سان هئڻ ڪري تمام سولو هو. ان ڪري هر ڪو چڙهي سگهندو هو. مان مٿي چڙهي ڪجهہ گيدوڙا پٽي کائڻ لڳس ۽ ڪجهہ اُستاد لاءِ کيسي ۾ بہ

وجهڻ لڳس. اتان ائين ئي پريان ڪٽڪ جي هڪ ٻاري جي وچ تي بي خياليءَ ۾ ڏٺم تہ اول تہ ڪجھہ سمجھہ ۾ ڪونہ آيو پر پوءِ سمجھيم تہ پيرل ۽ حياتان راند کيڏندي زمين تي ليٽي شايد پوڳ پيا ڪن ۽ وري اڳيان هڪ تاريءَ ۾ ڪجھہ پڪل گيدوڙا ڏٺم تہ پيرل ۽ حياتان ذهن تان لهي ويا. مان اهي گيدوڙا پٽي وڻ تان هيٺ لٿس ۽ مٿان پٽيل ۽ هيٺ رکيل سڀ گيدوڙا کٽي آٽي استاد کي ڏنم. ان وقت ايوب مسيت ۾ نماز پڙهڻ لاءِ آيو هو پر ٻانگ ۾ دير هئي، ان ڪري استاد سان ڪچهري پئي ڪيائين. استاد جي صلاح هڻڻ تي ايوب بہ انهن گيدوڙن مان هڪ بہ سٺا گيدوڙا کٽي کاڌا. استاد مون کي اڳي وانگر ان ڀيري بہ شاباس چئي. انهن ڏينهن ۾ شاباس مون کي ڏاڍو خوش ڪري ڇڏيندي هئي. هاڻي مان وڏو ٿي ويو آهيان ۽ جيتوڻيڪ پيان سعيدآباد ۽ سيوهڻ اڳي کان گهڻو وڏي ويا آهن تہ بہ مون کي ننڍڙا شهر محسوس ٿيندا آهن. پنهنجي ڳوٺ جي مسيت واري استاد مُلي کان ڪيترائي ٻيا وڏيڪ پڙهيل ماڻهو نظر ايندا اٿم. هاڻي اهو بہ سمجهي ويو آهيان تہ گيدوڙيءَ جي وڻ هيٺان پيرل ڇو وينو هو. حياتان پڪل گيدوڙيءَ کي پيرل سامهون هٿ ۾ کٽي کيس ڏيکاري ڇپن سان ائين ڇو چوسيو هو. حياتان جي انهيءَ انداز تي پيرل ايترو ڇو خوش ٿيو هو ۽ پيرل آرس پڇي پوءِ حياتان کي ڳاهہ کٽائڻ جو ڇو چيو هو. هاڻي اهو بہ سمجهي ويو آهيان تہ جيڪو گيدوڙيءَ جي وڻ تان ڪٽڪ جي ٻاري جي وچ ۾ ڏٺو هئم ۽ تڏهن سمجهہ ۾ نہ آيو هئم تہ پيرل ۽ حياتان ڪهڙي راند پئي ڪئي. هاڻي سڀ ڪجهہ سمجهي ويو آهيان. پر ايڏو وڏو ٿي ويو آهيان تہ بہ ڪي ڪي ڳالهيون مون کي اڃا سمجهہ ۾ نہ ٿيون اچن. تنهن ڏينهن حياتان جو مڙس ايوب شاخ جي پُل تي وينو هو. مون کي بہ سڏي ويهاريائين ۽ ڪچهري ڪندي پنهنجي عشق جون ڳالهيون ٻڌائڻ لڳو. جن ٽن عورتن جو ايوب ذڪر ڪيو انهن مان ٻن عورتن کي مان اڃا تائين شريف سمجهندو هوس. انهن مان بہ هڪ سان ايوب جو ڪنهن وقت ۾ پيچ پيل هو ۽ هڪ سان ائين اتفاقي ٿي ويو

هوس. مون ايوب کان پڇيو ”ڀلا انهن ماڻهن سان تنهنجي تعلق جي خبر تنهنجي گهر واريءَ کي تہ هوندي؟“

”سوال ئي پيدا نہ ٿو ٿئي.“ چوٽ ۾ چڙهي اڳتي چوڻ لڳو ”اهي ماڻهو جيڪي ٻين عورتن سان تعلق جو پنهنجي زالن کي ٻڌائيندا آهن، پوءِ انهن جون زالون بہ وري پنهنجي مڙسن واري خراب رستي تي هلنديون آهن. مون ٻڌائڻ تہ ٺهيو پر پنهنجي زال کي ڪڏهن شڪ ڪرڻ جو موقعو بہ نہ ڏنو آهي. هونئن منهنجي زال اهڙي هوشيار ڪانهي.“ ايوب وات تي هٿ ڏئي ٿورو کنگهي وري اڳتي چوڻ لڳو ”مان انهيءَ سلسلي ۾ خوشنصيب آهيان. هونئن زال جي نيڪي سندس مرڻ کان پوءِ ڪجهي پر خدا جي مهربانيءَ سان مون کي زال اهڙي ملي، جو شادي ڪيم تہ ڪيس اهو پتو ڪونہ هو تہ زال مڙس رات جو ڇا ڪندا آهن ۽ اڄ تائين اهڙي سادڙي آ جو اڄ ڪلهہ ٻارن کي عقل وڏيڪ آهي، هن کي ايترو بہ ڪونهي.“ مان حياتان جي مڙس ايوب جون اهي ڳالهيون ٻڌي پاسي واري نمبر ۾ بيٺل اُن ساڳي گيدوڙيءَ جي وڻ ڏي نهاريو ۽ وري ايوب کي چتائي ڏسي دل ۾ چوڻ لڳس: ’انسان عقل هوندي ڪيڏو نہ پاڳل آهي!‘ پر ائين چو آهي!!! ايڏو وڏو ٿي ويو آهيان تہ بہ سمجهي نہ سگهيو آهيان.

❑

تو سنگ تو بن ڏينھڙا

ـ محمود مغل

نمنا... نم جانان!

اج حيران آھيان، تنھنجو نالو ڇپن تي ڪيئن آيو اٿم. ۽ آيو بہ آ تہ ان وقت جڏھن منھنجي مٿي ۾ چانديءَ جي تارن جي جھرمر رڙيون ڪري ٻڌائي پئي تہ زورد علي، وقت ڪنھن تيز مانجھي جيان، تنھنجن ھٿن مان ترڪي، توکي رتورت ڪري محبتن جي لغڙ کي توکان تمام پري ڪٽي ويو آھي. جڏھن بہ ڪنھن کي وڏي ڏور گھرج ۾ ھوندي آ ۽ جڏھن مانجھو ۽ ڪچو ڌاڳو پاڻ ۾ ملائي ڇڏبو آ، تہ مانجھي جي نڪرڻ کان پوءِ انسان ڪچي ڌاڳي کي جھلي ڪيئن نہ پاڻ کي بي وس محسوس ڪندو آھي.

۽ مان زورد علي، پنھنجي ڪاليج جو بيحد سمارٽ ۽ ڊئشنگ ڇوڪرو اج ائين ئي ڪچي ڌاڳي کي جھلي الائي ڪيترو پري نڪري آيو آھيان. تو سنگ گذاريل پَل منھنجي ڌاڳي سان ٻڌل لغر آھن. يادگيرين جا عذاب ورچڻ تي ھوندا آھن تہ لغڙ کي ڇڪ ڏئي ھيٺ لاھيندو آھيان ۽ جڏھن سورن کي سھي نہ سگھندو آھيان تہ ڍر ڏئي ڇڏيندو آھيان.

ھي محبتون بہ ڪيتريون نہ عجيب ھونديون آھن نمنا. اسين محبتن ڪرڻ کان پھرين مڪمل ھوندا آھيون. ڪلي سگھندا آھيون، ميوزڪ گھٽ آواز ۾ ٻڌي ٻئي جي ڳالھہ بہ آرام سان ٻڌي سگھندا آھيون ۽ پوءِ جڏھن محبتون ڪري وڃائڻ کان پوءِ نہ ڪل ايندي آ نہ وجود مڪمل

رهندو آ تہ اسين ڪيترن دوستن هوندي بہ پرپور آواز ۾ ميوزڪ ٻڌندا آهيون ۽ جڏهن ڪو ڪا ڳالھہ چندو آ تہ آواز گهٽ ڪرڻو پوندو آ ۽ ڳالهائيندڙ الائي ڇا محسوس ڪندو آ.

محبتون مرادن ڪي دل ۾ جڳهہ ڏينديون آهن. انسان گلن مان خوشبو ۽ هوائن مان پاڀوهہ پريل سَٽُ محسوس ڪندو آ. ڇهائن جو سَٽُ ڪنوارن جسمن ۽ ٻرندڙ حياتين جو ست. ۽ دل انهن مرادن ڪي ميندي ۽ جيان رچائي وڏي ويندي آ. انسان پاڻ. پاڻ ڪي هماليہ جي مٿان پائيندو آ. پوءِ الائي ڪيئن اها خوشبو گلن ڪي ڇڏي ويندي آ. اهو ست ڏپ ڪري ويندو آ ۽ انسان هيڪل وياڪل ٿي ڪنهن اوپري جيان پنهنجي پاڻ ڪي ڏسي ڪلندو آ. ۽ نمنا. اها ئي ڪيفيت هوندي آ دل مان مرادن جي نڪرڻ جي. جڏهن اسان جو اندر مرادون ماٽڻ کان انڪار ڪندو آ تہ اسين اتاولا ٿي پوندا آهيون.

۽ اڄ. ٽيهارو ورهين کان پوءِ. جڏهن چنڊ رات آ. پاهر هر ڪو عيد لاءِ خوش آ ۽ هينئر جڏهن ڪنهن هنڌ سِيُون چڙهيون هونديون. ڪنهن سيرو رڌيو هوندو ۽ رڪابيءَ ۾ جڏهن ڪن چوڙيل پريل هٿن. ڪن مضبوط هٿن ڪي اهو سيرو يا سِيون کائڻ لاءِ ڏنيون هونديون تہ منهنجي وطن ۾ هر هنڌ هيڪار پکڙي هوندي. مضبوط هٿن سيري جي پليٽ جهلڻ کان سواءِ ئي نازڪ هٿن ڪي جهلي ورتو هوندو. رڪابيءَ ۾ پيل سيرو ترڪڻ تي هوندو. ڪنهن جي اچڻ جو آواز ٻڌي. چوڙين ڇڻڪيو هوندو.

"ڇڏ نہ. الائي ڪير اچي ٿو."

"نہ. پهرين چنڊ مبارڪ تہ ڏي نہ." هٿن مضبوطيءَ سان چوڙيلين لاءِ چاهہ ڪيا هوندا.

"مبارڪ هجئي."

"توکي بہ."

۽ پوءِ گهڙيءَ پل لاءِ نيٽن جوت جڳائي هوندي. لمحن جي سرڪڻ

جي ڪابہ خبر ئي نہ پئي هوندي ۽...

اڙي پر مان بہ ڪهڙو نہ چريو آهيان. تيهارو ورهين ۾ منهنجي ديس ۾ ڪيتريون نہ تبديليون آيون هونديون. مان بہ ڪهڙا نہ عجيب تذڪرا پيو ڪيان، پر نمنا، حرمان نصيبتن جا تذڪرا تہ اهڙا ئي هوندا آهن نہ. چسا اڻ چٽيل.

هتي، سئزرلئنڊ ۾، منهنجو خوبصورت ترين گهر. اهڙو تہ نهيل آ جڻ ڪنهن ميوزم جو ڪو ڪمرو. جيڪا شيءِ جتي سا تتي پئي هوندي آ. ڪير ڪٽي، ڪير هٿ لائي؟ منهنجو پٽ محسن، پنهنجن دوستن مارڪ ۽ ڊيونڊرا سان ٻاهر ويل آ. منهنجي ڌيءَ آسيا ڪي شادي ڪئي بہ مهينا ٿي ويا آهن. ڪوئي بہ تہ ڪونهيم. ۽ اڄ جڏهن آسيا جي شاديءَ کان پوءِ اها پهرين عيد رات آ تہ مون پنهنجي ڪنهن شيءِ ڪي اٽڪيل پاتيو آ. منهنجين اکين ۾ تون اٽڪي پئي آهين نمنا، لڙڪن جي صورت ۾. اهي لڙڪ مان تنهنجي محبت جي رومال سان اگهي ڇڏيندم، پر اگهڻ کان پهرين مان پنهنجين اکين کي ڏنڏلو ڏسڻ ٿو گهران.

”ٻڌ!“

توڙي ڏنو هوم، هٿن کي پيالو ٿاهي، منهن رکي، مون ڏي ڏسي رهي هئينءَ. سڌ ڪيو مانءِ تہ جواب ۾ مرڪ منهن تي آئي هيئي.

”هونهن.“

”هي سنيپ تہ ڏس!“ مون ايرِڪ سن اينڊ ڪمپنيءَ جو ڪئلينڊر توکي ڏيکاريو هو.

”چو ڪا خاص ڳالهہ اٿس ڇا؟“ تو پيالو توڙي منهن کي آجو ڪندي پڇيو هو.

”ڏس تہ سهي.“ مون ٻانهن کان ڇڪيو هو مانءِ، ”اڄ!“

تون ڪئلينڊر تي جهڪي آئي هئينءَ. ان تي هڪ گهر جو فوٽو هو. خوبصورت ترين گهر. ڪرين ۾ گهريل، اڇي رنگ جو جنهن جي ڇت ۽ بالڪنيون ڪاٺ جون هيون ۽ بالڪنين ۾ گل لڳل هئا. ٻاهران

نظر ايندڙ درين جي شيشن پٺيان آف وائيٽ رنگ جا پردا لڳا هئا. گهر ٻاهران لان ۾ هڪ ڪاٺ جي بئنچ پيل هئي. لان ۾ پيلا پيلا گل هئا ۽ هڪ طرف پينگهو بہ لڳل هو.

”خوبصورت آ.“ تو غور سان ڏسندي چيو هو.

”اهو منهنجو آئيڊيل گهر آ. جڏهن مان توکي ساڻ ڪري سئزرلئنڊ هلندمر نہ، تہ نمنا منهنجو واعدو آ، پاڻ اهڙي ئي گهر ۾ رهنداسين.“

”چريو آهين ڇا!“

”نہ. مون اهو فوٽو الائي ڪڏهن کان سنڀالي رکيو آ. رڳو توکي ڏيکارڻ لاءِ. جڏهن تون انهن درين جا پردا سرڪائي پنهنجن ٻارن کي سڏيندين ۽ سپوز وڏي هوندي جڏهن هو پرڏيجي ويندا تہ پوءِ تون مون کي لان مان اندر گهرائيندينءَ تہ حياتي ڪيڏي نہ عجيب لڳندي جانان!“ مان صفا جذباتي ٿي ويو هئم.

”اڙي هاڻي نهيو. بلڪل پيسيمسٽ آهين. اهو بہ تہ ٿي سگهي ٿو تہ تون ڪنهن ٻيءَ سان شادي ڪري، پنهنجي اولاد کي پرڏائي، پوءِ ان ئي پردي کي ڇڪي، ان سان پنهنجا ڳوڙها اگهين ۽ مون کي ياد ڪري وايون ڳائيندو وتين: توکي ياد ڪري اونمنا، اکڙيون پرجي آيون.“

”نمر پليز.“ مون رڙ ڪئي هئي، ”اج چنڊ رات آ. چوندا آهن ان رات ڪانہ ڪا گهڙي مقبوليت جي هوندي آ. اهڙي وائي تہ واتان نہ ڪڍ. ڪهڙي خبر هيءَ ئي اها گهڙي هجي.“

۽ تو ماٺ ڪري ڪنڌ جهڪائي، منهنجن وارن کي چميو هو. اهو تنهنجي معافي وٺڻ جو مخصوص انداز هو.

۽ جانان، اج اها ئي ڳالهہ آ، اهو ئي گهر آ پر تو بِن.

هتي اهي ئي آف وائيٽ پردا آهن. اهو ئي عمارتي نقشو آ. پر ناهين تہ تون ۽ سوچيان پيو هيءَ جاءِ آهي گهر تہ ڪونهي. ماڻهو ڏينهن ۾ ڪنهن جاءِ کي گهر ڪري وٺندا آهن. مان ورهين ۾ بہ گهر کي گهر ڪري ڪونہ سگهيو آهيان.

هونئن ڏس نہ ڪيڏو عجيب رشتو آ چاهتن جو بہ! اول اول جڏهن انسان ها ڪندو آ، ڪنهن ساڻ هلڻ جي، يا ڪو بيو پنهنجي وجود سان گڏ وکون کڻندو محسوس ٿيندو آ تہ پوءِ سڀ رستا چڻ ايُوبيا يا نتيا گليءَ جا هجن، ڊگها، سهڻا، بنهي پاسي وڻن سان پريل ۽ هيڪلا. چاڪاڻ تہ چاهت انسان کي سيڪاريندي ئي هيڪلائيءَ جو سفر آ نہ! پوءِ جيڪڏهن هلندي هلندي اوچتو اهو رستو ٻواٽو ٿي وڃينَ ۽ مجبوريون انسان کي الڳ رستي تي هلائن تہ ڪيڏو نہ شديد احساس ٿيندو آ ڦرجڻ جو!

۽ مان زوردعلي، جڏهن پنهنجي محبتن جي ايوبيا جا سڀ رستا تو سنگ لتاڙي، ان اوچتي ٻواٽي تي توکان الڳ ٿي، هتي اچي پهتو آن، تہ خبر ٿئي مون وٽ ڇا آ؟ تون، تنهنجو هر ڪو احساس، ۽ تنهنجا اقرار ۽ محبتون.

ڪرڻن جي ڪنهن پَر، تنهنجو هٿ جهلي چيو هئم، ”اڄ، توکي تنهنجي باري ۾ ڪجهہ ٻڌايان.“

ان مهل رڳو ڪزن هئاسين. محبتون هيون تہ بہ اندر ۾ دٻيل، ڪنهن پاندري ۾ ٻيل سِڪن جيان. ڇڻ ڇڻ جي ڇنڪار سان پُر، پر ٻاهران نظر اچڻ کان معذور.

تو آهستگيءَ سان هٿ ڇڏائي چيو هو ”نہ، مان انهن ڳالهين تي اعتبار نہ ڪندي آن.“

”ڇو؟“

”بس، الائي ڇو نہ.“

۽ ان مهل مون سوچيو هو زورؤ هن سامهون جهڪ نہ. هن جي وجود جي پاندري کي پنهنجي محبتن جي سِڪن سان پرجڻ ڏي انتظار ڪر تہ ڪو تنگيءَ جو پَل اچي، پاندارو پچينَ ۽ سڪا ڇڻ ڇڻ ڪندا نڪري اچن.

پوءِ ڪيتريون ئي رُتون گذري ويون، هڪ ٻئي سان گڏ هلندي لائيف شيئر ڪندي. نہ تون ئي ڪجهہ ڪڇندي هئينءَ ۽ نہ وري آئون.

۽ هڪ ڀيري عيد جي ٻئي ڏينهن، گهر وارن چيو "اڄ ڏسون ٿا زوروءَ جي نجومت، ڪيستائين ٿي هلي."

پوءِ مون ننڍڙي ڪوٺيءَ ۾ ويهي واري واري سان هٿ ڏسڻ شروع ڪيا هئا. در تي دادا ٻہ ٻہ رپيا في بندو وٺي رهيو هو. ۽ ان مهل ئي جڏهن نجما آپا جي وچڻ ڪان پوءِ مون 'نيڪسٽ' جو نعرو هنيو هو تہ تون اندر آئي هئينءَ. سامهون ڪرسيءَ تي ويهي، شرارت سان مون ڏي ڏسندي تو هٿ ڊگهيڙيو هو.

"فرمايو سائين، ڇا آهي منهنجي هٿ ۾؟"

"ساري، مان تنهنجو هٿ ڏسي نہ ٿو سگهان." مون صاف انڪار ڪيو هو.

"ڇو؟"

"بس الائي ڇو نہ." مون تنهنجو ئي ڇيل جملو ورجايو هو. تنهنجي منهن تي پهرين تہ الائي ڪيترا اداسيءَ جا رنگ آيا هئا. پوءِ آخري جملو ٻڌي تو مرڪيو هو.

"بدلو ٿو وٺين؟"

"نہ." مون انڪار ڪيو هو.

"تہ پوءِ ڏس نہ!" تو ليلايو هو.

"نہ."

۽ ان مهل ئي دادا کي مون رڙ ڪري چيو هو "دادا، مان نمنا جو هٿ نہ ڏسندم."

"اڙي ائين نہ ڪجانءِ. ان لاءِ منهنجي سخت سفارش آ. خبر ٿئي هن تہ پنج رپيا ڏنا آهن، هٿ ڏيکارڻ لئي."

۽ مون مڙي توڏانهن ڏٺو هو. تو رئي کي وات ۾ پڪوڙي، شرارتن سان کلي ڪنڌ جهٽڪيو هو.

"پڇي سگهان ٿو، ڪهڙي خوشيءَ ۾ توهان کي هٿ ڏيکارڻ جي ريچڪ ڪنيو آ. جڏهن تہ توهان کي اها ڳالهہ پسند بہ ناهي؟"

”توهان رڳو هٿ ڏسو نجومي صاحب. پئسو مليو جان ڇٽي. هاڻ پنهنجو ڪم ڪريو.“

تو وري رئو وات ۾ وڌو هو جڻ ڪل روڪيندي هجين. ۽ مون ڪاٻو هٿ جهلي توکي ٻڌائڻ شروع ڪيو هو. پهرين تنهنجي ڪل گم ٿي ۽ پوءِ جڻ سڄو وجود ئي الائي ڪيئن ٿي ويو هيئي. تو رڳو ها پئي ڪئي. نه ڪري به نه پئي سگهين ٿي. منهنجو علم ۽ منهنجي سئڪالاجي ڪنهن ڪنهن کي نه پڪڙي سگهي هئي نه ته هر ڪو کليل ڪتاب جيان هو.

تنهنجي منهن ڏانهن ڏسندي چيو هئم: ”تون اقرار ۾ اگرائي ڪرڻ نه ٿي گهرين. ائين نه؟ ۽ جنهن سان تون محبتون ٿي ڪرين، ان ڇسي انسان کي ان ڳالهه جي ڪا خبر ئي ڪانهي. آهي نه؟“

تو هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو هو ۽ ان مهل الائي ڪيئن ڇڻ ڪنهن ڪو ياندارو منهنجي ڪنن ۾ وڄايو هجي.

ڪجهه کن رکي پڇيو هو مانءِ، ”هڪ ڳالهه چوان، مائينڊ ته نه ڪندينءَ؟“

”نه.“ تو منهنجي منهن ۾ ڏنو هو.

۽ ان مهل الائي ڪيئن ذات جي سيني اعتماد کي گڏي توکان پڇيم: “Do you love me?”

هڪدم الائي ڇا ٿي ويو هو. تنهنجو هٿ اڻ۔ لکو ڏڪيو هو. رئي جو پلاند هٿ تي ويڙهيندي، تو کن لاءِ سوچي چيو هو. ”Yes.“

“From how much time?”

“I don't know.”

“Approx?”

تو کن وري سوچيو هو ۽ پوءِ ناڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو هيئي.

“I really don't know.”

اهي چار جملا، اهو مغرب کان پوءِ سڄ گم ٿيڻ مهل اوندهه جو اثر ۽ اهو رئي جو پلاند ۽ آگر، منهنجي حياتيءَ جو موهه آهن. مون وٽ ٻيو

آهي ٿي ڇا؟

ڪڏهن ڪڏهن سوچيندو آهيان، تنهنجي ساٿ بابت تہ ڪيڏو نہ عجيب لڳندو آ! اهو وقت جيڪو توسان گڏ حياتيءَ جي مالها ۾ پويو هئم ۽ بي فڪرا پَل اسان جي هٿن مان ترڪندا هليا ويا. ساهہ سيباٽين گهڙين ۾ بہ اسان ذڪن ۽ سورن جي سٽن کي منهن ڏنا. گڏ هوندا هئاسين تہ بہ جداين جي احساسن سميت، ڇڻ ڪنهن بور سئنيما ۾ انسان ڪنهن من پسند فلم ڏسڻ لاءِ بائونڊ هجي.

”اڄ چنڊ ڏسون.“

رات جي راٽيءَ جي پريان اونده ۾ تنهنجو هٿ جهلي، توکي گهليندي اندر وٺي آيو هئم. بئگ مان دوربيني ڪڍي تنهنجي ڳچيءَ ۾ پارائي هئم.

”هان اڇي وٺ. هاٽي ڏس چنڊ.“

تو پنهنجو مخصوص مُرڪ سان مون ڏي ڏٺو هو ”زوريءَ ڏيکارينديم ڇا؟“

”ها. نہ تہ گهر وارا ڪوهن مهل پاڻ کي اڪيلائيءَ ۾ ملڻ ڏيندا ڇا. اهو ئي هڪ بهانو آ.“

چوڻ لاءِ چئي تہ ويم پر هڪدم ڦڪو ٿي ويو هئم. تون الائي ڇا سمجهين تہ توسان اڪيلائيءَ ۾ اونده ۾ ڇو ٿو ملڻ گهران. توڏي ڏٺم تہ تنهنجي منهن تي ڪوبہ تاثر ڪونہ هو.

ٻانهن کان جهلي ٻاهر پڌر ۾ وٺي آيو هيومانءِ. پريان مما نماز پڙهندي پڇيو هو ”زورۇ ڇو ٿو نمنا کي تنگ ڪرين۔ هاٽي وري ڇا سُجهيو اٿئي.“

”ڪجهہ نہ مام. مان تہ نہ. هن نموري کي ئي چنڊ ڏسڻ جو شوق ٿيو آ. پڇوس ڪٽي.

۽ تو هڪدم ڏڪي امان ڏانهن ڏٺو هو. مون ڏي ڏٺئي تہ ڪنڌ ڦيري ڇڏيو هئم.

عجيب انداز سان الائي ڪيئن جملو اچاريو هيئي: ”ها مما، مون ٿي چنڊ ڏسڻ پئي چاهيو هن مهل ڪجهه وڏو آ نـا!“ تو هڪدم جملو چٽي مون ڏانهن ڏنو هو. امان نماز پڙهڻ ۾ وري لڳي وئي هئي ۽ مون توکي ٻاهر پٽ جي پريان ويهاريو هو. تنهنجو رنگ ڪجهه دير لاءِ الائي ڪيئن ٿي ويو هو. منهن ۾ ڏسندي چيو هومانءِ، ”ٿئنڪ يو.“

تو ڪجهه نـ چيو هو دوربيني اکين تي رکي ڇڏي هيئي.

۽ ان رات مون توکي ٻانهن ڪان ونئي، حياتيءَ ۾ پهريون ڀيرو ڪنهن عورت جا وار چميا هئا. اهو ڪن پل مون کي اڄ بـ ياد آ. تنهنجا وار، منهنجا چپ ۽ ڇهاءُ ۽ تنهنجو مهڪندڙ وجود. مون توکي وارن چمڻ ڪان پوءِ غور سان ڏٺو هو. تون ڪلندي خاموش ٿي وئي هئينءَ. تنهنجو ڪنڌ منهنجي ڪلهي تي آهلجي پيو هو ۽ مون انهن پلن ۾ جهونگاريو هو:

“Ever and ever, forever and ever,
You will be the one,
That shines on me like a morning sun.”

ان رات جو هڪ هڪ پل، منهنجي حياتيءَ جو ڪل سرمايو آ. هونئن بـ ڪيئن نـ راتين جون راتيون پاڻ گڏ ويهندا هئاسين. توکي خبر آ نمنا، تو کان سواءِ مون ڪنهن کي بـ پوري رات پاڻ سان گڏ گذارڻ لاءِ نـ ڏني آ. پلي مون کي ننڊ نـ اچي، پلي ڪمپني ڪهڙي بـ سٺي ڇو نـ هجي، مان وڏ ۾ وڏ ٽين تائين ڪنهن سان گڏ ويهندو آهيان. سچي رت تـ تنهنجو حق آ، ڪنهن ٻئي کي ڪيئن ڏيان؟

۽ ان رات چنڊ ڏسڻ جي بهاني ڪيتري دير ٿي وينا هياسين. گهر وارا آيا، بـ منت ويهي هليا پئي ويا. ڪوبـ آيو پئي تـ دوربيني تنهنجين اکين تي پئي آئي، تو ان سان چنڊ جي غارن تي پئي ڳالهايو ۽ پريان مون ائين ٿي ڏاڪڻ تي ويني پئي اليهر جا پن پٽيا. ان رات تـ سڀ چڙ چنڊ جي ڪڍ پئجي ويا هئا. ۽ جيڏي مهل اڪيلايون پئي مليون تـ ڪيئن نـ مون دوربيني تنهنجي اکين تان لاهي پئي ڇڏي

”چنڊ تہ ڏسڻ ڏي نہ!“ تو ڪل ڪل ۾ دڙڪي طور پئي چيو.

”مون کي پنهنجين اکين ۾ ڏسڻ ڏي. اڄ تہ الائي ڇو ايمان ٿو خراب ٿئيم.“

توکي وارن کان جهلي پئي ورتم ۽ تو هر هر آهستگيءَ سان پاڻ کي ڇڏايو پئي.

”زورد. ايڏو جذباتي نہ ٿي. منهنجي ايڏو ويجهو نہ اچ.“ ۽ مان پاڻ جذبن جي تپش کان گهبرائجي توکان ڪن پل لاءِ پري پئي ويم.

ڪجهہ ڪَن رکي تو بند مٺ کولي مون کي سڏيو هو: ”زورد. اچي وٺ.“

مان ويجهو نہ آيو هئم. پريان ئي پڇيو هئم. ”ڇاهي؟“

”سوپاري ۽ سونف.“

”تون کاءُ نہ!“

مون سختيءَ سان ڪنڌ ٻئي طرف ڦيري پئي ڇڏيو. ان مهل تون الائي ڇا هئينءَ ـ ڪو چنڊ ٽڪر، ڪو آتشين پيڪر.

”تو سواءِ کاوان؟“ تون مون ڏانهن ڏسندي ڏسندي ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو هو.

”ويجهو اچڻ ڏين نہ ٿي. باقي سوپاري سونف کارائڻ لاءِ تڪڙي آهين. ائين نہ؟“

تون ٻارن وانگر هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو هو ۽ مون کي تنهنجي انداز تي ڪل اچي وئي هئي. ويجهو اچي، تنهنجي هٿن مان ڪجهہ سوپاريون ۽ سونف کڻي، مون تنهنجي ٻئي هٿ کي تيزيءَ سان جهلي پڪڙيو هو. تو هٿ نہ ڇڏايو هو. بس ٻئي هٿ ۾ ٻچيل سوپاريون ڦڪي، دوربينيءَ جي ڪاري راڌ تي پرسينگ ڪٽي هئي. ۽ ان مهل تنهنجو اهو وجود. تنهنجي اها خوشبو ۽ ان هٿ جو ڇهاءُ، اڄ بہ مون کي چنڊ جي غارن ۾ جهاتيون پائيندي محسوس ٿيندو آ.

هي محبتون هونديون بہ تہ ننڍين ننڍين سُرڪن جو مجموعو آهن

نہ! ڪيڏيون نہ معمولي ڳالهيون ڪيڏيون نہ خوبصورت لڳنديون آهن قربتن ۾! پوءِ اهي معمولي لفظ ۽ ادائون سچي عمر جي اسڪرين لاءِ جڻ سينما اسڪوپ ٿي وينديون آهن.

ڪيڏو نہ وڙهندا هئاسين ٻارڙن جيان! هڪ ٻئي کي هلڪا ڌڪ هڻن، صوفن جا ڪُشن وهائڻ ۽ وس پڄي تہ ڀري محفل ۾ ڪو هڪ عدد جملو آهستگيءَ سان چيل پر تاڻيل جهڙو پوءِ جڏهن هڪ ٻئي کان سواءِ نہ سرندي هئي تہ پرچي پوندا هئاسين ائين ٿي چڻ هير گُهلڻ نہ گهري خوشبوءِ کان سواءِ.

”تو وارن کي ڪلپ ڇو هنئي، کولئي ڇو ڪونہ؟“

”منهنجي مرضي، منهنجا وار آهن، تنهنجا تہ ڪونهن.“ تو هينئين چپ کي ڏندن ۾ پڪوڙيو هو.

”تنهنجي وارن تي منهنجو ڪو حق ناهي؟“ مون کي الائي ڇو جوجڪي اچي وئي هئي.

”نہ.“ تون مون ڏانهن ڏسندي انڪار ڪيو هو.

۽ مون ساهہ ۾ الائي ڇا هُرندي محسوس ڪيو هو ماٺ ڪري ڪنڌ ٻئي طرف ڦيري ڇڏيو هئم. الائي ڪيترا پَل ائين ئي گذري ويا هئا. پوءِ تو ئي سڏيو هو:

”زوردا!“

”هونهن.“ ڪنڌ ائين ئي هئم.

”تون ڪيڏو نہ عجيب آهين. هڪدم چڙيو پوين. ٻڌ، هي سڄو وجود ئي جڏهن تنهنجو آ تہ رڳو وارن جي لاءِ ڇو پڇيئي؟“

مون ڪنڌ ورائي توڏانهن ڏٺو هو. تنهنجين اکين ۾ هلڪو پاڻي هو. مون کي پنهنجي ناداني‌ءَ تي پشيماني هئي.

”ٻڌ جانان! اسين محبتن ڪرڻ لاءِ ها تہ ڪندا آهيون. پر پوءِ پنهنجين محبوبائن سان صحيح ڊِيل ڪري ڪونہ سگهندا آهيون. مان بہ شايد ائين ئي تو ڪريان. يار اڳ ۾ ڪنهن سان عشق ڪرڻ جو تجربو

ڪونهيم نہ ان ڪري مڙئي توکي اُگرو ٿو لڳان ..O.K I'm sorry مون هٿ ٻڏا هئا ۽ تو هٿن کي پنهنجي هٿن ۾ جڪڙيو هو.

هونئن اسان قربتن جي هر پَل کي ميڙڻ گهرندا آهيون. قربتون هونئن بہ تہ ڪنهن پرفيوم جي هڳاءُ جيان هونديون آهن نہ. ڪنهن وقت جي ڪپڙي تي لڳل، جدائيءَ جي ڏوبيءَ هٿان ڌوپجڻ جون منتظر.

اسان ٻئي بہ تہ پري پري رهندا هئاسين نہ. پوءِ جڏهن ڪنهن عيد تي يا ڪنهن ڪم ڪار جي سلسلي ۾ ملندا هئاسين تہ ڪيئن نہ اندر جو انسان مرڪي پوندو هو! چئن ئي پاسي جڻ خوشبو هوندي هئي، پرپور پر هلڪي.

"اڄ موسم ڪهڙي نہ خوبصورت آ!" تو سوڙ ڇڪي ويڙهيندي، ماريا کي چيو هو.

"ها، باهر ڪڪر آهن زبردست سيءُ آ ۽ گهر ۾ زبردست بوريت آ. ان کان وڏيڪ ڪا خوبصورتي هوندي!" هن 'ٽائيم' پئي پڙهيو ۽ پريان هڪ ٻئي هنڌ ۾ ويڙهجندي سيڙهجندي، مون توڏي نهاريو هو. تنهنجا ڳل تپش ڪري الائي ڪيئن ٿي ويا هئا. تنهنجا وار وهاڻي تي پکڙيل هئا ۽ ان مهل ئي ماريا رڙ ڪئي هئي:

"ادا زورد، ڪجهہ خيال ڪيو ائين تہ نہ ڏسو. آخر مان بہ..." هن ڳالهہ ڪري ڪنگهيو هو ۽ مان جڻ وائڙو ٿي ويو هئس. تو مٿن کان وهاڻو ڪڍي، ماريا کي وهائي ڪڍيو هو.

"چوئي، ڇا پئي ڪيو مون؟" مون هن ڏانهن نهاريو.

"توهان آپا کي..." هن وري جملو ڪٽيو هو.

"ها، ڇا پئي ڪيو مون تنهنجي آپا کي؟" مون منهن جي پڪائي ڪئي هئي.

"الا، توهان ٻئي ڪيڏا نہ هُو آهيو. سيني جي سامهون ئي هڪ ٻئي کي گهوريندا وتو." هن 'ٽائيم' جا پنا تيز تيز اٿلايا هئا.

"بيوقوف!" مون رسالو ڦُري سندس مٿي ۾ وهائي ڪڍيو.

”نمنا تہ دراصل مون کي اشارن ۾ سمجهايو پئي تہ ’علي بابا‘ جي فلائنگ ساسر ۾ پستا چانهہ آندي وڃي.“

ماريا کي سنيالڻ جي اها هڪ ئي ترڪيب هئي، نہ تہ وات ڦاٽي هئي، الائي ڇا ڇا چوي ها.

”سچي؟“ هن ڏوڏا ڦاڙيا.

”ها، جناب.“

”پوءِ اُٿو نہ!“ هن سوڙ ڇڪي هئي.

”پر هڪ پرابلم آ.“

”ڪهڙو؟“

”پئسا ڪونهن.“

”پوءِ ڏوڙ چانهہ ۾ ساسر ايندي.“

هن منهن سڄايو هو مون وري بازي ڦرندي ڏٺي. هڪدم ڳالهہ مٿي ڪنيم: ”اڙي نہ نہ. هڪ ترڪيب ٻي بہ آ. آنٽيءَ کي وني اچ تہ تون ۾ آنٽي، مان ۽ نمنا، تاش ٿا کيڏون، جيڪو هارائي سو بِل ڀري.“

”چڱو مان آنٽيءَ کي وٺي اچان.“

هوءَ وٺڻ وئي هئي تہ مون توکي سڏيو هو: ”ٻڌ. تنهنجو هي عشق مون کي ڪنگلو ڪري ڇڏيندو.“

”مون چيو مانءِ تہ ’علي بابا‘ جي آفر ڪر؟“

”نہ يار. هيئن ٿا ڪيون ڪٽي تہ مان پتو ٿو ڦيرايان، ٻلي ٻِلُ آنٽي ۽ ماريا ڀرين.“

پوءِ تاش کيڏندي، هزار چالاڪين جي باوجود بہ اسان هارائي ويا هئاسين. پوءِ تہ آنٽيءَ ۾ ماريا جهان ڪٽي مٿي تي کنيو تہ اڌ ڪلاڪ اندر بل ڀريو وڃينَ. تو مون ڏانهن نهاري هو:

”اڇا ڪيڏ.“

”هاڻي ڇا ٿو ٿي سگهي. ڪيڊ ٿيهہ رپيا.“ مون پئسا گهريا هئا.

”مون وٽ تہ ڪونهن.“

”تہ سٺ ئي مان ڏيندم چا؟“

”نہ تہ مون آفر ڪئي هئي؟“

”يار ڪجھہ ئي ڏي ڪٽي. ويھہ رپيا ڪن.“

”ساري“

”ساري“ مون تنهنجا تال ڪديا هئا، ”نہ ڪيان ها اها آفر تہ اها ماريا الائي چا چا بڪي ها.“

“You are not true lover. Aren’t you?”

”I am a true businessman, نهيو نيڪ آ.“

ان ڏينهن مون ان بل کي پريندي، تو ڏانهن ڏٺو هو. تو ساسر ڪائيندي ماريا کي چيو هو ”اڳي تہ ايڏي مزيدار نہ هئي. اڄ مڙئي سواد وڌي ويو اٿس.“

۽ ڪجھہ ڪلاڪن ڪان پوءِ مون پنهنجي ڪوٽ جي کيسي ۾ ڪا شيءِ محسوس ڪئي. ڏٺم اتي ٽيھہ رپيا رکيل هئا.

”هي پنج رپيا وٺ.“مون نوٽ توڏي وڌايو.

”ڪٿان آيا؟“

”ان بل مان بچيا هئا.“

”تون رکي ڇڏ.“

”اڙي وٺ ڪٽي، ڪو توکان پنان پيو چا؟“

”بيو نہ تہ وري..“

تو پريان اميءَ کي ايندو ڏسي، آهستي اهو جملو چئي ’مئگ‘ کولي سامهون ڪيو هو ۽ مون ان مهل کسڪڻ ۾ ئي عافيت پاتئي هئي.

اهي پَل هوندا بہ تہ ڪن نمبر لڳل ٽنين جيان آهن نہ! انسان ڪنهن تيزيءَ سان ويندڙ ٽرين جي مسافر جيان، اندران وينو پيو ڳڻيندو آ: ڏهہ سؤ اسي، اٺ هزار هڪ ۽ الائي چا چا.

توسان گڏ هوندي، منهنجين محبتن جي ٽنين جو ڪوبہ نمبر نہ هوندو هو.

”پنهنجو هٿ تہ ڏي“

تنهنجي ساهيڙيءَ جي گهران رات جو گهر موٽندي، مون اوندهہ ۾ هلندي توکي ڏٺو هو. پريان روڊ تي ٻرندڙ اسٽريٽ لائيٽ ڪجهہ ڊِمر هئي. تو ساڄو هٿ وڌايو هو.

”هيءُ؟“

”نہ، کاٻو ڏي“ مون تنهنجو کاٻو هٿ، پنهنجي ساڄي هٿ ۾ جڪڙي، توکي پنهنجي ويجهو آندو هو. تو هٿ کي هلڪو لوڏيو هو.

”ڇڏاءِ نہ. ائين ئي رهڻ ڏي“

مان ڏاڍو اُداس هئس. ان رات جي صبح تي توکي واپس وڃڻو هو. محسوس ڪيم، مان جي ائين ئي ويس تہ توسان تہ الائي ڪهڙي حالت هوندي. توڏي ڏٺم، تنهنجو ڪنڌ جهڪيل هو. مون سان گڏ هلندي، تنهنجو مٿو منهنجي ڪلهي کي پئي لڳو.

مون ان مهل اندر جي عذابن کي لڪائڻ چاهيو هو: ”نم، آسمان تي ڏس.“

”ڇا ڏسان؟“

لڳم، تنهنجو لهجو ڪجهہ پريل هو. مون کان ڳالهايو نہ پئي ٿيو. زور ڪري پئي جڙ لفظ ڪڍيم.

”اتي ٽيڙو ڏس. صدين کان ائين ئي آ، هڪ هنڌ بيٺل. ان ۾ ٽي تارا آهن نہ. ساڄي پاسي وارو تون آهين ۽ کاٻي پاسي وارو مان ۽وچ ۾ جيڪو ستارو آ نہ سو تنهنجو منهنجو پيار آ. ڪنهن جلد جيان، ٻن ٿلهن ورقن ۾ محبت جي وکريل پنن کي ڳنڍيندڙ.“

تو ڪجهہ نہ ڪڇيو هو. ماٺ ڪري ساڻ هلندي رهي هئينءَ. مون توسان ان رات بيحد ڳالهايو هو. تو ڪيڏي مهل منهنجين چرين جهڙين ڳالهين تي مرڪيو پئي تہ ڪيڏي مهل اداس پئي ٿئينءَ. ۽ موٽ مهل گيٽ وٽ ايندي، مون توکي ٻانهن کان جهلي بيهاريو هو.

”ترس، اندر نہ هل.“

”ڇو؟“

”مون کي پاڻ ڏسڻ ڏي. اندر هلنديني ته وري گهر وارن وٽ ڦاسي وينداسين.“

”چڱو ڏس مون کي.“

توکجهه چڙ مان ڇيو هو ۽ مون محسوس ڪيو هو ته ايندڙ جدائيءَ جا احساس توکي ڏنگي رهيا آهن ۽ تو مون کان جلدي الڳ ٿيڻ ٿي چاهيو. ان مهل مون کي ڪو احساس ڪونه هو ته گهٽيءَ ۾ ڪير ٿو اچي، ڪير پيو وڃي. مون توکي گيٽ پلر جي پرسان بيهاري، تنهنجي پيشانيءَ جي وچ تي، وارن شروع ٿيڻ واري جڳهه تي چميو هو. تنهنجي اکين ۾ هلڪو پاڻي هو. ۽ پوءِ گهر اچي، جڏهن رات جو دير تائين، سڄي گهر وارا ڪچهريءَ ۾ لڳل هئا ته مون سيني وچ ۾ ويهندي، توکي ڪيڏي ڪڏي مهل ٽيڏيءَ اک سان ڏنو ٿي. تنهنجي وجود ۾ چڙ ڪا جسم تي ٿيندڙ اسڪينگ ٿيندي هجي_ رگڙجندڙ چٽنگون ڪيندڙ. ٻئي ڏينهن صبح جو مون توکي ٽرين ۾ ويهاري، دريءَ کان اچي ماريا کان پڇيو هو: ”ڪوڪ هلندي.“

”شوق سان.“ هن ڏند ٽيڙيا هئا.

”تون ڇا پيئندينءَ؟“ توکان پڇيم.

”ائپل.“

امان جي مون کي خبر هئي ته پيپسي پيئندي هئي. بوتلون آندم ته ماريا اک ٻچائي هڪ ائپل کڻي ورتي. پوءِ تو ۽ مون وٽ هڪ ائپل ۽ هڪ ڪوڪ بچي هئي. ڪجهه پَل رکي، ڪجهه ڍڪ پِري تو ڪوڪ مون کان ورتي هئي.

۽ جنهن مهل مون اڌپيتل ائپل مان ڍڪ پِئي پِريو ته پريان امان کي ماريا چوندي اسان ڏانهن نهاريو: ”امان ڪي ڪي ماڻهو هوندا آهن نه، تن جي بوتلن ۾ به هڪجهڙي چوائس هوندي آ. ان ۾ به هڪ ٻئي کان سواءِ ڪونه سرينَ. هو منهنجي ساهيڙي آ نه نجما...“

هوءَ الائي ڪهڙين ڳالهين ۾ لڳي وئي هئي. ۽ مون اک بچائي تنهنجي مُنهن ۾ نهاريو هو. ۽ تنهنجي منهن تي ان مهل الائي ڇا هو. ڪا اندلٺ. ڪا رنگ ريکا. ۽ پوءِ مون کي خبر پئي هئي تہ اها اڻپل تو ان ڪري گهرائي هئي. جو توکي خبر هئي تہ مان ان کان سواءِ ڪا ٻي بوتل نہ پيئندو آن.

هنن محبتن ۾ انسان وٽ ڪا شيءِ پنهنجي بچندي بہ تہ ناهي نہ نم. انسان سڄو ڪنهن رنگ ۾ رڱجي ويندو آ. تکو رنگ. پڪو. نہ لهندڙ. ان رنگ ۾ رڱجڻ کان پوءِ اڳ جا سيئي خراب توڙي سنا ڇٽ مٽجي ويندا آهن. پوءِ بس هڪ ئي رنگ بچندو آ. چڙهيل. ۽ انسان ان رنگ جهڙو ئي ٿي ويندو آ. ڇڻ اڳ الائي اهڙو هو ئي نہ.

”بڌ.“

”ڇاهي؟“ تو ’نيوز ويڪ‘ تي جهڪئي جهڪئي جواب ڏنو هو. دريءَ تي ويٺي تو الائي گهڻي دير کان ويٺي ببل-گم چٻاڙيو ۽ رسالو ويٺي پڙهيئي.

”اڄ کان ونئي تنهنجا ببلز بند.“

”آلا نہ!“ تو ڪتاب بند ڪري مون ڏي نهاريو هو.

”جي جناب. بلڪل بند ۽ ان سان گڏ جيڪو تون سڄو ڏينهن مينهن وانگر سونف سوپاريءَ جو اشتهار لڳي پئي هوندي آهين نہ. اهي بہ ختم.“

”نہ نہ نہ نہ!“ تو ننڍڙي ٻار وانگر رينگٽ ڪيو هو.

”نمنا جي. مان پنهنجي فيوچر وائيف کي ڪنيسرَس ڏسڻ نہ ٿو گهران.“

”آلا زورد. ڪيڏو بي حيا آهين. ڪنيون ڳالهيون نہ ڪندو ڪر.“ تون ڪجهہ شرمائجي وئي هئينءَ.

”ڪنيون ڳالهيون تہ ٿينديون جيڪڏهن تو ببلز ۽ سوپاريون نہ ڇڏيون.“

”ڏس زورؤ اهڙو سخت آرڊر نہ اِشو ڪر.“

”مون کي تنگ ٿي اهڙو قدم کڻڻو ٿو پئي. هونئن نہ تون مڙندينءَ نہ مان.“ مون ڪاوڙ واري ائڪٽنگ ڪندي نخرو ڏيکاريو هو.

”بڌ، گهٽ ۾ گهٽ ڪا ڪوانٽتي تہ چڌ، نہ!“ تو ليلايو هو.

”چڱو هيئن ٿا ڪيون، بيلز بند، سوپاري هڪ روز. نيڪ آ؟“

”بہ پڙيون روز.“

”نہ، هڪ. هڪ کان وڌيڪ بلڪل نہ.“

”پلا اج تہ آٽي ڏينم. آخري پيرو تہ دل کولي کائي وٺان.“

”ها، اج جام.“

مان تپ ڏئي بازار ڏانهن ڀڳو هئم. وٺي گهر آيم تہ تون دادا سان گڏ ويٺي هئينءَ. مان ماٺ ڪري اندر اچي ويو هئم. دادا پلنگ تي ليٽيل هو. منهن تو طرف ۽ پٺ مون طرف هئس. تون مٿو ڊڪيو ڏاڍي آرام سان ڪرسيءَ تي ٽيڪ ڏيو ويٺي هن سان ڳالهيون ڪيون. مون ماٺ ڪري ويٺي ’سب رنگ‘ جا پنا اٿلايا. ڪجهہ پَل رکي، جڏهن دادا وري ڪتاب پڙهڻ لڳو تہ تو اشاري سان پڇا ڪئي: ”آندئي.“

مون ڪنڌ لوڏيو هو: ’ها.‘

تو وري اشارو ڪيو هو: ’ڏي نہ.‘

سوچيم ڪيئن ڏيان. ڪتاب کولي وچ ۾ وجهي، توکان پڇيم: ”نمنا، تو هي سب رنگ ۾ جهرڪ جهرڪيءَ وارو لطيفو پڙهيو آ.“

”نہ مون تہ سب رنگ ڏنو ئي ڪونهي، ڏيکار تہ.“

۽ مون ڪتاب آٽي تنهنجي ڪڇ ۾ رکيو هو. ۽ ان مهل دادا مٿان هلي آيو هو. ”ڏسان تہ ڪهڙو لطيفو آ.“

۽ مون کي ان مهل پنهنجي بيوقوفيءَ تي ڪاوڙ آئي هئي. ڪتاب کوليو هئم تہ بہ غلط جاءِ تان، ۽ پنن تي رڱيون کهاٽيون هيون. تو هڪدم ڪتاب پاسي کان جهٽڪيو هو، سوپاريون ۽ سونف اتي رئي جي اوٽ ۾ ڪري پيا ۽ تو هڪدم پنا اٿلائڻ شروع ڪيا.

”آلا ڪيڏانهن ويو. زورڻ هي ڳولي تہ ڏي تہ وارو لطيفو.“

تہ پنهنجي جان ڇڏائي، رئي جو پلؤ ويڙهي، سوپاريون لڪائي ٻاهر جي راهہ ورتي هئي ۽ مون کي ان ڪتاب مان لطيفا ڳولڻا پيا هئا.

۽ اڄ، عذابن جي اڻ۔ کٽ سلسلن مان لنگهندي، منهنجي چوطرف جڙ هوائن جا گهوگهٽ هجن۔ ڪو طوفان، ڪا واڄ، ڪو ٻڪرار مينهن. اتي وطن ۾ اتر اوير جي ڪنڌ وٽ مينهن چڙهندو هوندو تہ اڄ بہ ماڻهو ان کي ٻڪرار چوندا هوندا نہ! اتي، تنهنجي گهر جي اڱڻ تي ائين ئي ساوڻ لهندو هوندو ۽ پوءِ وسندڙ مينهن ۾، پنهنجي گهر جي ڪنهن ڪنڊ ۾ ويهندي، تہ پنهنجي کاٻي هٿ جي پٺ تي پنهنجا چپ رکيا هوندا. انهن احساسن سان تہ مان جت بہ هوندم، ائين ئي ڪيو هوندم.

”نم سويٽي، هڪ ڪم تہ ڪر.“

تہ ان مهل نٽنگ پئي ڪئي. ڪنهن سوئيٽر جو بارڊر پئي ناهيئي.

”چا ڪپئي، چانهہ يا ڪافي؟“

تہ هٿ روڪيو هو. مان جيستائين ڪجهہ ڪڇان ئي ڪڇان، تہ دريءَ جي ٻاهران نظر وجهي پريان ايندڙ ڪڪرن، ۽ جهڙ جي خوبصورت موسم کي ڏسي چيو هو: ”ڀڪ ڪافي پيئنديں؟“

”نہ، مان توسان ڪچهري ڪرڻ ٿو گهران.“

مون ڳالهہ بدلائي هئي، جيتوڻيڪ آيو ڪافي پيئڻ هئم.

”نہ جناب، هينئر نہ. مان هن مهل سخت مصروف آهيان. ڏسين نہ ٿو شام تائين بارڊر ناهي امان کي ڏيڻو آ. سوئيٽر پوري ڪرڻ لاءِ.“

”ٻڌ. توکي ڏهون ڏينهن تہ آهي ان بارڊر کي پورو ڪندي اڃا نہ ٿو نهي.“

”ٿوري سست آهيان نہ.“ تہ پنهنجي مخصوص انداز سان هيٺيون چپ ڀڪوڙي مرڪيو هو.

”تہ ۾ ڪم اهو هو تہ مون کي ايندڙ سياري لاءِ، ناسي رنگ ۾ هڪ زبردست قسم جو سوئيٽر کپي. ۽ جناب اهو تنهنجن هٿن جو هوندو. اهي

چتيون لڳل سويٽر مان ڪونہ پائيندم، بارڊر تنهنجو ناهيل. نمونو ڪنهن بئي جو."

"ساري مان نہ ناهيندم."

"ڇو؟"

مون کي انڪار تي تعجب ٿيو هو ۽ ان مهل تو پنهنجين عادتن جيان، هلڪڙي آواز ۾ اچاريو هو: "تنهنجو سويٽر ناهيندم تہ زورد. تہ هڪ ڏينهن ۾ ئي نهي ويندو. پوءِ هي جي گهر جي سوئيٽر جو رڳو بارڊر ئي ڏهن ڏينهن ۾ تو نهي تہ گهر وارا ڇا چوندا؟"

"توري ڪٽي ڊِلي ڪجانءِ."

"مون کان ڪونہ ٿيندي."

تو مرڪيو هو. ان مهل ٻاهر جي موسم جي خوبصورتيءَ کان وڌيڪ اسان جي اندر جي سونهن هئي.

توڏي نهاريندي چيو هئم: "تون اهڙيون خوبصورت ڳالهيون نہ ڪندي ڪر. مان جڏهن هتان ويندو آهيان نہ. تہ پوءِ ڪلاڪ وينو ڳڻيندو آهيان. پهرين ڪلاڪ، پوءِ ڏينهن، پوءِ مهينا. جيستائين توکي وري ڏسان."

تو بارڊر ناهڻ ڇڏي ڏنو هو. ٺِنگ ائين ئي ڪڇ ۾ رکي، تو منهنجيون ڳالهيون غور سان پئي ٻڌيون. ان مهل اهي آدرشي پَل بہ عجب هئا.

تو هڪدم ڳالهايو هو: "تون ڪلاڪن کي ڏسندو آهين ۽ مان منٽن کان شروع ڪندي آهيان."

"تون ڏاڍي بولڊ آهين."

"مان پنهنجي گهر وارن جي وچ ۾ ويهي دنيا جي هر موضوع تي ڳالهائي سگهندي آن، پر جنهن بہ وقت تنهنجو تذڪرو ٿيندو آ. تہ خبر ناهي ڇو منهنجي زبان ئي نہ هلندي آ."

"اهو سڀ منهنجين محبتن جو ڪرشمو آ. ڇري ڇوڪري."

"ڪڏهن انجام سوچيو اٿئي، ايڏين وڏين دعوائن جو."

”خدا انجام کي خوبصورت ڪندو نمنا جي. جذبا شديد هجن نہ تہ محب ضرور ملندا آهن. اج کان هڪ ڪم ڪجانءِ سمهڻ کان پهرين پنهنجي کابي هٿ جي پٺ تي هڪ ڪِس ڪري ڇڏجانءِ. مان هجان نہ هجان، پلي ڪنهن جو بہ ساٿ هجئي، اهو ڪم ضرور ڪجانءِ.“

۽ تو هاڪار ۾ ڪنڌ لوڏيو هو.

پر پوءِ الائي ڪتان ڇٽيل ڍير سارن پنن، سائي گاهہ واري ڇپر کي ڍڪي وڌو. اهڙي طرح جو ذرو بہ تہ سائو نہ پئي نظر آيو. بس ساواڻ ۽ پيلاڻ مِڪس ٿي وئي. مون کان سڀ ڪجهہ کسجي ويو- تون، تنهنجو ساٿ ۽ رفاقتون ۽ پوءِ جنهن شيءِ کان ڊنل هئم سا ئي ٿي هئي. مان تنهنجو ڪزن هئم تہ ماءُ طرفان ۽ تنهنجو پيءُ بي ذات ۾ ڏيڻ جو قائل نہ هو.

ماڻهو ملندا آهن سفر دوران. واقفيتون ٿينديون آهن. ائڊريسن جي ڏي وٺ کان پوءِ جدا ٿيڻ مهل موڪلائي تہ سگهبو آ نہ؟ مان تہ توکان موڪلائي بہ نہ سگهيم. هڪدم سڀ ڪجهہ ٿي ويو. ڪجهہ بہ تہ باقي نہ رهيو. نياز پنهور جي سٽن جيان: ’يار ان جو بہ ڪو سبب هوندو- مون جي مرڪڻ صفا ڇڏيو آهي.‘

۽ پوءِ مندن ويل، تنهنجي شاديءَ جي سال کن کان پوءِ، جڏهن هڪ پيري اوچتو مليا هئاسين تہ ڪيئن نہ آنٽيءَ ڪجهہ جملا چيا هئا: ”اڙي توبنهن. اڳ ڪيئن نہ نمنا ۽ زورد تاس تي جهيڙا ڪندا هئا، ۽ هڪ پيري تہ بل پريندي روئٽهارڪا بہ ٿي ويا هئا. توبنهن، توبنهن، اهو بہ کهڙو زمانو هو! زوروُ پٽ، چپ چپ چو آن؟ سڀ ڪجهہ ئي تہ ساڳيو آ. اجايو پيو نمنا کان ڦڪو ٿئين. پرڻجي وئي آ تہ ڇا ٿيو هي تہ اها ئي ساڳي آ. آ ماريا، ڪٿي آ تاس تہ اج ٿي وجين.“

۽ مون ڦڪي مرڪ مرڪندي توڏانهن نهاريو هو. تون ڪيڏي نہ بدلجي وئي هئينءَ. سجي شوخي ختم ٿي وئي هئي. جڻ ڪو موٽ هجين- ڪو مرڪندڙ بيجان مجسمو.

”توهان اڪيلا آيا آهيو ارشاد نہ آيو ڇا؟“

مون تنهنجي مڙس جي باري ۾ پڇيو هو. تون تڙپي وئي هئينءَ. سمجهيم ’توهان‘ جو استعمال ئي ڇڏيو اٿئي. پر هاڻي تہ سڀ جملا ’توهان‘ سان ئي شروع ڪرڻا هئا. ’تون‘ جو تہ وقت ئي گذري ويو هو.

”نہ، ڪجهہ ڪم هئن.“

وري بہ اها چپ. اڄ تہ ڪلائينڊز وات ڦاتي ماريا بہ چپ هئي. وقت هڪدم جيڪو وَر ڏنو هو سو ڏاڍو اوچتو هو ۽ منهنجي وجود جي سواري ان تي اڃا پاڻ سنڀالي نہ سگهي هئي.

”آ، ماريا!“ مون ماريا کي سامهون ويهڻ لاءِ چيو.

”ڇو مون سان نہ ويهندا؟“ تو پڇيو هو.

”يلي يلي.“

”اڄ مڙئي زورد ڪجهہ شرمائي پيو. شاديءَ کان پوءِ پهريون ڀيرو توسان مليو آ نہ!“

”نہ آنٽي، اهڙي تہ ڪا ڳالهہ ڪانهي.“

مون پتا ورهائڻ شروع ڪيا هئا.

”هارائڻ واري تي ’علي بابا‘ جو بِل.“ تو مرڪندي چيو هو. اها هڪ مُرڪ منهنجي وجود جي مَرڪ هئي. جدائيءَ جا عذاب ڪيترا بہ گهرا ڇو نہ هجن، قربتن جي تيچ جيتري وجود کي بہ وسارائي نہ سگهندا آهن.

ان بازيءَ ۾ هن ۾ ڪيڏو نہ فرق هو. اسان ڪيڏياسين تہ پئي پر بي دليا. اڄ تہ اڪبُوت ڪري توڏي سنا پتا ڪيئن اڇلايان ها؟ تنهنجي هٿن کي پتن ڏيڻ مهل، ڏئي، ڪيئن دبايان ها؟ ۽ هڪ بازي ڪٽي تنهنجن هٿن تي هٿ ڪيئن رکان ها؟ ان هٿ جي ميندي تہ ڪنهن ٻئي جي نالي جي هئي.

۽ راند کيڏي تو چيو هو ”پاڻ اڄ بہ هارائي وياسين.“

”مان ڇانهہ ۽ ساسر وٺي اچان.“

”پئسا تہ ڪٽو.“

”نہ نہ، مان وٺي اچان.“

”نہ بابا ائين ڪيئن. ٻئي اڌو اڌ ڪيو.“ آنٽي مٿان ٻيهي فيصلو ڪيو هو.

۽ تو پرس ڏئي چيو هو ”ان ۾ سائيڊ پاڪيٽ ۾ جيڪي پنج رپيا پيا آهن نہ، اهي نہ ڪڍجو.“

مون سائيڊ پاڪيٽ مان اهو نوٽ ڪڍي پڇيو هو ”هي نہ ڪڍان؟“

”ها، اهو.“ تو ڀڪيت ڏني هئي.

۽ مون نوٽ رکي پرس بند ڪري ڇڏيو هو. ان نوٽ کي مان نہ سڃاڻان ها تہ بيو ڪير سڃاڻي ها. ان مان تہ بہ سال پهرين جي موسم ۽ قربتن جي خوشبو پئي آئي.

پوءِ توکان جدا ٿيم تہ خبر ٿئي ڪيئن هئم: ڪنهن قتل ڪيڙي جيان- دڙڳ دڙڳ. مان آدرشي انسان، مرڪندڙ پلن جو فليوَر ڪٿان وساري سگهان ها؟ هيڏانهن هليو آيم، ۽ اتفاق تہ ڏس نہ، گهر ورتم تہ بہ اهڙو ئي خوابن جو موهہ. سوچيم، گهر مليو بہ آهي تہ ڪڏهن. جڏهن گهر ڏجاٽي ڪانهي. پوءِ آسيا ۽ موسو منهنجي حياتيءَ ۾ آيا.

موسو ڪڏهن ڪڏهن پڇندو هو ”پپا، مم ڪنهن جهڙي هئي؟“ مان مرڪي هن جي ڳالهہ ٽاري ويندو هئم. يار ڪڏهن توکي ڊسڪرائيب ڪندي ڪندي، جڏهن اوچتو چپ ڪابي هٿ جي پٺ تي پهچندا هئا تہ هو هميشه پڇندو هو. ”پپا، توهان اهو ائڪشن ڇو هٽندا آهيو؟“

مان ڇا چوان، هتي جائو نپنو آ. تڏهن بہ مون ڀرپور ڪوشش ڪئي آ. ڪيس سنڌي اچي. ۽ پوءِ انهن پلن ۾ اسان تنهنجيون گهڻيون ئي ڳالهيون ڪندا آهيون. خيالي، الائي ڪهڙا ڪوڙ بدوڙ. ۽ نم جانان، ڪيڏي نہ عجب جهڙي ڳالهہ آ. دادا نثار کي جڏهن مان آسيا جي شاديءَ جو لکيو تہ هن موٽ ۾ جيڪي لکيو سو ڇا نہ هو. ان خط ۾ هڪ پئرا هئي- ورهين ڪان پوءِ مون لاءِ تنهنجي ڪا خوشبوءِ:

’ڪالهہ نمنا آئي هئي، چوي پئي هي زورو ڪهڙو نہ عجيب نڪتو

هيڏا ورهيہ ٿي ويا، جيئن سئزرلئنڊ ويو تہ اکر نہ لکيائين. ۽ لکيائين تہ بہ ڇا؟ ڏيءَ جي شاديءَ جو. ڇئوس تہ زال جا فوٽو تہ موڪلي، ڏسون تہ ڪيئن آ. ان جي فيملي.'

خط لکڻ مهل دادا لکيو تہ تون ات وينل هئينءَ. او خدا، هنن پنن کي تو ڏٺو هوندو، هي لفظ تو پڙهيا هوندا!

۽ نمنا، منهنجي وجود کي انهن ستن ڏنگي وڏو آ. هن مهل تنهنجو تصور مون سامهون آ: ڪن ٻارن جي ماءُ، ڪجهہ ٿلهي، ڪجهہ عجيب، وارن ۾ اڇيون تارون، هٿن ۾ هلڪا گهنج.

توکي ڏٺي بہ تہ ٽيهہ ورهيہ ٿيا آهن. مان پنجاهن جي سرحدن ۾ گهڙي چڪو آهيان. عمر جي اڌ صديءَ جو هڪ ڪوارٽر توسان گڏ گذاريل آ ۽ ٽي توکان الڳ. ۽ اڄ سوچيان پيو نمنا، تو اها ڳالہ ڪيئن ڇئي؟ اتان جڏهن هليو هئم تہ آخري ڪم خبر ٿئي مون کهڙو ڪيو هو؟ مون ان گيٽ پلر کي چميو هو جتي توکي ان رات بيهاري، تنهنجي وارن کي ڇهيو هئم.

۽ نمر جي! اڄ ٽيهن سالن گذرڻ ڪانپوءِ نہ اڄ تائين چيوئنگ گم چکيو آ، نہ سوپاري، نہ ڪڏهن پنهنجي اولاد کي وارن تي چميو آ ۽ نہ ئي ڪڏهن ڪين ڪابي هٿ کان جهليو آ. نہ ڪڏهن ائپل کان سواءِ ڪجهہ پيتو آ. اهو هٿ، اها ذاتي نسبت تہ توسان آ. مان تہ اڄ بہ، ٽيهن سالن کان پوءِ بہ، سمهڻ کان پهرين پنهنجي ڪابي هٿ جي پُٺ کي ضرور چمندو آن. ڪڏهن ڪڏهن جڏهن ننڊ نہ ايندي اٿم تہ پوءِ احساس ٿيندو اٿم تہ اڄ ڪِس ڪونہ ڪيو اٿم، ڪندو آهيان تہ ننڊ ايندي آ. ٻڌاءِ ڇا اها سڄي ٽپسيا رک هئي؟ نہ، بلڪل نہ.

تون جيڪڏهن پنجن جو نوٽ رکي سگهين ٿي تہ مان بہ اهي سڀ ڪري ٿو سگهان. اهو ئي تہ محبتن جو معراج آ. جانان، تو زال جي فوٽو جي لاءِ چيو آ، مان ڪٿان موڪليان. آسيا ۽ موسو تہ هتان هٿ ڪيل آهن. هتي هڪ سنڌي زال مڙس هئا، حادثي ۾ مري ويا، انهن جو اولاد مون

ڪنيو. تو ڪيئن چيو تہ مون شادي ڪئي هوندي. نمنا، محبتون اولمپڪ جي مشعل جيان هونديون آهن. سيليبريشن ڪتي بہ ٿئي، چٽنگ اولمپيڊ مان ئي ايندي آ. نَمَ جي، مان ڪٿي بہ هجان، تنهنجو آن. ايڏو ايڪسٽريمسٽ هئم، ٻي عورت ڪي پنهنجو وجود ڪيئن ڏيان ها؟

هي زورد علي آهي، هو ۽ رهندو تہ رڳو نمنا جو. پوءِ پلي سنگ هجي يا ٻن.

مون کي لڳي ٿو جڻ مون ڪو سوئيٽر پاتو هجي، تنهنجن هٿن جو ٺهيل ۽ جڻ ان جو باردر ۾ نمونو هڪ ئي ڏينهن ۾ مڪمل ٿي ويا هجن ۽ جڻ مون توکان الڳ ٽيهہ سال گذاريا ئي نہ هجن.

▢

آرسي –II

اڌوري اُڌام

- بشير موريا ڻي

شاهدا ڪلفٽن روڊ تي ’مئڪسمس‘ جي سامهون فٽ پاٿ تي، ٽئڪسي جي انتظار ۾ بيٺي هئي. هوءَ اتي روز صبح جو اچي بيهندي هئي. ٽئڪسي جلد ئي ملي ويندي هيس. هن پيري الائجي ڇو گهڻي دير گذرڻ کان پوءِ بہ نہ ملي سگهي هيس. جيڪي لنگهي ويئون سي سڀ پريل هيون. هن پنهنجي رسٽ- واچ ۾ وقت ڏٺو. اٺ لڳي اٺيتاليهہ منٽ ٿيا هئا. شاهدا جي ڪلاس شروع ٿيڻ ۾ باقي ٻارنهن منٽ وڃي بچيا هئا. اتان پنجن ستن منٽن جي پنڌ تي خيابانِ تنظيم هيو جتي اڪيڊمي آف ائڊوانسڊ اسٽڊيز ۾ شاهدا اپلائيڊ مئٿيميٽڪس پاڙهندي هئي.

هلڪي نيري رنگ جي هڪ سوزوڪي ڪئري شاهدا جي پرسان لنگهي ويئي، پر پوءِ يڪدم اسڪريچ هٽي، اڳيرو وڃي بيهي رهي. آواز جي شدت شاهدا جي محويت کي ٽوڙي ڇڏيو. هوءَ خالي خالي نظرن سان، سوزوڪي ڏانهن ڏسڻ لڳي، جيڪا رِورَس ٿيندي هن جي اڳيان اچي بيٺي. فوراً هن جي پاسي وارو دروازو کليو.

”هلي آءُ شاهدا.“

”اوهہ- شفيق، تون! ٿئنڪ گاڊ.“ تڙ تڪڙ ۾، سوزوڪي ۾ ويهندي، شاهدا پنهنجي ساٿيءَ جو ٿورو ادا ڪيو. شفيق بہ هن سان گڏ، ساڳي اداري ۾، ايڪانامڪس پاڙهيندو هو.

”لڳي ٿو تہ ڪافي دير کان اتي بيٺي هئينءَ؟“ شفيق، شاهدا جي

منهن ۾ گهوري نهاريندي ۽ سندس سراپا مان نڪرندڙ يو-ڊي- ڪولون جي هلڪي خوشبو جو مزو وٺندي چيو.

"ها- پنڌرهن ويهن منٽن کان." شاهدا بي نيازي سان، پنهنجي چهري تان وار هٽائيندي چيو. "هونئن ته پنهنجي اپارٽمينٽ کان هيٺ مس لهي بيهندي آهيان ته ٽئڪسي يا رڪشا ملي ويندي آهي. اج الائي ڇا ٿيو! هڪ به خالي نه هئي!!"

"ائين، مڙئي اتفاق ٿيندو آهي." شفيق مٿس ڀرپور نظر وجهندي چيو.

شاهدا ڪي ان جو احساس به ٿيو هن جڻ ته پنهنجي بچاءَ طور گفتگو جاري رکندي چيو، "توکي ته خبر آهي ته نوين وڳي منهنجو پهريون ڪلاس هوندو آهي. تون ٻڌاءِ، تون اج سوير ڪيئن نڪتو آهين؟"

"منهنجو هونئن ڪلاس ته ڏهين وڳي ٿي آهي پر اج نوين وڳي ايڪسٽرا ڪلاس رکيو اٿم." شفيق 'زمزمه بليوارڊ' طرف گاڏي موڙيندي چيو.

شاهدا جي دروازي وارو شيشو ڪليل هئڻ ڪري، هلڪي هوا جي جهُوٽن، هن جي ڇڙيل وارن ۽ ساڙهيءَ جي پلوَ سان من مستيون جاري رکيون تان جو 'خيابان- شاهين' ۽ 'خيابان- تنظيم' جو سنگم اچي ويو.

گاڏي خيابان- تنظيم تي موڙيندي ٽيٽيهن سالن جي شفيق، شاهدا ڪي وري پُر شوق نظرن سان ڏسندي سوچيو ته هوءَ پنهنجي چاليهن سالن کان گهٽي ننڍي لڳندي آهي. شاهدا جي ڌيءَ سونيا، جيڪا پڻ ساڳي اڪيڊمي مان ٿي 'A' Levels ڪري رهي هئي، هن جي ننڍي ڀيڻ جيتري لڳندي آهي. "Just in time." شفيق اڪيڊمي جي ڪار پورچ ۾ گاڏي بيهاري، شاهدا ڪي داد طلب نظرن سان ڏسندي چيو.

"Oh, yeah! Thanks to you." شاهدا گاڏي مان لهي، واچ ۾ وقت ڏسندي چيو ۽ اسٽاف ڪامن روم ڏانهن وڃڻ لڳي.

"See you."

جواب ۾ شاهدا ڪيس وِيوَ ڪندي، ٽڪڙيون وکون کڻندي،

هلي ويئي.

ٻن هزار والن تي نهيل بنگلي ۾ اڪيڊمي قائم ٿيل آهي. هتي هڪ تہ ڪئمبرج سسٽم جي پڙهائي ٿئي ۽ ٻيو لنڊن يونيورسٽي جي G.C.E ۽ ’O‘ ۽ ’A‘ ليولس جي امتحانن لاءِ تياري ڪرائين. ڪنهن حد تائين هي اڪيڊمي جڏهن مٿاهين درجي جو پرائيويٽ ڪوچنگ سينٽر آهي. گريون فيون هئڻ ڪري هتي رڳو وڏ گهراڻا ۽ دولتمند ٻار پڙهن ٿا. هتي جي ڊسپلين ڪنهن بہ وڏي تعليمي اداري جي نظم ۽ ضبط سان پيٽي سگهجي ٿو. پر ان هوندي بہ انوکي ڳالهہ اها آهي تہ اسٽاف ميمبر ۽ شاگرد هڪ ٻئي سان نهايت بي تڪلف آهن.

سونيا لنڊن يونيورسٽي جو ’O‘ ليولس جو امتحان پرائيويٽ طور، ڪراچي برٽش ڪائونسل جي معرفت پاس ڪيو. هڪ ڪان سواءِ باقي مضمونن ۾ گريڊ سٺا آيس تنهن ڪري اڪيڊمي ۾ ’A‘ ليولس جي پنهنجي مضمونن ۾ ڪجهہ ڦير ڦار آندي. هن فزڪس بدران، ائڊيشنل مئٿس ۽ ڪيمسٽري بدران ايڪنامڪس ڪنئي. سندس داخلا جو فارم ڏسي اڪيڊمي جي ڊئريڪٽر ڪيس ۽ شاهدا کي گهرايو. هن ڪانئن ان ڦير ڦار جو سبب پڇيو. هن چيو تہ ڪيمسٽريءَ لاءِ تہ اڪيڊمي ۾ Lab equipment ئي ڪونہ هو. ۽ پرئڪٽيڪل لاءِ گرئمر، سينٽ پئٽ يا ٻئي ڪنهن بہ هنڌ وڃڻ ڏکيو بہ هو تہ مهانگو بہ. باقي فزڪس ۾ سونيا ’E‘ گريڊ آندو هو. تنهن ڪري اهو مضمون دهرائڻ جي بدران اقتصاديات ڪنئي هئائين.

”مون کي اعتراض ڪونهي پر ٻنهي مضمونن جي استادن کان پڇي پوءِ داخلا ڏئي سگهندس.“ هن سندس سربستي ڳالهہ ٻڌي چيو. ٻئي ڏينهن شاهدا کي ٻڌايائين تہ جيڪڏهن اقتصاديات ڏانهن سونيا جو لاڙو هوندو ۽ هوءَ محنت ڪندي تہ ڪم ٿيائي ويندي باقي مئٿس لاءِ اوهان مسٽر شفيق سان ڳالهايو. هو مطمئن ٿيندو تہ پوءِ ان تبديلي جي اجازت ڏئي سگهبي.

”بهتر.“ شاهدا چيو.

”سونيا کي ضرور موقعو ڏبو.“ شفيق سونيا جو ’O‘ ليولس جو گريڊ- ڪارڊ ڏسي چيو. اهو شفيق جو سونيا سان پهريون تعارف هو. هنن جو ابتدائي تعلق اُستاد ۽ شاگرد وارو هو جيڪو اڳتي هلي، بي تڪلف ماحول ۾، هڪ ٻئي ۾ دلچسپي جي صورت اختيار ڪرڻ لڳو. چوڪرن چوڪرين جي گهرائپ اڪيڊمي جي چوڏيواري تائين محدود نه هئي. گهڻن جا والدين آزاد خيال هئا. پئسي وارا ۽ نوان دولتمند سندن ميل ميلاپ. پارٽين ۽ رقص جي محفلن تي اعتراض نه ڪندا هئا. مبادا ڪين غير مهذب ۽ پُنتي پيل سمجهيو وڃي. اهڙي ماحول هوندي جي هنن ٻنهي جي ٿورڙي Intimacy ٿي ته ڇا ٿي پيو؟ ان ڪان سواءِ اها ايتري ته Discreet هئي جو ان جي اسڪئنڊل بنجڻ جو ڪو امڪان نه هو. ازان سواءِ سونيا جي طبيعت ۾ شوخي ۽ شرات هئي. بي ساخته بي تڪلفي جڻ سندس ٻي فطرت بنجي چڪي هئي. اهي ئي وصفون جوانيءَ ۾، شاهدا ۾ به هونديون هيون. پر بيوهه ٿيڻ کان پوءِ ۽ عمر جي تقاضا ڪري هاڻي هوءَ سنجيده ٿي ويئي هئي. سندس اهي وصفون ماضيءَ جي تهن هيٺ لڪي ويئون هيون. هاڻي سونيا جي نِسرڻ ۽ نِکرڻ جو وقت هو. ماءُ جي سار سنڀال ۽ لاڏ پيار سونيا کي ڪومائجڻ کان بچائي ورتو هو. شاهدا جي اها ئي ڪوشش هوندي هئي ته سونيا کي پيءُ جي ڪمي جو احساس ٿيڻ ئي نه ڏئي. تنهنڪري جهل پل نه ڪندي هيس، سنو پاليندي هيس. نت نوان فيشن ڪرائيندي هيس. مرحوم جي اها هڪڙي نشاني ئي ته وٽس بچي هئي.

شاهدا جو مڙس ڪيس بيحد چاهيندو هو. هو هڪ تعميراتي اداري ۾ سائيٽ انجنيئر هو. ڪرين جي هڪ اوچتي، دکدائڪ حادثي ۾ مري ويو هو. ان وقت سونيا اڃا ننڍي هئي. اسڪول جي تعليم به مڪمل نه ڪئي هئائين. شاهدا ٻي شادي نه ڪئي. هنن جو سماجي حلقو ڪافي وسيع هو. سندس مڙس جي ڪن ڪنوارن دوستن ۽ ٻين جاڻ سڃاڻ وارن مان ڪن، ساڻس شاديءَ جي خواهش ڏيکاري پر هن قطعي انڪار ڪري

ڇڏيو. هاڻي هوءَ پنهنجي سِر هئي ۽ زندگي جي ڊگهي شاهراهہ. جيوت جو اٿاهہ سمنڊ. بي نشان منزل جي ڳولا ۾ هوءَ ان شاهراهہ تي هلڻ لڳي. جيوت جو سمنڊ جهاڳڻ ذري گهٽ ناممڪن لڳس تہ بہ توڪل جو ترهو ٻڌي ان ۾ گهڙي پيئي. مالي حالت ايتري مضبوط ڪانہ هين. نہ پنهنجو گهر هين نہ بينڪ بيلنس. شاهدا کي پنهنجي تعليم ڪم آئي. هوءَ اڻ پڙهيلن وٽ پئدا ٿي. زماني جي زوراوري ڪان، والدين محدود تعليم جي اجازت ڏنس پر شاهدا سندن مرضيءَ ۽ اميدن جي برعڪس اعليٰ تعليم حاصل ڪري ورتي. وَرُ بہ اعليٰ تعليم يافتہ مليس. ٻنهي پيار جي شادي ڪئي. سندن مائٽ ناراض ٿيا. شاهدا جي زندگي جي مشڪل ترين وقت ۾ بہ اُهي هن کي ڪم نہ آيا. پهريائين هوءَ پرائيويٽ ٽيوشن ڪرڻ لڳي ۽ پوءِ اڪيڊميءَ ۾ ملازمت.

شاهدا شفيق کي پنهنجي گهر شام جي چانهہ پيئڻ جي دعوت ڏني تہ هن کي هلڪي حيراني بہ ٿي ۽ نامعلوم خوشي بہ. ان خوشي کي سمجهڻ کان هو خود بہ قاصر هو. عام طور سان ڪيس عورتن، نوجوانن ۽ حسين عورتن جي صحبت وڻندي هئي. ۽ هن جي خيال ۾ شاهدا اجا بہ حسين هئي ۽ سندس حسن ۾ grace هئي ۽ سونيا...؟ ...؟ سونيا جو خيال ايندي ئي، دل ۾ ڇهنڊڙي پيس ۽ هن هڪدم دعوت قبول ڪئي.

"پر اها پارٽي آهي ڪهڙي سلسلي ۾؟" هن شاهدا کان پڇيو.

"ڪوئي سلسلو ناهي. بس پاڻ ۾ هونداسين."

شام جا پنج وڳا تہ شاهدا سوچيو تہ اڌ ڪلاڪ کن ۾ شفيق پهچي ويندو. هن Agha's مان آنڌل هوم- ميڊ ڪيڪ، ڪولي، هڪ پليٽ ۾ ڍڪي رکيو ۽ بيد جي باسڪيٽ ۾ تازو ميوو پڻ سجائي رکيائين. اهي شيون ٽي- ٽرالي ۾ رکي دريون کولڻ لڳي جو ڪافي ٻوسٽ محسوس ٿي رهيو هو. دريون کلڻ شرط تازي هوا جا جهوٽا ڏوڪيندا اندر آيا. ان بعد پنهنجي ڊريسنگ ٽيبل ڏانهن وڃي آئيني ۾ پنهنجي سراپا جو سرسري جائزو ورتائين.

”شفيق بس اڃڻ وارو هوندو.“ شاهدا سوچيو. ”سونيا جي مئٽني شو ختم ٿيڻ ۾ اڃا ڪلاڪ ڪن آهي.“ هٿ سان وار ٺيڪ ڪندي هوءَ صوفي تي وڃي ويٺي. ٺيڪ پنج لڳي پنجٽيهه تي ڊور بيل وڳي. شاهدا تڪڙا قدم کڻندي دروازو کولڻ ويئي.

”Hi“ شفيق سهڪندي چيو.

”ويلڪم... هيڏانهن...“ شاهدا سندس رهنمائي ڪندي چيو.

”ملٽي- اسٽوريڊ بلڊنگس ته ناهين تا پر لفٽ نٽا رکن.“

”بلڪل صحيح. هن عمارت ۾ ته وري به چار منزلون آهن پر ڪيترين گهڻ- ماڙ عمارتن ۾ به يا لفٽ نه آهي يا نه ٿي هلي.“

”بئڊ پلاننگ. خبر ناهي ته ماسٽر پلان وارا ڪين منظوري ڪيئن ٿا ڏين!“

ان وقت تائين هو پنهنجي سهڪي تي قابو پائي چڪو هو.

”اوهان سجاوٽ خوب ڪئي آهي.“

شاهدا هلڪي ڪنڌ- لوڏ ۾ مرڪ سان سندس تعريف لاءِ ٿورو مڃيو ۽ هن ڏانهن پليٽ وڌائيندي چيائين: ”چانهه، ڪافي يا ڪولڊ ڊرنڪ؟“

”سادو پاڻي.“

شاهدا کان کل نڪري وئي. ”اهو نه هلندو. مڙئي ڪجهه ته...“ هن ڪيڪ پيس سندس پليٽ ۾ رکندي چيو.

”چڱو، سادي پاڻيءَ کان پوءِ، ڪافي.“

شاهدا ڪافي جو ڪپ شفيق ڏانهن وڌايو ته غير ارادي طور ٻنهي جا هٿ ٽڪرائجي ويا.

”تون غلط نه سمجهين ته مان پنهنجي دل جي راءِ ڪي زبان تي آڻيان.“ شفيق ان سهاني شام جو ڀرپور مزو وٺي رهيو هو.

شاهدا ڪافي پيئندي سوالي انداز ۾ پلڪون مٿي ڪيون.

”تنهنجي شخصيت ۾ جداگانه جاذبيت آهي... گريس آهي.“

شفيق چيو.

شاهدا blush ڪيو ۽ پلڪون جهڪائي ڇڏيائين. پر اها رنگين ڪيفيت سندس غازن جي هلڪي تهه ۾ لڪي ويئي.

"ڪنڊ نيڪ آهي يا وڏيڪ گهرجي؟" شاهدا جڻ ته پنهنجي اندروني گهٻراهٽ تي قابو پائڻ لاءِ سوال جو سهارو ورتو.

"بلڪل نيڪ آهي." شفيق سندس حالت کي پروڙيندي مرڪندي چيو. "ڪافي تمام مزيدار آهي."

"دراصل توسان مشورو ڪرڻو آهي... سونيا جي باري ۾."

"هوءَ آهي ڪٿي؟" شفيق اتاولو ٿي پڇيو.

"باربرا اسٽرائسنڊ جي ڪا فلم لڳي آهي. سهيلين سان گڏجي ڏسڻ ويئي آهي. جلد اچي ويندي."

"سونيا جي باري ۾ ڪهڙي صلاح ڪرڻي آهي؟" شفيق پڇيو.

"اڪيڊمي ۾ ٽيون ڏينهن جيڪو مهمان مقرر آيو، ان جي تقرير ٻڌي هيئه؟"

"نه... مان برٽش ڪائونسل ويل هوس."

"هو پيار علي- مير علي جي پرائيٽ فرم ۾ آرڪيٽيڪٽ آهي. سندس تقرير معلوماتي هئي. هن آرڪيٽيڪچر تي سٺو ڳالهايو. خاص طرح ان جي انجنيئرنگ واري پهلوءَ تي. ان تقرير سونيا کي ايترو متاثر ڪيو جو هاڻي ضد پيئي ڪري ته پڙهندي ته آرڪيٽيڪچر ئي پڙهندي. تون هن کي سمجهائي سگهين ٿو."

"پوءِ ڇا ٿي پيو؟ پيل پڙهي." شفيق چيو.

"پر... هوءَ ڇوڪري آهي." شاهدا احتجاج ڪيو.

"پوءِ ڇا هي؟" شفيق جوش سان، ڪيس وچ ۾ ڪٽيندي چيو. "اسان جي ملڪ ۾- خود هتي، ڪراچي ۾ عورتون آرڪيٽيڪٽ آهن- ياسمين لاري آهي. نور آهي ۽ اڳ ثمينا هوندي هئي. عورتون ڪافي عرصي کان ان پروفيشن ۾ اچي چڪيون آهن."

”پر بنيادي طرح اهو مرداڻو پيشو آهي. نوجوان عورتن کي ان ڪم ۾ ڏکيائي ٿيندي هوندي.“ شاهدا پنهنجي خيال تي قائم رهي.

”اهو خيال اجايو آهي. ٻين ڪيترن شعبن ۾ عورتون مردن سان گڏوگڏ ڪم ڪري رهيون آهن.

”مان تنگدل نہ آهيان. بلڪ آزاد خيال آهيان. اهڙي ئي رجعت پسند هجان ها تہ نہ پاڻ پڙهان ها ۽ نہ نوڪري ڪريان ها ۽ نہ ئي وري سونيا کي اڪيڊمي جي آزاد ماحول ۾ پڙهايان ها.“

”تہ پوءِ؟“ شفيق چوڻ لڳو. ”مون سونيا ۾ ڪافي خوداعتمادي ڏٺي آهي. مون کي يقين آهي تہ هوءَ ان پروفيشن ۾ ڪامياب ٿيندي.“

”خود اعتمادي پنهنجي جاءِ تي آهي پر هوءَ ٻالي ڀولي آهي.“

شاهدا روايتي ماءُ وانگر چيو: ”اهڙو ئي شوق اٿس تہ نئون سبجيڪٽ ايڪنامڪ انجنيئرنگ کڻي جيڪو اسٽيٽس ۾ آئوي ليگ جي ڪيترن ادارن ۾ ۽ انگلنڊ ۾ پاڙهجي ٿو. ان گرئجوئيشن ڪري پر هي آرڪيٽيڪچر...“

”اصل سوال سونيا جي پنهنجي ائپٽيٽيوڊ جو آهي.“ شفيق بہ پنهنجي راءِ تي بيٺو رهيو.

”ٺيڪ آهي. پر اهو سڀ ان جي برعڪس آهي جيڪو مون سونيا لاءِ سوچيو آهي.“

”تہ پوءِ ائين چؤ سونيا جي ارادي دراصل تنهنجا خواب چڪنا چور ڪري ڇڏيا آهن. تون انهن ڀڳل ٽٽل خوابن جي چوڏاري هڪ خيالي بچاءَ واري ديوار ٺاهڻ جي ارادي سان هن جي خواهش کي روڪڻ ٿي چاهين.“ هن پاسو بدلائي, شاهدا جي ويجهو ٿيندي چيو, ”ڀلا ٻڌاءِ تہ تو هن لاءِ ڪهڙي قسم جو مستقبل سوچيو آهي؟ اهو ئي نہ, تہ هوءَ هڪ روايتي ڊگري وٺي نوڪريءَ جي گهاٽي ۾ ٻيڙجندي رهي ۽ تون ڪيس ڪنهن سدوري ڇوڪري سان پرڻائي پنهنجي فرض جو بار لاهين؟ شاهدا تون سمجهدار آهين. وقت بدلجي چڪو آهي. منهنجي صلاح تہ

سونيا کي اهو ڪجهہ ڪرڻ ڏي جيڪو هوءَ ڪرڻ ٿي چاهي.“

شاهدا سوچ ۾ پئجي ويئي. هن هٿيار ڦٽا ڪرڻ کان اڳ ڏکو ساهہ کنيو. ”شايد تون ٺيڪ ٿو چوين.“ ۽ ڪجهہ دير ٻنهي نہ ڳالهايو. ٻئي سوچ ۾ ٻڏل هئا.

”چڱو. هاڻي آءٌ هلان ٿو.“

”ٿورو ترس، سونيا اچها آئي.“

”ڪاش! ترسي سگهان ها.“ هن واچ ڏسندي چيو. ”امان کي ڊاڪٽر ڏانهن وٺي وڃڻو آهي. چڱو اجازت؟“ توسان گڏجي ڪافي پيئڻ ۾ ڏاڍو مزو آيو.“

”خدا حافظ“

”خدا حافظ“

شاهدا ڪافي جا ڪپ سِنڪ ۾ رکندي زيرـ لب شفيق جا لفظ ورجايا: ’توسان گڏجي ڪافي پيئڻ ۾ مزو آيو.‘ چوٽ ۾ تہ هوءَ دل ٿي دل ۾ خوش ٿي پر اڳ پوءِ جو سوچي، موٽندڙ جواني جي امنگن کي اپارڻ جي بدران انهن کي ٿپي سمهارڻ ۾ ئي عافيت جاتائين. آخر تہ هوءَ هڪ جوان ڌيءَ جي ماءُ بہ هئي. وري سوچڻ لڳي تہ ڪيس بيوهہ ٿئي ڪيترا سال گذري ويا. هن جي واقفيت جي دائري ۾ جيڪي مرد هئا تن جي اخلاق ڀريل جملن ۽ پُر تڪلف سنجيده تعريفن هن جي ايمان کي ايترو تہ لوڏيو هو جيتري قدر شفيق جي چند جملن. يا تہ هاڻي ڪيس پنهنجي عدمـ حفاظت جو احساس ٿيڻ لڳو هو. يا هن کي پنهنجي خوبصورت نوجوان ڌيءَ جي ڏينهون ڏينهن ڦٽندڙ جواني ۽ سونهن جي باغ جي چوڌاري لوڙهو ڏيڻ جي ضرورت محسوس ٿي رهي هئي. ڪيس لاشڪ ڪنهن دوست، همدم ۽ همدرد جي قربت جي خواهش ٿيڻ لڳي هئي. ڪوئي اهڙو هجي جيڪو هن وانگر سوچي، هن لاءِ سوچي، هن جي خبر گيري، هن جي ڏک درد کي، خوشين ۽ خواهشن کي، هن جي احساس کي سمجهي ۽ پنهنجو ڪري ڄاڻي.

ڪپ ڏوئيندي، منهن تان وارن جي ڇڳن کي ٻانهن سان هٽائيندي شاهدا سوچيندي رهي: ’ڇا ان سوچ جي منزل نلهي، بي تڪلف ميل ميلاپ ٿائين هئي يا ڪنهن ٻـ قسم جي جسماني ربط ٿائين يا.... يا شاديءَ ٿائين؟‘ پر پنهنجو اهو خيال هن کي ايترو تـ بيهودو لڳو جو پنهنجو مٿو ڏوٽي جڻ تـ ان کي ذهن مان ڇنڊي ڪيڍي ڇڏڻ پئي چاهيائين. سوچي سوچي ٿڪجي پئي تـ ڊائننگ چيئر تي ئي ويهي رهي ۽ اکيون بند ڪري ڇڏيائين.

سونيا پنهنجي ڪلاس فيلو ارتضيٰ جي ڪي۔ ڊِي۔ اي واري گهر ۾ سندس سالگرهـ جي تقريب ۾ شريڪ هئي. اتي سيني شفيق سان هن جي گهرائپ کي محسوس پئي ڪيو. هاڻي تـ هوءَ توڙي شاهدا شفيق سان ڪافي بي تڪلف ٿي ويئون هيون ۽ اڪثر ڪري شفيق جي Carry ۾ ايندون ويندون هيون. ڪن شرير شاگردن ڪين ’ٽرپل ايس‘ جي نالي سان سڏڻ شروع ڪيو هو. ان ڏينهن حد ٿي وئي جو هڪ ڇوڪريءَ هڪ اِسٽڪر تي S.S.S لکي اهو شفيق جي Carry تي چنبڙايو مس تـ مٿان شفيق اچي پهتو. شرم وچان، ڇوڪريءَ اسٽڪر لاهي ڇڏيو.

"Disgusting." حقارت وچان شفيق چيو.

"I am sorry." چئي ڇوڪري لڄ کان ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو ۽ پوءِ پيچي ويئي. ٻن ڏينهن معافي وٺڻ لاءِ هوءَ ڪامن روم ۾ وئي تـ ڪيس ڏسي شفيق منهن ڦيرائي ڇڏيو. وري جڏهن هو گهر وڃڻ لڳو تـ ساڳي ڇوڪريءَ وري بـ تهـ دل سان پنهنجي حرڪت جي معافي گهري. هن شاهدا ۽ سونيا کان پڻ معافي وٺڻ جي آڇ ڪئي. هن جي چهري جي ويراني ڏسي شفيق کي رحم اچي ويو. هن سوچيو تـ هاڻي گهڻو ٿيو. هٿ جي لوڏ سان هنن کي دفع ٿي وڃڻ جو اشارو ڪيائين. ڇوڪريءَ جي اکين جون ڪُنبون آليون ٿي ويئون.

اِرتضيٰ سيني حاضرين جو ڌيان ڇڪائڻ کان پوءِ اعلان ڪيو: "شفيق سر لنڊن وڃي رهيو آهي." تاڙين جي ٺهڪي ۾ ڪنهن جو آواز آيو: "لاٽريءَ ۾ ٽڪيٽ نڪتي آهي ڇا؟"

”وڏيڪ پڙهڻ تو وڃان.“ شفيق ڦڪي ڪِل ڪلندي چيو.

”لنڊن؟ اوهه ڊئر اٽ.“ هڪ ڇوڪريءَ ڇپن کي موڙو ڏيئي چيو: ”وڃو تہ اسٽيٽس وڃو. لنڊن ڇا...“

”لنڊن اسڪول آف اڪنامڪس ۾ ڊاڪٽريٽ لاءِ داخلا ملي آهي.“ اُن تي هُوڪرا پئجي ويا ۽ تاڙيون وڳيون. ”هيئر هيئر.“ ۽ ”اوهہ- گريٽ“ جا نعرا لڳا. ڪائنس ڪيترائي سوال پڇيا ويا: ”ڪڏهن ويندؤ؟ اسان کي هاڻي ڪير پاڙهيندو؟“ ڇهڇٽو مچي ويو. ڪنهن چيو: ”اميد تہ اسان منجهان بہ ڪي اوهان سان ايل- ايس-اِي ۾ اچي پڙهندا.“ ٻئي چرچو ڪندي چيو: ”صبر ڪان ڪم وٺندؤ تہ اسان مان ڪي اوهان سان گڏ پڙهائي پوري ڪري موٽندا.“

”گريٽ.“ سونيا واٽ تي شفيق کي چيو جيڪو پارٽيءَ ڪان پوءِ ڪيس گهر پهچائڻ وڃي رهيو هو.

”آءِ وِل مِس يوُ.“

”آءِ وِل مِس يوُ ٽُو سونيا!“ هن سونيا جي هٿ کي هلڪو دٻائيندي چيو.

”سونيا! منهنجي دلي خواهش آهي تہ جيستائين وڃان تيستائين گهڻي ڪان گهڻو وقت توسان گذاريان.“ سونيا جي اکين ۾ پاڻي پرجي آيو. شفيق اهو تہ نہ ڏسي سگهيو باقي سندس هٿ جو ڇهاءُ سو محسوس ڪيائين.

ٽيليفون جي گهنٽي مسلسل وڄي رهي هئي. شاهدا فون کنئي تہ هن ”هيلو“ چوڻ ڪان اڳ ئي ٻئي طرف ڪان شفيق شروع ٿي ويو: ”تيار ٿي ويهجانءِ اڄ هاليڊي-اِن جي فيسٽيول ۾ هلنداسين نہ؟ آئون پوري ستين وڳي ايندس.“ هن پاسي ٽيليفون بند ٿيڻ جو آواز ٻڌي بہ شاهدا مبهوت بيٺي رهي. هن ڪان رسيور رکڻ بہ وسري ويو. جن خيالن کي هن پنهنجي دل جي چوڪٺ ٽپڻ ڪان روڪي ڇڏيو هو. اُهي وڏنڊڙ وِيرن وانگر وري هن جي دل ۽ دماغ جي بندن ۾ گهارا وجهڻ لڳا. سونيا پنهنجي ڪمري ڪان ٻاهر نڪتي تہ ڪيس ان حالت ۾ بت ٻڌيل بيٺل ڏسي چوڻ

لڇمس: ”ممي! يا تہ فون ڪريو يا رسيوَر رکو.“

”اوھ.“ چئي ھن تڪڙ ۾ فون ھيٺ رکي.

شاھدا پنھنجي بھترين ڪامدار ساڙھي ڪيڏي نھايت نفاست سان پاتي ۽ ڏاڍي خيال سان ميڪ اپ ڪرڻ لڳي. پوءِ سيني پاسن کان ور ور ڪري پنھنجي سراپا جو جائزو ورتائين ۽ اھو سوچي مرڪي ڏنائين تہ اڃا ڪنھن حال ۾ ھئي. ھن کي ڏسي ڪوئي بہ پسند ڪري پئي سگھيو. آئيني وٽان ھٽي مس تہ ڪال بيل وڳي. ھن رسٽ واچ ۾ ڏٺو: ست وڄي رھيا ھئا! ’شفيق کان سواءِ ٻيو ڪير ٿي سگھي ٿو؟‘ سوچيندي سوچيندي دروازي ڏانھن وڌڻ لڳي مس تہ سونيا، جينس ۽ بلائوزر ۾ ملبوس، ھلڪو ميڪ اپ ڪيل، ھن کان اڳ ۾ وڃي ڊوڙندي دروازو کولي چڪي ھئي. ھوءَ اتي ئي بيھي رھي.

”يوُ آر ليٽ.“ سونيا شفيق کي چيو.

”ناٽ ايٽ آل. مان فون مطابق پوري وقت تي آيو آھيان.“ سونيا ٻاھر نڪرڻ لاءِ دروازو وڏيڪ کوليو تہ شفيق سونيا جي پنيان ٿھي سنيري بيئل شاھدا کي ڏسي مرڪيو ۽ ويو ڪيائين پئي تہ سونيا، پنٽي ڏسڻ بدران کيس ھٽ کان وٺي ذري گھٽ گھليندي وٺي وئي. شاھدا جڻ پنڊ پھڻ ٿي وئي. ڪجھہ دير کان پوءِ پاڻ کي سنڀاليندي سوچيائين تہ ھو ٻئي تہ وڃي ھاليڊي۔ اِن بہ پھتا ھوندا. گذري ويل اھي چند گھڙيون ھن کي صدين کان بہ ڊگھيون لڳيون. مڻ مڻ جيڏيون وکون کڻندي ھوءَ ڊريسنگ ٽيبل ڏانھن وڌي ويئي ۽ آئيني جي سامھون بيھي آھستي آھستي ساڙھي جا پلوَ کولڻ لڳي. پوءِ اوچتو ڪو خيال آيس جو ساڙھيءَ کي ڇڏي بلائوز کولڻ لڳي. پنھنجي سيني کي ڏسندي سڏڪي پئي. ھن جي اندر جو برندڙ جبل ڦاٽي پيو. ميڪ اپ پئي لاٿائين تہ ڳلن تان ڳوڙھن جي بوندن بس ئي نہ پئي ڪيس. آخرڪار اھو سڀ ڇڏي ڊوڙندي پنھنجي بيڊ روم ڏانھن وئي ۽ پَر ڪُٽل ڪبوتريءَ وانگر اونڌي ٿي پلنگ تي ڪري پيئي.

❒

وقت جو ڪَٽ

ـ موتي لال جوتواڻي

هونئن جڏهن شام جو سادي چئين وڳي رڌڻي ۾ گئس جي چلهي تي چانهه جو پاڻي رکندا آهن تہ ديوان وشنداس ٻاهر ڪليل رستي تي گهمڻ لاءِ نڪرڻ جي تياريءَ ۾ لڳي ويندو آهي ۽جيستائين سندس ويهڻ واري ڪرسيءَ جي پرسان پيل ميز تي چانهه جو ڪوپ آڻي رکيو ويندو آهي، تيستائين هو هٿ منهن ڌوئي، ڪپڙا مٽائي، پيرن ۾ بنا سڳن وارو ڪليل بوٽ پائي تهي سنيري چڪو هوندو آهي. پر اڄ ڪافي دير ٿي وئي آهي. چانهه ناهڻ لاءِ اڃا تائين تہ رنڌڻي ۾ ڪير ڪين گهڙيو هو. جيڪڏهن گهر ۾ ٻيو ڪير ڪونہ ٿي ڏنو تہ سندس گهر واري تہ هئي. پر هوءَ بہ رنڌڻي ۾ ڪمرن جي ٻاهر واري خالي ٽڪر ۾ پيل چونڪي تي ويهي رات جي مانيءَ جا سانباها ڪري رهي هئي. پٽاٽا ڇلي رهي هئي ۽ سندس اکيان مٽرن جي ڍڳي لڳي پيئي هئي.

وشنداس ڏانهنس هڪ سرد نظر اڇلائي. ساڳئي وقت هن پنهنجن چپن تي هڪ هلڪي مرڪ بہ ڦهلائي ڇڏي. نيٺ بہ هوءَ سندس پٽ ۽ ڌيءَ جي ماءُ هئي، سندس نونهن جي سَس هئي ۽ گهر پريوار جي سموري سرشتي جي مالڪياڻي هئي.

پر سندس گهر واريءَ هلڪي مرڪ ڏانهن خير ڪو ڌيان ڏنو ۽ ڪانئس پنهنجي مڙس جي سرد نظر ۾ لڪل غصو ڳجهو نہ رهيو. هن چيو "نوٽهين منجهند جو ٻار ڪي وٺي پنهنجي پيڪي گهر ويئي آهي. چيائين ٿي ڇهين وڳي تائين اچي وينديس ۽ تنهنجي لاڏلي ڌيءَ اڃا

ڪاليج ڪان ڪين موٽي آهي. پڇبس تہ نہ پڇ جواب ڏيندي، اڄ ڪاليج ۾ ڪلاسن ڪان پوءِ پنهنجي ساهيڙيءَ جي گهر ويئي هيس، يا اڄ ڪاليج ۾ اين- سي- سي جي پريڊ ۾ حصو ورتو هو... منهنجي ناهيل چانهہ توکي وٽندي ڪين، جو مان اتي ناهيان!"

وشنداس جي پيشانيءَ تي پريشاني ظاهر هئي. هن پڇيو "ڇو لڇمي! تنهنجي ناهيل چانهہ ڇو ڪين وٽندي؟"

لڇميءَ کي خبر هئي تہ اڄ ڪالهہ جڏهن آس پاس ڪير ڪونہ هوندو آهي تہ هو سندس نالو وٺي ڳالهہ ڪندو آهي، نہ تہ 'هيڏانهن، ٻڌين ٿي؟' ۽ 'مون چيو مانءِ'، جهڙي ساڻس ڳالهائيندو آهي. هن ڪوبہ جواب نہ ڏنو.

وشنداس پڇڻ سانگي وري چيو "ائين تہ نہ آهي."

لڇمي پڙڪي اٿي. چيائين، "هائو ائين آهي: هاڻي توکي منهنجي ناهيل چانهہ نہ وٽندي آهي."

هڪ ڪن لاءِ وشنداس سندس اکين ۾ نهاريو ۽ سبب ڄاڻڻ چاهيو. پر جلد ئي لڇميءَ جي 'هاڻي' لفظ تي ڏنل زور مان ڪيس سبب جي ڄاڻ پئجي ويئي. سندس چپن تان مرڪ غائب ٿي ويئي ۽ پِرن ۾ ٽنگيل سرد نظر وڏيڪ سرد ٿجي ويئي، ڄڻ اُهي اکيون نہ هجن، برف جا ٻہ ٽڪر هجن. ڪيس اوچتو ئي ياد آيو گذريل رات هن نہ رڳو مذاق ۾ ڪيس چيو هو "لڇمي، تون پنهنجي منهن جي پلاسٽڪ سرجري ڪرائي، اهي گهنج دور ڇو نٿي ڪرائين؟... ۽ پنهنجيءَ چيلهہ وٽ ٿلهڙي ماس جو اهو لوٿو گهٽائي ڇو نٿي ڇڏين؟" ان وقت لڇميءَ سندس وڏيڪ چست بدن ڏانهن هڪ وار ڏٺو ۽ هوءَ غصي وچان پاسو بدلائي سمهي پيئي هئي.

وشنداس چپ چاپ گهر مان ٻاهر نڪري آيو. هميشہ جيان سامهون واري پارڪ ۾ آس پاس جي ڪوارٽرن جا ٻار رانديون ڪري رهيا هئا. دفترن ۾ نوڪري ڪندڙ ماڻهن مان ڪيترا پنهنجن گهرن ڏانهن موٽي رهيا هئا. انهن مان گهڻا ننڍي ٿڪيءَ وارا هئا... دفتر ۾ ساڍا چار وڳا نہ آهن، اهي ماڻهو گهر وڃڻ لاءِ تيار ٿيا نہ آهن! پوءِ اهي ٽائليٽ ۾

وڃي ڦٽي ڦوڪارو ڪري، هٿ ۾ خالي لنچ- باڪس سنيالي نڪري پوندا. ڇوڪريون ۽ زالون پرس کڻي اچي اسپيشل بس لاءِ بيهنديون. وشنداس ڪين هڪ نظر ڏٺو: هو نئين ٿهيءَ جي انهن نوجوانن ۽ نوجوانڙين لاءِ اجنبي هو. هن سوچيو اُهي سندس پٽ کي ضرور سڃاڻندا هوندا. هو پاڻ بہ گذريل سال تائين سرڪاري نوڪريءَ ۾ هو ۽ اهو سرڪاري ڪوارٽر رهڻ لاءِ ڪيس مليو هو. پر هاڻي سندس پٽ جي نالي ۾ آهي. هن ڪان هڪ ٽڏو شوڪارو نڪري ويو. هاڻي هو ۽ سندس گهر واري ان ڪوارٽر جي هڪ ننڍي ڪمري ۾ پڍي پڍيءَ واري ڪمري ۾ رهن ٿا. هو ٻئي زندگيءَ جي مکيہ مضمون جو حصو نہ بلڪ ان جي حاشيءَ تي آهن.

وشنداس صادق نگر مان نڪري وڏي رستي تي آيو ۽ ٿورو پنڌ ڪري اچي مولچند خيراتي رام اسپتال واري فلاءِ اوور جي چاڙهيءَ تي بيٺو. سوچڻ لڳو: هن سال اهو فلاءِ اوور ڏاڍو سنو ٺاهيو اٿن. ايشيائي راندين جي تياريءَ جي سلسلي ۾ دهليءَ جو هي ٽڪر واقعي سونو ٿي پيو آهي. واهہ جي رونق لڳي پيئي آهي. پُل جي اوچائيءَ تي بيهي هن رنگ روڊ ڏانهن ڏٺو: هڪ سڌي ليڪ ۾ رستو بسين، موٽر ڪارين، اسڪوٽرن ۽ موٽرسائيڪلين سان پريل هو. ڪيس ياد آيو اڄ جتي اهو رِنگ روڊ آهي، اتي ڪو وقت اهڙو بہ هو. جڏهن رڳو هڪ ڪچو رستو هوندو هو تڏهن ان رستي تي گهوڙي گاڏيون هلنديون هيون، سائيڪليون هونديون هيون. ملڪ جي ورهاڱي کان پوءِ هو جدا جدا شهرن ۾ ڌڪا ڌوڏا کائي اچي دهليءَ پهتو هو. تيستائين ڪافي دير ٿي چڪي هئي ۽ سرڪار طرفان سنڌين کي لجپت نگر ۾ ڏنل جايون پرجي چڪيون هيون نہ تہ ڪيس بہ ڪا سٺي جاءِ هجي ها! انهن ڏينهن ۾ لجپت نگر کان صفدر جنگ اسپتال وڃبو هو تہ ٽانگي وارو بہ آنا وٺندو هو. اڳتي وڌيو. سامهون مولچند اسپتال جي گهنٽا گهر جو گهڙيال شام جو ساڍا پنج وڄائي رهيو هو. هن سوچيو اهو گهڙيال هيترن سالن کان ائين جو ائين هلي رهيو آهي، پر هو

پاڻ بيهجي ويو آهي. وقت وقت نہ آهي. وقت هڪ ڳٽ آهي، جيڪو زندگيءَ کي لڳي ان کي جهونو پراڻو ڪيو ڇڏي. ڪيس زنگ روڊ ۾ ان جي مٿان فلاءِ اوور جي چمڪ دمڪ ۾ وقت جو ڳٽ ڏسڻ ۾ آيو.

هينئر سندس من تهائين وڌيڪ اداس ٿي پيو. ڪانئس اڳتي هلڻ نہ پڳو ۽ هو پويان پير ڪري واپس گهر ڏانهن هلڻ لڳو.

گهر اچي ڏٺائين، ماءُ- ڌي چانهہ پي رهيون هيون. شيلا چانهہ پيئڻ جي وچ مان اٿي رنڌڻي ڏانهن ڀڳي. اتائين پنهنجي پيءُ کان پڇيائين، ”چو بابا! اڄ ايوننگ واڪ تان جلدي موٽي آيا؟“

وشنداس پنهنجي ڌيءَ جي سوال جو جواب نہ ڏيئي ڪانئس اُتلو سوال ڪيو. ”تون هيڏي مهل تائين ڪيڏانهن ويئي هئينءَ؟“

شيلا گئس جي چلهي تي چانهہ رکي رنڌڻي کان ٻاهر آئي.

چيائين، ”پاپا! پنڪيءَ جي گهر ويئي هئم. ڇا تہ هنن جو گهر آهي! ڏاڍو وڏو بنگلو اٿن.“

وشنداس هڪ ڪن لاءِ خاموش ٿي ويو. وراڻيائين. ”پٽ. اهو رڳو اتفاق آهي تہ تون هن گهر ۾ ۽ تنهنجي ساهيڙي پنڪي وڏي گهر ۾ پيدا ٿي آهي.“

۽ هو پنهنجي من جي منجهيل دنيا ۾ وڃائجي ويو. شيلا پنهنجو چانهہ جو ڪوپ کڻي رنڌڻي ۾ هلي ويئي.

گهر ۾ خاموشي ڇانيل رهي. شيلا چانهہ جو ڪوپ ناهي اچي پنهنجي پيءُ جي هٿ ۾ ڏنو... هن چانهہ سِپ ڪئي.

ايتري ۾ لڇميءَ کيس مخاطب ٿي چيو. ”ٻڍاپي ۾ پنهنجي بدن جي پلاسٽڪ سرجي ڪرائي کڻي اسين جوان بڻجون. پر ٻڍاپي ۾ پنهنجي من جو ڪهڙو اُپاءُ ڪريون؟“

وشنداس لڇميءَ ڏانهن ڏٺو ۽ شيلا هنن ٻنهي ڏانهن ڏٺو. پر لڇمي پنهنجي ڪم کي لڳي ويئي، جڻ هن ڪجهہ ڪين چيو هو. اهڙي موقعي تي شيلا کي محسوس ٿيو تہ ٻنهي جي جي وچ ۾ ڪا ڳالهہ اڳي کان هلي

رهي هئي ۽ کيس اها ڳالهه حوالي کان ٻاهر سمجهه ۾ نه ايندي. جڏهن هوءَ ننڍي هئي، تڏهن اهڙن موقعن تي ڳالهين تي ضد ڪندي هئي. پر هاڻي هوءَ ٻنهي جي وچ ۾ ڳالهائڻ نه چاهيندي آهي. ائين ڪا ڳالهه سمجهه ۾ اچي وڃيس ته ٺيڪ، نه ته ڪوشش ڪري سمجهڻ نه چاهيندي آهي. هوءَ چپ چاپ ۾ ڊرائنگ روم ۾ هلي ويئي.

وشنداس سوچڻ لڳو واقعي، ٻڍاپي ۾ پنهنجي من جو ڪهڙو اُپاءُ ڪجي؟ هن ڏنو لڇميءَ جي من تان بار هٽيو هو. گذريل رات کان ٻنهي جي وچ ۾ تاڻ ٽنگيو پيو هو. ڪالهه رات جڏهن هن کل چرچي ۾ لڇميءَ کي ڪجهه چيو هو ته لڇميءَ سندس وڏيڪ چست بدن ڏانهن هڪ وار اک کڻي ڏٺو هو. هاڻي وري جڏهن لڇميءَ اهو چيو ته وشنداس کيس ڏٺو ۽ محسوس ڪيو ته سندس من جي پيٽ ۾ لڇميءَ جو من وڏيڪ درست رهيو هو.

هو ڪرسيءَ تان اٿيو ۽ شيلا کي آواز ڏنائين. ”شيلا پٽ، تنهنجو پاءُ دفتر مان اڃا آيو ڪي آيو. جلدي تنهنجي پاپي به اچي ويندي. تون پنيان گهر ۾ ڏيان سان ويهج. اسان ٻئي لڇپت نگر جي سينٽرل مارڪيٽ مان خريداري ڪري ٿا اچون.“

لڇمي پنهنجي مڙس ڏانهن سوالي نگاهه سان ڏٺو ۽ پڇيو. ”اسان ٻئي؟“

وشنداس چيو. ”هائو لڇمي! گهر لاءِ ڪراڪري وغيره کپي. هل ته وٺي اچون...“

شيلا ويجهو اچي چيو ”ها، ممي! هونئن ته تون گهٽ ڏينهن کان ٻاهر نه نڪتي آهين. ٿي اچ.“

لڇميءَ وري پنهنجي مڙس ڏانهن ڏٺو. شيلا ڏانهن ڏٺو ۽ هوءَ اٿي ڪپڙا مٽائڻ لاءِ ٻڍي- ٻڍيءَ واري ڪمري ۾ ويئي.

❑

هڪ ٻيو عام ماڻهو

_ حميد سنڌي

هن پيڙا کان ڇپ پڪوڙيا، اکين ۾ پاڻي پرجي آيس. هو آهستي آهستي هنڌ تان ڇريو ۽ پٽ کي ٽيڪ ڏيڻ جي ڪيائين. ڪا گهڙي ته سامت ئي نه رهيس پر هن ائين سوچي ته ڪيس اڃا به سهاري جي ضرورت آهي، هو پٽ کي ٽيڪ ڏيڻ ۾ ڪامياب ٿيو ۽ سنئون ٿي ماءُ کي تڪڻ لڳو جا سنڌس سامهون ئي ڪمري ۾ ستل هئي. سنڌس جيءَ جُهري پيو ۽ گلن تان ٻوڙهن، لارون ڪري وهڻ شروع ڪيو. وري سور ست ڏنس ته هو سڄي ٻانهن سان ڪابي ٻانهن ۽ سيني کي مهٽڻ لڳو. ٻه چار وڏا ساهه کنيائين ۽ ڪيس ائين لڳو ته هو بيهوش ٿيندو وڃي پيو. پر هن جي من وراڪو ڏنو ۽ اندر اُپو ٿي ڪيس جهورڻ لڳو. جيءُ جهريل هجي چاڪ چڪيل هجن ته ڪير هوش وڃائڻ چاهيندو. هتي ته يادگيرين جا انبار هئا.

هن وري ماءُ ڏي ڏٺو. اوندهڙي هوندي به چڱي طرح ڏسي پئي سگهيو ته سنڌس ماءُ جي جهريل جسم ۽ ڇهري تي ڦهليل همٿ ۽ عظمت ۾ وڏو فرق هو. هن کي ياد هو ته حياتي جو پل پل هن ڪيئن گذاريو هو ۽ هو ساڻس ائين گڏ هو جڻ سنڌس ساهه. پر هن وقت هن کي ائين وٽي پيو ته هو پنهنجو پاڻ جيئي پنهنجو پاڻ مري. ماڻس جي جيءُ کي هن گهٽو ئي جهوريو آهي وڏيڪ جيءَ کي جهورڻ ڪهڙا. آهستي آهستي هن ڪنڌ ڪٽي دري ڏانهن نهاريو. جتان چنڊ جي روشني اولڙا ڪيو پئي اندر آئي ۽ چنڊ جو پوبون پهر ڏسي پانيائين ته چنڊ اُلهڻ تي آهي ۽ سنڌس وانگيان

ئي تڪليف ۾ آهي.

هو چنڊ جي چانڊوڪي ۾ اُن جي اوج کي ياد ڪرڻ لڳو. ڪيس اُهي چانڊوڪي راتيون ياد آيون، جڏهن هو پنهنجن سوٽن ماساتن سان گڏ چانڊوڪي رات ۾ رڙيون واڪا ڪري ڪڏندو هو. ڪيس اُهي چانڊوڪي راتيون تہ وڻنديون هيون، اُهي ساٿي اُها ڏوڀڙي راند بہ وڻندي هئي ۽ سندس جيءَ ۾ نندڙي هوندي جيڪا ميخ لڳي هئي، اُها هو ڀوڙڻ، ڀڪڻ، ڪيڏڻ، ڪڏڻ ۽ چرچن گهٻن ۾ وسارڻ جي ڪندو هو. ماڻس جڏهن بہ ڪيس ياڪر پائي رئندي هئي تہ سندس من ۾ اِهو ئي ايندو هو تہ بيهہ تہ وڏو ٿيان اِنهي بابي جي پيءُ کي سڌو ڪندس، جنهن اسان کي ڇڏي وڃي ٻي رن ڪئي آ. ماڻس جي ڳلن تان ڳوڙها اُگهڻ جي ڪندي بہ هو ڳوڙها اُگهي نہ سگهندو هو. سندس اندر ۾ ڇٽنگون دُکي دنگ ڪنديون هيون. هو ينيٽ باهہ تي اگڻ ۾ رڙيون ڪوڪون ڪري پنهنجن ساٿين کي سڏ ڪندو هو: ”آهي ڪو جو چڙهي جبل چوٽ تي.“

”آهي ڪو جو ڳولي لهي هن هوت کي.“ سندس ساٿي ڪلندا ٽڙندا، ڪڏهن ڏوبڙي ڪڏهن ڊڊيءَ ڪڏهن اک پوٽ راند ڪُڏي هڪ ٻئي جو جيءُ پرچائيندا هئا. يا وري وٽن ويهي سندس چرچن گهٻن کي ٻڌي ٽهڪڙا ڏيندا هئا.

هو جيئن وڏڙو ٿيو تہ رات سندس اوطاق تي گذرندي هئي جتي سندس ڏاڏي جا فقير چانڊوڪي رات ۾ ڳائيندا هئا ۽ هو بہ اُنهن سان گڏ جهونگاريندو هو:

صاحب تنهنجي صاحبي عجب ڏٺي سون،
پن ٻوڙين پاتال ۾ پاهڻ تارين تون،
جي راضي ٿي تون تہ ميريائي ماڻُ لهان.

جڏهن سندس ڏاڏو هيءُ جهان ڇڏي ويو تہ فقيرن بہ اچڻ ڇڏيو هو ۽ هو اڪيلو ئي اڪيلو ڪڏهن تہ ڏاڍيان ڪڏهن هوريان جهونگاريندو هليو:

صاحب تنهنجي صاحبي عجب ڏني سون.

ڪيس چٽي طرح ياد هو تہ پوءِ ڪيس چاچا پاڻ سان گڏ ڪٽي رمندا رهيا. ڪڏهن هو ڪهڙي چاچي سان ڪڏهن ڪهڙي سان. ماءُ ڳوٺ ۾ پورهيو ڪندي جيءُ جهوريندي رهي ۽ هو بين پناري جيءُ جياريندو رهيو. نيٺ جڏهن چڱي سمجهہ سان ٿيو تہ عقل هوش حواس سان فيصلو ڪري وچي مامي سان رهيو. جيڪو همٿ وارو مڙس هو. ڪيس اُن جي همٿ ۽ جيءَ جياپي جو ڍنگ وڻيو. هُن سوچيو تہ ڪيس جيئڻون آهي تہ اُنهيءَ مامي مڙس مٿير وانگر جيڪو حياتي جي هر موڙ تي حالتن ڪي شڪست ڏئي جاٽي. هو پڙهيو ڳڙهيو ۽ چاهيائين تہ هو بہ بنگلا محل ماڙيون نهرائي ماءُ ڪي انهيءَ ۾ رهائيندو ۽ زندگي جا سک ڏيندو پر حالتن ساٽس وري ويڙهہ ڪاڏي. مامو بہ گذاري ويس. هو اُن ڏينهن پهريون دفعو ڏاڍو رُنو.

ڳوٺ ۾ ماءُ جن جي پناري هئي تہ اتي بہ تہ ڪيس سک تہ نہ هو. هن جا هٿ پورهئي ڦٽي وڌا هئا. رنگ روغن اُجڙي چڪو هو جسم مان رت ست موڪلائي ويو هو. هو ڦٽڪي اٿيو ۽ پڙهائي ڇڏي سوٽن جي مدد سان وچي تڪي جو ڪلارڪ ٿيو پر اها تڪي جي ڪلارڪي ڪيس ريبيو ٿي لڳي. ڪاٽو تہ ڪمائي وارو هيس پر ٽيبل بہ ڪمائي واري مليس. ۽ جڏهن پهرين ڪمائي ماءُ ڪي ڏنائين تہ سندس لڱ لڱ ٺري پيا هئا. هن ڪي چٽي طرح ياد هو تہ ماٽس روئي ڏنو هو. هُن ماءُ جا ڳوڙها ان ويلي بہ نہ اُگهيا هئا. هن انهيءَ مامي مڙس مٿير، جيڪو خاندان جو پرجهلائو هو، وانگر جيئڻ پئي چاهيو جنهن سڄي زندگي ڪمايو ۽ بين تي خرچ ڪيو. هن اُنهيءَ مامي مڙس مٿير وانگر محفلون سجائڻ پئي چاهيون جنهن ۾ شراب هو ڪباب هو ۽ ٺهڪن جو سيلاب هو.

هن اُنهيءَ وانگي خيالي محل ۽ ماڙيون اَڏڻ پئي چاهيون. اُن ڏينهن پهريون دفعو شهر پهچندي ئي هن چڪلي ڏانهن رخ رکيو. اچي جسم واري نازلي، ناز واري نظر وڌس. هو گهائل ٿي پيو. هو متائنس گلن وانگيان

نوٽن جي ورڪا ڪندو هليو. پر هن کي ڪڏهن ڇهي نہ سگهيو. جڏهن بہ نازلي نچندي ڳائيندي سندس ويجهو ايندي هئي ۽ سندس منهن تي گرم ساهہ ڇڏيندي ڳل سان ڳل ملائي مصرع ڪٽندي هئي تہ هو سڄو پگهرجي ويندو هو. اُن ويلي کيس نازان ياد ايندي هئي جا سندس پاڙي ۾ رهندي هئي. اَڇي جهڙي پشم، وڃ وراڪو چاندي جيان پئي جرڪندي هئي. هوءَ ننڍي هوندي ئي کيس وڻندي هئي، پر جڏهن وڏو ٿيو تہ سندس اک منجهائنس نہ نڪرندي هئي. هو جڏهن بہ ڳوٺ ايندو هو تہ نازان جي گهر آڏو چڪر ضرور هڻندو هو. نازان کيس ڏسندي هئي تہ کلندي کيس موتيءَ داڻا ضرور پسائيندي هئي ۽ هو اُنهيءَ ۾ ئي خوش هوندو هو. هڪ ڏينهن جيئن هو گهٽي ۾ بيٺو هو تہ نازان در تي ڏنل ٽپڙي ڪٽي کيس اشارو ڪيو. هو منجهندو اڳتي وڌيو ۽ در وٽ بيهي ڏاڍي قرب مان پڇيو هئائين، "نازان خوش تہ آهين نہ؟"

هن کلي ڏنو ۽ ڏندڙا، موتيءَ داڻا پسي هو ڏاڍو خوش ٿيو.

۽ پوءِ نازان ٻانهن ۾ هٿ وجهي اندر ڇڪيس. هو اندر هليو ويو ۽ گهر ۾ ڪير بہ ڪونہ هو. جيئن هو نازان سان ڪمري ۾ گهڙيو تہ نازان کي چنبڙي ويو. نازان بي اختيار کيس ڇهڻ پئي، پوءِ اهو ڪجهہ ٿيو جيڪو سندس خيال ۾ ٽيڙ نہ ڪپندو هو. پر جواني جي جوش ۾ جڏهن بہ گهر خالي هوندو هو تہ هو ور ور وٽس ويندو رهيو. هو ڳوٺ ۾ بنهہ ٽڪي پيو. ايستائين جيسائين نازان کيس ٻڌايو تہ هوءَ پيٽ سان آهي. هو سڄو پگهرجي ويو. هو مامي مڙس متير وانگر همٿ ڏيکاري ها تہ سڀ ڪجهہ ٿي پئي ها. پر هو ياڙين وانگر پڄي ويو ۽ ڪي مهينا ڳوٺ نہ آيو. نيٺ کيس خبر پئي تہ نازان مري وئي، ماٺ ميٺ ۾ يا زهر کائي، هو پڇا بہ نہ ڪري سگهيو. کيس اهڙو تہ ڌڪ ٿيو جو پهريون دفعو هن ڪبي ٻانهن ۽ سيني ۾ سور محسوس ڪيو ۽ هن ان سور کي مٿائڻ لاءِ ديسي شراب واپرايو.

سور ۽ شراب جي خيال ايندي ئي واپس ان ڪمري ۾ پهچي ويو. جتي اڄ هو انهيءَ سور کان بيحال هو. جتي ماڻس سندس حال کان بي

خبر ستي پئي هئي، جتي بن ڪتن، بن هنڌن، بن پڳل پيتين، چند خالي شيشن، دٻن، چٻن جستي ديڳڙن ۽ ٿالهين کان سواءِ ڪي بہ نہ هو.

هن آهستي آهستي هوش وڃايو پئي پر سندس ذهن اڃا ڪم ڪيو پئي، هو انهن منين ڪوڙين يادگيرين کان منهن نہ پئي موڙي سگهيو. ڏک درد هوندي بہ زوريءَ اکيون کوليائين ۽ دري ڏانهن نهاريائين. چنڊ باقي ڪو بچيو هو. سندس زرد روشني ڪيس هيڏو ۽ پيلو ڪري ڇڏيو هو پر هن جيئڻ ڪارڻ جتن ڪرڻ جي پئي ڪئي. نيٺ هو اُن محفل ۾ موتي ويو جت چاندي جهڙي چانڊوڪي واري نازلي هئي. نازان جي همشڪل، نازان جي موتي ڪٽن جهڙن ڏندڙن سان کلندڙ ۽ ڪڙڪندڙ هوءَ جڏهن ويجهو ايندي هيس تہ هو ڪيس چنبڙڻ ۽ ڇهڻ چاهيندو هو جيئن نازان کي ڇهنيو هو. پر هو هٽ ۾ من کي روڪي وٺندو هو. ڪيس خيال ٿيندو هو تہ جي هو ڪيس ڇهنيو تہ هوءَ بہ نازان وانگر مري ويندي، هو اُن ڏينهن کان پوءِ ڪنهن بہ عورت کي نہ چنبڙيو نہ ڇهنيو ۽ پري کان حسن ۽ قرب جي خيرات پنندو رهيو. نازليءَ پئسي تي ڪيس قرب ڏنو ۽ هو جڏهن بہ ڪوٺي تي ويندو هو تہ قرب جي خيرات تڏهن ملندي هيس جڏهن هو پاڻ خير ڪيندو هو ۽ ڪيسا خالي ڪري اُٿندو هو. هن زندگيءَ ۾ بہ اِهو ئي پسيو. پئسو هوندو هيس تہ يار دوستار اچي مِڙندا هيس، جڏهن هو خالي هوندو هو تہ ڪير بہ سندس ويجهو نہ ايندو هو. هو اُن قرب ۽ پيار خاطر شراب جي نشي ۾ تب تي خيالي محل محلات جوڙائيندو رهيو. خيال ئي خيال ۾ ماءُ جي خدمت ڪندو رهيو ۽ جڏهن هوش ايندو هوس تہ پاڻ کي سرڪاري ڪوارٽر جي خالي ڪوٺيءَ ۾ ڪريل ڏسندو هو ۽ سندس سينو سور کان ڦاٽندو هو. ڪڏهن بانهن ڳري ٿيو ڇپ مثل سندس جسم سان چنبڙي پئي هوندي هئي ائين جيئن سندس ماءُ ڪڏهن ڪڏهن سندس سيني تي مٿو رکي روئندي هئي ۽ هن ڪڏهن بہ سندس ڳوڙها نہ اُگهيا نہ وري هو ماءُ سان گڏ ڳوڙها ڳاڙي سگهيو. نوڪري سان گڏ نازلي بہ وئي تہ ميڙ ماڻهن جا بہ ويا. بک

بيروزگاريءَ واسو ڪيو. هن هاڻي ماءُ کي اچي پاڻ سان رهايو بہ هو. ڪڏهن چلهہ ٻري نہ ٻري، هو خاموش انهي مامي مڙس متير لاءِ سوچيندو هو جيڪو زندگيءَ جو جوانمرداي سان مقابلو ڪندي مارجي ويو هو. هو سوچيندو هو: ”ڇا هو ائين ئي مارجي ويندو۔ ڪجهہ ڪرڻ کان سواءِ.“

هو ڏک ۾ پرجي اُن سوٽ وٽ وڃي ويهندو هو جيڪو سرنديءَ وارو هو پر سندس دک درد جو ساٿي هو. هن ڪيس پنهنجو ٻنيءَ ٽڪر بہ ڏنو هو تہ آباد ڪرائي ڪجهہ گذر سفر ڪري. هو جڏهن انهيءَ نوٽ ڏرتي تي ويو تہ الائجي ڇو کيس ماءُ ياد آئي هئي. هن مامي مڙس متير کي ياد ڪري همٿ ڪئي ۽ اُها نوٽ ڏرتي آباد ٿيڻ لڳي تہ سندس ماءُ جي منهن تي بہ رونق اچڻ لڳي ۽ هن خوش رهڻ جي ڪئي. شراب ڇڏيو ڪوٽا ڇڏيا ۽ صرف سوٽ جي سنگت ۾ گهارڻ لڳو. هو سوٽ کي ڪڏهن چوندو هو:

”يار لالڻ! هيءُ ٻني باري وارو ڪم جاکوڙ تہ آهي، هٽي پگهر ڪڍي وڏو اٿئين پر ان ۾ مزو ڏاڍو آهي. مون کي ائين لڳندو آهي تہ قتل زمين آباد ڪرڻ ائين آهي جڻ ماءُ جي خدمت ڪرڻ.“

يڪدم سوٽ لالڻ وراڻيندو هيس:

”منا! همٿ ڪر اجا بہ دير نہ ٿي آهي، ڀُلي پلي، پاڻ آئي تہ بہ نہ ڀُلي. تنهنجي عمر ئي ڇاهي، پنجٽيهہ سال بہ عمر آهي. توکي گهر ناهٺو آهي، اَمڙ جي خذمت لاءِ ڪنوار آڻڻي آهي. گهر جي سونهن لاءِ ٻچا ٻار پيدا ڪرڻا آهن. جڏهن تنهنجي گهر ۾ ڪي جيوَ نہ هوندا تہ تنهنجو جيون سقرو ڪيئن ٿيندو!“

”مان بہ تہ لالڻ! جيوَ هيس، چنبڙ وانگيان ڪنهن اگڻ تي اُپريو هيس پر منهنجي ماءُ يا پيءُ جو جيون تہ سقرو ڪونہ ٿيو. پيءُ اج تائين غائب آهي، ماءُ اج بہ منهنجي ناڪامين ۽ بربادين کي ڏسي روئي ٿي. ڇڏ يار! شادي ۽ ٻارن کي. بس! دعا ڪر تہ پر جيڪو فصل مارجي ويو هو هيل پلو ٿئي تہ قرض پڪا لاهي رڳو آجا ٿيون.“

لالڻ کلي چيو هس، ”مَنا! جي بصر ئي توکي لڳو تہ شاديءَ جا ڏوڪڙ نڪري ايندا. هيل تنهنجي شادي ضرور ڪرائبي!“ هن بہ کلي وراڻيو هيس.

”يار هن گنجي، ڪاري ڪوجهي سان هاڻي ڪير شادي ڪندو.“

”مَنا! تو جهڙو اندر اُجرو ۽ من جي سونهن وارو کلمک ماڻهو ڪنهن کي ملي تہ اُن جا وڏا ڀاڳ.“

هو زور سان ٽهڪ ڏيندو هو ۽ سندس ٽهڪ سان وينل ٻي سنگت بہ گلزار بڻجي ويندي هئي. هُنَ ڏٺو تہ دل جا سچا اڇا اُجرا ماڻهو تہ ڪيس هاڻ مليا هئا. سوٽن لالڻ هو تہ اُن جو دوست قمر هو تہ وڏو سوٽس منل هو ۽ ان جا گهر وارا. جڏهن بہ هو وٽن ويندو هو تہ منيون ڏئي مان ڏيندا هيس. هن جو آهستي آهستي جيئڻ ۾ ايمان پختو ٿيندو ويو پر هاڻي سيني ۽ ٻانهن جي سور ڪيس ڏاڍو تنگ ڪيو هو. ڪلندي سوٽن ۽ يارن سان ڳالهہ ڪيائين:

”يار ڪٿي هي دل جو سور تہ ناهي.“

هو سڀ کلي چوندا هئس:

”يار تو جهڙي کلمک يار جي دل بہ تہ مذاقي هوندي. ڏسجانءِ جواب نہ ڏئي وڃئي!“

۽ سچ پچ تہ دل جواب ڏئي ڇڏيو هوس. هو مونجهہ کان بي چين ٿي خيالن جي دنيا مان موٽي آيو. چنڊ اُلهي چڪو هو ۽ ڪمري ۾ اوندهہ هئي، سندس دل جي درد اندر اوندهہ وانگر. هو ڊڪجندڙ اکين سان ماءُ کي ڏٺو ۽ وڏو ساهہ پريائين. سمجهيائين تہ ماڻس چرڪ پري اُٿي ويٺي آهي ۽ هن ڏانهن يڪدم وٽس ڊوڙي آئي آهي: ”مَنا! خير تہ آهي. توکي ڇا ٿيو آهي. چاڪ چڱو ڀلو تہ ستو هئين.. خير تہ آهي...!“

هن زور پري سور سان آليون ٿيندڙ اکيون کوليون ۽ آهستي آهستي پڪيو: ”آمان! ٻانهن ۽ دل ۾ ڏاڍو سور اٿم. شايد موڪلاڻي آهي، منهنجي ويجهو اچ آمان. منهنجي سيني سان لڳ آمان!“

ماڻس اوچنگارون ڏئي ڪيس چنبڙي پئي: "مَنا موتي آ اکيون بند نہ ڪر... مَنا! ائين مون کي ڪيئن ٿو ڇڏي وڃين... روهہ ۾ ٿو رلائين... مون کي تہ آس هئي تنهنجي لاءِ ڪنوار آڻيان، تنهنجا ٻچا نپايان. ائين ڪيئن ٿو ڪرين..."

مَنوءَ انهيءَ تي اکڙيون کوليون ۽ پٽڪندي چيائين: "امان! منهنجي ڪنوار تہ مون کي سڏي پئي... نازان... امان! منهنجي ڪنوار... سامهون بيٺي آهي... اُنهيءَ تہ هيءُ سو ڏنم... اُها ئي گهرائيم پئي امان... نازان... منهنجي نازان...!"

هن آهستي آهستي اکيون بند ڪيون ۽ ماڻس، بيوس، روئندي رهي. اوچتو مَني جو هٿ ڪجيو ۽ هوا ۾ هتوراڙيون ڏيندو ماءُ جي ڳلن تي پهتو. هن زندگيءَ ۾ پهريون ڀيرو آهستي آهستي ماءُ جا ڳوڙها اُگهڻ شروع ڪيا. منو منهنجي سامهون مرڪندڙ ٻهڪندڙ چهري سان چڙهُ تہ ننڊ ستو پيو آهي، ماڻس سندس پاسي ۾ ويٺي آهي، سندس ڳوڙها اُگهيل آهن ۽ هوءَ روئي ڪانہ ٿي، ۽ منهنجو پاءُ لالڻ منهنجي پاسي ۾ بيٺل آهي، هو بہ روئي نہ ٿو. هن جا ڳوڙها اُگهيل آهن ۽ هو رڳو جهونگاري رهيو آهي:

"صاحب تنهنجي صاحبي عجب ڏٺي سون،
پن ٻوڙين پاتال ۾ پاهڻ تارين تون."

پر مان روئان ٿو ڇاڪاڻ تہ مَنو منهنجو ڪلٽو سوٽ، منهنجو رلٽو دوست، منهنجو ملٽو ساٿي، مامي مڙس متير وانگي اسان کي ڇڏي سنڌي سماج جي هڪ عام ماڻهو وارو موت مري چڪو آهي.

❒

ڪلجُڳ

- علي بابا

چمر بوندون برسائيندا، هاٿين جي ولرن جيان رمندا ٿا وڃن. ڪن ٻين پٽن تي پلٽي پوڻ لاءِ ۽ جهُڙ جهڙالي ۾، هو روئي وينو گهر جي اهڙيءَ ڪنڊ ۾، جتان ٻين ٻاتين جو اچڻ وڃڻ ڪينهي. هونئن به هن جي روئڻ جي ڪل ڪنهن کي ڪانه پوي. رانيا، سڏڪا، هِڏڪا، هو سڀ اندر ۾ دٻائي ويندو آهي. بس رڳو ڪوسا ڪوسا، نيڻ نار ڳوڙها نه دٻائي سگهندو آهي، جي چُٽاڪا چُٽاڪا وهندا، ڦُڙا ٿيندا. سندن ڳلن جي ڪڙن مان وهندا، ڪڏهن ڪڏهن سندس وات ۾ هليا ويندا آهن، لوڙيانا. هڪ عجيب ٽيسٽ جا ڳوڙها. ۽ روئندي هن کي محسوس ٿو ٿئي ته ڳوڙهن کي پنهنجي ٽيسٽ آهي- ڏاڍي وڻندڙ ۽ اها سوچ ايندي، هن جا لڙڪ بند ٿيو وڃن ٿا. هاڻي جڏهن فقط هو ڳوڙهن پيئڻ لاءِ روئڻ ٿو چاهي ته هن کي روئڻ ئي نٿو اچي. اڃا ته هن کي پوريءَ ريت ڳوڙهن جي سواد جي ڪل به نه پئي ته ڳوڙها بند. هو پنهنجي ان ڳالهه تي مرڪي ٿو پوي، اونهي اگهور شُوڪاري سان ۽ پر مان هن جي ٻاجائي پنگياٽين جيان ٻهاري جو مُنيو مضبوط ڪندي، منجهس نهاري ٿي:

”واهه واهه، اڄ ته اکين ۾ ڏاڍا ڪامڻ پريو پيو مرڪين. اڄ مڙئي ڪجهه آهي.“

”ته ڇا روئان؟ اڄ سدائين جيان ڪجهه به ڪينهي. مان ڪجهه سوچيان پيو، پياري ٻايي ٿي نه. اڄ مون وٽ گولڊ ليف لاءِ پيسا ڪينهن،

ڇُلم ناهي ڏي نہ الا ٻُڙاڪو تماڪ جو جواب ناهي. نہ تہ پوءِ آءُ اهڙي ڳالھ ڪندس جو پتا سڙي ويندءِ.“

”پاڻ نٿو ناهين، مون کي پتو پيو، نڪ چپ ئي ڪينهن.“

هاڻي هن کي خبر آهي تہ پاپيءَ تي ڪنهن ڳالھ جو اثر ئي ڪين ٿئي. پر پوءِ بہ هو چاهي ٿو جيون ۾ ڪو روئنشو هئڻ گھرجي نہ تہ هي دوزخ جهڙو هچارو جيون ڪيئن گذرندو. ڀلا روئڻ سان ماڻهو ڪيترو جيئندو؟ نيڪ آهي، روئڻ ۽ سوچڻ سان جمار وڌندي آهي. پر هر گھڙيءَ جي روح راڙي ڪان تہ هڪ پيروئي موت جي هڏڪي ڏيڻ سني آهي. هاڻي هو ٻهارو ڏيندڙ پاڄائي کي ٻنهہ ڏڪائي چڙڻ ٿو چاهي، ڏاڍو ميسڙو ٿي: ”پاپي.“

”جي پاڻڙا.“

”پانيان ٿو توکي سڀ خبر آهي.“

”نہ ادا، پاڻ نہ مُئن سان گڏ نہ جيئرن. خبرون وچي ڏوڙ ۾ پون، مان تہ ٿي- وي تان بہ خبرون نہ ٻڌان.“ پاپي بالٽي پاڻيءَ جي هاري وري شاپڙ شاپڙ ٻهارو هلائيندي ٿي رهي.

”قران پاپي، جي منهنجو ڪارو منهن آهي تہ مڙسهين جا نيرا پير ٿئي.“

”ها ادا، تون هاڻي تاريخ ۽ جاگرافي بيان ڪر. چا ٿيو آهي منهنجي مڙس کي؟“

”نُور پتاري، هوءَ پنهنجي پاڙي ۾ سياستدان عورت آهي نہ. جيڪا ڏاڍي گمڀير ٿي هلندي آهي. جنهن جي ساڙهي، سندس پرپور بدن تان ڦڙڪندي اُڏندي هلندي آهي.“

”ڪهڙي؟“

”اڙي پائي، مون کي نالا ڪونہ اچن. توکي تہ خبر آهي، مون کي سياسي ماڻهو ڏني ڪونہ وڻن. هڪ ئي تہ عورت آهي جيڪا هيڏي وڏي سياستدان هئڻ ڪان پوءِ بہ سياستدان نہ ڪا وڏي مامتا پريل مهراڻي لڳندي آهي.“

”ها، سمجهي ويس. پلا ان کي ڇا ٿيو آهي؟“ پاپيءَ جو ٻهارو کڻ لاءِ بيهي ٿو وڃي ۽ هوءَ ٻهاري جو مُنيو زور سان فرش ۾ ٺوڪيندي، ڏانهنس نهاري وري ڳالهائي ٿي: ”هڪ ئي تہ عورت آهي سنڌ ۾! ادا مان تہ رڳو ٿي ـ وي تي ڏٺي آهي، ڇا شاندار عورت آهي! ان جي ڳالهہ تہ نہ پيو ڪرين؟“

”پاپي ڳالهہ عورت جي نہ، پائوءَ جي آهي.“

”ڇا اُن سان بہ وڃي وڙهيو ڇا؟“ پاپي ڏڪي ٿي وڃي ۽ هو هاسيڪار ٿڏو ساهہ ٿو پري: ”اڙي پاپي، آهين ڪٿي؟ اڄ ڪلهہ تہ سچ ۾ چنڊ بہ سياسي انداز سان ٿو لهي چڙهي.“

”پائي ڪُلي ڳالهہ ڪر. اڄ ڇا سياست جهڙو بيهودو موضوع ڪڍي وېٺو آهين!“

”او نو پاپي. رومانس جي ڳالهہ آهي.“

”ادل ڇڏ تہ ٻهاري ڪڍان سڄو گهر گندو ٿي ويو آهي.“

پاجائيءَ بيزاريءَ مان ڌيان تي ٻڌيس ۽ هو ڪاوڙ ٿو ڪري:

”توبهن... جنهن مهل ڏس تہ ٻهارو هٿ ۾. پاپي قران جو قسم، سڄي ڪالوني گندي ٿي رهي آهي، الا اڄ تہ ثواب ڪٿ، سڄي ڪالونيءَ کي ٻهاري گهمائي ڇڏ. الله جو سنهن واهہ جو ٺهندينءَ.“

”تون تہ ائين پيو چئين ڄڻ سڙڪن تي ٻهاري هلائڻ واريون عورتون ماڻهو نہ هونديون آهن. اهي ٺهنديون ئي ڪينهن!“

”اڙي توبهن ڪر پاپي. مون کي انهن لاءِ ايتري ئي عزت آهي جيتري پنهنجي لاءِ. مون تہ تنهنجي پلائيءَ جي ڳالهہ پئي ڪئي.“ هو ويتر ميسٽو ٿيندي، ڪتاب پٽي ٿو. ڄڻ هاڻ پاجائي سان ڳالهائڻ نٿو چاهي ۽ پاجائي جو ٻهارو شڙاپ شڙاپ هلندي وري بند ٿي وڃي ٿو.

”پائي پلائي ڪا پچي ڪبي آهي ڇا؟ ڪر پلائي، ڪيتري پلائي ڪري سگهين ٿو؟“

”ڪي چوندس تہ توکي اعتبار ئي نہ ايندو.“ هو پاجائي کي ليکي نہ ٿو.

”پائو چؤ نہ منهنجو ڪن توڏي آهي. منهنجي ڪا اوهان تي هلندي! هڪ اڳيئي واندو وينو هو تہ ٻئي متان نوڪري ڇڏي. منهنجو ڇا! ڪجھ آٽيندؤ تہ ٻچائي ڏيندي سانوَ نہ تہ آءُ بہ اوهان سان.“

”نوڪري ڇو ڇڏي اٿس, آءُ سڀ سمجهان پيو. وڏي ڪيڏ پيو ڪيڏي“

”اڇنس تہ تاش جا پتا بہ مون وانگي ورهائڻ ڪين. پوءِ ڀلا اهو کھڙو لڏاٽو فتح ڪرڻو پيو اٿس!“

لڏاٽي جي ڳالھ تي هو ڳالھ مان ڳالهوڙو ناهڻ لاءِ ڳَڻَ ڪيتا ٿو ڪري: ”پاپي قران, واھ جو ڪوڙو هنيو اٿئي. آءُ بہ چوان, ان عورت ۾ آهي ڇا؟ ايمان سان, مومل نہ, سومل جا مجاز اٿس.“

”وري اِها وچ ۾ سومل ڪٿان ڦٽڪات ڪري نڪري آئي؟ تون الائي ڪھڙيون بتال ڳالهيون پيو ڪرين!“ پاپي بيزار ٿي وچي ٿي.

”پاپي, وايون بتال ٿي وينديئہ. قران, تو واري انهيءَ ميسٽي مڙس وڏا ڳُل ڪيا اٿئي. پر ڳالھ حق جي ڪبي, الا رڳو هڪڙي پيري ڏني ٿم. ڪنهن ايڪٽريس جي بہ منهنجي اکين ۾ ايتري شڪل چٽي نہ آهي جيتري انهيءَ عورت جي. مار پويس, عورت بہ تہ راڄاڻ آهي...“

”عورت... عورت... نالو بہ ڪٽي وئينس.“

”پاڇائي چيم نہ, نالو نٿو اچي. پائي اُها ئي ٿي- ويءَ واري گمڀير عورت. ها, جمبوجيٽ, اهو ٿس نالو اُن تي عشق ٿيو اٿس.“

”نہ ادا اهڙو آهيئي ڪونہ.“ پاپي کي اعتبار نٿو اچي, پاپي مرڪي ڏانهنس نهاري ٿي: ”ڇو ڀلا, اڄ وري جهيڙو ڪرائيندين ڇا؟ ڪو ڪڙ تيل ڪونہ نڪرندءِ.“

”ها توکي اعتبار ڪيئن ايندو. تنهنجي جا هيڏي ساري مسڪا پاليسي ٿو ڪري! وڏو ميسٽو ٿئي! ايمان سان سائنٽيفڪلي هزار ڪن تہ عورتن جي قسمن جي خبر اٿس. بس بازار مان هلندو تہ سڀ نمونا ۾ آر پار ٻڌائيندو ويندو: هي جمبو وومن آهي, هيءَ جيٽ آهي, هيءَ فوڪر آهي فور باءِ فائيو. هي بمبات ٿئي.“

"اڙي ادا، ويچارو اِهي چرچا تہ ڪندو رهندو آهي پلا جيون ۾ بي دلچسپي ڪهڙي رهي آهي؟" پاپي ٽڏو ساهہ ٽي پري ۽ دهمان ٽي ڪريس: "ڏس، گاڏو برتنن جو مون کي هينئر ملٽو آهي. هاڻ منهنجو دماغ نہ کاءِ."

"اڙي پاپي منهنجو چا! ٻن ڏينهن لاءِ آياسين، هليا ويندا سين. پر خبر ٽئي، ماٽهن کي پرپٽ تنهنجو تعارف ڪيئن ڪرائيندو آهي؟"

"ها خبر ٿم. ڪڪنگ مشين، روٽي پلانٽ، سوپر ليڊي، مس ڏوبي گهاٽ."

"سپ ڪجهہ خبر ٽئي پوءِ بہ؟" هو پاپي کي چڙ ڏيارڻ لاءِ ڏاڍو ايڪٽ ٿو ڪري: "پلا ائين ناهي چا؟!"

پاپي ڏاڍي دکي ٽي وچي ٽي، روئڻ جهڙي. هو پوڳ ڪندي پاڻ بہ دکي ٽي وچي ٿو ۽ سوچي ٿو ڪهڙو نہ ڪلجڳ اچي ويو آهي! اسين هڪ ٻئي سان روئنشا ٽا ڪريون هڪ ٻئي جا دک درد مٽائڻ لاءِ ۽ کلڻ بدران روئي ٽاپئون!! ۽ هو روئڻ جهڙو ٽي هڪدم اٽي ٻاهر هليو ٿو وڃي.

❐

ڊوڙ

_ انند کيماڻي

اج مان پاڻ نهايت ناراض آهيان. مون کي لڳي ٿو تہ مون ٺيڪ نہ ڪيو. مان اڪيون پوريو. بتي وسائي. پلنگ تي شِو آسڻ ۾، يعني مردي وانگر. ڍلو ڍلو پيو آهيان. بيبي بہ ناراض آهي تہ ڪهڙي ڳالهہ آهي. جو مان ڪيس نٿو ٻڌايان. مان اڪثر دفتر جي ڳالهہ، گهر ۾، خيالن ۾ بہ نہ آڻيندو آهيان پر اج منهنجو ڌيان ور ور ڪري اج جي واردات ڏانهن ڇڪجي ٿو وڃي.

لڳ ڀڳ ٻارهين وڳي ديال چند ڍرڪندو ڍرڪندو دفتر آيو ۽ اچي ڌم سان ڪرسيءَ ۾ پيو. اسين سندس سڀ ساٿي ڏانهنس نهارڻ لڳاسين. تن چئن ڏينهن کان وٺي سندس طبيعت خراب پئي رهي آهي. مون کي چوڻ لڳو: ”تن چئن ڏينهن کان بخار ٿو اچيم. ڪا گوري ٻوري ڏي.“

مون سندس ڪرائي پڪڙي نبض ڏٺي. اُها تمام تيز هئي ۽ رکي رکي سندس پنهنجي ڌڙڪن جو هڪ Beat گسائي رهي هئي. اسان جي دفتر ۾ ئي هڪ ڊسپينسري آهي. مون ڪيس صلاح ڏني تہ هيٺ وڃي ڊاڪٽر کان تپاس ڪرائي دوا وٺي اچي ۽ بہ ٽي ڏينهن دفتر نہ اچي خواهہ گهر ۾ آرام ڪري.

ٿوري دير کان پوءِ هيٺيان ڊسپينسريءَ مان اسان جي انچارج کي فون آيو تہ هيٺ ديال چند جي ڪنهن ساٿيءَ کي موڪليو.

انچارج مون کي چيو تہ مان هيٺ وڃي ڏسان تہ ڳالهہ ڇا آهي. مان

هيٺ ڊسپينسري ۾ ويس تہ ڏٺم ڊاڪٽر جي ڪمري جي ٻاهران ديال چند بينچ تي ليٽيو پيو هو. مان ڊاڪٽر جي ڪمري ۾ ويس تہ ڊاڪٽرياڻيءَ پڇيو: "ديال چندر سان گڏ ڪم ڪندو آهين؟"

مون هامي ڀري، چيائين: "اوهان جو ساٿي اهڙو بيمار آهي ۽ اوهان مان ڪو بہ ساڻس گڏ نہ آيو آهي."

ڊاڪٽرياڻيءَ ٻڌايو تہ ديال چند ڊسپينسريءَ ۾ ايندي لڳ ڀڳ ڪري رهيو هو ۽ اسٽاف جي ڪن ماڻهن کيس سنڀاليو.

مان چپ رهيس جو مون چاهيو ٿي تہ ڊاڪٽرياڻي ٻڌائي تہ کيس تڪليف ڪهڙي آهي. پر جڏهن ٻن- ٽن منٽن لاءِ هن ان باري ۾ ڪجهہ نہ ٻڌايو تڏهن مون پڇيو: "ديال چند کي آخر تڪليف ڪهڙي آهي؟"

جواب ۾ ڊاڪٽرياڻيءَ چيو: "هن کي هڪ سؤ ساڍيون چار ڊگريون بخار آهي. پر مان کيس ڪا بہ دوا نٿي ڏيان جو ديال چند چوي ٿو کيس Allopathy جي دوا پاڻ‍ءِ نہ پوندي آهي. مليريا يا ٻئي ڪنهن بخار جي گوري وٺڻ سان سندس سڄي جسم ۾ ڦرڙيون ۽ چالا نڪري پوندا آهن. ۽ جيڪڏهن ڊسپينسري ۾ مريضن کي ڪا دقت ٿئي تہ کيس سنڀالڻ لاءِ اسان وٽ ڪو ساج سامان ڪونهي."

منهنجي نگاهہ ۾ سوال هو: پوءِ؟

مون ڏٺو ڊاڪٽرياڻي ڪجهہ پريشان هئي. مون پڇيو:

"جيڪڏهن اوهان جي وس جي ڳالهہ نہ هجي تہ کيس وڏيءَ اسپتال ۾ وٺي وڃان."

مون ڏٺو ڊاڪٽرياڻي جي همٿ واپس اچي رهي هئي. مان پارليامينٽ ۾ ڪم ڪندو آهيان. ميمبرن لاءِ هڪ ايمرجنسي ڊيسپينسري آهي، جتي ضرورت جي وقت ملازمن کي بہ اٽينڊ ڪيو ويندو آهي ۽ هي ڊاڪٽرياڻي ان جي انچارج آهي. سڄي ملڪ لاءِ قانون ناهڻ وارن جي روز بہ روز صحت جي نگهبان ڪئين ٿي گوارا ڪري سگهي تہ هن جي وس جي ڳالهہ نہ آهي.

ڊاڪٽرياڻيءَ حڪم ڏنو تہ پاسي واري ڪمري ۾ ديال چند کي وٺي وڃان. اُتي ڪوچ پيو آهي. وڃي اُتي سمهاريانس. مون ائين ئي ڪيو. پنجن منٽن کان پوءِ ڪمري ۾ آئي ساٿس گڏ خون (Blood) وٺڻ وارو ٽيڪنيشن پڻ آيو. مليريا آهي يا نہ. ان جو فيصلو بن ڪلاڪن ۾ ٿي ويندو. مون کي هڪ وڏو توال ۽ پاٽي پريل گينديءِ (Pot) ڏنائين ۽ چيائين: "مريض کي هر هر متي، ٻانهن، پيرن وغيره تي اهو توال آلو ڪري رکندو اچ." ان کان اڳ چيو هئائين تہ ڪولڊ ڊرنڪ گهرائي ديال چند کي پياريان. ٿوري دير کان پوءِ اسان جي ڪمري جا ٻيا ساٿي بہ ديال چند کان پڇڻ لاءِ ايندا رهيا.

ڪلاڪ ڪن جي آلي توال رکڻ جي باوجود ديال چند جو بخار ڪونہ گهٽيو هو. ان وچ ۾ ڊاڪٽرياڻي بہ ٻيرا اچي چڪي هئي ۽ ٽيمپريچر وٺي، ظاهري طرح چوندي رهي: "فرسٽ ڪلاس، سڀ ٺيڪ آهي." ڊاڪٽرياڻي مون کي پنهنجي ڪمري ۾ وٺي ويئي ۽ ٻڌايائين، "مريض کي Low blood Pressure آهي ۽ ڪيس Tachycardia آهي. يعني دل جي ڌڪ ڌڪ وڌيل آهي. ان کان سواءِ ڪڏهن ڪڏهن هن جي دل پنهنجي دڪ دڪ جي هڪ ڪڙي گسائي ٿي وڃي. پر گهٻرائڻ جي ڪائي ڳالهہ نہ آهي. مان سندس E.C.G ڪرايان ٿي ۽ بخار گهٽائڻ لاءِ هڪ گوري ڏيان ٿي. پر ڇاڪاڻ تہ مريض کي انگريزي دوائن کان Allergy آهي. ان ڪري مان ڪوبہ خطرو کڻڻ نٿي چاهيان. ڪيس ڊاڪٽر رام منوهر لوهيا اسپتال ۾ وٺي وڃو. اُتي ڊاڪٽر گگلاڻي جي نگرانيءَ هيٺ گوري ڏجوس تہ جيڪڏهن ڪا ايمرجنسي يا مشڪل پيدا ٿئي تہ وڏي اسپتال ۾ اُن سان نپٽڻ جا سڀ ذريعا آهن."

مون اچي ديال چند کي ٻڌايو تہ بخار اچا آهي ۽ ان ڪري توکي بن- ٽن ڪلاڪن لاءِ ڊاڪٽر منوهر لوهيا اسپتال ۾ وڏي ڊاڪٽر جي نگراني هيٺ دوا ڏجي.

ديال چند ٻڌايو تہ سندس پتني دهليءَ کان ٻاهر آهي ۽ گهر ۾ صرف

بہ اسڪول ويندڙ ڇوڪريون آهن. جيڪڏهن هو وڏي اسپتال ۾ ويو ۽ اتي رات وغيره رهڻي پيئي تہ اُهي گهبرائجي وينديون.

ان وچ ۾ نرس بلڊ رپورٽ کڻي آئي ۽ اُها پازيٽو هئي. پر آئٽ ڏيئي ويئي تہ مليريا جي دوا جو ڪورس وٺڻ سان سڀ ٺيڪ ٿي ويندو.

مان ديال چند کي E.C.G واري روم ۾ وٺي ويس. ۽ اهو پنو کڻي اچي ڊاڪٽرياڻي کي ڏنم ۽ سندس چهري کي نهارڻ لڳس. پنجاهہ سالن جي ڏاڪڻ تي پهچڻ واري ڊاڪٽرياڻي ظاهري طرح سٺن لفظن جي باوجود پنهنجي خوف کي لڪائي نہ سگهي. مون کيس ٻڌايو تہ ديال چند کي وڏي اسپتال وٺي وڃڻ ممڪن نہ آهي جو سندس پتني ٻاهر آهي ۽ گهر ۾ صرف ننڍيون ڇوڪريون اٿس.

گنڀير ٿيندي فرمائڻ لڳي ان ڪري تہ هيڪاري وڏيڪ ضرورت آهي جو جيڪڏهن آڌي رات جو ڪا Complication پيدا ٿي تہ ڇوڪريون وڏيڪ گهبرائجي وينديون.

مون بهتر سمجهيو تہ پنهنجي ساٿين کي ڇتايان ۽ ڪن ٻن ڇئن کي موڪل ٽيڻ کان اڳ ئي روڪيان تہ اُهي ديال چند کي اسپتال وٺي وڃن جو شام جو منهنجو قوت سر گهر پهچڻ ضروري هو جو مون پنهنجي ٻار سان وعدو ڪيو هو تہ اڄ کيس مارڪيٽ مان ڪتاب ضرور بہ ضرور خريد ڪري ڏيندس. ڇئن پنجن ڏينهن کان سندس فرمائش کي ٽاريندو پئي آيس ۽ اڄ هو انتظار ڪندو هوندو.

ديال چند اسپتال وڃڻ لاءِ تيار نہ هو. پر مون کيس سمجهايو تہ بيماريءَ جي حالت ۾ ڊاڪٽر جي صلاح کي وزن ڏيڻ ٺيڪ آهي. ۽ کيس ٻڌايو تہ مان اسپتال نہ هلي سگهندس. باقي بہ ٻيا ساٿي توسان گڏ اسپتال هلندا. گهٽو ڪري ٻن ڪلاڪن ۾ دوا جي ردعمل جي خبر پئجي ويندي ۽ پوءِ حالتن موجب توکي گهر وٺي ويندا يا ضرورت پئي تہ هڪ توسان گڏ رهندو ۽ ٻيو تنهنجي گهر اطلاع ڏيڻ ويندو.

مون شرما گوساميءَ کي تيار ڪيو ۽ کين ٻڌايو تہ مون اڳ ۾ ئي

Appointment آهي جا مان رد ڪري نٿو سگهان. شرما ڪي موٽرسائيڪل آهي ۽ ديال چند جي ڪالوني ۾ ئي رهندو آهي. گوسوامي مون واري ڪالوني ۾ رهندو آهي ۽ مون ساڻس واعدو ڪيو تہ مان سندس گهر اطلاع ڏيندو ويندس تہ هو دير سان ايندو.

هڪ ڀيرو تہ منهنجي من ۾ آيو تہ مان بہ ساڻس گڏ وڃان. پر پوءِ مون پار جي ضد جو تصور ڪري گهر واري بس پڪڙي ڪين ڊاڪٽرياڻيءَ جون ڏنل سڀ هدايتون ٻڌايون ۽ معاملي جي گنڀيرتا سمجهائي.

پنهنجي ڪالونيءَ ۾ پهچڻ ڪان پوءِ مان جڏهن گوسواميءَ جي گهر ڏانهن وڃي رهيو هوس تہ پريان ڏٺم تہ گوسوامي پنهنجي بئگ لوڏيندو پيو اچي. مان حيران ٿي ويس. پڇيومانس تہ چوڻ لڳو ”گهر هل تہ ٻڌايان تہ ڇا ٿيو.“

منهنجي من ۾ غصو پيرجي آيو تہ سالن ڪان گڏ ڪم ڪندڙ ساٿي جي صحت خاطر هو شام جا ٻہ- ٽي ڪلاڪ بہ نٿا ڏين. جڏهن ڊاڪٽرياڻيءَ ور ور ڪري وڏي اسپتال ۾ مريض ڪي وٺي وڃڻ ۽ ڪيس ڊاڪٽر جي نگرانيءَ هيٺ چند ڪلاڪ رهڻ جي صلاح پئي ڏني.

چانهہ جي پيالي تي گوسوامي، منهنجي لفظن جي پٺيان عيان غصي کي درگذر ڪندي تحمل سان ٻڌايو تہ پهرين اسپتال لاءِ ڪافي دير تائين ٽئڪسي ڪانہ ملي ۽ پوءِ ديال چند اسپتال هلڻ ڪان نابري واري. ان ڪري شرما ڪيس پنهنجي موٽرسائيڪل تي ويهاري سندس گهر ڏانهن روانو ٿيو آهي. ديال چند اُتي پنهنجي ڪالونيءَ ۾ ئي ڪنهن پرائيويٽ ڊاڪٽر جو علاج ڪندو. ڊسپينسريءَ وارن تہ خواهہ مخواهہ پئي ديڇاريو.

ان تي مون سنجيدگيءَ سان چيو ”اوهان ٻنهي دوستن تڪليف ڪان بچڻ لاءِ ائين ڪيو آهي. بيماريءَ جي حالت ۾ مريض جي راءِ تي نہ بلڪ ڊاڪٽر جي راءِ تي هلڻو پوندو آهي.“

گوسواميءَ ٿوري دير تائين ڪوبہ جواب ڪونہ ڏنو پر ان وچ ۾ مون

ڏنو تہ هو جڻ ڪي اوکا لفظ چوڻ کان پاڻ کي روڪي رهيو هو.

مون کي لڳو جڻ هو چوڻ وارو هو تہ جيڪڏهن تو تڪليف کان بچڻ نٿي چاهيو تہ پوءِ تون چو نہ ديال چند سان گڏ وئين؟

پر هن شريف ماڻهو رڳو ايترو چيو "ديال چند پنهنجي ڊيئرن جي خوفزده ٿيڻ جي امڪان کان اسپتال وڃڻ کان انڪار ڪيو ۽ اسان کي اهو ٺيڪ لڳو تہ اسين سندس ڳالهہ کي نہ ٽاريون."

مون گوسواميءَ جي چهري طرف نهاريو. لفظن جي ظاهري سچائيءَ جي، هن جي چهري جي رنگت تصديق ڪانہ ڪئي.

مون کي لڳو بحث بيڪار آهي. هڪ ٻئي تي ملامت وجهڻ سان رڳو ترشي وڌندي ان ڪري مان چپ چاپ گهر هليو آيس.

مون ٻار کي ڪتاب ضرور وني ڏنا پر مان پاڻ کي معاف ڪري نہ سگهيس. هر هر منهنجو ذهن ديال چند ڏانهن ڇڪجي ٿو وڃي، جيڪڏهن مان ساڻس گڏ وڃان ها تہ ڪيس اسپتال ۾ اوس وني وڃان ها. مريض جي جان کان وڌيڪ ڇوڪرين جي خوفزده ٿيڻ کي اهميت ڪانہ آهي.

جڏهن مان اسٽنيءَ جو ڇيد ٿو ڪريان تہ مون کي لڳي ٿو تہ اسان ٽنهي کي يعني شرما، گوسوامي ۽ مون کي شام جا چند ڪلاڪ پنهنجي ڪنهن ساٿيءَ جي جان کان بہ وڌيڪ پيارا آهن. مون رڳو ايترو وڌيڪ ڪيو هو جو منجهند جي سرڪاري وقت کي ديال چند جي نذر ڪيو هو. شايد تڏهن وڌيڪ ڦڙ ڦڙ ڪري رهيو هوس.

❒

اشارو

- شوڪت حسين شورو

’دنيا جيئڻ جي قابل ناهي يا آئون دنيا جي قابل ڪونہ آهيان؟‘ ڪمال جي ذهن ۾ سوال اٿيو ۽ هو ششدر بنجي بيهي رهيو. هو لُنڊا بازار مان ٻاهر نڪري لائيٽ هائوس سئنيما جي اڳيان اچي بيٺو هو. بندر روڊ تي ٽريفڪ جي ٻوڏ کي لائيٽ هائوس جي اڳيان سگنل جي ڳاڙهي بتيءَ ڪجھ دير لاءِ بند بنجي روڪيو ٿي تيستائين سامهون پاڪستاني چوڪ کان ايندڙ ٽريفڪ کي وارو مليو ٿي ۽ پوءِ سائي بتيءَ جي اشاري تي اها ٻوڏ اڳتي وڌي ويئي ٿي.

ڪمال جو هٿ پاٽيهي جاٽي ڪيسي ڏانهن کڄي ويو ۽ سندس هٿ اندر ڪيسي ۾ پيل خط کي ٻاهران محسوس ڪيو. هن جو سڄو ڌيان پيءُ ڏانهن هليو ويو. قد جو ننڍو، ٿلهو ۽ هٿ ۾ سدائين ڏنڊي. اهو ٻاهر تہ اسڪول ۾ هيڊماستر هو پر گهر ۾ بہ هيڊ ماستر هو. زال ۽ ٻارن کي هروقت چڙٻون ۽ دڙڪا ڏيندڙ، ڪڏهن ڪڏهن ڪاوڙ ۾ اچي ٻارن کي ڏنڊي سان سٽيندڙ. ڪمال پيءُ جي ان طبيعت کي سمجهي نہ سگهيو تہ اهڙو ڇو هو! هن پيءُ کي ڪڏهن بہ پنهنجائپ محسوس ئي نہ ڪرائي. پر هن کي ڪڏهن پيءُ کان نفرت بہ محسوس نہ ٿي. رڳو ڊپ ٿيندو هو. هاڻي هن کي لڳو تہ سندس ۽ پيءُ جي وچ ۾ رڳو ڊپ جو رشتو هو. پوءِ هو جيئن وڏو ٿيندو ويو ۽ سندس پيءُ پوڙهو ٿيڻ لڳو تہ اهو ڊپ لاتعلقي ۾ بدلجندو ويو. ڪمال گهر ڇڏيو ان کي گهڻو وقت ٿي ويو هو. هاڻي هو ڪڏهن

ڪڏهن گهر ويندو هو تہ پيءُ سان هڪ ٻن لفظن کان وڌيڪ ڳالهائيندو نہ هو. پيءُ اندر ڪمري ۾ ويٺل هوندو هو تہ ڪمال ٻاهر ورانديءَ ۾ وڃي ويهندو. پيءُ ٻاهر ويٺل هوندو هو تہ ڪمال اندر ڪمري ۾ وڃي ويهندو يا مورڳو گهر کان ٻاهر نڪري ويندو هو. هو سمجهي نہ سگهيو تہ ائين ڇو ٿي ٿيو! هن کي پيءُ جي موجودگيءَ ۾ هڪ عجيب مونجهہ محسوس ٿيندي هئي. هن اهو بہ ڏٺو هو تہ پٽس کي بہ هرويرو ڪا چاهنا ڪانہ هئي تہ ڪو پٽ سان گڏ ويهي ڳالهيون ڪري. ڪجهہ دير گڏ ويهڻو بہ پوندو هئن تہ ٻئي چپ هوندا. گهر ۾ ٻي هئي ماءُ جيڪا هر وقت پٽس جي رويي ۽ گهر ۾ اڻ هوند جون شڪايتون پئي ڪندي هئي. ڪمال چپ چپ ماءُ جون ڳالهيون ٻڌندو رهندو هو. هن ڪڏهن بہ ماءُ جي شڪايتن تي سنجيدگيءَ سان ڌيان ڪونہ ڏنو. پر گهڻي وقت کان پوءِ هن کي احساس ٿيو تہ ماءُ سان سندس وهنوار بلڪل اهڙو ئي هو جهڙو سندس پيءُ جو هو. هن کي پنهنجي ماءُ تي رحم آيو جنهن کي سندس مڙس تہ نظرانداز ڪري ڇڏيو هو پر پٽن بہ ڌيان نہ ڏنو ۽ ان غريب عورت سڄي عمر ڪيترو لوڙهيو هو!

ڪمال خط ڪيسي مان ڪڍيو ۽ ويٺي ويٺي ان کي وري پڙهيو. هو اهو خط ٿي ڀيرا اڳ بہ پڙهي چڪو هو. پٽس لکيو هو:

”ماڻهو اولاد ڄڻيندا آهن تہ ان کي پڙهائي لکائي، پنهنجن پيرن تي بيهاري، اها اميد رکندا آهن تہ هو ڪين ڏکئي وقت ۾ سهارو ڏيندو. اسان تو لاءِ ڇا نہ ڪيو؟ پنهنجي غريباڻي حال سارو توکي پالي پڙهائي ايڏو سارو ڪيو پر اسان کي خبر ڪانہ هئي تہ تون اهڙو نالائق ثابت ٿيندين جو پنهنجي پوڙهي ماءُ ۽ پيءُ، پنهنجن ننڍين ڀينرن ۽ ڀائرن جي سار سنڀال نہ لهندين. ڇا توکي ذرو بہ احساس ڪونهي تہ اسين ڪيتري تنگدستيءَ ۾ آهيون. اسان کي ڪٽي ڇڏ. اسان تو لاءِ ڪجهہ ڪونہ ڪيو پر پنهنجين ڀينرن جو تہ خيال ڪر. اسين اڄ مرڻ ڪنڌيءَ تي ويٺا آهيون. اسان کان پوءِ انهن معصوم نياڻين جو ڪهڙو سهارو آهي؟ تون تہ ننڍي هوندي

ڪان لاپرواهہ آهين. نہ ماءُ پيءُ جو خيال ۽ نہ ڀينرن جي چنتا. هتي تنهنجي چري ماءُ تنهنجي شاديءَ جا سانباها پئي ڪري ڇوڪريءَ وارا هاڻي تڪڙ پيا ڪن. مون وٽ تہ پيسو ڪونهي جو شاديءَ جو خرچ پري سگهون. اهو سڀ توکي ئي ڪرڻو آهي. هاڻي تہ سُستي ۽ ڪاهلي ڇڏ. زندگيءَ ۾ ڪجهہ سنجيدو ٿي، ڪجهہ احساس ڏار ڪجهہ ڪر. ان ڪان وڌيڪ آئون توکي ڇا چوان..."

ڪمال خط ويڙهي کيسي ۾ وڌو. هن روڊ ڪراس ڪرڻ چاهيو پر ٽريفڪ جو تيز وهڪرو ڏسي هو ترسيو جيستائين ريڊ سگنل اچي. هن کي خيال آيو تہ هو سڄي عمر منتظر رهيو تہ ڪيس ڪٿان ڪو سگنل ملندو، ڪو اشارو ملندو ۽ هو بہ دنيا سان گڏ اڳتي وڌندو. پنهنجن مسئلن جي ڏٻڻ مان، پنهنجن ڪامپليڪس جي گهيرن مان ٻاهر نڪرندو.

'ايتري ساري زندگي گذري ويئي پر مون کي ڪٿان بہ ڪو گرين سگنل نہ مليو اڳتي وڌڻ لاءِ. گرين سگنل هميشه ٻين جي لاءِ هوندو آهي. ٻيا اڳتي وڌي ويندا آهن ۽ جڏهن منهنجو وارو ايندو آهي تہ ريڊ سگنل روشن ٿي ويندو آهي. وقت ڪيترو اڳتي وڌي ويو هو ۽ آئون پوئتي ڏڪجندو ويس. موجوده وقت ۾ اڻ ٺهڪندڙ. صفا Misfit.'

ڪمال کي ڪراچيءَ جي جنهن آفيس ۾ نوڪري ملي هئي تنهن ۾ هن پاڻ کي اجا تائين نہ ٺهڪايو هو. ڪراچيءَ جا ماڻهو ڳالهائڻ جا، ڪم ڪرڻ جا ۽ هلڻ جا تيز. هڪڙي هنڌان اٿي ٻئي هنڌ ائين تيز ويندا جڻ ڪا ايمرجنسي هجي ۽ موٽندي بہ ايترو ئي تيز ايندا پوءِ پلي پنهنجي ٽيبل تي ويهڻ کان پوءِ ڪو ڪم نہ هجين. ڪمال جو آفيسر مسٽر نظامي ٻاهران ائين تيز تيز ايندو هو جو ساهہ بہ ڪرسيءَ تي ويهي کڻندو هو. اهو مسٽر نظامي ڪمال کي سست ڪري سڏيندو هو:

"ڪراچي جهڙي تيز شهر ۾ ائين مٺل قدمن سان هلندين تہ پوئتي رهجي ويندين. ۽ ٻيا سڀ توکان اڳتي نڪري ويندا..."

پر ڪمال پنهنجي گهران جيڪي مٺل قدم کڻي ٻاهر نڪتو هو،

سي ڪراچيءَ ۾ بہ اهڙا ٿي رهيا.

’ڇو؟ آئون بين جهڙو نٿو ٿي سگهان!‘ هن پاڻ ڪان پڇيو.

’آئون بين جهڙو تيز ۽ چالاڪ ڪونہ آهيان... هلڻ ۾ سست... ڳالهائڻ اچي ڪونہ...‘

”تون ماڻهن سان گڏ رهيو آهين يا جهنگلي جانورن سان گڏ؟“

اها ڪرسٽائن هئي جنهن هن کان پڇيو هو. ڪاري هجڻ جي حد تائين سانوري، مسٽر نظامي جي اسٽينو. ڪمال ڏسيچ ڪلرڪ هو، ان ڪري ٻنهي جو هڪ ٻئي سان واسطو هو. پر ڪمال ڪوشش ڪئي تہ سندس واسطو گهٽ پوي، ڪرسٽائن جو واسطو ڪجهہ زياده ٿي هو.

”تنهنجي لاءِ تہ آئون جهنگ مان پڪڙجي آيل هڪ جانور ٿي آهيان. اوهان جهڙن شهري ماڻهن جي ونڊر جو وسيلو.“

”او نو... تون تہ چڙي بہ جلدي ٿو پئين. منهنجو مطلب اهو ڪونہ هو. تون دنيا ۾ ڪجهہ سڪ. Taboos ۽ Complexes مان ٻاهر نڪر. نہ تہ هيءَ دنيا توکي لتاڙي پوئتي ڇڏي ويندي.“

۽ ڪرسٽائن پاڻ ئي اڳتي وڌي هن ڏانهن آئي هئي. ڪمال تہ پنهنجي ليکي گهڻي ڪوشش ڪئي هئي تہ ڪرسٽائن کان فاصلو رکي. هوءَ جيڪڏهن خوبصورت ڪانہ هئي، تہ وڻندڙ ضرور هئي. صحتمند ۽ نيڪ ناڪ. پرٽيل هئي ۽ هڪ ٻار جي ماءُ پڻ هئي. پرڏسڻ ۾ اڃا ڇوڪري ٿيلڳي. شروع شروع ۾ ڪمال هن سان ڳالهائڻ کان ڏڄندو هو. اول اول ڪرسٽائن ئي هن سان فري ٿي هئي ۽ هن کي ڇڪي پنهنجي ويجهو آندو هو.

”تون هر ڳالهہ ۾ سست آهين، سواءِ هڪڙي ڳالهہ جي...“

”شڪر، ڪنهن تہ ڳالهہ ۾ تيز آهيان! ڪهڙي آهي اها؟“

”تون اڇين تڪڙو ٿو.“

ڪرسٽائن ٽهڪ ڏنو هو. ڪمال بہ هن سان گڏ کليو پر جلدي گنڀير ٿي ويو. هو پريشان ٿي پيو هو.

”هاڻي وري ڇا پيو سوچين؟“

”ڪجهه نہ.“

”ائين تہ آئون توکي سڃاڻان ٿي. سواءِ سوچڻ جي ٻيو توکي اچي ڇا ٿو! نهيو ٻڌاءِ ڪهڙي ڳالهہ آهي؟“

”اهو ئي تڪڙي اچڻ تي پيو سوچيان.“

”يوُ اسٽوپڊ! اها بہ ڪا سوچڻ جي ڳالهہ آهي. مون تہ مذاق ۾ چيو. اهو تہ نيچرل آهي تو جهڙي ماڻهوءَ جي لاءِ. جڏهن ڪو Excited گهڻو هوندو آهي نہ، تہ جلدي اچي ويندو آهي. تون پاڻهي نيڪ ٿي ويندين. ان تي گهڻو سوچيندين تہ سڄو معاملو گڙ ٻڙ ٿي ويندو. پر مون کي بہ تنهنجو جلدي اچڻ بہ وڻي ٿو. تون ڪجهہ بہ نہ سوچ ان بابت.“

ڪرسٽائن هن کي زور سان ڀاڪر پائي هڪ ڏگهي ڪِس ڪئي هئي.

بندر روٽ تي تيز ٽريفڪ سان گڏ هن جون نظرون بہ ڊوڙنديون ويون. ايتري ساري وڏي دنيا ۾ هڪڙي ڪرسٽائن هئي جنهن مان هن کي پنهنجائپ ملي هئي، جيڪا هن جي وجود جي اونداهي غار اندر گهڙي آئي هئي ۽ اتان جارا صاف ڪيا هئا. ڪيس ماڻهو بڻايو هو تہ ڪرسٽائين.

”تو مون کي جهنگلي جانور مان پالتو جانور بڻائي ڇڏيو آهي.“

”بيوقوف آهين تون. پالتو جانور جي ڳچيءَ ۾ تہ پٽو هوندو آهي.“

”اهو پٽو تون آهين.“

”نہ تون پالتو جانور آهين ۽ نہ آئون تنهنجي ڳلي ۾ پيل پٽو. اونڌيون ڳالهيون نہ سوچيندو ڪر. ماڻهو هميشه سنيون ڳالهيون سوچي. تون ماڻهو آهين، بين عام ماڻهن وانگر عام ماڻهو. آئيندي ڪڏهن ڪا اونڌي ابتي ڳالهہ متان سوچين.“

ڪمال سوچيو ’پر جنهن ماڻهوءَ جي شخصيت ئي اونڌي هجي، اهو اونڌيون ابتيون ڳالهيون نہ سوچيندو تہ ٻيو ڇا ڪندو. آئون ڪيتري ڪوشش ڪرڻ جي باوجود پاڻ کي دنيا سان نهڪائي نہ سگهيو آهيان.

هر هنڌ، هر ڪنهن سان، هر ڳالهه ۾ Misfit...' هن جون نظرون آسپاس ۽ روڊ جي ٻئي طرف وارن دڪانن، شين، ماڻهن ۽ گاڏين تان ڦرنديون سگنل تي اچي ڄمي ويون ٿي- جڏهن ڪيس انتظار هجي ته هن کي ڪڏهن اشارو ملندو اتان هلڻ جو. ان اشاري جي انتظار ۾ سڄي زندگي گذري وئي ۽ هن زندگيءَ ۾ ڪجهه به نه ڪيو. نه پنهنجي لاءِ، نه ٻين جي لاءِ.

'ماڻهو ڏسندا اهو آهن ته هن ٻين جي لاءِ ڇا ڪيو آهي! مون ته ڪنهن جي لاءِ ڪجهه به نه ڪيو. نه پنهنجي گهر وارن جي لاءِ، نه ڪرسٽائن جي لاءِ...'

اها ڪرسٽائن هئي جنهن هن جي لاءِ سڀ ڪجهه ڪيو. پر هو ڪرسٽائن جي لاءِ ڪجهه به نه ڪري سگهيو هو. اها ڳالهه ڇيت بڻجي هن جي ذهن ۾ چُڀي رهي هئي. هن کي لڳو ته هو هيٺ ڪري پيو هو- گهڻو گهڻو هيٺ، جتان نڪرڻ جي لاءِ ڪو حيلو وسيلو ڪونه هو.

"تون شروع کان اهڙو بيحس آهين يا هاڻي ٿيو آهين؟"

ڪرسٽائن پڇيو هو هن کان. ۽ هن سوچيو هو ته ڇا هو اندر به ايترو ئي بيحس آهي جيترو ٻاهران لڳي ٿو! جيڪڏهن هو سچ ۾ ايترو بيحس هو جيڪو هن ڪڏهن پاڻ کي نه سمجهيو هو ته ان بيحسيءَ جا ڪارڻ ڪهڙا هئا؟

"مون ته هميشه ائين پئي سمجهيو آهي ته آئون حد کان وڌيڪ حساس آهيان. معمولي ڳالهه به مون تي وڏو اثر ڪندي آهي ۽ ذهن ۾ چنبڙي پوندي آهي."

"ها، تون حساس ته آهين. پر رڳو پنهنجي لاءِ، پنهنجي ذات جي حد تائين. ٻئي ڪنهن کي ڪا تڪليف آهي، ڪو مسئلو آهي، ان جو احساس توکي ڪٿي ٿيندو آهي! جيستائين ٻئي جي جذبات جو واسطو آهي ته تنهنجو حساس پڻو ڪيڏانهن گم ٿيو وڃي؟"

ڪمال کي لڳو: لائيٽ هائوس جي سامهون گذرندڙ سموري ٽريفڪ هن جي مٿان چڙهندي پئي آئي. هن جي سيني اندر ڪا شئي مروٽجي

رهي هئي. ڪمال ڇاتيءَ تي هٿ رکيو ۽ ڏکهي ساهه کڻڻ جي ڪوشش ڪئي. اوچتو ريڊ سگنل سبب سموري ٽريفڪ بيهجي وئي. سگنل جي ڳاڙهي بتي ڪمال جي اکين ۾ نچڻ لڳي. هن کي ڏپ لڳو ته چڪرائجي فوٽ پاٿ تي نه ڪري پوي. هن سيني کي زور سان دٻايو ۽ گهڙي کن جي لاءِ اکيون بند ڪري ڇڏيون.

هن پاڻ کي چيو: تون اهو شخص آهين جنهن ڪڏهن به ڪنهن جي لاءِ به ڪجهه نه ڪيو. ڪجهه ڪرڻ ته پري رهيو تو ڪڏهن ڪنهن لاءِ سوچيو به ڪونه. ڪو اهڙو ماڻهو آهي جيڪو تو مان مطمئن هجي! تو هميشه ٻين ۾ اميدون رکيون ته اهي تنهنجو خيال ڪن، تو لاءِ ڪجهه ڪن... تنهنجي جيئڻ جو ڪارڻ بڻجن، پر تو انهن جي لاءِ ڇا ڪيو آهي؟ لعنت آهي توتي- تنهنجي جيئڻ تي...

ٽريفڪ جي گوڙ تي هن اکيون کوليون ۽ سگنل جي بتيءَ ڏانهن ڏٺو. سائي روشني هن جي اکين ۾ ٽڏاڻ بڻجي آئي. هن پاڻ کان پڇيو 'مون کي به ڪڏهن زندگيءَ ۾ گرين سگنل ملندو؟ سڄي حياتي آسرو رهيو پر منهنجي اڳيان سيئي رستا بند رهيا آهن، سيئي دروازا بند رهيا آهن. جڏهن ڪو رستو نه ملي، ڪو دروازو کليل نه هجي ته ماڻهو ڪيڏانهن وڃي؟' تڏهن هن کي ڪرسٽائن جي چيل ڳالهه ياد آئي: ”منهنجي گهر جو دروازو تو لاءِ هميشه کليل رهندو.“ پر اهو دراوزو به بند ٿي ويو هو هن لاءِ.

منهنجو مڙس ٻن سالن کان آمريڪا ۾ آهي. اجا هن جي اچڻ جو ڪو پروگرام ناهي. پنيان آئون ٻار جي ماءُ بڻجي وڃان ته ماڻهو ڇا چوندا؟ منهنجو مڙس ڇا چوندو؟ تون اهو سمجهين ڇو نٿو!“

”تون طلاق وٺ. آئون توسان اڄ ئي شادي ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“

”اوهه ڪمال! اها ڳالهه ايتري سولي ڪانهي. طلاق وٺڻ جي لاءِ ڪو سبب هجڻ کپي. آئون الڳ ٿيڻ چاهيان ٿي، آئون ڪنهن ٻئي ماڻهوءَ سان پيار ڪريان ٿي ۽ هن جي ٻار جي ماءُ بڻجڻ واري آهيان... اهو ڪو

سبب ناهي. ٻي ڳالهہ تہ طلاق ايترو جلدي ملندو بہ ڪونہ. تيستائين تہ بار بہ جمي پوندو. نہ، مون ۾ ايترو حوصلو ناهي جو آئون پنهنجن پروان ڪي منهن ڏئي سگهان.“

”پوءِ تون ڇا ٿي چاهين؟ ابارشن!“

”ٻيو ڪو چارو ناهي.“

’ها ٻيو ڪو چارو نہ هو،‘ ڪمال جي واتان نڪري ويو. پاسي مان لنگهندڙ ماڻهوءَ هن ڏانهن ڏنو ۽ هليو ويو.

پر اهو سڀ هن کي نہ وڻيو هو. ٻيو سي اها هئي تہ هو ڪجهہ ڪري بہ نٿي سگهيو. نہ ڪرسٽائن جي لاءِ ۽ نہ وري پنهنجي ٿيندڙ ٻار جي لاءِ. ڪرسٽائن موڪل وٺي هلي وئي. هاڻي رڳو فون تي حال احوال معلوم ٿي سگهيو ٿي. هڪ ڏينهن ڪرسٽائن هن کي ٻڌايو تہ جيڪي عورتون ابارشن ڪرائڻ ۾ ماهر آهن ۽ بنا تڪليف جي جلدي سڄو ڪم ڪريو ڇڏين سي پيسا گهڻا ٿيون وٺن. ڪرسٽائن وٽ ايترا پيسا ڪونہ هئا. ان ڪري هن کي اهڙي دائي جي تلاش هئي جنهن کي هوءَ افورڊ ڪري پئي سگهي.

”ان ۾ ڪو خطرو تہ ناهي؟“

”ها. رسڪ تہ آهي. هڪ ڏينهن کان وڌيڪ بہ لڳي ويندا آهن ۽ جيستائين ڪجهہ ٿئي تيستائين روز روز جهنم جي عذاب مان گذرڻو پوندو.“

”پوءِ اهو ڪم ڪنهن چڱي هنڌان ڇو نہ ڪرائجي. جيستائين پيسن جو معاملو آهي تہ ڪٿان اڌارا سڌارا ڪري وٺنداسين. پوءِ جڏهن تو وٽ ٿين تہ ڏجانءِ.

”نہ اهڙي ضرورت ڪانهي. مون وٽ ڪجهہ پئسا آهن.“

موڪل ختم ٿيڻ کان پوءِ ڪرسٽائن جڏهن آفيس ۾ آئي تہ ڪمال ڏٺو تہ هوءَ ڏانهنس نهارڻ کان نٽائي رهي هئي. ڪمال کي لڳو تہ هوءَ ڪوشش ڪري ڪانئس پري پري پئي ٿي. ڪمال گهڻو سوچيو پر ڪيس

ڪرسٽائن جي ان رويي جي لاءِ ڪو ڪارڻ نہ سجهيو.

"ڇا ڳالهہ آهي، ڪرسٽائن! تون ناراض آهين ڇا؟"

"پاڻ کان پڇ."

"پاڻ کان تہ گهڻو پڇيو اٿم. پر ڪو سبب سمجهہ ۾ نٿو اچي."

"اهڙو بار تہ ڪونہ آهين."

"سچي بہ... ٻڌاءِ ڪٿي، ڇا ڳالهہ آهي؟ مون کان ڪا غلطي ٿي؟"

"توکي ڪڏهن پنهنجي فرض ۽ ذميداريءَ جو احساس ٿيو آهي؟"

"مون سمجهيو ڪونہ!"

"ها، تون ڇو سمجهندين! توکي ضرورت ڪهڙي آهي..."

"پر تون صاف صاف ڇو نٿي ٻڌائين؟"

"منهنجو ڪو حق ناهي توتي؟ مون ايتري تڪليف سهي ابارشن ڪرايو. تو ڇا ڪيو منهنجي لاءِ؟"

"مون تہ توکي چيو هو تہ ڪنهن ڇڱي هنڌان ڪم ڪراءِ پيسن جو بندوبست آئون پاڻهي ڪندس."

"جي نہ. تو چيو هو تہ ڪٿان اڌارا وٺنداسين ۽ جڏهن مون وٽ ٿين تہ واپس ڪريان. اڌارا پئسا آئون نٿي وٺي سگهيس ڇا ڪٿان؟"

"مون سوچيو تہ جيڪڏهن آئون چوندس تہ تنهنجي ابارشن لاءِ پيسا آئون ڏيندس تہ توکي خراب لڳندو. مون کي خبر آهي تہ تون خوددار آهين، ان ڪري ڊپ لڳو تہ تون ڪاوڙجي نہ پئين..."

"توکي اصل ۾ پنهنجي خودداري جو احساس هو تہ ڪٿي آئون انڪار نہ ڪري ڇڏيان. توکي رڳو پنهنجو احساس هوندو آهي. ٻين جو توکي ذرو بہ احساس ڪونہ ٿيندو آهي. مون تو جهڙو بيحس ماڻهو ڪونہ ڏٺو. مون کي نفرت آهي اهڙن ماڻهن کان..."

ڪمال سوچيو تہ ڪيترو وقت ٿي ويو هو ڪيس اتي ئي ويٺي ويٺي. هن کي خيال آيو تہ وقت گهڻو اڳتي وڌي ويو هو ۽ هن جي ڪرڻ لاءِ هاڻي ڪجهہ بہ نہ هو. هو ڪنهن جي لاءِ ڪجهہ ڪرڻ جي لائق نہ هو. هاڻي

سندس جيئڻ جو ڪو ڪارڻ نہ رهيو هو. رڳو جيئڻ خاطر جيئڻ. بين ڪان لاتعلق ۽ بيحس بنجي جيئڻ بيسود هو. هن ڪيسي ۾ پيل خط کي هٿ لائي ڏٺو ۽ چيو 'منهنجو هئڻ بين لاءِ تڪليفن جو ڪارڻ آهي. آئون آهيان تہ بين جون مون ۾ ڪوڙيون اميدون ۽ آسرا آهن. مون پنهنجي گهر وارن جي لاءِ ڪجهہ نہ ڪيو. پر جن کي خبر ناهي انهن هميشه ڏک ڪاڏا آهن منهنجي هٿان ۽ پوءِ جاتو آهي تہ منهنجو وجود هڪ فراڊ آهي. ڏوڪو آهي. اهو ڇا ائين هلندو رهندو؟ ڪيستائين! ڪيستائين...!!

هن جون نظرون ٽريفڪ سگنل ڏانهن ويون. ڳاڙهي لائيٽ بند ٿي وئي ۽ پيلي لائيٽ روشن ٿي. ڪمال جي ذهن ۾ وڄ چمڪي وئي. هن کي لڳو تہ پيلي لائيٽ ڪيس اشارو ڏنو هو تيار ٿيڻ جو. هو خوش ٿي ويو. 'مون کي اشارو ملي ويو... اشارو ملي ويو...' هن جي ذهن ۾ اهو جملو ڦاٿل سئي واري رڪارڊ وانگر وڄڻ لڳو. سائي لائيٽ جي روشن ٿيڻ سان ٽريفڪ چالو ٿي وئي هئي ۽ ان سان گڏ ڪمال جو پير بہ اڳتي کڄي ويو.

❐

امي مري وئي

_ اندرا واسواڻي

پاڙي ۾ سڀ کيس امي چوندا هئا. اها گذاري ويئي! ڪيڏي مهل گذاري ويئي ڪنهن کي خبر ئي ڪانہ پئي. گهر جي ٻاهران ميڙاڪو لڳو پيو هو مڙدن جو ۽ گهر جي اندر ڪجهہ زالون پٽ تي ويٺيون هيون. ڪي بيٺيون بہ هيون. اميءَ جو وڏو پٽ 'امي امي' ڪندو گهڙيءَ ٻاهر پئي آيو. گهڙيءَ اندر پئي ويو. لڳو پئي تہ سندس طبيعت ڪجهہ ٺيڪ ڪانہ هئي. رتن ماءُ نڪ تي توبهہ پري چيو "سائين ديا ڪجانءِ! مائي ڪلجڳ اچي ويو آهي. سڀ هتي ئي ٿو ڀوڳڻو پوي!" چوئٿ ماءُ اٿي ناليءَ ۾ ٿڪ ڦٽي ڪري چوڻ لڳي، "چڱو ٿيو جو امي گذاري ويئي. وڃي سکي ٿي. نرڳ ۾ تہ پئي هئي." هوتوءَ ماءُ ڪنوار کان پڇيو "امي ڪيڏي مهل گذاري ويئي؟" ڪنوار منهن لٽڪائي چيو "مون کي تہ خبر ڪانهي. مان شام جو چانهہ ڏيڻ ويئي مانس تہ چري پري ڪونہ پئي! سڏ ڪيومانس: امان، امان، چانهہ پي، پر جواب ڪونہ ڏنائين. تن ڏينهن کان ڪجهہ ڪونہ کاڌو هئائين. هنن کي سڏ ڪيم. نبض ڏسي چيائون تہ امان تہ مري ويئي!" چوئٿ ماءُ اکين کي گول گول ڦيرائيندي چيو "مائي گهر ۾ ويٺا آهيو تہ خبر ئي ڪانہ پيئي اٿو تہ امي ڪيڏي مهل گذاري ويئي! ويچاريءَ کي گنگا جل بہ ڪرمن م ڪونہ لکيل هو." ڪنوار جواب ڪونہ ڏنو. رتن ماءُ چيو "پلا رات ٺيڪ ٺي آهي، نراڻن ۽ ڏيرن کي ڪو نياپو يا تار ٻار ڪئي اٿو؟" تنهن تي گوبند جواب ڏنو "رميش، اديءَ کي سڏڻ ويو آهي.

نندي پيڻ تہ هاڻي ڪانہ اچي سگهندي. صبح جو پاڙي مان فون ڪري ايندومانس. رام ڪي بہ صبح تار ڪندس. اهو تہ ٻن ڪلاڪن جي پنڌ تي آهي، اچي شام تائين پهچندو. باقي موهن پڳڙين تائين پهچي سگهندو." ٻاهران چوئٽ گوبند کي سڏ ڪندي چيو "گوبند رام پلا اميءَ کي هينئر ڪٽبو يا صبح جو؟" چوئٽ ماءُ پٽ کي چيو "بابا چريو ٿيو آهين ڇا! رات جو پراڻيءَ کي ڪيئن ڪٽبوءِ سو بہ امي ٽن ڏينهن کان گند ڦٽ ۾ پري پئي آهي. هينئر صفائي بفائي ڪندا!" ايتري ۾ گوبند جي پيڻ بہ اچي پهتي: "امان ڪٿي آهي؟" بنان ڪنهن جواب ملڻ جي ئي هوءَ ڪمري ڏانهن وڌي. هڪ ڪمري وارو ئي گهر هو. امي پلنگ تي پيئي هئي. وات ڦاٽل، ٽنگون ڦهليل، ميرا گند ۾ پريل ڪپڙا. آديءَ کان رڙ نڪري ويئي. چوڌاري مکيون. بانس ايتري جو ڪير بيهي نہ سگهي. آدي اتان ئي نڪ کي ڪپڙو ڏيئي واپس اچي زالن سان بيٺي. گوبند ڪنوار کان پڇيائين، "ڪنوار، امان ڪيڏي مهل گذاري ويئي؟"

ڪنوار ساڳيو ئي جواب ڏنو جيڪو پهرين سيٺي کي ٻڌايو هئائين، "مون کي تہ خبر ئي ڪانهي. مان شام جو چانهہ ڏيڻ ويئي مانس تہ چري پري ڪونہ پئي. سڏ ڪيومانس: امان، امان چانهہ پيءُ، پر جواب ڪونہ ڏنائين. ٽن ڏينهن کان ڪجهہ کاڌو ڪونہ هئائين. پاڙين کي سڏ ڪيم. انهيءَ نبض ڏسي چيو تہ امان مري ويئي." ادي نرڙ ۾ گهنج وجهي چيو "ٽن ڏينهن کان ڪجهہ ڪونہ کاڌو هئائين تہ مون کي چوائي بہ ڪونہ موڪليو اٿو؟ سڄي گند ۾ پري پيئي آهي تہ ڪنهن صاف بہ ڪونہ ڪيو آهي!" ڪنوار سريلي آواز ۾ چيو "مان ڇا ڪريان، منهنجي تہ مهيني کان طبيعت نيڪ نہ آهي، سرڪاري اسپتال واري ڊاڪٽرن سيون لکي ڏنيون آهن. چوي ٿو آرام ڪر. آرام وري ڪٿان ڪريان؟ ٽن ڏينهن کان پاڻين بہ نيڪ ڪونهي. پلا امان جي بہ ڪير ڪري؟ ڏينهن ۾ ٻہ ٻہ ٽي ٽي دفعا ڪپڙا ڌوئي منهنجون تہ ٻانهون ٿيون سور ڪن. ٽن ڏينهن کان برابر ڪنهن هٿ ڪونہ لاتو اٿس." پاڙي جون زالون نڪ تي آڱر سان

توبهہ ڪرڻ لڳيون. اديءَ چيو ”پر مون کي نياپو تہ موڪليو ها نہ؟“ تڏهن رتن ماءُ همٿ ٻڌي چيس، ”ادي، تن مهينن کان ماءُ جو منهن بہ ڏسڻ نہ آئي آهين؟“ ادي هڏيءَ مان چيس، ”مان ڇا ڪريان؟ مون کي گوڏن جو سور مون کان تہ پنڌ ڪونہ ٿو ٿئي. هينئر بہ رميش ...ڻ آيو تہ رڪشا ڪري آئي آهيان.“ چوٿٽ ماءُ چيو ”ادي امي بہ تہ سالن کان ائين ٿي پيئي آهي. مئي، ماءُ هيئي، ڪڏهن رڪشا ڪري ڪٽي ڏسڻ اچينس ها!“ اديءَ جواب ڪونہ ڏنو تہ ڇيائين، ”گوبند يلا رات جو ڪير جاڳندو؟“ ايتري ۾ پاڙي وارين اٿڻ شروع ڪيو هو. گوبند چيو ”ڏسون ٿا، واري واري اسان جاڳينداسين.“ اديءَ پڇيس، ”صبح جو گهٽي وڃي ڪٽندا؟“ ”ڏهہ تہ ٿي ويندا.“ ۽ ادي اٿي کڙي ٿي هئي: ”چڱو مان صبح جو ايندس.“ اديءَ جي گهر مان پيو ڪير ڪونہ آيو هو.

غريب گهر. اميءَ کي تن سالن کان اڌ رنگ ٿي پيو هو. سال کان تہ پورو هوش بہ ڪونہ هوندو هئس. بس پلنگ تي پيئي هوندي هئي. پوري دوا درمل تہ ڇا کاڌو بہ پورو ڪونہ کائي سگهندي هئي. اميءَ جون بہ ڏيئر سڪيون هيون پر انهن ڪڏهن هن گهر جي پوري سنڀال ڪانہ لڌي هئي. ڪڏهن ڪڏهن ڪجهہ ڏينديون بہ هيون تہ وڏائي ٻڌائينديون هيون. هئا تہ گوبند جا بہ حال بڇڙا. نوڪري هئس تہ سڻي پر سياءُ اهڙو جو هر ڪنهن کي پيو ڏاڙهيندو هو. نہ رهائي نہ رسائي. وري جو حساب ۾ بہ ڪيائين اوندهہ تہ نوڪريءَ مان نڪري اچي گهر ويٺو. بس سڄو ڏينهن اوڏر تي ٻيڙيون وٺي پيو ڦوڪون ڏيندو هو. ڪنوار کي تہ ٻيٺو ڪونہ سهندو هو. جيستائين ڪنوار کي پٽ ڄائو تيستائين خوش هو. بس پوءِ تہ پيو پنڻ پوندو هو گهر ۾. ڪڏهن ماءُ تي گار ڪڏهن پيءُ تي. ڪنوار بہ ڪڏهن ڪڏهن سڏيون ٻڌائيندي هئس، ”هڪڙو ڪمائين ڪونہ. پيو سڄو ڏينهن گارين جو ڏوڙيو پيو وسائين.“ تہ مٿان امي پٽ جو پاسو ڪٽندي چوندي هئي، ”ڪتلن جي ڏيءَ. جي ايڏو بانور اٿئي تہ ماٺهين وٺ چونہ ٿي وڃي رهين؟“ ”پوءِ اهڙي پٽ کي شادي ڇو ٿي ڪرايئي. هڪ تہ

عمر لڪائي پٽ جي ڪٽي شادي ڪرايئي. گهر ۾ سڀ ڪجهه آهي. اڪيلي اڇي راڄ ڪندي. مان تہ جيئن آئي آهيان تيئن سڄ لڳي پئي آهي." ڪنوار ڪاوڙ مان چيو هو. ۽ گوبند اُٿندي ڪنوار کي ٻانهن کان وٺي چيو هئس، "نڪر. وڃ وڃي پٿهين وٽ ويهه. ڏسان گهٽا ڏينهن ٿا ڪارائين توکي." ۽ ڪنوار هلي ويئي هئي ننڍڙو پٽ ڇڏي. ٿورن مهينن کان پوءِ گوبند وڃي وٺي آيس تہ رميش کي بخار ٿي پيو آهي. وري سال ٻن کان پوءِ جهڳڙو ٿيو ۽ ڪنوار هلي ويئي. وري موٽي آئي هئي ۽ وري ٽيون دفعو ويئي تہ سڄا سارا چار سال رهي پئي هئي اُتي. تيستائين پٽ وڏو ٿي ويو هو. اسڪول مان پڙهڻ ڇڏي سڄو ڏينهن پيو رلندو هو. پوءِ جڏهن ننڍي ڀاءُ گوبند کي ڦٽ لعنت هنئي هئي تہ ڀاڀيءَ کي دڪي ڪري ڪڍيو اٿائين تڏهن وڃي ننڍو ڀاءُ رميش ڪنوار کي وٺي آيا هئا. بس تڏهن کان ڪنوار هتي ئي هئي.

ڪنوار پٽ کي هڪ ٺيڪيدار جي حوالي ڪيو. اُهو مڪيچوس سڄو ڏينهن ٽرڪ هلرائيندو هو رميش کان ۽ ڏيندو هئس مهيني ۾ اڍائي سؤ روپيا ۽ مٿان اهو بہ چوندو هئس تہ "اها منهنجي مهرباني اٿئي جو توکي گاڏي هلائڻ سيکاري اٿم نہ تہ بک مرين ها." ننڍو ڀاءُ جڏهن ٻيو دفعو آيو تہ اهو پنهنجو پٽ بہ سندن حوالي ڪري ويو. اٿين چئي تہ "ماٽيلي ماءُ تہ ٻينو بہ نٿي سهيس ان ڪري هتي ئي رهيو پيو هجي." رميش کي ڏسي اُن بہ پڙهڻ ڇڏي ڏنو ۽ وڃي هڪ گئريج ۾ ڪم سکڻ لڳو. اوتان روپيا ملندا هئس مهيني ۾ پنجهتر. ڪل ملائي گهر جي ڪمائي هئس سوا ٽي سؤ روپيا، جنهن مان پنج ڀاتي گذر ڪندا هئا. پاڙي جو اُهو گهر رهيل ڪونہ هو جتان ڪنوار اوڌر ٽي ڪڏهن گيهه، ڪڏهن اٽو ڪڏهن ڪنڊ نہ وٺي آئي هجي. ڪٿان پنج روپيہ وٺي ايندي تہ ڪٿان ڏهہ. هڪ دفعي منڊي لاهي گروي رکي آئي جيڪا اڄان تائين ڇڏائي ڪونہ هئائين.

اٿين تہ امي بہ گهٽ ڪانہ هئي. ڪنهن بہ ننهن سان نهي ڪانہ

هلي. نتيجو اهو نڪتو جو ڪير بہ گڏ رهائڻ لاءِ تيار نہ پئي ٿيو. پٽن ڪي ننهن لاءِ گهٽ وڌ پيئي چوندي هئي يا انهن خلاف برغلائيندي هئن. پڇاڙيءَ ۾ گوبند جي اچي پناري پيئي پر روز گهر ۾ جهيڙو پيو هلندو هو. ڪنوار بہ گهر جي ڪري ٽڪجي پئي هئي، گهر ۾ بہ ڪير اهڙو ڪونہ هو جو بہ اکر ڪٺي مٺا ٻولين. مڙيئي پئي ڏينهن گذاريندي هئي. ها باقي ننڍي ڏير جو پٽ گهر ۾ پيو پاپي پاپي ڪندو هئس. ائين تہ رميش بہ ڪڏهن ڪڏهن چوندو هئس، "پاپي گهٽو ڪم ڪري ٽڪجي ٿي پوين، ٿورو آرام ڪر." پر ڪنوار ڪي آرام ڪٿي! بہ ٽي مهينا تہ پاڻ بہ وڃي ڪنهن ڪم تي فئڪٽريءَ ۾ لڳي، پر ڇهہ مهينا بہ ڪونہ ٿيس تہ بيمار ٿي پيئي. ڊاڪٽر چيس تہ جي سنڀال نہ ڪنديءَ تہ ٽي-بي ٿي پونديءِ. بس وري ڪونہ ڏٺائين ان فئڪٽري جو منهن.

اميءَ کي پنج پٽ هئا. جڏهن ننڍا هئا تہ سڀ چوندا هئس، "هوٽلي بس اچي چڙهي آهين! (اميءَ جو نالو هوٽل هو) اڙي پنجن پانڊون جي ماءُ! اهي ڪوهر بہ وڪٽي ايندا تہ تنهنجي ماني ڪٽا بہ ڪونہ کائيندا." ها هئي بہ سچي ڳالهہ. اڄ گهر ۾ اهڙي پيئنگ لڳي پيئي هئي جو ڪتن لاءِ بہ ڪونہ بچندو هو. جيڪي بہ لائق پٽ هئا سي جوانيءَ ۾ راهہ رباني وٺي ويا. باقي هئا ٽي، تن جا اهي حال هئا. ننڍو پٽ موهن جڏهن ايندو هو تہ چڱو خرچ ڪري ويندو هو. ڪپڙو لٽو سيڌو پاڌو وٺي ڏيئي ويندو هئن. بس ان جي اچڻ سان فرمائشون ٿينديون هيون ۽ آهي تہ عيد نہ تہ روزو واري ڪار ٿيندي هئي. اُن جي وڃڻ کان پوءِ ساڳي اها بک. هاڻي تہ ڪيتري وقت کان هن بہ اچڻ ڇڏي ڏنو هو. ڀلا پنهنجي عيال کي منهن ڏئي يا هنن کي! پنهنجو پٽ جوهر بہ جڻ سهسائي ڇڏيو هئائين. ٻي زال مان ٿي ڇهہ ٻار هئس ۽ اميءَ جو وچيون پٽ رام سو رڳو نالي ۾ رام هو. پر هو راوڻ. جڏهن ايندو هو پنهنجو اٽالو وٺي ايندو هو. هفتو بہ رهي ڪائي ڀي جهڳڙو ڪري ٿي نڪرندو هو. ويچاري ڪنوار جو تہ تن ڏينهن ۾ دم خشڪ ٿيندو هو. هتان هتان وٺي اچي پورائو ڪندي هئي.

ها سو اميءَ جو لاش رات جو ائين ئي پيو رهيو. ڪنوار کي همت ڪانہ هئي جو اوجاڳو ڪري ۽ گوبند بہ سمهي پيو. ٻئي ٻار بہ جڏهن ٿڪجي موتيا ۽ ٻڏائون تہ امان گذاري ويئي آهي تہ پهرين تہ چپ ٿي ويا پر پوءِ چانهہ- ڦلڪو کائي سمهي پيا. صبح جو سيئي سويل اٿيا. دادي بہ اچي پهتي ۽ ننڍي نراڻ بہ اچي ويئي. ڪريا ڪرم جو سامان آيو ۽ پوءِ وارو آيو اميءَ کي سنان ڪرائڻ جو. پر ڪنهن کي بہ همت نہ پئي ٿئي جو اڳيان وڌي سجو ڪمرو مکين سان ڀريو پيو هو. اميءَ جي سرير مان اچا ڪينئان بہ نڪتا. سوين هزارين. بانس اهڙي جو ڪير جرئت نہ ڪري سگهي اندر وڃڻ جي. آخر هڪ ڀنگياڻيءَ کي پنج روپيہ ڏيئي راضي ڪيائون تہ اميءَ کي صاف ڪري. ايتري ۾ پرئين پاڙي جي شويا اچي ويئي. سيني کي شرمائيندي چيائين، ”اڙي لڄ ڪانہ ٿي اچيو. سڀيون ڏيئر ننهن ڀيئيون آهيو ۽ ڀنگياڻيءَ کان ٿيون اميءَ کي صاف ڪرايو! مون کي ڏيو پاڻي تہ مان ٿي سنان ڪرايانس!“ ۽ بس پوءِ تہ نڪ جي چوڌاري رئو ويڙهي ويئي ڏولن سان اميءَ تي پاڻي وجهندي. مهتي ڪٽي اجلو ڪيائينس. ڀنگياڻيءَ کي چيائين، ”هاڻي صاف ڪر ڪمرو تہ اميءَ کي پٽ تي رکون.“

هاڻي سڀ رڙهي آيا. اميءَ کي اڇو پڙو ۽ چولو پارائي مٿان اڇو رئو ڪٽي ويڙهيائونس. لڳو ٿي ڪنهن هڏن جي پڃري کي سينگاريو اٿائون. پوءِ ڏيئرن، پٽ ۽ ڪنوار مٿائنس ڪپڙا وڌا. پيرن کان ناريل پتاشا رکيائونس. مٿان گل وڌائونس ۽ اميءَ جي ارٿيءَ کي ڪلهن تي چاڙهي ڪٽي ويا شمشان ڀوميءَ ۾. ان وقت ننڍي ڏيءَ جون رڙيون نڪتيون. ڪنوار اوڇنگارون ڏنيون ۽ داديءَ کي ڏندڻ پئجي ويا. ۽ پوءِ اڌ ڪلاڪ ۾ اهو سڀ تماشو ختم ٿي ويو. رام کي تار موڪلي ويئي پر ڪونہ آيو. سندس زال ۽ ٻارن مان بہ ڪنهن لڙي ليئو ڪونہ پاتو. ٿئين ڏينهن موهن آيو. خوب رنائين پر هاڻي ڪهڙو فائدو! اڪيلو ئي آيو هو. سندس زال ڪانہ آئي. اميءَ سان ڪانہ پوندي هئس. ٻارهين تائين هو. دل کولي خرچ

ڪيائين. ٻڍيءَ ماءُ مُئي هئي نوي سالن جي عمر ۾. سُک تہ شايد ئي ڏٺو هئائين پر ان جو ٻارهو ڪيئن نہ ملهائبو! ٻڍن جي ٻارهين تي تہ لڏون ورهائبا. اوڙي پاڙي ۾ مٺن مائٽن جي ماني ٿيندي.

پهرين تہ پڳڙين ڪان پوءِ گهر جي پوچي لڳارايائون. گهر کي صاف ڪري فرنيچر کي ڌوئي صاف ڪري ٻاهر رکيائون. هنڌ بسترا صاف ڪري دوائون ڇنڊڪاريائون ۽ پوءِ وينا سوچڻ تہ ٻارهين تي ڪهڙي تياري ڪجي ۽ ڪنهن ڪنهن کي مانيءَ تي گهرائجي. هڪ بہ پيرا موهن سان اها ڳالهہ نڪتي تہ اميءَ جي جيڪڏهن سٺي نموني دوا درمل ٿئي ها تہ هيڙي ڪني موت کان بچي سگها ها. پر ڪنهن وٽ ڪو جواب ڪونہ هو. پچاڙيءَ جو سڀ اهو ئي چوندا رهيا. ”چڱو ٿيو جو امي مري ويئي.“ ادي چوندي رهي، ”امان کي مڇي ڏاڍي وڻندي هئي.“ ڪنوار چوي، ”جوئر جي ماني ۽ لسي دل سان کائيندي هئي. پر پچاڙيءَ جو ڏاڍو پوڳيائين. اهڙي جيئڻ کان تہ ستو ٿيو جو وڃي سُکي ٿي.“

ٻارهين جون تياريون ٿيڻ لڳيون. ٻانيڻ لاءِ وڳا آيا. نياڻين لاءِ فراڪ. سو سوا ماڻهن جيماني تيار ڪرايائون. لڏون نهرايائون. پاڙي ۾ ورهائڻ لاءِ ۽ ڏيئرن کي ڏيڻ لاءِ. ۽ اميءَ جي نالي تي ٻارهو بہ ٿي گذريو. پچاڙيءَ جو سيني هڪ ٻئي کي ڏوراپا ڏيڻ شروع ڪيا: ”تو امان جي خبر ڪانہ لڌي“ ”تون تن مهينن کان آئين بہ ڪونہ.“ ”تون جي امان کي خرچ موڪلين ها تہ امان بکون ڪانہ ڪڍي ها.“ وري هڪ پيرو گهرو لڙائي شروع ٿي. ننڍي نراڻ ڏهہ ڪلو لڏئن جي گهُر ڪئي هئي تہ پاڙي ۾ جي لڏون نہ ورهائيندي تہ سندس گلا ٿيندي. اديءَ چيو. ”اج ڪلهہ ڪير ٿو ايڏا خرچ ڪري!“ گوبند جو چوڻ هو ”اسين پيا بک مرون. توهان کي اڇي لڏئن ورهائڻ جي لڳي آهي.“ موهن چيو ”مان چڱو ٿاٿس. جڏهن اچ تڏهن خرچ. مون ڪهڙو گناهہ ڪيو. ماءُ تہ سيني جي هئي.“ ها. ماءُ تہ سيني جي هئي پر سار سنڀال لهڻ وارو ڪير هو؟

مڙيئي ٻارهو پورو ڪري موهن تہ روانو ٿيو ۽ وري ڪڏهن گوبند

جي ڪا خبر چار ڪانہ لڌائين، نہ ئي پٽ جي پڇا ڪيائين. نناڍي نراڻ
کي ڏھہ ڪلو لڏون ڪونہ مليا ان ڪري منھن سڄائي هلي ويئي ۽ منھن
ورائي ڪڏھن نھاريائين بہ ڪانہ. نناڍيءَ لاءِ تہ اهو ئي چوڻ ڪافي هو
تہ، "منھنجي تہ گوڏن ۾ سور آهي. مان تہ هلي نہ ٿي سگهان." ان ڪري
وري اچڻ جو سوال ئي ڪونہ اٿيو.

پر پاڙي وارن لاءِ ڪيترن ڏينھن تائين اهو جملو چوڻ لاءِ ضرور
رهجي ويو: "ڇڱو ٿيو جو امي مري ويئي. ويچاري وڃي سکي ٿي."

❒

آخري مُئل ماڻهو

ـ نورالهديٰ شاهه

تباهه ٿي ويل ڪائنات جو آخري منظر. هوريان هوريان اُٺندڙ دونهون، بوءِ، تپي ڳاڙهو ٿامو ٿي ويل آسمان ۾ ڦاٽي ڳيا ڳيا ٿي ويل ڌرتي. وچ ڪائنات ۾ ٽياس مٿان ٽنگيل آخري مئل ماڻهو سيئي آوازَ مري نري ويل. موت جي ان بي انت سانت ۾ بس پريان ڪٿان ايندڙ لٺ جي ٺڪ ٺڪ جو پڙلاءُ. آواز هوريان هوريان وچ ڪائنات ۾ ٽنگيل آخري مُئل ماڻهوءَ جي ويجهو ايندو ٿو وڃي. مُئل ماڻهوءَ جي ويجهو پهچي لٺ جي سهاري ٿي هلندڙ پوڙهو عزرائيل بيهي ٿو رهي. ڪن لاءِ مئل ماڻهوءَ جي ڪليل اکين ۾ نفرت (موت کان نفرت) جا ڀاوَ ٿا اُڀري اچن ۽ پوڙهي عزرائيل جي چپن ٿي بي معنيٰ مُرڪ.

"مان صدين ڪنان توکي ڳوليان پيو." عزرائيل جا بند چپ پهريون ڀيرو ڪلن ٿا پنهنجي سموري جنم ۾.

"مان ڄاڻان ٿو ۽ مان صدين ڪنان توکان لڪندو ٿو وتان. پر، تنهنجي سيني ۾ پٿر پريل آهن شايد!"

مُئل ماڻهوءَ جي بند چپن اندران نڪرندڙ آوان جڻ سياري جي سرد هوا جو سيسڙاٽ ـ عزرائيل لٺ پٽ تي رکي بي حد ٿڪل نوع ۾ مئل ماڻهوءَ جي پيرن ۾ ويهي ٿو رهي. هڪ ئي نهار چوڌسا ۾ تباهه ٿيل ڪائنات تي وجهي ٿو ۽ سندس اکيا پرون تاڻجي وڃن ٿا.

"تون مون کي ڪڏهن به ڪونه سمجهي سگهيو آهين. هيڏي ڏکي

ڪائنات ۾ پلا ڪو هڪ پل بہ امن جو هوا ماڻهوءَ لاءِ ڪٿي ڪا پناهہ گاهہ هئي، هان!!"

"نہ." سرد هوا جو سيسڙاٽ.

"ماڻهو ماڻهوءَ جا پير وڍي رهيوهو. انهن وڍيل پيرن سان پلا تون ڪيترو ڊوڙي سگهين ها!!" عزرائيل ڪنڌ مٿي ڪٽي مٿل ماڻهوءَ جي ڪليل اکين ۾ نهاري ٿو. پيڙا پري نهار.

"ڪجهہ بہ هو مون تڏهن بہ جيئڻ ٿي چاهيو. منهنجو ان ۾ ويساهہ هو تہ ماڻهو نيٺ تہ ڪڏهن نہ ڪڏهن ڪوڙ تي سچ جي سوڀ ماڻي وٺندو."

موت ۾ عزرائيل ٿهڪ ڏئي کلي پوي ٿو. مٿل ماڻهو ائين ٿو محسوس ڪري جڻ پوڙهو عزرائيل سڏڪا پري روئندو هجي.

"هون!!... سوڀ!! جڏهن ماڻهن جا سيئي ڪومل پاوَ مري چڪا هئا. تڏهن ڇا سوڀ ماڻڻ ايڏو سڦل ٿي سگهي ٿي! مون کي تہ ائين ٿو محسوس ٿئي جڻ تون جيئڻ جا سمورا ڏينهن اکين هوندي بہ انڌو رهيو آهين. پٿر تہ ماڻهن جي سينن ۾ پرجي ويا هئا. مون تہ ڪنهن جو بہ من ڌڙڪندي ڪين ٻڌو هو سواءِ ابهم ٻارڙن جي. باقي بچيل پٿر ماڻهو هٿن ۾ کنيو ٿي هليا هڪ ٻئي جو نشانو تاڪيو."

ڏک ۾ ڪاوڙ جا گڏيل پاوَ عزرائيل جي پوڙهين اکين مان ليئو پائڻ ٿا لڳن. مٿل ماڻهوءَ وٽ ورنديءَ ۾ ڪجهہ بہ چوڻ لاءِ جڻ باقي ناهي بچيو. انيڪ پل ٻنهي جي وچ ۾ سانت پر ڦهلايو بيني ٿي رهي. انيڪ پل لنگهي وڃڻ ڪانپوءِ ماڻهوءَ جي بند چپن مان سرد هوا جو سيسراٽ ٿو نڪري:

"تڏهن بہ مون ۾ هر ماڻهوءَ جيئڻ ٿي چاهيو ان ساڳي ڪائنات ۾ جيئڻ بہ هئي، جهڙي بہ هئي. پر توکي ڪوبہ حق ڪين هو ائين اوچتو سڀ ڪجهہ فنا ڪري ڇڏڻ جو."

مٿل ماڻهوءَ جي کليل اکين ۾ هوريان هوريان ڳاڙهي رنگ جو زهر پربو ٿو وڃي. عزرائيل چرڪي ڪي پل اچرج مان مٿل ماڻهوءَ کي ڏسندو ٿو رهي ۽ ٻي پل ڪاوڙ پيڙا ۽ نفرت جا پاوَ سندس منهن جي گهنجن مان

ليئو پائڻ تا لڳن. ڳالهائڻ سمي آواز تهائين اوچو ٿيو ٿو وڃيس.

”نہ. ماٺهوءَ کي ڪوبہ حق ڪين هو جيئڻ جو.“ ڪاوڙ مان ڏڪندو هو اُٿي بيهي ٿو. ”تو تہ اکين تي کوپا چاڙهي ڇڏيا هئا جڻ. منهن مونن ۾ ڏيو وينو هئين. تو ڪڏهن ڪجهہ ڏٺو ئي ڪٿي تي پلا!! ماٺهو ماٺهوءَ جي پيٽ ۾ بارود پري رهيو هو. روشنيءَ جي نڙيءَ تي ننهن ڏئي، روشنيءَ کي ماري ڇڏيو هيائون ۽ ڇٽني ڏسائن ۾ ڦهليل اُونداهيءَ ۾ ماٺهو هڪ ٻئي کي کهي رهيا هئا. هڪ ٻئي جا ماس پٽي کائي رهيا هئا. ابهم ٻارڙن جي پيرن هينان بارودي سرنگون وڇائي رهيا هئا. سچ جو خون ڪري، اُن کي چؤواٽي تي ٽياس متان ٽنگي ڇڏيو هئائون ۽... اُونداهي جو فائدو وٺي ڪوڙ جا پير پٽي چميائون. اجا بہ... تون... تو چئين... تہ... تہ...“ عزرائيل جو آواز پرجي ٿو اچي. مئل ماٺهوءَ کي پٺ ڏيئي بيهي ٿو رهي.

پل آپل جي سانت کان پوءِ سرد هوا جو سيسرات عزرائيل جي ڪنن وٽان لنگهي ٿو. ”تنهنجيون اکيون تہ بس اهو ئي تي ڏسي سگهيون نہ...! نہ تہ جيئڻ سان تہ ماٺهوءَ جو موهہ جنم کان هو. سوپ جي آس من ۾ پالي، هر ماٺهوءَ سدائين لاءِ تي جيئڻ چاهيو ۽... روشني ۽ سچ جي مرڻ پڄاڻان بہ... ٻاٽ اونداهي ۾، ڪڏهن نہ ڪڏهن پنرجنم وٺندڙ روشني ۽ سچ کي ماڻي وٺون ها... ڪٿي نہ ڪٿي تہ اونداهي جو انت هجي ها نہ! پر... تون... بنا ڪجهہ سوچڻ جي... سڀ ڪجهہ...“

عزرائيل هوريان هوريان مڙي ٿو. ڪيس ائين ٿو محسوس ٿئي جڻ مئل ماٺهوءَ جي اکين ۾ سمونڊ ڇلندو هجي. ڪي ڪن هو ٽڪ ٻڌي اچرج مان مئل ماٺهوءَ کي ڏسندو ٿو رهي، ٻي پل نراسائيءَ مان ڪنڌ نمائي ٿو ڇڏي. اُجهامندڙ آواز ۾ پڙڪي ٿو ”ويساهہ ڪر. منهنجي سيني ۾ پٿر ڪونہ آهن پريل. مون تہ جنگ، بک، بدحالي ۽ سازش ۾ مارجي ويندڙ ماٺهن ۽ ابهم ٻارن کي پنهنجين هنن پوڙهين ٻانهن ۾ کنيو آهي.“

عزرائيل پنهنجون پوڙهيون ٻانهون مئل ماٺهوءَ جي کليل اکين اڳيان ڦهلائي ٿو ڇڏي. ”تون ٻڌين ٿو نہ!!؟“

”ها. ٻڌان ٿو. پر هاڻ اهو سڀ ڪجهه ٻڌڻ جو ڇا ڪهڙو حاصل!!
جيئڻ جو وڏو ڪارڻ من ۾ پلجندڙ آس آهي جيڪا مُئي پڄاڻان سڀ ڪان
پهرين ختم ٿيو وڃي. ان ڪان اڳتي تہ باقي ڪجهہ بہ نٿو رهي... نہ سوڀ، نہ
آس، نہ نياءَ، نہ انياءَ. پوءِ... پوءِ... بس اها ڏڪوئيندڙ حقيقت رهجيو ٿي وڃي
تہ... تہ... موت ماڻهوءَ جي سوڀ ماٺي ورتي آهي.“ مُئل ماڻهوءَ جي اکين ۾
سمونڊ ڇُلڻ ٿو لڳي. عزرائيل کي ائين ٿو محسوس ٿئي ڄڻ ان سَمونڊ ۾
ٻڏندو هجي. جڏهن تہ ڪائنات تباهہ ٿيڻ سمي سمورا سمونڊ (اُهي
سمونڊ بہ جيڪي زمين جي ڪنارن وٽ هئا... اُهي سمونڊ بہ جيڪي
ماڻهن جي اندر منجهہ هئا) سُڪي نوٽ ٿي چڪا هئا.
”پر ان ۾ منهنجو تہ ڏوهہ نہ هو. تو ڪونہ ڏٺو ڇا تہ ماڻهو پنهنجي
سموري طاقت ڪائنات جي تباهيءَ لاءِ...“
سرد هوا جو سيسراٽ عزرائيل جي ڳالهہ اڌ ۾ ئي ڪٽي ٿو.
”پر اُن تباهيءَ کان اڳتي بہ تہ ماڻهو ڪڏهن نہ ڪڏهن امن،
خوشحالي، روشني ۽ سچ ماڻي سگهيو ٿي نہ. تو تہ بس ڪائنات جو هڪ
ئي رُخ پسيو هو... مان سچ ٿو چوان نہ!!!“ مُئل ماڻهوءَ جي ڪليل اکين ۾
ڪي ڪن اڳ ڇُلندڙ سمونڊ هوريان هوريان سُڪڻ ٿو لڳي پر سرد هوا جي
سيسڙاٽ تي عزرائيل کي نجاڻ ڇو سُڏڪن جو گمان ٿئي ٿو.
”چريو آهين تون تہ... اهو سڀ نہ ڪرين ها تہ جيئڻ عذاب ٻڻجي
پوي ها ماڻهن لاءِ. مان نہ سهي پر پوءِ ڪائنات جو هر جيو پاڻ کي پنهنجن
هٿن سان گهُٽو ڏئي ماري ڇڏي ها. پر... تون... تون تہ ڪجهہ بہ نہ سمجهي
سگهندين. ڪجهہ بہ نہ.“
عزرائيل نمي پٽ تان لٺ کڻي ٿو مُئل ماڻهوءَ کي پيڙا ڀري نهار سان
ڏسي ٿو ۽ وڃڻ لاءِ وک وڌائي ٿو. هيڪر وري سياري جي سرد هوا جو
سيسڙاٽ جڻ سندس ڪنن وٽان لنگهي ٿو: ”تون بہ ڪجهہ نہ سمجهي
سگهندين... تو تہ اونداهيءَ منجهان ڦٽندڙ روشنيءَ کي بہ ڪڏهن پسيو
ڪونهي. پر هاڻ تہ هر شيءِ جو انت اچي ويو آهي نہ. ڪجهہ بہ نہ رهيو

آهي باقي. نہ روشني، نہ آس، نہ زندگي، نہ نياءُ، نہ انياءُ، نہ شڪست ۽ نہ سوڀ. ڪنھن کي بہ ڪا معنيٰ ڪانھي رهي. بس اها ڏکوئيندڙ حقيقت رهجي وئي آهي تہ موت ماڻھوءَ تي سوڀ ماڻي ورتي آهي... ۽..."

عزرائيل کي هيڪر وري سرد هوا جي سيسرات تي سُڏڪن جو گمان ٿئي ٿو. هن جي ڪڄندڙ وک کن لاءِ رُڪجي ٿي وڃي. کن لاءِ مُئل ماڻھوءَ جي اکين ۾ (جن جو سمونڊ هاڻ سُڪي نوٽ تي چڪو آهي) ليئو پائي ٿو. ڪيس ائين ٿو محسوس ٿئي جڻ مُئل ماڻھوءَ جي اکين وارو سمونڊ هاڻ سندس پوڙهين اکين ۾ ڇُلندو هجي. هو تيزيءَ سان مڙي ٿو. لٺ جي سهاري تي، ٺڪ ٺڪ ڪندو پولارَ ڏانھن وڌندو ٿو وڃي. چوڌاري ۾ عزرائيل جي لٺ ٺڪ ٺڪ ۽ پيرن جي گھِس گھِس جو آواز گونجندو رهي ٿو. پولار ڪان پاتال تائين بس اهو ئي آواز رهجيو ٿو وڃي. ڏک ۽ شڪست جي احساس کان مُئل ماڻھوءَ جون سُڪل نوٽ اکيون پاڻ ئي پاڻ پورجيو ٿيون وڃن.

❐

هوا جو وجود

- شرجيل

داسي!

ڪي ڏينهن اهڙا به هئا جو لغڙن اڏائڻ جو شوق چرپائپ جي حد تائين هوندو هو. وتندو هوس پڳل تتل شين جا ٽڪر گڏ ڪندو. پوءِ جڏهن تاڪ منجهند جو سڀ گهر ڀاتي پنهنجن پنهنجن ڪمرن ۾ پينگهن ۾ آرامي هوندا هئا. ته مان حمام دستو ڪٽي، اڇي ٻاهر گهٽيءَ ۾ نمر جي گهاٽي ڇانوَ ۾ اُنهن شيشن کي ڪٽيندو هوس. پوءِ جڏهن اُنهن ڪٽيل شيشن کي ڪنهن سنهڙي ڪپڙي ۾ چاڙهيندو هوس ته ساڄي هٿ جي آڱرين جي چوٽين مان رت نڪري ايندو هو. ۽ اهڙي طرح جڏهن ڪاٻه ننڍي يا وڏي خواهش مَن ۾ پيدا ٿيندي اٿم ته اُن جي پوري ٿيڻ تائين پوري جسم ۾ رت وهائڻ لاءِ تيار ٿي ويندو آهيان. ۽ اڄ الائي ڇو، الائي ڇو اڻين وتان ٿو ماڻهن جا مهانڊا تڪيندو. هي ماڻهو جيڪي وتن ٿا ڊڪندا، ڀڄندا، سهڪندا- هڻ هٽان ۾ ورتل- گهر جو سودو سلف، ٻارن جا ڪپڙا، پڙهائي، بيمارين علاج سال- گرهون، شاديون، جشن، تياريون، وٺ وٺان، زندگيءَ جي پوري ٿيڻ تائين وڏو هنگامو پوءِ مانار. هر انسپائريشن پنهنجو اتساهه ڊرو ڪنڌڙ جهڙوڪر هوا نڪتل ڦوڪڻو- چيچڙو. اُف ڪيڏو نه خوف ۽ ڪرب ڏياريندڙ خيال آهي.

تنهنجي خط کي آئي ڪوڙ سارا ڏينهن ٿي ويا آهن. جنهن ڏينهن تنهنجو خط مليو هوم، اُن ڏينهن ڏاڍو ڪو اداس هوس. ڪو خيال، ڪو

سپنو ياد آيو هوم. بس ڪجهه ڪونه پڳو هوم. ڪمري جو دروازو اندران بند ڪري سڄو ڏينهن پراڻن فوٽن وارو البم ڏسندو رهيو هوس. تنهنجي خط ٻرندڙ باهه تي گاسليٽ جو ڪم ڪيو هو. اُها ڪيفيت يا اُهو سانحو اُن جي وارتا لکي نٿو سگهان. بس تنهنجي خط کي ٻيهر کولي پڙهيو هوم. باهه جا اُلا آسمان سان ڳالهيون ڪرڻ لڳا هئا. هيڪاري خيال آيم ته خط کي ڦاڙي ٽڪر ٽڪر ڪري دريءَ کان ٻاهر اڇلائي ڇڏيان. پر ائين نه ڪري سگهيو هوم. خط کي ڦاڙڻ کان سواءِ، ائين جو ائين تنهنجن ٻين خطن سان گڏ سيف ۾ رکي چاٻي گهمائي ڇڏي هئم.

اڄ جڏهن ڪنهن ارادي سان پراڻا ڪاغذ ۽ لفافا پٽي ڦولهيم ته تنهنجا خط هٿ اچي ويا، ۽ اُهو خط به جيڪو شايد تنهنجو آخري خط هو يا آهي. توکي پنهنجي اهڙي حالت تي ضرور ڏک ٿيندو جو توکي مون طرفان تنهنجن جذبن جي موت وقت اندر ۾ تڪڙي نه ملي سگهي آهي. شايد خواهشن لاءِ مان ايترو شديد نه رهيو آهي. يا ته انهن خواهشن ۾ ايترو موهه يا ڇڪ نه رهي آهي. جيڪي منهنجي پيرن ۾ لڦون ۽ هٿن جي آڱرين جي چوٽين مان رت ڪڍي سگهن!! ٻنهي مان ڪا هڪ ڳالهه ضرور آهي.

اُن ذڪر ڪيل خط کي سال کن ته ٿي ويو هوندو- جي نه ته سال ٽيڻ وارو ٿي هوندو. تو اِن وچ ۾ سڀ رستا، پيچرا ۽ دڳ واجهايا هوندا، پر مان توکي ڪٿي به نظر نه آيو هوندس. اِها آهي ته منهنجي ڏاڍ مڙسي، پر تو به پنهنجي ڏاڍ سان ڪو گهٽايو آهي ڇا! الائي ڪهڙن پڙدن ۾ لڪل ڪنهن ڳُجهه جيان وتين ٿي ڳُجهارتون ڏيندي! سچ ته تنهنجي اِن لڪ لڪوٽيءَ منهنجي هر اُتساهه کي اڌ مئو ۽ بي دليو ڪيو آهي. تون خبر نه آهي ته ڪهڙي دنيا جي رهواسي آهين!؟ ڪڏهن ڏسيو ڊپ کان لڪيو وڃين ته ڪڏهن خط لکيو اُن کي آخري چئي ايڏي وڏي ... کي توڙيو ڇڏين. ڇڻ ته ڪا راند آهي، ڪو تماشو آهي. ڪڏهن ته سماج جي هر لڳ لاڳاپي کي توڙڻ لاءِ وڏيون وڏيون ڳالهيون لکي ويندي آهين. وري

ڪڏهن لکندي آهين تہ تنهنجي فلاڻي تقرير مان مون کي ڪنهن ٻي عورت سان تنهنجي عشق جي بوءِ ٿي اچي. اهي تنهنجا وهم وِسوسا اهڙا آهن جيڪي هر قسم جون عورتون مرد لاءِ محسوس ڪنديون ۽ دل ۾ سانڍينديون آهن. مون انهن کي اهميت ڪانہ ڏني آهي، پر اهڙين ڳالهين کي ڪنهن حد تائين عورتاڻي بيوقوفي ضرور سمجهان ٿو. مان سمجهان ٿو تون جنهن ماحول ۾ رهين ٿي يا رهي آهين، ۽ تنهنجي خطن جي لکڻيءَ مان تہ تون گريجوئيٽ بہ آهين، ۽ اِها ڳالهہ ضروري ۽ غير ضروري ڪان هتي ڪري فطري آهي تہ تو ڪنهن سچي پچي مرد يا خيالي شهزادي لاءِ ضرور ۽ضرورسوچيو هوندو. اهڙي فطري لاڙي لاءِ جوان مرد ۽ عورت لاءِ ڪوبہ قيد نہ هوندو آهي. ۽ جي ڪو قيد گهڙيو يا ٺاهيو ويندو آهي تہ پوءِ هزارين قسم جا ذهني ۽ سماجي مونجهارا پيدا ٿي ويندا آهن. مان توکي ٻڌائي ڇڏيان تہ مان رومانس نہ ڪندو آهيان. ماڻهو مون کي اجايو ٺا ڳهلين. هونءَ ڪو رومانس ڪرڻ گناهہ يا ڪميڻائپ ناهي پر مان تہ تاڪ منجهند ۾ ڪنهن ڇانوري جي تلاش ۾ آهيان. مون زندگيءَ ۾ رڳو هڪ شديد رومانس ڪيو. جيڪو ساندهہ ڏهہ سال هليو ۽ اُن کي هاڻي پندرهن سال گذري ويا آهن. ۽ اُهي پنجويهہ سال، ائين چپ چپات سان گذري ڪونہ ويا آهن. انهن پنجويهن سالن کان مون گهڻو ڪجهہ کسيو آهي. ماڻهن کي ڇا آهي؟ رڳو ڇيپ هلائڻي اٿن. ٻين لاءِ ڏرون ڪوٽيندڙ نہ سَهو ۽ ساڙيلا ڪنهن جاءِ جا!

۽ مون تنهنجن خطن جي جوابن ۾ جو ڪجهہ بہ لکيو آهي، پنهنجي ذهن جي سمجهہ ۽ سچ آهر لکيو آهي. مان محبتن ۾ بہ سمجهہ کان ڪم وٺندو آهيان. مان نہ چاهيندس تہ ڪنهن پريءَ جي عشق ۾ مبتلا ٿي پوءِ اُن کي حاصل ڪرڻ لاءِ ڇئن هتن ۽ هڪ اک واري ديو کي مارڻ لاءِ ڪوهہ ڪاف جو پنڌ ڪرڻ لاءِ نڪري پوان! انسان کي پنهنجي چوڌاري سماجي زندگي لاءِ ڪيترين ئي ڪنڊيشنس قبول ڪرڻيون پونديون آهن. سماج ۽ حالتن جي ناتي سان تہ مان بہ ڪي نہ ڪي ڪنڊيشنس

قبول ڪيو پيو ته زندگي گهاريان. پر ائين به نه ته ڪو ذات ڪيرائي نيچ زندگيءَ کي قبول ڪجي. توسان ڳالهيون ته تمام ڪوڙ ساريون ڪرڻيون آهن. پر هي جو مان وڏي واڪ مائيڪ ۾ منهن وجهيو پيو ته ڳالهايان، جنهن جي چئني ڏسائن ۾ وڏا وڏا لائوڊ اسپيڪر لڳل آهن، جن جو آواز پري پري تائين پيو وڃي، مون کي چڱو نٿو لڳي. تنهنجو ٽيون خط پنهنجي اعتبار کان ڪنهن نه ڪنهن موڙ تي پهچڻ لاءِ فيصلي واري انداز ۾ لکيل هو. ۽ ها، جڏهن تنهنجو خط مليو هو اُن وقت مان تمام نروس ۽ اداس هو. شايد نه پر پڪ سان حيرت ۽ خوشيءَ گاڏڙ احساسن ۽ جذبن سان ڪي هفتا خوش رهي سگهيو هوس. هي زندگي ۽ سندس حالتون ڪيڏيون نه بي رحم ٿيون ٿين. ڪيئن ۽ ڪهڙي طرح نه اڻ جاتل ماڻهن کي واٽ ويندي ملايو ۽ پوءِ خبر ئي نه پوندي ته هڪ رستو وڃ مان ڇيرجي پاڻ کي ٻن رستن ۾ ورهايو ڇڏي. سچ پڇين مان اهڙي نفسياتي خوف جو هر وقت شڪار رهيو آهيان. هيل تائين مون جيڪا به هڻ وٺ ڪئي آهي، رڳو جيون جي بقا ۽ ان کي ڪو مٿاهون مقام ڏيڻ لاءِ ڪئي آهي. مون وٽ روايتي طرح سان زندگي گهارڻ جو احساس گهٽ آهي، مان جنهن سماج ۾ رهان ٿو اهو جيتوڻيڪ نج منهنجو پنهنجو آهي، پر ڪن انفرادي نفسياتي مسئلن ڪري- جيڪي به سنئون سڌو اُنهن ڪوڙهي ذهنن ۽ روايت پسند ماڻهن جي ڪري پيدا ٿيا آهن. منهنجي خيال ۾ ته دنيا جي هر شخص کي پنهنجي انفرادي رجيڪشن تي ميرجي پوڻ گهرجي، ۽ اها هڪ فطري ڳالهه آهي. مان سهڻو آهيان، سيبتو آهيان، ڪمائو پٽ آهيان ۽ الائي ڇا ڇا آهيان. پر توکي خبر آهي ته مور ڪڏهن روئندا آهن!!؟ ۽ ڇو روئندا آهن!!!؟؟؟

مون کي جذباتي محبتن، نفرتن ۽ فيصلن کان الائي ڇو چڙ رهي آهي، جيتوڻيڪ مان به ڪنهن حد تائين جذباتي رهيو آهيان، ۽ هاڻوڪين حالتن ۾ به ڪڏهن ڪڏهن مون کان ڪي اهڙا لفظ نڪري ويندا آهن، يا ڪو اهڙو ڪم ٿي ويندو آهي، جنهن لاءِ مون کي پوءِ

پڇتائڻو پوندو آهي. تو رڳو مون لاءِ لوڪ سان ٽڪرائجي وڃڻ جي ڳالهه ڪئي آهي، هڪ اهڙي شخص لاءِ جنهن سان هڪ لفظ بہ نہ ڳالهايو آهي. تون رڳو منهنجي چهري ۽ ڪلا سان محبت تي ڪرين، يا متاثر تي آهين. تڏهن تہ تو ايڏي وڏي ڳالهہ ڪئي آهي. تنهنجي انِ فيصلي ڪي مان هرويرو جذباتي چئي تنهنجي چاهہ ۽ خلوص جي گهٽتائي ڪونہ پيو ڪريان. پر شايد حقيقتن سان اکيون ملائيندي هاڻي گهڻو ڪجهہ سکي ويو آهيان. مان اُها ڳالهہ ڏاڍي شَد ۽ مَد سان ڪندو آهيان، جيڪا منهنجي ذات جي اختيار جي دائري ۾ هوندي آهي. اِها ڳالهہ تو ڪئي آهي، ان ڪي پنهنجي آس پاس ۾ تون بهتر نموني سمجهين تي سگهين. رهيو منهنجو سوال، توکي 'افورڊ' ڪرڻ جو تہ ڇري ڳوناڻي ۽ شهري زندگيءَ ڪي ذري گهٽ الڳ الڳ سماج ۽ اون جا طور طريقا مليل آهن. يا ائين چوان تہ شهر ۽ ڳوٺ پاڻ ۾ هڪدم ناهن ملندا. ڳوٺ شهر بنجي سگهندا آهن، جڏهن تہ شهر پنهنجن هنگامن ۽گوڙن ۾ گهٽجي گهٽجي ٻوڙا ۽ گونگا تي کنڊر بنجي ويندا آهن. مان توکي 'افورڊ' ڪري تو سگهان تہ جيڪڏهن تون مون ڪي احساساتي ۽ ذهني طور تي افورڊ ڪري سگهين!!؟ تو لکيو آهي تہ "اسان تمام وڏا ماڻهو نہ سهي پر ايترا ضرور آهيون جو هڪ بہ نوڪر ۽ڪار تہ افورڊ ڪيون ٿا. ڪامورا ناهيون، زميندار آهيّون ۽ آءٌ اهو بہ ڄاڻان ٿي تہ هڪ ڪلاڪار ڇا ڇا 'افورڊ' ڪري سگهي ٿو!"

منهنجي ڪنهن پراڻي ڊائريءَ جي پني تي لکيل آهي تہ "منهنجي زندگيءَ ۾ اُن عورت ڪي وڏيڪ دخل هوندو، جيڪا دل ۽ دماغ جي هڪ جيتري حاڪميت جي قائل هوندي." ان راءِ جا اکر آخري ڪونہ آهن. ان عورت لاءِ جيڪا ڪنهن مخصوص 'نيچر' واري مرد لاءِ سنو ساٿي ثابت ٿي ڏيکاريندي، اها جذبي ۽ عقل جي تور مناسب تہ ڪانهي. وقت وهندڙ ۽ فنا ڪندڙ آهي، اُن ۾ جذبي ۽ عقل جي وَٽن ڪي ايترو ساهميءَ جي ڪاڻ ڪي ڏسڻ ڪونيڪ آهي ڇا!! ان وچ ۾ تہ وقت ماڻهوءَ جي چهري تي

ڪيترائي گهنج وجائي چڪو هوندو آهي. ۽ پوءِ جڏهن هر جذبو هر خواهش آسيري پاسيري ٿي وڃي ته ماڻهو دنيا تياڳي گوڏن ۾ منهن هڻي وتندو آهي انسان ذات لاءِ آدرش ڳوليندو! مان تو لاءِ رڳو هيئين وچولي ڪلاس جو ماڻهو ثابت ٿي سگهندس. اصل ۾ مان ڪلا ڪيتر جو ماڻهو آهيان. منهنجي سچائپ، منهنجي وڏائي، منهنجي ڪلا آهي ۽ بس. ٿلهي محبت جو نشو مان توکي ڪيترو ڏئي سگهندس!!؟ هونئن محبت وڏي شاهوڪار شيءِ آهي. مون الائي ڪيترن ماڻهن ۾ ورهائي هوندي پر منهنجو جهول اجا خالي نه ٿيو آهي، پوءِ به اُهي ماڻهو مون کي ڇڏي ويا. سمجهين ٿي ڇو!؟ محبت، اقتصاديات کان الڳ ٿي ڪري ڪابه حيثيت نه ٿي رکي. اجوڪي زماني ۾، ۽ جيڪي ماڻهو انهن ٻنهي شين کي الڳ الڳ سمجهن ٿا ته اُهي حقيقت ۾ ڪنهن سان به گڏجي رهڻ نه ٿا چاهين. تون منهنجي ڳالهه سمجهين ٿي نه!!؟

تو خط جي پڇاڙيءَ ۾ لکيو آهي: ”باقي آءٌ هر صورت ۾ ساٿ نڀاهيندم ۽ تون ڪوبه بيو فڪر نه ڪج جو پرپور ويساهه اٿم ته تون مون کي ’افورڊ‘ ڪرڻ جي سگهه رکين ٿو، جو آءٌ ساده مزاج آهيان.“

مان سمجهان ٿو تنهنجي اهڙي فيصلي ۾ ڪَس ڪسر ڪائڻ واري ڳالهه اُتم ملي ٿي. هونئن ته تون جيڪا به آهين، جيئن به آهين – پري کان ته ڳالهه چڱي لڳي اٿم – ۽ اهو به ڏاڍو چڱو لڳو اٿم ته تون مون کي ڏسڻ ۽ جاچڻ کان سواءِ مِيتا ڏني آهي – آهن ته تمام پراڻن جڳن جون ڳالهيون – هونئن ڏنو وڃي ته اسان ماڻهو وري ڪهڙو ويهين صديءَ جا رهاڪو آهيون!! بس غارن ۾ سو ڪو نه ٿا رهون، باقي آهيون ته پراڻن جڳن جا. دل ۾ نه ڪجانءِ جو منهنجا ابا ڏاڏا به اج سوڌو تائين سج، چنڊ ۽ باهه جا پوڄاري آهن. هو پنهنجي هر ڪلپنا ۽ خوشيءَ لاءِ چنڊ کي ڏسي ڪجهه پتڪندا آهن. بس فرق رڳو ايترو آهي ته سجدو ڪونه ٿا ڪن. هونئن ته هر سگهاري شيءِ کي هر نبل سجدو ته اج به ڪري ٿو – تهذيب ته رڳو ايڪسپلائيٽيشن جو ٻيو نالو آهي. ڪڏهن ڪڏهن سوچيندو

آهيان تہ سنڌ جا ماڻهو گهڻي حد تائين 'نيچرلسٽ' آهن- پوءِ اُهو 'نيچرل ازم' ڪيترو ۽ ڪيڏو مهانگو پيو آهي!!؟- ان ڳالهہ کي هاٽوڪي ۽ گذريل ڪنهن بہ سماجي ۽ تهذيبي عمل جي رد عمل سان پرکي سگهجي ٿو. بهرحال تنهنجي منهنجي حوالي سان مٿين ڳالهين جي ايتري ئي حوالي ڏيڻ جي ضرورت محسوس ڪيم. مان تنهنجي ڪنهن بہ ڪلپنا جو ڀرم ٽوڙڻ نہ ٿو چاهيان. باقي، 'مان توکي افورڊ ڪري سگهان ٿو' منهنجي لکڻ سان، يا تنهنجو سادو مزاج، تنهنجي لکڻ سان ٿي ڪونہ پيو آهي، ۽ نہ ٿي سگهندو. اهو تہ وقت ۽ حالتن تي دارو مدار رکندڙ شيون آهن. ان لاءِ ايترو فڪرمند نہ مان آهيان ۽ نہ توکي ٿيڻ گهرجي. اهي مسئلا اندر اُسٽڊ آهن. باقي ڏور ڏور پولار ۾ جيستائين منهنجي سوچن جا پکي اڏامي سگهيا آهن، اُتي ڪجهہ نہ ڪجهہ ضرور آڏيو اٿم، جتي پنهنجي مَن ۽ ڪلا جي پوري سونهن ۽ سگهہ سان جيڪا بنا چهري مورتي اڏ ۾ چڙي رکي اٿم- اُن کي جيڪڏهن تون سچ پچ ڌرتيءَ تي ساڀيان جو روپ ڏيڻ ٿي چاهين تہ ڇا مان تنهنجي چهري جا نشان گهور اونداهين ۾ ڳولي سگهندس!؟ هونئن منهنجي جيون ۾ ڪو پنهنجي ۽ منهنجي مرضيءَ سان گڏ اچڻ چاهي تہ شايد پوءِ دنيا جا مور ڪڏهن بہ نہ روئندا!

❐

ناچُو

- روشن جسڪاڻي

انهيءَ هوٽل ۾ گهڻو ڪري ناچن جون ٽوليون اچي ترسنديون آهن. انهن ٽولين ۾ هڪ ٻه لاسڙيات ڇوڪرو ضرور هوندو آهي. لٺ پورل. هوٽل جي پوئين حصي ۾ ميدان آهي، جنهن ۾ پڪن ۽ ٽوئن مان ٺهيل ننڍيون ننڍيون ڪوٺڙيون آهن، جن ۾ هر وقت ڇيرن جا ڇمڪار لڳا پيا هوندا آهن. سُرن جي ورڪا پئي ٽيندي آهي. ٺهڪڙا پيا ٻُرندا آهن. سر ۽ سونهن جي پياسي عاشق جيئڙن جا ڳاهٽ لڳا پيا هوندا آهن اتي. هر ڪا ٽولي دعوت ڏڙيءَ تي ويندي آهي يا موٽندي، ان هوٽل ۾ ضرور ترسندي آهي، جتي رات گذارڻ سان گڏ نَون ڇوڪرن کي ڳائڻ ۽ نچڻ جي سکيا پئي ملندي آهي.

انهن ٽولين مان رانجهي فقير جي ٽوليءَ جي سڄي تر ۾ هاڪ هئي. اهو سڀ 'ناٿيءَ' جي ڪري هو. جڏهن رانجهي فقير کي ناٿي هٿ آيو هو، تڏهن کان سندس پٺون ٻارنهن تي ويا هئا. سانجهي اچي سهڙي هئي. هر ڪا ٽولي رياض ۾ رڌل هئي. الڙ ناچن کي نچڻ ۽ ڳائڻ جا گُر سيکاريا پئي ويا. هٿ ڪٽڻ، صدا هڻڻ، گوڏو پيچڻ، ڇير ڇمڪائڻ... ان مهل هوٽل ٻاهران هڪ جيپ اچي بيٺي. بوسڪيءَ جي پٽڪن سان تي همراهه مڇون وٽيندا هوٽل ۾ گهڙيا. دخل تي ويٺل سيٺ کان ڪجهه پڇيائون ۽ پوءِ سيٺ جي ڏسيل هنڌ ڏانهن وڃڻ لڳا. جيئن ئي استاد ڪاري جي مٿن نظر پئي، تيئن ساز بند ڪري اچي هنن سان مليو.

”سائين ڪهڙي خوشيءَ ۾ اڄ پلجي پيا آهيو؟“ ڪاري هٿ ٻڌندي چيو ۽ هڪ ناچوءَ کي سڏيائين: ”پورل هيڏي تہ آءُ.“

۽ پورل چير چمڪائيندو، ڳُر تار ۾ وکون ڳٽيندو، هٿ ٻڌي اچي حاضر ٿيو. ”پورل، تي چانھہ تہ وٺي آءُ، ڪير پتي.“

” نہ نہ، ڪارا، توکان حجاب ڪونهي.“ ٿن همراهن مان هڪڙي جنهن کي بوسڪيءَ جي پٽڪي جي ٻُٽ لڳل هئي، چيو.

”توسان ڪهڙا ليکا، پر هينئر ڪجهہ تڪڙا آهيون. قنڊرون ونٽيون آهن، چانور ڪٽڻا آهن، شامياني جو چوٽو آهي... چانهہ ڪنهن ٻئي پيري. پورل سان بہ ڪچهري ڪنداسين.“ هن کيسي مان ڏهہ رپيا ڪڍي پورل جي ڳِتي تي ڪٽي رکيا. پورل ڳِتي تان نوٽ کنيو تہ ٻُٽ ٻڌل همراهہ سندس هٿ کي پنهنجي هٿ ۾ ڪٽي جهليو- ۽ ڪاري کان پڇيائين: ”يار ڪارا، رانجهي فقير جي ڪوٺي ڪهڙي آهي؟“ ڪاري جي منهن جو پنو ٿي لهي ويو، پر اڳ ڳٽتي ڪندي نئڙت مان چيائين: ”استاد رانجهي وارا نہ- او هُو پريان چوٿين نمبر ڪوٺي ۾ ويٺا آهن.“

”چڱو ڪارا، موڪلاڻي ڪانهي.“

”چانهہ تہ...!“

”چانهہ وري ٻئي ڪنهن پيري- چڱو سهڻا سائين!“ هن پورل جي هٿ تي زور ڏنو ۽ پوءِ اڳتي وڌي ويا.

رانجهي جي ٽولي ڳائڻ ۾ رڌل هئي. سندس آڏو ويٺل ’ناٿي‘ پنجين ڪاري تي آلاپ ڪري رهيو هو. همراهن کي ڪوٺيءَ ۾ ايندو ڏسي رانجهي ساز بند ڪيا ۽ هٿ ٻڌي بيهي رهيو:

”رئيس بلوچ خان لک لک شڪر مولا جا!“ رانجهي کي ٻُٽ ٻڌل همراهہ چڪي چاتيءَ سان ڪٽي لاتو... خوش چڱا پلا ڪان پوءِ احوال ٿيا:

”بس رانجها توکي تہ خبر آهي تہ پاڻ کي توکان سواءِ ٻي ڪنهن جو راڳ وڻي ئي ڪونہ. سيان سانجهيءَ پاڻ واري رئيس احمد خان جي پٽ جي شادي آهي. رئيس تنهنجو بار رکيو مون تي، سو اچي حاضر ٿيا

آهيون، ٻيو مڙيئي خير!“

رانجهو جهٽ لاءِ سوچ ۾ پئجي ويو.

”چا پيو سوچين؟ خبر اٿم تہ علي پور وارا توهان سان سنوان نہ هليا هئا. پر تڏهن نہ رئيس هو ۽ نہ وري آئون ئي هوس. لوسي چورن کي کهڙي خبر عزت جي۔ کهڙو مان تڏي جو. هينئر سڀ منهنجو ذمو آهي. تون ڪنڪو ئي نہ ڪر.“ ٻُٽ ٻڌل همراهہ ڪيسي ۾ هٿ وڌو: ”هان، هي اٺئي سو رپيا ياڙي جا ۽ هيءُ شاديءَ جو ڪارڊ.“

انهيءَ وچ ۾ ناٿيءَ کين چانهہ ڏني ۽ هو ٽيئي همراهہ صدقي صدقي ڪندا چانهہ جون چسڪيون پيئڻ لڳا.

”آئون سڏيان ۽ رانجهو نہ اچي!“ ٻُٽ ٻڌل همراهہ رانجهي کي ياڪر ۾ پريو ۽ پوءِ ڪيسي مان سؤ جو نوٽ ڪڍي ناٿيءَ جي هٿن ۾ ڏئي سندس هٿ پنهنجي هٿن ۾ جهليائين، ”چڱو منڙا، وري سيان سانجهيءَ محبن سان ميلو ٿيندو!“ پوءِ موڪلايائون.

هنن جي وڃڻ ڪان پوءِ رانجهو سوچ ۾ پئجي ويو. اڳي علي پور شاديءَ تي ويو هو تہ سندس ناچُوءَ کي ڪي ماٺهو ڪٽي ويا هئا. بلوچ خان ۽ رئيس جي وٺ پڪڙ ڪرڻ تي مهيني ڪان پوءِ ناچو واپس مليو هوس. اُهي ڏينهن هي ڏينهن، گهڻيون ئي دعوتون مليس، پر رانجهو علي پور نہ ويو سو نہ ويو. هن کي رئيس جي تہ پرواهہ نہ هئي، پر بلوچ خان سان سر جون سٽون هوس. بلوچ خان بہ ساڻس چڱا پير پريا هئا. ڪو ڪاج هجي يا نہ، پر رانجهو مليو هوندس، تہ سؤ يا پنجاهہ جو نوٽ اچي سندس ڪيسي ۾ پيو هوندو چانهہ پاڻيءَ لاءِ. بلوچ خان سونهن جو پياسي هو تہ رانجهو وري پئسي جو پوجاري. ٻئي ٻئي هڪ ٻئي سان نڀائيندا آيا. هو نوان نوان چورا ڦاسائيندو هو ۽ ٻهٽي بلوچ خان سان ڪندو هو.

ڪو وقت هو جو رانجهي فقير اڳيان رئيس بہ هٿ ٻڌيو بيٺا هوندا هئا. پر علي پور واري واقعي ڪان پوءِ ماٺهن ڪان جڻ سندس نالو ئي وسري ويو هو. پرقسمت رانجهي تان هٿ نہ کنيو هو ۽ ناٿي کيس ملي ويو ۽

رانجهي جي قسمت هڪ ڦيرو وري جاڳي پئي ۽ ناتي... سندس سونهن جي کهڙي ساراهہ ڪجي! ريءَ ڪجل ڪارا نيڻ ڪٽندو هو تہ گهائي وجهندو هو نچندو هو تہ جڻ ڪنوڻ پئي ڪنوڪي ڳائيندو هو تہ جڻ ڪوئل پئي ڪوڪي.

رانجهي کي پريشان ڏسي ناتيءَ کان رهيو نہ ٿيو:

"استاد ڇا ڳالهہ آهي؟ اداس پيو لڳين! خير تہ آهي نہ؟"

"اڙي ٻچا. ڪهڙيون تو ڳالهيون پڇين. دل تہ نٿي ڇئي علي پور وڃڻ تي، پر بلوچ خان جا مون تي ٿورا آهن. ان ڪري ڪنڌ نہ ڪڍائي سگهيس. خير...!"

ڇنو ڇا هو جڻ ميڙي ۾ ڪا اُترادي هوٽل لڳي هجي. پوري اناس ۾ شاميانا لڳل هئا. راڳ ٻڌڻ کان پوءِ بہ جي ماڻهو رڳو ڇني جي سجاوٽ ويٺو ڏسي ها تہ بہ ننڍ ڪونہ اچيس ها. اڳي تہ ناچو توليءَ لاءِ ڪو اسٽيج نہ ٺاهيو ويندو هو پر هت تہ اسٽيج بہ هو. خاص ناتيءَ لاءِ. مٿان وري رنگين پني جي ڪتر بہ ڪاريگر اهڙي تہ لڳائي هئي، جو ڏسڻ وارن کي ڏندين آڱريون اچي ويون. دلي دروازي تي واهہ جو ڪم ٿيل هو. دلي دروازي جي پاسي ۾ رڪارڊنگ واري فرمائشن تي مختلف رڪارڊ پئي وڄايا. عابده پروين، جلال چانڊيو چاڪر چانڊيو... ڇني جي پوئين پاسي کان هڪ الڳ ڪمرو ٺاهيو ويو هو، جتي رانجهي جي ٽولي اچي لٿي هئي. ڇني ۾ اڄ رات رڳو ناتيءَ جي ساراهہ پئي هلي. ڪن تہ ڪيس اڳي بہ ڏٺو هو پر جن نہ ڏٺو هو اهي هر هر ان ڪمري جي اڳيان اول پٽڻ پئي ٿيا.

مانيءَ جو دور ختم ٿيو. سڀ ماڻهو ڇني ۾ اچي وڇايل بسترن تي ويٺا. اڳي تہ وليڙيءَ کي ڪير پڇندو ئي ڪونہ هو پر اڄ هن جي لئي بہ ڏسڻ وٽان هئي. پوري شيشي درباري عطر جي هاري آيو هو ڪپڙن تي. ڪانچ جا پائنچا ٻڪين تائين ڪُنجيل. سيني کي ماما ڪري پئي ڪيڪاريائين ۽ پاٽي پئي پياريائين. جيڪڏهن ڪنهن پاٽيءَ جي گهُر تي ڪئي يا هڪل تي ڪئي تہ پاٽيءَ جي جڳ گلاس سميت پُور سراڙي

۾ ان همراھ جي اڳيان اچي تي بينو ۾ گلاس پاڻيءَ جو وڌائيندي: ”پري ڏي منهنجي مامي کي- پيئي منهنجو مامو“ جي اتان پئي تي هڪل ڪيس تہ اتان ئي: ”آيو ماما آيو“ تي چپائين ۾ ٻئي پل ان همراھ وٽ. مطلب تہ کل پوڳ. ٺهڪڙا... ڪِن کي پان تہ ڪِن کي سگريٽ. ڪن کي وري پان سان سگريٽ بہ چوٿين نمبر تي هو. گهٽائيءَ ۾ اُهي هئا جن وٽ سگريٽ ۽سوپاريءَ جون تڙون هيون. جن وٽ پان هئا اڄ رات انهن جي چاندي هئي. سڄي چني ۾ بلوچ خان فوٽ کن مٿي پئي هليو. رئيس بہ هر هر اچي پئي مهمانن سان خوش خوش ڪئي ۽ ڪم وارن کي هدايتون ڏنيون تہ جيئن گلا نہ ٿئي. چني جي هڪ ڪنڊ ۾ سُسُ پُسُ:

”واريا، چئبو تہ ناتي بہ آيو آهي. ڳوھ کي ڪُتي کٽي تہ ڳولي شڪارين جا گهر. چڏيانس تہ ٻروچن واري شاديءَ ۾ بہ ڪونہ ها پر، ٻروچ هئا ڏنگا ماٺهو، قصو وڌي ويچي ها. ٻيو تہ جوڙ بہ ڪونہ هو. سويا! ڳالھ ٻڌي اٿئي، متان ياڙي ٿين. سياٽي بلوچ خان وارا بہ ٻتاڪ هڻندا، تہ پتڪا ٻڌي سويو ۾ ورايو بہ ويا هئا ناتيءَ کي ونڻ پر آيا خالي. رڳو هينئر ڏس هر ڪو ڳالھ جي ڳالھ بہ ڪريو ويچي تہ چٽر بہ ڪيو ويچي. لوسي چورا بہ پيا کلن. جي اڄ مُڙون تہ اصل پنهنجي پيءُ جا پٽ ئي نہ آهيون.“

”چڏبو وري ڪيئن، ورايا! اهو اسان جي عزت جو سوال آهي. بدلو ونبو پر ڳائي وجائي. بلوچ خان بہ ٿو لانگ ورائي! سا بہ سويي ۾ ورائي تي! پوءِ تہ اسين پوتيون اوڊي رنن جي وچ ۾ وجي ويهون. ڏسي ونبو انهيءَ پوڙهي کوڳ کي. جڻ اسان پئسا ڪونہ تي ڏنا، بيگر ۾ تي ڳارايوسين.“

”خير هينئر چڏ انهيءَ ڳالہ کي. پتين کي بہ ڪن آهن. ٻيو تہ اهو پريان ڪونہ وينو آهي لونگ، وڏو ٽُننگر اٿئي- ٻئي پاسا وڙهندو آهي. هينين مٿين پاٿاري ٻئي.“

”پڙس کي بہ سجاٽانس. ڏسين ڪونہ ٿو تہ پرائي ڪاج ۾ بہ شهپر الار تي پيا اٿس، جڻ پٽ ئي هن جو ٿو پرڻجي. تون رڳو مڪڙيءَ کي اچڻ ڏي، پوءِ ڏسجان ويهي سويي جا ڪم!“

”ماڻهو موڪليو اٿئي؟“

”ها، ربوءَ کي موڪليو اٿم.“

ڇنيءَ جي ٻيءَ ڪنڌ ۾ پيڻ پيڻ:

”ماما ناٿيءَ جي ڳالهه ئي نہ پڇ.“

”بس ماما بس. سُتا سور نہ جاڳاءِ. جهڙو اٿس حسن تهڙو اٿس انداز. ڇا چپ تہ ڇا نڪ ءِ ڇا وري ڪلٽي. الا الا ماما قدرت بہ واندڪائيءَ ۾ ويهي ناهيو آهي ناٿيءَ کي.“

”اڙي هاڻ بس ڪريو بس.“ ٻئي هڪل ڪئي. ”قسم خدا جو ٻڪري وڪٽي آيو آهيان، سا بہ سڄي ڏڻ مان چونڊ.“

”اڙي هاڻ هَل. ناٿيءَ لاءِ ٻڪري وڪٽي آيو آهي پٽ. ماما هتي چاڪر ڪلوئي جي ڏيگي جهڙا ڏيگا وڪٽجن جيڪي پوريون ڪن. پاڻ تہ يار ڏيگن جي جوڙي وڪٽي پوءِ آيا آهيون ڇنيءَ ۾.“ ٽئين چيو.

”واهہ ماما، قدر وارو آهين. ناٿيءَ تي ويهہ جوڙيون قربان. رڳو نهارڻي بہ لک لهي. پاڻ وٽ تہ ير ڏيگا ڪونہ هئا، باقي زميندار وٽ پڙ ڪڍي ويهي رهيس، ڇيم جيسين پنج سؤ رپيا نہ ڏيندين تيسين نہ اٿندس.“ چوٿين چيو.

بلوچ خان وڏي رڪارڊنگ واري وٽ اچي مائيڪ تي اعلان ڪيو: ”هلو هلو منهنجا دوست اوهان جو انتظار ختم ٿيڻ وارو آهي. اوهان جي پسند ـ ناٿي اچي رهيو آهي اسٽيج تي.“

اعلان ٻڌندي ئي سيني جون اکيون اسٽيج تي کپي ويون ۽ پوءِ سندن انتظار ختم ٿيو. رانجهي جي ٽولي اسٽيج تي پهچي چڪي هئي، پر ناٿيءَ بدران ماڻهن کي اسٽيج تي هڪ ڇوڪري نظر آئي، جنهن جا وار پنن تائين پئي لٽڪيا. وارن جون پوچڙيون مٿي ائين وريل هيون جڻ واسينگ نانگ ڦڻ ڪڍيو بيٺا هجن. باجي واري جا هٿ حرڪت ڪرڻ لڳا. پڪوازيءَ جون آڱريون چُرڻ لڳيون. سُر نڪرڻ لڳا. سُرن سان گڏ اسٽيج تي بيٺل پُتلي جي بدن ۾ چُرپُر ٿي. نيڪ ان وقت هڪ همراهہ وڏي اسٽيج طرف آيو ۽ ان پُتلي جي سامهون هٿ ٻڌي چوڻ لڳو: ”سهڻل،

پنج منٽ ترسو جيسين گهوٽ اچي." ائين چئي اهو همراهه ائين ڪسڪي ويو جيئن ڪنهن مغل شهنشاهه جو غلام ڪا ڳالهه ڪري پوئين پيرين پٺتي هٽندي کسڪي ويندو هو.

پريان شرنائين ۽ دهلن جو آواز رات جي سناٽي کي چيريندو ڇني ڏي پئي آيو. اڳيان اڳيان پندرهن سورهن سالن جي ڇوڪري کي موڙ ٻڌل هئا ۽ پاسي کان ٻيا ماڻهو گهورون گهوريندا گهوٽ سان گڏ پئي آيا. شرنائي واري جي توتاڙي تي ٿاتي. ڊهلاري ذري گهٽ ڏؤنڪن سان دهل جي کل تي ٿاڙي، ۽ پوءِ اهو سجو اتالو ڇني ۾ لنگهي آيو. هڪڙي خاص جاءِ جيڪا اسٽيج جي ٻر ۾ هئي، اتي ريشمي سوڙ جي مٿان وڇايل پلوڙ رلي‌ءَ تي گهوٽ اچي ويٺو.

ساز وري شروع ٿيا. ڇير جي ڇمڪار تي گهوٽ جي پاسي ۾ ويٺل بلوچ خان جو هٿ مٿي ٿيو. آڱوٺي ۽ ڏسٽي آڱر جي وچ ۾ ڦبيل پنجاهه جو نوٽ. جڻ همراهه کي چئي رهيو هجي، ڇڏ ته وڃان محبوبڙي جي نازڪ هٿن ۾، تنهنجا هٿ سخت آهن. ٻئي پل گهوٽ جي هٿ ۾ سؤ جو نوٽ هو. ناتي گهوٽ کان پئسا وٺي ڇني ۾ نهار ڪئي ته رڳو نوٽ ئي نوٽ هئا. ۽ هو ڇم ڇم ڪندو واري واري سان پئسا وٺندو ٿي ويو. مختلف آواز هئا: 'هئي هئي. ظالم ساڙي وڌئي. ڪُهي ڇڏيئي. خدا ڏاڍو اٿئي. الا الا. صدقي صدقي. واهه سهڻا واهه.' پئسن ڏيڻ ويل ڪنهن ناتي‌ءَ جي ڳِتي تي ڇهنڊڙي تي پاتي ته ڪنهن وري سندس ساتي‌ءَ جي ڳل تي پئسا ٿي رکيا. ڪٿڻ وقت ناتي ان همراهه کي ڳِتي کي زور سان ٿي پٽيو ته خوشي‌ءَ مان ان همراهه جي بدن مان سيسرات نڪري ويا. ڪنهن ناتي‌ءَ جي سٿر تي هٿ ٿي لاتو ته ڪنهن ڪپڙن مان جهلي ٿي ڇڪيو. هو مرڪندو سين کان پئسا وٺندو ٿي ويو. وچ ۾ ٻه ٽي ڀيرا ته پئسن وٺڻ تي مرگو جهيڙو ٿي ٿيو. پر رئيس اٿي جهيڙو ٽاري ڇڏيو هو.

ڇني جو اهو لقاءُ جو هل سهڻا. هيڏانهن دلبر. ايلاز منٿون، ٻُچڪارون، سيٽيون. سيسرات. ناچو واري واري سان هر ڪنهن وٽ ٿي آيو.

رات جو پويون پهر هو. ناتي پنهنجي مڌر آواز ۾ راڳو پئي آلاپيو. چني ۾ هاڻ اهي سيسرات نـ رهيا هئا. جو جتي هو اتي ماٺ هو. ڪي تـ پئسا ڏيندي خالي ٿي پوتڙو چنبڙي ڦڪائيءَ کان چني مان نڪري ويا هئا. ڪي ڪُتل هوندي بـ اکيون ٽمڪائي ناتيءَ کي تڪي رهيا هئا. رڪابڙنگ واري جاءِ جي پاسي ۾ موالين جي ٽولي ۾ شروع ۾ جيڪا رونق هئي سا الاجي ڪٿي گم ٿي چڪي هئي. نشي ۾ الوٽ هئا. گهڻي نشي پيئڻ ۽ اوجاڳي جي ڪري هڪبئي مٿان پئي ڪريا. بلوچ خان پنهنجي ٻاريءَ ۾ جيڪا اسٽيج جي پاسي ۾ هئي، وينو هو. پڪوازيءَ کي بـ ننڊ جا گهيرڻ اچي ٿي ويا. پر رانجهي جي نونٺ ڪيس وري سجاڳ ڪري ٿي ڇڏيو. ناتيءَ گوڏو پيچي سُر مومل راڻي مان شاهـ جو بيت پئي چيو. نيڪ ان وقت چني جي دلي دروازي وٽان هڪل ٿي: "سهڻل سائين هيڏانهن." ناتي چير چمڪائيندو نخرن سان وچ وارن ماڻهن کان پئسا وٺندو دلي دراوزي ڏانهن وڌڻ لڳو. جيئن ئي هن پئسا وٺڻ لاءِ هٿ ڊگهيو ڪيو تيئن ئي ڇڪبو هليو ويو. هڪ همراهـ جي ياڪر ۾. اجا اهو همراهـ گهوڙيءَ تي لانگ واري ئي واري، تـ اسٽيج جي پاسي ۾ وينل ٽوليءَ کان هڪ گوليءَ جو ٺڪاءُ ٿيو. ٻئي پل گهوڙيءَ وارو همراهـ تـ گهوڙيءَ سميت غائب هو. پر ان جاءِ تي ماڻهن هڪ ناچوءَ جو لاش ڪرندي ڏٺو.

❏

سجاٽپ جي ڳولا

- طارق عالم

هو قد جو ڊگهو آهي پر جسم ۾ ڪو خاص پريل ناهي. قميص سچي ليڙون ٿي ويل اٿس. ليڙون ٿيل قميص مان سيني جا پنور ڪارا وار ۽ ڪارن وارن منجهان ڪٽان رت جون سنهيون ريکائون ظاهر ٿينديون. هڪ اک نونشي لڳڻ سبب سڄي ڦوڪٽو ٻڌجي ويل ۽ چپن مٿان سگريٽ جي ڏنڀ جو نپو. هو سپ، ڪيس پڪڙي آيا آهن. هڪ سئنيما جي ٽڪيٽ گهر وٽان. هنن جو چوڻ آهي ته هن شخص اڄ کان الائي ڪيترا سال اڳ جو هڪ وڏو نوٽ، جيڪو ورهيه ٿيا جو ڊي مونيٽائيزڊ ٿي چڪو آهي، ٽڪيٽ ڪلارڪ کي دوکي ۾ ڏئي، ٽڪيٽ حاصل ڪرڻ چاهي هئي. نوٽ ڪوڙو هجڻ سبب ڪيس ٽڪيٽ نه ڏني وئي ته هن شخص سئنيما جي امن پريل ماحول ۾ فساد ڪيو. موٽ ۾ ڪيس پادر نوڪي هتي پهچايو ويو آهي. جيڪي هن کي پادر نوڪي هتي ڇڏي ويا آهن، انهن جو چوڻ آهي ته هي شخص پنهنجو ذهني توازن وڃائي ويل ڪو چريو آهي. هن کي سمجهه ۾ نٿو اچي ته هيءَ ڪا اسپتال آهي يا ڪجهه بيو. چوڌاري پٿر جون اڏيل ديوارون آهن.

هن وقت هو پٿر سان جڙيل هڪ ڪمري ۾ وچ تي رکيل سيمينٽ جي نهيل اسپتال تي ويٺل آهي ۽ سندس آڏو شيشم جي ڪاٺ مان جڙيل، ڪرسيءَ مٿان هڪ وڏي عمر ۽ مضبوط جسم جو پير مڙد، ڪرسيءَ جي ٽيڪ تي ڪنڌ ڍرڪائي ڏانهنس ڏسي رهيو آهي. پر مڙد جي نيڻن ۾ آلم جو ڪارو عَلم ڪتل آهي ۽ چپن مٿان ڪوڙي مرڪ جو

چڪي پاتل ماسڪ. سيمينٽ جي نهيل اسٽول تي ويٺل ڦٽيل نوجوان چوڌاري ۽ پوءِ هوريان ڪنڌ مٿي ڪٽي نهاري ٿو: ڪمري ۾ ڪاٻه دري ڪانه هئي. سيمينٽ جون ديوارون مٿي، تمام مٿي ڪجنديون پاڻ ۾ ملي ويون آهن. پير مڙد، ڏڳهو ساهه کڻي، خالي چڪي پاتل مرڪ جي ماسڪ پنيان چپن جي ڪنڊن کي هوريان چوري، هر جذبي کان خالي آواز ۾ ڦٽيل جوان کي چوي ٿو: ”مون کي محسوس پيو ٿئي، تو گهڻي عرصي کان ڪجهه به نه ڳالهايو آهي. مون کي خبر آهي، تون بهادر آهين. توکي مون تي يقين ڪرڻ گهرجي، تنهنجو آواز هن پٿر جي ديوار کان ٻاهر وڃي نه سگهندو.“

سيمنٽ جي اسٽول تي ويٺل ڦٽيل جوان چپ چاپ پير مڙد جي نيڻن ۾ ڏسندو رهي ٿو جتي الم جو ڪارو عَلم کتل آهي. هو سوچڻ لڳي ٿو ’جاڻين ته تون به سيڪجهه ٿو ته هنن سورج کي چڪيا چاڙهي ڇڏيو آهي.‘ پر اِهي اکر هو اڪلي نٿو سگهي، ڇو ته خشڪيءَ سبب يا شايد ڪنهن خوف سبب هن جي جيڀ نڪر ٻڌجي چڪي آهي.

پير مڙد ٻيهر هر جذبي کان خالي آواز ۾ چئي ٿو: ”گهڻو عرصو نه ڳالهائڻ سبب شايد توکان ڳالهائڻ وسري ويو آهي؟ مون کي ڄاڻ آهي ته تون ذهين آهين، بي انتها ذهين. جيڪڏهن ٿوري به ڪوشش ڪرين ته ٻيهر ڳالهائي سگهي ٿو.“

ڦٽيل جوان جسم جو سمورو زور لائي چپن چورڻ جي ڪوشش ڪري ٿو ۽ جيڀ ڪنهن ڳوري چپ جيان هوريان لڏڻ لڳي ٿي. ”ها ها، تون ڳالهائي سگهين ٿو.“ پير مڙد هر جذبي کان خالي آواز ۾ چئي ٿو. ڦٽيل جوان جي جيڀ چرڻ لڳي ٿي. هو ڳالهائڻ لڳي ٿو. بي ربط، بي سلسليو ۽ سمجهه ۾ آسانيءَ سان نه ايندڙ ڳالهيون: ”هو پنهنجي ڪم ڪري ويا. جنهن جو مون کي خوف هو. هاٿي ڪهڙي ڇائي پايون؟“ ”هنن سون ڏانهن ايندڙ محبتن جي مڙني رستن مٿان ڏائنا ميٽ وڇائي ڇڏيا آهن.“ ”اسان سڀ موت کان بچڻ لاءِ بدحواسي ۾ ڪوس گهر ڏانهن ڊوڙي رهيا آهيون.“ ”مان جڏهن به ڳالهائڻ چاهيو آهي ته واڳهه پنهنجن اُين چيرن وارن تارن سان مون ڏانهن گهورڻ لڳو آهي. هو ڏس، هن وقت به هو

مون کي گھوري رهيو آهي.“ ”مان الائجي ڪيترن ورهين کان چپ رهيو آهيان! جڻ شهر جا سڀ ماڻهو مري ويا آهن. سنسان روڊن مٿان قاتل اخبارون ۽ مٽي اڏامي رهي آهي.“ ”بوڪ اسٽالن تي سمورن ڪتابن جا ٽائيٽل قاتل آهن ۽ اندران لفظ اڏوهي چٽي وئي آهي.“ ”ماڻهو هٿ ۾ سائيڪل جي چين ڦيرائي رهيا آهن ۽ عورتون بند ٻورين ۾ (الف) خواب لهي رهيون آهن.“ ”سنهين گهٽين جي ٻنهي پاسن وارن قطار سان بيٺل دروازن مٿان تالا ڪپيل ڳاٽن وانگر لڙڪي رهيا آهن. ۽ گند سڄي شهر جي صاف پاڙن ۾ ڦهلجي ويو آهي.“ هو ڏس واگهہ. پنهنجن اپن چيرن واري تار سان مون کي ڳالهائڻ کان روڪي رهيو آهي.“ جوان هڪدم ماٺ ٿي ويجي ٿو.

پير مڙد چوڪيدار ڏسي هي جذبي کان خالي آواز ۾ چئي ٿو: ”هٿ تہ ڪوبہ ناهي، سواءِ تنهنجي ۽ منهنجي. تون اجايو ڊنل آهين.“ قتيل نوجوان چوڪاري ڏسي پڇي ٿو: ”ڪوئي ڪونهي!؟ هاڻ هوندو بہ ڪير؟“ ”حقيقتون، هوائون ۽ خواب سمنڊ ۾ ٻڏي ويا آهن. سمورا منظر، ڏور ۾ ويڙهيل، ڏرتيءَ ڏانهن زوم سان اڇلايل لاٽونءَ جيان ڦيريون پائي هڪجهڙا ٿڄي ويا آهن.“ ”سردي منهنجي پنيءَ جي ڪنڌي ۾ رڙهي اچي ويهي رهي آهي. هنن کي چئو تہ هيٽر کي وسائي ڇڏين. ٻاهر سخت سردي آهي. ۽ برسات بہ. منهنجن مائٽن جا گهر تہ لڙهي ويا هوندا؟! پر هنن سان گڏ هنن جهڙا ٻيا بہ تہ هئا. انهن جو الائجي ڇا ٿيو؟“ ”پهرين منهنجو پيءُ مون کي، امان کي ۽ ادي کي گهر ۾ ڇڏي پاڻ ماچيس جي ڳولا ۾ نڪتو هو. پوءِ منهنجي ماءُ منهنجي پيءُ جي ڳولا ۾ نڪتي هئي. ۽ تنهن کان پوءِ منهنجي وڏي ڀيڻ مون کي گهر جي سماءَ لاءِ ڇڏي امان جي ڳولا ۾ نڪري وئي هئي. ڪالهہ روڊ تي هڪ اخبار پئي اڏاٽي. مون ڪٽي ڏٺي تہ ان ۾ هڪ ڪنڌ تي منهنجي ڀيڻ جي لاش جو فوٽو هو ۽ هيٺيان لکيل هو: ”لاوارث.“

”هو سڀ مون کي گهر جي سماءُ لاءِ ڇڏي، پاڻ ماچيس جي ڳولا ۾ نڪتا هئا.“

”چلهن مان رک بہ اڏائي وئي آهي. ۽ گهر فوٽ پاٿ ٻڻجي ويا آهن.“

”مون کي سخت بک لڳي تہ هنن منهنجي آڏو منهنجي پيءُ جا هٿ روسٽ ڪري آڻي رکيا هئا جيڪو سڄي ڄمار منهنجي لاءِ انهن هٿن سان ڪمائيندو رهيو هو.“

”بُک اجا تائين منهنجي پيٽ ۾ زهر ڀڙل سنگين جيان ڪتل آهي.“

”سمورن نلڪن مان زهريلو پاڻي پيو وهي. تون پلجي بہ نلڪي وارو پاڻي نہ پيجانءِ.“

”اچ... اچ... اچ. نڙگهٽ کي L.G. جي چيرن جيان لڳي پرڻ ٻڻائي ڇڏيو آهي.“

”قلم، چمچا ۽ ذهن پرڻ ٻڻبا پيا وڃن.“

”ڪجهہ اداس ۽ سياڻا ماڻهو سمنڊ ڏانهن چپ چاپ پيا وڃن.“

”پکين جا پر کُسي ويا آهن. يا الائجي پکي اڏامڻ وساري ويٺا آهن.“

”ماڻهن جا گوڏا مَرَ ڇٽي وئي آهي. ۽ وڻن ڇانوَ ڏيڻ ڇڏي ڏني آهي. ۽ هو ڏس، واگهہ پنهنجن اپن چيرن وارن تارن سان مون کي وري گهوري ڳالهائڻ کان روڪي پيو. هاڻ تہ هن ڏند بہ ڪرڻ شروع ڪيا آهن.“

”مان جانورن کان گهٽ، انسانن کان وڌيڪ ڊڄندو آهيان“

”هو ڏس، هو تہ ڏس، ماڻهو پارن جي شهہ رڳن تي پنهنجا ڏند کپائي ڇڏيا آهن. ۽ جانور پنهنجين اڳين ٽنگن ۾ منهن لڪائي چپ چاپ روئي رهيا آهن“

”آسمان تي ڪوبہ ڪڪر ڪونهي. ۽ ستارن آتم هتيا ڪري ڇڏي آهي.“

”عمارتون پنهنجون جايون مٽائي غائب ٿي رهيون آهن.“

”هيٽر کي وسائي ڇڏ- برسات کي بہ وسائي ڇڏ. سردي منهنجي پنيءَ جي ڪنڊي ۾ ريڙهي آئي آهي.“

”هو جيڪي مون کي هٿي ڇڏي ويا آهن، چون ٿا، پنهنجو ذهني توازن وڃائي چڪو آهيان ۽ کيسي ۾ ’ڊي مونيٽائيزڊ‘ نوٽ ڪٽي ماڻهن کي دوکو پيو ڏيان. تون ئي ڏس پلا، هي نوٽ ڪيئن ٿو ڪوڙو

تي سگهي!!؟“

هو هٿ ۾ جهليل مروٽيل سروٽيل نوٽ سڌو ڪري، پيير مڙد آڏو رکي ٿو ڇڏي. پيير مڙد نوٽ ڏانهن ڏسڻ لڳي ٿو. لڙڪ سندس پنبڙين تي ريڙهيون پائي غائب ٿي وڃن ٿا. ۽ سندس چپن جون ڪنڊون، ڇڪي پاتل مرڪ جي ماسڪ پنيان هڪ ڪن لاءِ لڏي ٿيون وڃن.

ڦٽيل جوان شڪايتي انداز ۾ چئي ٿو: ”هي ڏس، هنن منهنجي قميص بہ ڦاڙي ڇڏي آهي. هنن سيني مون کي روڊ تي گهليو بہ هو. مون کي پادر بہ هنيا اٿن.“

”ڏس، منهنجي اک سڄي ڳوڙهي ٿي وئي آهي. هڪڙي تہ منهنجي چپن تي بيڙي بہ وسائي هئي.“

”تون ٺي ٻڌاءِ پلا هي نوٽ ڪوڙو آهي؟؟ ٻڌاءِ نہ؟“

”تون مري ويو آهين ڇا؟!! مکيون تنهنجي ٻوٿ تي مڙي آيون آهن.“

پيير مڙد کان خوف مان ڇرڪ نڪري ٿو وڃي ۽ هو ذري گهٽ رڙ ڪري چئي ٿو: ”نہ نہ، مان جيئرو آهيان.“

”جيئرو آهين تہ روئين ڇو نہ ٿو!!!!؟“

پيير مڙد توائي ٿي ويو آهي. هو توائي سان پڇيس ٿو: ”نالو ڇا ٿئي؟“

”منهنجو نالو...“ ڦٽيل جوان وائڙو ٿي ويو آهي. ”منهنجو نالو...“ باوجود ڪوشش جي هن کي پنهنجو نالو ياد نٿو اچي.

”پيءُ جو نالو ڇا ٿئي؟“

هو وڌيڪ وائڙو ٿي ويو آهي. هن کي ڪوبہ نالو ياد ڪونهي. هن کي ڪجهہ بہ ياد نٿو اچي. ڪير آهي؟ ڪٿان آيو آهي؟ ڪنهن جو پٽ آهي؟ هن جي ماءُ ڪير هئي؟ هو وائڙائپ مان پيير مڙد کان پڇي ٿو: ”تنهنجو نالو ڇا آهي؟“

پيير مڙد سڄو ڏڏي ويو آهي. سندس چپن تان ڇڪي پاتل مرڪ جو ماسڪ ڊرو پئجي ٿو وڃي. هو رڙ ڪري ٿو: ”بڪواس بند ڪر. هٿ اهڙي ڪنهن بہ ماڻهوءَ کي رکي نٿو سگهجي، جنهن جي ڪابہ سڃاڻپ نہ

هجي.“ پيير مڙد ڦتيل جوان کي ڌڪا ڏئي دراوزي مان ٻاهر ڪڍي ٿو ڇڏي ۽ در بند ڪري ڇڏي ٿو. سندس اکين مان لڙڪ ڀرجي آيا آهن.

زخمي نوجوان ٿابڙجندو ٻاهر اچي ويو آهي. سندس هٿ ۾ مضبوطي سان جهليل اهو ٽي ڊي مونيٽائيزڊ نوٽ آهي. هو هڪ گول پهاڙ تي بيٺل آهي، جنهن جي چوڌاري اوندهه ۾ گم ٿيندڙ سڌو سنواٽو ميدان ڦهليل آهي.

❐

گيڙو

_ محمود مغل

هن ڪنڌ ورائي پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏٺو. هر ڪو ماڻهو پنهنجي ڪم سان لڳل هو. پرريان چانهه واري جي اسٽال تي ڪو هيڪڙ ٻيڪڙ ماڻهو ويٺو هو. هن جي ڏائي طرف ڪتابن وارو به هن مهل هلڪن جهوٽن ۾ هو. پليٽ فارم جي پٽي وٽ چوڙين وارو ڪوڪا پاسن ۾ رکيو، ربين جون ڳنڍيون ناهي ربڙن ۾ ويڙهي رهيو هو. پليٽ فارم تي ڪجهه ٿورائي ماڻهو هئا. اڄ گرمي به ڪجهه گهٽي هئي. هو دل ئي دل ۾ پٽڪڻ لڳو: 'هونهن، هي گاڏيون به وڏيون رهزن آهن، ڪڏهن به وقت تي نه اينديون. بلڪل اسان جي خوشين جيان،، جيڪي ان مهل اينديون آهن جڏهن اسين انتظار ڪري ڪري ڪڪ ٿي پليٽ فارم ئي ڇڏي وڃندا آهيون. پر هي مان سوچيان ڇا پيو؟' هو ڪنڌ جهٽڪي، بئنچ تي پاسو ورائي سامهون ڏسڻ لڳو. پرريان هڪ فقيرياڻي ويٺي هئي. هئي ته اڌڙوٽ پر ڏاڍي خوبصورت هئي. ڪيس ڪارو بلائوز ۽ انگوڇي جي ساڙهي پاتل هئي. بلائوز ڪلهن وٽان ڦاٽل ۽ پٺيءَ وٽان ڏريل هئس. هن پنهنجو سامان کولي، ان مان ڪاغذ ۾ ويڙهيل ڪا شيءِ ڪڍي هئي، ۽ هاڻي پنهنجي ڳنڍ کي ٻڌي رهي هئي. هن وري اوسي پاسي ڏي ڏٺو ته ڪو ڪيس ان مائيءَ کي ڏسندو ته نه ڏسي رهيو هو پر ڪوبه ته ڪيس ڏسڻ وارو نه هو. هر ڪو ڪجهه گرميءَ ماريل هو ۽ ٻيو ته هي وقت به ڪنهن سٺي ٽرين جي اچڻ جو نه هو.

هن وري ڪتاب کولي پڙهڻ شروع ڪيو. پهرئين پني کولڻ سان ئي سامهون پنهنجي نالي تي نظر تي پيس. نالي سان گڏ لکيل تاريخ پڙهي ٿو: 14_4_82. هن جو ذهن وري ڀٽڪڻ لڳو: انسان پنهنجي شناخت لاءِ ڪيترو نہ بي چين هوندو آ! گهڻو ڪري ڪيترائي ماڻهو ڪتاب وٺي مٿس نالو ضرور لکندا. ضرور ڪهڙو آ ان جو؟ پر صحيح تہ ڪن ٿا. هاڻي ان مان خبر تہ پوندي تہ اهو مِلڪِ ڪنهن جي آ. جيئن هاڻي هن پوڙهيءَ جي ڪا شناخت ڪانهي تہ ڪير چوندو تہ هوءَ ڪير آ. پر مان وري بہ ان لاءِ ڇو پيو سوچيان. اڄ تہ هن گاڏيءَ بہ ڏاڍي دير ڪئي آ. هڪ تہ هي پليٽ فارم بہ ڪا ويهڻ جي جڳهہ آ. ڪيلن جون کلون تہ بہ هت. گند گوڙ تہ بہ هت. وٽ وڻان، فقير، ڇاٻڙيون ۽...'

سوچڻ دوران هن ڪتاب بند ڪري ڇڏيو هو. اکيون خودبخود شايد ڏينهن جي تپش جي ڪري بند ٿي ويون هئس. ذهن ۾ فقيرن جو خيال آيس تہ الائي ڇو اکيون کولي سامهون ويٺل فقيرياڻيءَ کي ڏٺائين: ان هاڻي پنهنجن ٻنين وارن کي کولي، ڪلهن تي پڪيڙي ڇڏيا هئا. ۽ باقي منجهيل وارن کي ڇڏائي رهي هئي.

'هي عورت جوانيءَ ۾ ڪيڏي نہ خوبصورت هوندي. سهڻي تہ هاڻي بہ آهي، پر عمر ڪجهہ چڙهي وئي اٿس. شايد پنڻ کي گهڻو عرصو ٿي ويو اٿس. اڄ ڪيڏي نہ گرمي آ! هت تہ غريب غربي لاءِ موسم بہ آزار آ. سيءُ پوي تہ اوڇڻ نہ لڀي، گرمي ٿئي تہ ٺاهوڪي ڇانو نہ ملي. اسان آهيون ڪيئن، جيئون ڪيئن پيا. اهو ڪڏهن ڪنهن سوچيو آ؟ پر نہ، سوچجي بہ ڇو؟ ٻين سان اسان جو ڪهڙو تعلق؟' هو هڪدم خيال جهٽڪي وچي ڇانهہ جي اسٽال تي ٿو ڏسي: ڇانهہ وارو هڪ همراهہ کي بوتل کولي ڏيندي ڏانهن ڏسي ٿو. هو موٽ ۾ ڪيس هڪ بوتل موڪلڻ جو اشارو ٿو ڪري.

"ڪهڙي؟" پريان اسٽال وارو رڙ ڪري ٿو پڇي.

"ڪهڙي بہ." هو ورندي ڏئي، پليٽ فارم تي ٿو ڏسي. ڪيتريون ئي

بئنچون خالي آهن. هڪ بن تي هيڪڙ بيڪڙ ماڻهو ستا پيا آهن. پريان ڪجهہ عورتون پنهنجن ٻارن کي سنيالڻ ۾ پوريون آهن. انهن سان مرد پٽ تي چادر وڇائي، تاس ويٺا کيڏن. هو پنهنجي بئنچ کي ٿو ڏسي: اڌ اس ۽ اڌ ڇانو ۾ آهي. هو اس واري حصي کي هٿ ٿو لائي ۽ هڪدم ڇڪي ٿو وٺي: "اف ڪيڏي نہ گرم آ."

هٿ کي ڦوڪ ڏئي وري سامهون ٿو ڏسي: فقيرياڻيءَ پنهنجا وار کولي ڇڏيا آهن ۽ ڳنڍ کي پاسيرو رکي، هن جي بلڪل سامهون پليٽ فارم تي لڳل نلڪي جي پاسي کان ٺهيل ننڍڙي حوض ۾ ويهي ٿي رهي. هو ڪيس غور سان ٿو ڏسي: هوءَ ڪپڙن سوڌو نل کولي، پنهنجي مٿان پاڻي ٿي وجهي. ڪاغذ واري پڙيءَ کي کولي، ان مان ڪپڙن ڌوئڻ وارو صابڻ ڪڍي، هوءَ وارن ۾ هڻڻ تي لڳي. هيل تائين سڄي آلي تي وئي هئي. وارن ۾ صابڻ هڻندي، هن ڏانهس ڏٺو: هو هڪدم نظرون ڦيرائي ٿو وٺي.

’ڇا سوچيندي دل ۾؟ ڇا وري ڇا سوچيندي هوندي. پنهنجو ڪو خيال نہ ٿو ٿئي تہ ڇا پئي ٿي ڪري. هي بہ ڪا جڳهہ آ وهنجڻ جي. پري راڄ ۾ سيني سامهون تڙ ڪبو آ ڇا! ڪني بي حيا. پر هوءَ بہ ڪري ڇا. ڪٿڙو هن کي غسلخانا ميسر هوندا. جن کي ڇڏي، هوءَ هتي آئي آ.‘ اوچتو خيال وڪري وڃن ٿا. ڇانهہ جي اسٽال واري ڪيس ڇوڪري هٿان بوتل موڪلي آ. هوءَ پنجين جو نوٽ ڪڍي، ڇوڪري کي ڏئي، بوتل ٿو وٺي. ڇوڪر واپس ٿو هليو وڃي. هن وري عورت ڏانهن ڏٺو: هوءَ هاڻي پنهنجن پاتل ڪپڙن کي صابڻ هڻي رهي هئي ۽ صابڻ هڻي نلڪي هيٺان ڌوئي رهي هئي. ائين ڪندي هوءَ الائي ڪيئن پئي لڳي.

هن کي جڪ اچڻ لڳا. ’پوڙهي آ تہ ڇا ٿيو! اهڙيون حرڪتون تہ نہ ڪري. هاڻي هن جي عمر آ! ائين ڪندي نهندي! پر مان بہ ڇا پيو سوچيان! ڇا ان جي جڳهہ تي ڪا ڇوڪري اچي ائين ڪندي ڇا؟ اڄ شايد گرمي منهنجو دماغ ڦيرائي ڇڏيو آ. الائي ڇا پيو فضول ۾ سوچيان.

هو بوتل مان ڍڪ ٿو پري. اڪ اجا بہ مائيءَ ۾ اٿس. هوءَ بہ وهنجندي ڪيس ڏسي ٿي. هو وري ڪنڌ ڦيري ٿو ڇڏي.

اتان اٿي هو تاس ڪيڏندڙن جي مٿان ٿو وڃي بيهي. هو ٽي ڄڻا آهن. هنن مان هڪ مرڪي ڪانئس اشاري سان ٿو پڇي تہ "ڪيڏندين؟" هو مرڪي انڪار ٿو ڪري. بوتل مان ڍڪ پريندي هو وري اوسي پاسي ۾ ٿو نهاري: چانهہ واري جو ڇوڪرو اچي ڪيس بقايا ٿو ڏيءِ خالي بوتل وٺي ٿو وڃي. الائي ڪيترائي لمحا ائين سرڪن ٿا.هو اندر ۾ الائي ڇا ٿو پائئي. هن مڙي مائيءَ ڏانهن ڏٺو جنهن هاڻي تڙ ڪري ورتو هو ءِ آلن ڪپڙن کي اُس ۾ بيهي سڪائي رهي هئي. ڪيس پاتل پوتڙو ڏاڍو ويڪرو هو. هن ان مان ساڙهيءَ جا ور ڪڍي پئي نپوڙيا. پاڻيءَ جا ٽيپا ڪِرندي، هن عورت وري الائي ڇو هن کي ڏٺو ءِ هو ڪکو وکو ٿي ويو. 'ڇا سوچيندي هوندي تہ مان الائي ڇو پيو ڪيس ڏسان!'

هو وري چانهہ واري وٽ هليو ٿو اچي. هو ڪيس ڏسي هلڪي ڏند ٽيڙ ٿو ڪري. هو ويجهو اچي مرڪي ٿو: "هي گاڏي ڇا روز ايڏي ليٽ هوندي آ؟"

"نہ سائين. وڏ ۾ وڏ اڌ ڪلاڪ. اڄ تہ الائي ڇو ايڏائي ڪلاڪ لاتا اٿئين. آهن مرضيءَ جا مالڪ ريلوائيءَ وارا، شل پور پوين. هن وري عورت ڏانهن ڏٺو: هوءَ ان مهل ساڙهيءَ جي ورن کي سنيالي نپوري رهي هئي. سويل وارو سڪل پاسو هن مهل بدن کي ويڙهي ڇڏيو هئائين. ان جو ڪيس وڏو تجربو هو جو سندس جسم جو ذرو بہ اگهڙو نہ پئي ٿيو. پر وري بہ الائي ڇو هن کي ڪرب اچڻ لڳي. "هيءَ مائي ڇا روز هتي هوندي آ؟" هن چانهہ واري کان پڇيو.

"ها سائين. فقيرياڻي آ. اتي ئي پر ۾ رهندي آ، ڇو؟"

"هن کي ڪير روڪي ڪونہ ٿو ائين سيني سامهون وهنجڻ کان؟ يا اهڙي حرڪت ڪندي، اهي آلا ڪپڙا سڪائيندي؟" هن کي سمجهہ ۾ نہ ٿو اچي تہ هُو ڳالهائي ڇا پيو.

”نہ سائين، پوڙهي آ. ڪهڙي جوان آ! هونئن ئي بہ گهرن ۾ تہ پوڙهيون عورتون، اسان جي تر جون تہ ائين ئي وهنجنديون هيون.“

”ڪٿان جو آهين تون؟“

”اتر جو. ۽ توهان...؟“

”مان بہ اتان جو آهيان.“

هو نہ چاهيندي بہ ها ٿو ڪري ويهي. چانهہ وارو بہ هن سان اينگهجي پيو آ. شايد سڄو ڏينهن ڪنهن جي سنگت نصيب نہ ٿي اٿس الائي ڇا.

هو چاهڻ جي باوجود بہ چانهہ واري جي ڳالهہ رد ڪري نہ سگهيو هو. ڪيس ياد آيو: 'اڳي جڏهن گرميون زور هونديون هيون ۽ غربتن جي زماني ۾ هڪڙو ئي برمو هوندو هو تہ هن جي ماءُ ان جي هيٺان منجهند جو سيني سامهون ئي ڪپڙا پائي وهنجندي هئي ۽پوءِ وڃي آلا ڪپڙا مٽائيندي هئي. تنهن وقت هن کي برمي جو هٿيو هلائڻو پوندو هو ۽ پوءِ روز شام جو گيڙو ڏياري وهنجڻ کان پوءِ ماڻس هن کي ڪائڻ لاءِ تول ڏيندي هئي. ڪيس گيڙو ڏيندي ڏاڍو ٿڪ ٿيندو هو ۽ پوءِ تول ان ٿڪَ ۾ ڏاڍو ڏيندا هئس.

”اڄ گرمي ڏاهوڪي آ.“ هن وري ڳالهائڻ چاهيو.

”ها، سائين. ڇيٽ جا ڏينهن آهن. ڦگڻ ۾ تہ اڃان...“ چانهہ وارو تہ الائي ڇا ڇا پيو ڳالهائي.

هو وري مائيءَ ڏانهن ٿو ڏسي: ”هُنَ هاڻي ڪپڙا گهڻو ڪري پائي، وارن کي پئي ڇنڊي. وار ڇنڊيندي هوءَ ڪيس وري عجيب لڳي. 'هوءَ وار بلڪل امان وانگي ٿي ڇنڊي. امان بہ ائين ئي گيڙو ڏياري، پوءِ وارن مان ڇنڊڪا ڪڍائيندي هئي. پر مان امان سان هن جي مشابهت ڇو ٿو ڪيان؟ هوءَ وهنجندي هئي تہ بہ گهر ۾. ڪهڙو هن وانگر سيني سامهون نلڪ هيٺان ويهي رهندي هئي!'

هن کي وري ڪريپ ٿيڻ لڳو: 'ڪني، واهيات. الائي ڇا پئي ڪري. اڄي مون ڏي تہ چار آنا ڏئي ذليل ڪيانس تہ هي جي پليٽ فارم تي هار

سينگار وارو سسٽم ڪيو ويني آهين تہ چا بہ ڪٽي ڪر، آهين تہ اها ٺڪي جي فقيرياڻي. سؤ سؤ ڪري سينگار تہ بہ ڪوڏڙو پٽ ڪوڏڙي جو. پر مان هي سڀ سوچيان ڇو پيو؟ ان ڪري جو ان مائيءَ کي ائين نہ ڪرڻ گهرجي. پر ڇو نہ ڪري؟... آخر ڪٽي وهنجندي.. ڪٽي بہ وهنجي ائين سيني سامهون وهنجڻ ڪو حج فرض اٿس ڇا؟ پر هوءَ تہ پوڙهي آ... پوڙهي آ تہ ڇا ٿيو؟ اڄ ڪلهہ دور وري ڪهڙو چڱو آ؟ هتي پليٽ فارم تي ڪيترائي ننڍا ننڍا ڇوڪرا ۽ ٻار پيا ڦرن. انهن سيني کي ڪارڻ لاءِ اهڙيون عورتون ئي تہ هونديون آهن. ڪا لڄ اچيس ٿي؟!

ان مهل پليٽ فارم تي گاڏي لاءِ اناؤنسمنٽ ٿي ٿئي. هڪدم ماڻهن ۾ جڻ سجاڳي ٿي اچي وڃين. هو ڪيسي ۾ هٿ ٿو وجهي، ۽ ان مهل اها مائي وارن کي صاف ڪري، پوتڙي جي ڪنڊ سان منهن اگهي، چانهہ واري وٽ ٿي اچي. ويجهو اچي هوءَ چانهہ واري کي اشارو ٿي ڪري: ”منهنجو حصو؟“

چانهہ واري مرڪي ڪيس ڏسي، اندر خاني ۾ رکيل ٿالهي ٿو ڪڍي، ۽ غور سان ٿو ڪيس ڏسي. هوءَ هيئنر ڪجهہ صاف آ. بلڪل فريش، ڪنهن معصوم انسان جيان. هن جو هٿ قميص جي پاسيري ڪيسي ۾ آڏيءَ تي ڄمي ٿو وڃي.

چانهہ وارو ٿالهيءَ ۾ چار پيٽس رکي، فقيرياڻيءَ کي ڏئي ٿو. مائي، ٿالهي سامهون رکي، ان سامهون جهڪي ٿي: ”منا مالڪ، بيشڪ تون ئي رزق ٿو ڏئين.“

هو دل ئي دل ۾ ٿو پٽڪي: ’هونهن. اتي وري عبادت پئي ٿئي. اهڙي ئي آهي تہ پوءِ ائين ڇو ڪيائين.‘

هُو عورت ڏانهن وڌي ٿو. ڏانهس ڏسندي، هُو ويجهو اچي ڪجهہ ڳالهائڻ ٿو گهري. شايد ڪيس ذليل ڪرڻ لاءِ دل ئي دل ۾ جملا ٿو گهڙي ۽ ان مهل ئي هوءَ ڪيس ويجهو ڏسي، پاڻ ۾ ڏسندي، پڇي ٿي: ”ڪائيندين پٽ؟“

هِن جي زبان کي جڻ ڪلف لڳي ويو. هن پارڻ ڏانهن وڏيل ٿالهيءَ ۾ پيل ٽن پيٽس ڏانهن نهاريو. ڪيس لڳو جڻ هن عورت ۽ هن جي ماءُ ۾ ڪو فرق ئي ڪونہ هو ۽ جڻ هينئر هنيئر هن گيڙو ڏئي بس ڪئي هئي.

هن ڪيسي مان هٿ ڪڍي ربيو مائيءَ جي تريءَ تي رکيو:

”تون ڪاءُ امان!“

۽ تڪڙ تڪڙ ۾ ايندڙ گاڏيءَ ڏي هليو ويو.

❐

ڏکي سفر جي آخري منزل

- اخلاق انصاري

(پڇاڙي جي شروعات)

ڏس، تيو هاڻ اهو آهي جيڪو ٻنهي نہ چاهيو. مان تو تي بار ٿيڻ نہ ٿي چاهيان. ڏس، تون سوچ تہ مان توسان هن حالت ۾ ڇا ٿي 'شيئر' ڪري سگهان!

....

....

توکي ياد هوندو تہ اسان هڪ ٻئي جي ڊائرين تي هر سال جي پهرين ڏينهن اهو لکندا هئاسين:

نہ ڪو واعدو وٺنداسين،

نہ ڪو واعدو ڏينداسين،

ڇو؟

ڇو تہ سڀ واعدا ڪوڙا هوندا آهن.

اسان هڪ ٻئي سان اوستائين گڏ هلنداسين

جيستائين هلي سگهيون بنا ڪنهن بار جي،

جڏهن بہ بار بڻجون تنهن کان اڳ

ڇو نہ دوستن وانگر هٿ لوڏي مرڪي جدا ٿي وڃون.

نہ ڪو واعدو ڏيون،

نہ ڪو واعدو وٺون.

سارو شهر اوندهہ ۾ آهي. هوا جا سوسات آهن. ڪجهہ وقت اڳ تيز طوفان سان مينهن پيو هو. بجلي فيل ٿيڻ ڪري چوڌاري اوندهہ آهي. رڳو مائڪرو ويو جون ٻہ ڳاڙهيون بتيون ٻرن اجهامن ٿيون. هي اسٽيشن تي شيڊ جي پِلر کي ٽيڪ ڏئي سوچي ٿو:

ڪيس مان يونيورسٽيءَ ۾ پهاڙين تي گهمندي چيو هو: شاهي ڏس، تو وٽ ڇو ايندو آهيان؟

....

هونئن؟

سيٽسفيڪشن لاءِ.

ها، سيٽسفيڪشن رڳو ان ۾ ملندي آهي تہ ڪو ڪنهن لاءِ سچائيءَ سان سوچي. تون بہ مون لاءِ سچائي سان سوچ ۽ مان پڻ تو لاءِ. پر... هونئن تہ شهر ۾ پنجاهہ روپين ۾ عورت ملي ٿي وڃي. عورت ڏاڍي سستي هوندي آهي. شاهي، توکي اڳ چيو هئم تہ سارتر سچ چيو آهي: زندگي رڳو انتظار جي ڪيفيت ۾ گذري وڃي. ورنہ ڪجهہ بہ نہ آهي.

۽ تون هئينءَ سارو وقت سمجهائڻ ۾: هي ڪهڪشائون، هي حادثا، هي جمڻ مرڻ جو سرڪل- ڇا اهو سڀ ڪجهہ بي مقصد آهي؟ ڇا ان مان ڪجهہ بہ حاصل نہ ٿو ٿئي؟

مون توسان بحث ڪرڻ نہ ٿي چاهيو: "پر... پر عورت جي ٽريجڊي اها آهي تہ هوءَ جسماني طرح Unfit آهي.

۽ تو چيو هو: مرد 'ذهنيءَ' طرح. ڇاڪاڻ تہ عورت Creator آهي ۽ تنهن تہ ٻئي Balanced ٿي نہ سگهيا آهن.

شاهي، اها منجهند ڪيڏي نہ خوبصورت ۽ ڪيتري نہ نفرت لائق هئي! جهڙ ٿي ويو هو ۽ مينهن جو هلڪو وسڪارو ٿيو. سڄي ڪيمپس جا ڇوڪرا ڇوڪريون پُرامن بائيڪاٽ ڪري ڪلاسن مان نڪري ائين ئي ٽولا ناهي پهاڙين تي پئي گهميا ۽ ڪليا.

۽ ها، ان ئي ڏينهن تو ۽ مان ڪيڏو سيڪس تي بحث ڪيو هو

ڪيڏو ڪليا هئاسين. فرائڊ جي ان خيال تي تہ هر وڏو ماڻهو- ليکڪ، شاعر، سنگيتڪار، جنسي مريض هوندو آهي.

۽ پاڻ فرائڊ کي پاڻ تي Confidence نہ هو. پوءِ سوچيوسين تہ جي ماڻهو Bisexual هجي ها تہ نہ فرائڊ سيڪالاجسٽ هجي ها ۽ شايد ئي ڪو ڪامپيلڪس هجي ها.

ان خوبصورت موسم کي بئي Enjoy نہ ڪري سگهياسين جڏهن خبر پئي تہ هڪ شاگرد يونيورسٽيءَ ڏانهن ايندي بس اسٽينڊ تي بس پٺيان ڊوڙندي اونڌي منهن ڪري پيو. بس مٿانئس چڙهي ويس، ڦٽڪيو ئي نہ. جڙ رسي ويو هجي. ڏک هو تہ بنهي کي اندر ۾. پاڻ کي سيٽسفاءِ ڪرڻ لاءِ تو ڪيمسٽري ڊپارٽمينٽ ٻاهران بينل املتاس جي وڻ مان پيلا گل پٽي اولهہ طرف شاگرد جي نالي ڪري اڇلايا هئا. پوءِ ڇوڪرن ٺهڪ ڏنا هئا، تنهنجي ان حرڪت تي. پرسان بينل ڊپارٽمينٽ جي پٽيوالي اسان کي چيو هو: ڏسو ڪلن پيا. اٿن ڪو احساس! پڙهيل آهن! ۽ مون ڏي منهن ڪري چيو هئائين: صاحب، ڇوڪريءَ ۽ بس پٺيان ڊوڙجي ئي نہ. اهي هڪ ٻئي پٺيان پيون اينديون. توکي ان جو جواب وٽيو بہ هو. الائي نہ. بس تون ۽ مان خاموش هئاسين سارو ڏينهن.

مان تہ يونيورسٽي پيريڊ ۾ ڪنهن ڇوڪريءَ لاءِ نہ ڪو گل پٽيو هو ۽ نہ ئي ڪو شعر ياد ڪيو. بس تون هئينءَ جو ان اصول تحت تہ ٻئي شيئر ڪنداسين دوستن جيان.

جڏهن هڪ پيري ڊپارٽمينٽ ٻاهران فري پيريڊ ۾ ڏاڪڻ تي ويهي منهنجي رف ڪاپي وٺي چيئہ: اڄ، توکي اسائينمينٽ تي ڏيانءِ. تون چوندو آهين نہ تہ ميٿميٽڪ جو اصول آهي تہ اها Accuracy ٻڌائي ڇڏي ۽ هن سوال جو ميٿميٽيڪلي Accurate جواب لک:

تون+ مان

مان+ تون= ؟

۽ مان جواب ۾ لکيو هو:

تون+ مان

مان+ تون= مان، تون.

تون وائڙي ٿي وئي هئينءَ. شايد سوچيو هيئي تہ مان لطيف سائين وارو جواب ڏيندس: مون ۾ آهين تون...

پر ڏس، توکي چيو هئم: هر هڪ کي الڳ ۽ بلڪل مڪمل پرسنلٽي آهي. هڪ ٻئي ۾ گم ٿي پنهنجي شخصيت ڇو وڃائجي.

ڪيڏو خوبصورت ٽائيم هو. پاڻ اڪثر سونهري شام جو نڪرندا هئاسين، تون پنهنجي ۽ مان پنهنجي هاسٽل مان. ملندا اُت هئاسين، جت روڊ اچي ڪراس ٿاهيندا هئا. ڪراس جي وچ تي گول دائري ۾ ٿوهر ٻوٽي ڇڏيا هئائون. مان توکي چيو هو: اهي عيسيٰ اٿئي. سڀ ڄڻ تہ ڪراس تي ٽنگيل آهن. تو چيو هو: تنهنجون سڀ تشبيهون رڳو ڏک تي هونديون آهن، تو ڳائين بہ تہ رڳو ڏک ۽ تنهن تي چيو هئم:

ڏس، اڄ بہ ڏک آهي،
سياڻپ بہ، ڏک هوندو،
زندگي بہ ڏک آهي،
موت بہ ڏک آهي،
شروعات بہ ڏک آهي.

۽ انت بہ ڏک آهي. ڏک کان پوءِ بہ ڏک آهي. ڏک ئي ڏک آهي.

۽ موٽ ۾ چيو هيئي: پوءِ مون وٽ اچي سک جون گهڙيون گهار.

چيم: ها، ماڻهو ڪڏهن ڪڏهن ڏک مان بہ سک حاصل ڪري وٺي.

ان رات جڏهن مٿي ستارا هئا ۽ هيٺ تون ۽ مان تڏهن پنهنجا چپ تنهنجي چپن تي رکي توکي چيو هئم: اڄ مان توکي دنيا جي ڏکهي ۾ ڏکهي ڪِس ڪندس. پنجويهن منٽن جي لڳاتار ڪِس ڪرڻ کان پوءِ پاڻ ڇڏائي تو پڇيو هو: تون ڪنهن جو آهين؟

پنهنجو.

۽ پوءِ پرتي ٿي چيو هيئي: تنهن جي معنيٰ تہ منهنجي ڪا

اهميت ڪانهي.

نـ، بلڪل آهي، شيئر ڪرڻ جي حد تائين.

۽ پوءِ چپ رهي چيئي: I want to marry you.

توکي وري بـ چيو هئم: حاصل ڇا ٿيندو؟ ڪجهہ بہ نہ. شادي کان اڳ بہ ڏک آهي، شادي کان پوءِ بہ ڏک هوندو. جڏهن ڪا 'Change' ڪانهي تہ مان شادي ڇو ڪريان؟

هو پنهنجي عينڪ جي شيشن کي رومال سان اگهي اکين تي رکي ٿو. ڇوڏاري اوندهہ آهي. مينهن وري شروع ٿي ويو آهي. هوا جا سوساٽ آهن. هو تيلي ٻاري ٿو. بہ ٽي پيرا وسامي وڃڻ کان پوءِ هو ٻڪ کي سوڙهو ڪري هوا جي رخ کي پنيءَ ڏئي وري تيلي ٻاري ٿو. هن جي منهن تي روشني پوي ٿي: اکين ۾ ڳوڙها اٿس. سگريٽ دکائي چڪي ٿو. دونهون تيزيءَ سان گم ٿي ويو آهي. هن کي وري يادون اچن ٿيون. پراڻا منظر پڪاسو جي ايبسٽريڪٽ آرٽ جيان ذهن جي ڪينواس تي اڀري ٿا اچنس:

تو چيو هو: خبر اٿئي، ڇوڪرن وٽ تنهنجو ڪهڙو اميج آهي؟

ڪهڙو؟؟

تہ تون 'Corrupt' آهين.

ڀلا ڪير نہ آهي! هر ڪو آهي، تون بہ آهين، مان بہ آهيان، هو بہ آهن. جي ڪرپٽ آهن تہ سڀ آهن، جي نہ تہ پوءِ ڪير بہ ڪونهي. ڇا ٻاهران خوبصورت ڇوڪرين جي ذهن ۾ ڇڪلا نہ آهن؟

۽ ڏس، پوءِ وري تو چيو هو: تو نانءَ چون ٿا تہ هر نئين سال جي رات وسڪي پيئندو آهي ۽ اگهاڙو ٿي وڏي واڪي روئندو ۽ ڳائيندو آهي. مان انڪار ڪتي ڪيو هوا ڇا ڪپڙن ۾ ئي شرافت ڍڪجي وڃي ٿي. اهو شعر توکي ياد نہ آهي جنهن تي مون کي يونيورسٽي- اسٽيج تي پڙهڻ کان روڪيو ويو هو. مان وري 'گريٽ هال' ٻاهران اهو شعر پوسٽر تي لکي لڳائي ويو هئم. ياد اٿئي اهو شعر:

مون کي توهان کان لڪائڻ جي ڪا ضرورت ڪانهي.
مان توهان جيان ئي آهيان بلڪل اڳيان توڙي پٺيان.
هيٺان توڙي مٿان
سڀ جسماني عضوا توهان وانگر ئي آهن
مون کي توهان کان لڪائڻ جي ڪا ضرورت ڪانهي.
مان توهان جيان ئي آهيان
اسان سڀ هڪجهڙا آهيون
اچو تہ اسان سڀ ڪپڙا لاهي ڇڏيون
پر... پر ڪپڙا تہ ڪنهن ڪونہ لاٿا. رڳو پوسٽر لاهي ڇڏيائون.

وري جٽ ڪٽ هوٽنگ شروع ٿي وئي.

تنهنجو ساٿ سٺو رهيو. هونئن مون وٽ هو بہ تہ ڪجھ نہ. رڳو لفظن کان سواءِ. مان وٽ بہ لک خوبصورت لفظ تہ هئا (آهن) پر بہ لک روپيہ ڪونہ هئا.

۽ منهنجو Complex تہ هڪ ننڍڙو گھر هجي.

تو چيو هو: ڪڏهن سوچيو اٿئي تہ گھر ٽيڻ ۽ گھر واريءَ ٽيڻ ۾ 'سيٽسفيڪشن' ڪنهن وٽ آهي؟ چپ ٿي ويو هئس. واقعي ڏک تہ هر هنڌ آهي. ۽ توکي چيو هئم: بس، ايم- ايس- سي ڪندس. جي نوڪري نہ ملي تہ ٽيلهو ڪلهي تي لٽڪائي ملڪ گھمندس- برما، سيلون، ٿائيلينڊ.

تون ڏاڍو کلي هئينءَ ۽ چيو هيئي: اُت ڇاهي رکيو؟

هِت ڀلا ڇاهي رکيو؟

۽ وري چيم: جي انهن ملڪن ۾ نہ گھمي سگھيس تہ لاڙڪاڻي جي ڇڪلي ۾ رهندس. لاڙڪاڻي کان پرتي هڪ ننڍڙو شهر ٻور ويچوٽ ويڪريون گھٽيون. هر گھر جو در کليل. ٻاهر عورتون ۽ ڇوڪرا ڇوڪريون گھمن بلڪل يونان جي ڪنهن اڳين خوبصورت 'اسٽيٽ' جيان. تون کلي هئينءَ ڏاڍو ان ڏينهن.

اها اسان جي پهرين رات هئي گڏ گھاريل ڪلارڪ کان اڏاري

ورتل ڪوارٽر ۾. هو ساري رات ٻاهر ستو هو ۽ تون ۽ مان اندر هئاسين.
توکي چيو هئم: توکي Nude ڏسڻ ٿو چاهيان؟ تون اگهاڙي ٿي هئين ته
وري چيو هئم: توسان سيڪس انجواءِ ڪرڻ ٿو چاهيان.

موٽ ۾ تو چيو هو: تنهنجي ۽ منهنجي وچ ۾ 'اٽريڪشن' جو سبب اهو ئي آهي؟ روڪيان ڪانه ٿي. پر نه ڪرين ته سنو. منهنجي خواهش جو احترام ڪر نه ته مون وٽ ڪجهه به نه رهندو. ۽تون بلڪل ائين محسوس ڪندين ته سڀ جيڪو زهر تو وٽ هو اهو منهنجي اندر ۾ اوتي پوءِ تون هليو ويندين. مان ائين اندر ۾ وهه وتا سنڀالي جڳ ۾ جيئنديس. ۽ پوءِ شاهي خبر اٿئي، مان چپ چاپ باٿ روم 'ماسٽربيشن' ڪري ڇڏي هئي.

تو اچ جڏهن حيدر لاءِ پڇيو ته بس وري ذهن ۾ اچي ويو. پهريون پيرو شدت سان ياد ٿو اچي: حيدر توکي پيار ڪندو هو بي انتها پيار. پر هو سياستدان هو ۽ توکي سياستدان نه وڻندا هئا. تون چوندي هئينءَ: اهي سڀ 'سٽڊبسٽ' هوندا آهن. پر جڏهن توکي اها خبر پئي ته هڪ رات حيدر مون کي هاسٽل جي مٿان وٺي وڃي ريوالور ڏيکاري چيو هو: چاهيان ته توکي ماري به سگهان ٿو. پر منهنجو اهو وڙ نه آهي. ڏس. مٿي هيءُ چوڏهين جو چنڊ! هوا ۾ سرنهن جي خوشبوءِ توکي وڻي ٿي؟

بلڪل وڻي ٿي.

ها، مون لاءِ به آهي. مان به انسان آهيان. اهو سڀ ڪجهه تون وري به ماڻي سگهين ٿو. بس، مان شاهي کي ايترو حاصل ڪرڻ چاهيان ٿو ته هو مون لاءِ سوچي. ۽ مون کي خبر ناهي ته مان اهو سڀ ڪجهه وري زندگيءَ ۾ ڏسي به سگهندس الائي نه. اسان انقلابي يا ڪال- ڪوٺڙين ۾ يا قاهيءَ گهاٽ تي.

تو پڇيو هو: حيدر ڪٿي آهي؟؟

جيل ۾.

ٻڌڻ سان چپ ٿي وئينءَ. ڪجهه وقت کان وري پوءِ پڇيئي: گهٽي عرصي کان؟

ٽن سالن کان، سٽن سالن جي سزا ۾.

تون چپ ٿي وئينءَ ۽ الائي ڪيترو وقت ماٺ ۾ رهينءَ.

هو سارو سگريٽ پي ويو. هن کي ڪنبٽيءَ اچي ورتو. هوا تيز ٿي وئي. هن کي اندر ۾ ڏک آهي، بي انتها ڏک. جڏهن ڪيترن سالن کان پوءِ ڪيس پراڻي محبوبا لکيو هئس اسٽيشن تي ملڻ لاءِ تہ هو بي انتها خوش ٿيو. پوءِ وڃي ويو جڏهن هن پنهنجي محبوبا کان ٻڌو:

ڏس، مون شادي ڪئي آهي. سچ، ڏک اڄ بہ ڪافي آهي، ڪالهہ بہ هو. ڏک شاديءَ کان اڳ بہ هو اڄ بہ آهي. بس ڏک ئي ڏک آهي. مون شادي ڪئي ۽ ختم بہ ٿي وئي. مڙس ان ڪري ڇڏي ڏنو جو مون کي فالج ٿي پيو.

پوءِ... پوءِ؟؟

بس، مان سندس لاءِ بردن هيس تڏهن تہ سيپريشن ٿي

مان... هاڻ مان توسان شادي ڪرڻ ٿو چاهيان. مون کي خوشي ٿيندي توسان شادي ڪندي.

Sorry

ڇو؟

ڏس، ٿيو هاڻ اهو آهي جيڪو ٿيڻو نہ چاهيو. مان توتي بار ٿيڻ نہ ٿي چاهيان. ڏس، تون سوچ تہ مان توسان هن حالت ۾ ڇا ٿي شيئر ڪري سگهان.

......

توکي سيءُ ٿو لڳي؟ تون ڏڪين پيو. هان هي شال ويڙهہ.

نہ.

ڇو؟

نہ، اها تنهنجي آهي. توکي ويڙهيل سٺي ٿي لڳي.

نہ... نہ، تون ڪڍ نہ تہ مون کي ڏک ٿيندو. ڪيس محبوبا چيو.

نہ، مان نہ ويڙهندس. پل ڏک ٿيئي. گهٽڻ ڏکن ۾ اهو هڪڙو پيو بہ ڏک ئي سهي.

سندس محبوبا جي منهن تي ڏک هو. هوءَ ڏک گاڏڙ هلڪي ڳوري آواز ۾ ڪيس چئي رهي هئي: ڏس نہ پل تہ هڪ ٻئي لاءِ پيار هجي. توکي ياد هوندو تہ اسان هڪ ٻئي جي ڊائرين تي هر سال پهرين ڏينهن اهو لکندا هئاسين:

نہ ڪو واعدو ڏينداسين

نہ ڪو واعدو وٺنداسين.

ڇو؟

ڇو تہ سڀ واعدا ڪوڙا هوندا آهن

اسان هڪ ٻئي سان اوستائين گڏ هلنداسين

جيستائين هلي سگهون بنا ڪنهن بار جي

جڏهن بہ بار بڻجون تنهن کان اڳ

ڇو نہ دوستن وانگر هٿ لوڏي مرڪي جدا ٿي وڃون

نہ ڪو وعدو ڏيون

نہ ڪو وعدو وٺون

۽ هاڻ جڏهن مان توتي بار ٿي پوندس پوءِ ڇو نہ مرڪي موڪلايون. دوستن جيان هٿ لوڏي الوداع ڪيون.

هو چپ

هي چپ.

(شروعات جي پڇاڙي)

سيٽي وڳي. آهستي آهستي گاڏي هلي پليٽ فارم کان پرتي ٿيندي وئي، پرتي، تمام پرتي. هو هٿ لوڏيندو رهيو. لوڏيندو رهيو. جيستائين ريل گاڏيءَ جي آخري ڪمپارٽمينٽ جي ڳاڙهي بتي پرتي ٿيندي ٿبڪو بنجي ڊهي نہ وئي. هو اڃا بہ هٿ لوڏيندو رهيو هن جي اکين ۾ ڳوڙها هئا ۽ پوءِ هلڪي مرڪ.

❒

ائين بہ ٿيندو آهي

- ابراهيم خشڪ

منهنجي ماءُ کي ننهن ڏيڻ جي ڏاڍي اُڪير هئي. پر منهنجي زال کي شايد سس نصيب ڪانہ هئي. سو امڙ پنهنجي ننهن ڳولڻ کان اڳ ئي اڌ رستي ۾ ونجي وئي. امان تي اڌ رنگ جو حملو پهريان سندس هڪ پاسي پوءِ ٻانهن تي، آخر زبان تي بہ ٿيس. بابو ۽ مان- گهر ۾ ٻيو ماڻهو ڪونہ. امان کي سندس اباڻا وٺي ويا. پر هڪڙي ڳالهہ مڃبي جو امان آهي ڏاڍي سخت جان. اڌ رنگ جي ايترن حملن هوندي بہ پساهہ کڻي پئي. هونئن ڳالهائي ڪانہ ٿي. هلي ڪري بہ ڪانہ ٿي. پوءِ بہ سندس اکين مان لڳي ٿو تہ مايوس ڪانهي، چڱي ڀلي ٿيڻ جي اميد رکي ٿي.

هونئن جيڪو ڪم امان کي ڪرڻو هو، سندس بيماريءَ جي ڪري اهو مون کي ڪرڻو پئجي ويو ۽ بابا کي بہ ننهن هٿ ڪرڻ جي ڳڻتي نہ ڏسي، اُها ڳڻتي بہ مون کي ٿي پئي. بابا کي شايد ٻي ڳڻتي هئي. ڪجهہ وقت کان پوءِ جڏهن مون کي ڳالهہ سمجهہ ۾ آئي تہ پوءِ بابا واري ڳڻتي بہ مون کي ٿي پئي. اُها اِها جو اسان وٽ سنگ هوئي ڪونہ. بابا بہ اڃا همٿ ڀريو هو. مان بہ اڃي جوان ٿيو هوس. نڪو ڀيڻ مون کي هئي نڪا بابا کي. بابا بہ جهليو تہ ائين پراين ڀيڻن ۾ اک وجهڻ اجايو آهي. ڇو تہ پنهنجي ذات وارن مان سنگ کان سواءِ ائين سنگ جو آسرو ڪرڻ ٻہرن کان ٻير گهرڻ هو. بابا هڪ ڏينهن ائين بہ چيو: "پنهنجا ذات ڀائي مُيون سهائي چڙهيندا پر تو کي مون کي ڪونہ ڏيندا، ان ڪري پُٽ انهن

مان آسرو ئي نہ ڪر.“

بابا ڪان اهو ٻڌي مون ڪان پنهنجي پيءُ ۽ بابا جي پيءُ نہ هئڻ تي ڏاڍو ساهہ ڪجي ويو ۽ اهو شدت سان احساس ٿيو تہ 'پيٽون هئڻ ڪيڏيون ضروري آهن!“ پر پوءِ بہ ڪوشش جاري رکڻ لاءِ سج اُڀرڻ کان اڳ تيشڻ تي ويس. جتان اوهان جي مائٽن وٽ وڃي. انهن کي چوٽو هو تہ هڪ مهرباني بابا تي ڪئي هائون. ٻي مون تي بہ ڪن. تيشڻ تي مون کان اڳ ئي هڪ عورت ويٺي هئي. عمر ۾ مون کان ٿوري پڪي پر هڏ ڪاٺي ۽ هاڻيءَ جي وهڙي پئي نظر آئي. نظرون نظرن سان مليون. ملڻ سان مون کي چيائين، ”ميرپور تہ ڪونہ پيو وڃين؟“

”مِٺي، ميرپور منهنجو ڪهڙو ڪم!“ پيار ڀري مُرڪ سان مطلب جي ڳالهہ پيش ڪندي چيومانس. ”باقي تون چاهين تہ پنهنجو ميرپور هِتي ئي تي وڃي.“

هيڏي هوڏي ڏسي ٿورو شرمائيندي منهن هيٺ ڪري چيائين، ”مان بہ انهيءَ ڪري پئي پنهنجي قبيلي وارن ڏانهن وڃان. پر جي تون منائي ورهائڻ لاءِ تيار هجين تہ منهنجو ميرپور بہ هتي ئي آهي.“

”منڙي، منائي ڪهڙي ڳالهہ آ! تون چئين تہ پنهنجي دل جيرا مغز بڪيون بہ حاضر آهن.“

چيائين، ”مون کي رڳو پنهنجي دل ڏئي ماٺهن ۾ منائي ورهائي ڇڏ. مون لاءِ اهو ئي ڪوڙ آهي نہ تہ ماٺهو چوندا تہ ڏاري پرٽيو تڏهن پنهنجي دل جيرا مغز بڪيون سڀ ڪجهہ وڃائي ويهي رهيو.“

مان ڪلي، ڪيس چتائي ڏسڻ لڳس. هينئر پرهہ ڦٽيءَ کان پوءِ اوجر ٿيل چاندي جهڙي سُهائي صبح جو نور نظر نهار تائين پکڙجي ويو هو. پريان گهاٽن وڻن جي جڳهتن مان پکين جو ٻولڻ آهستي آهستي گهٽ ٿي رهيو هو. پر ڪوئل پنهنجي ڪُو ڪو جو سلسلو اڃا ڪونہ ٽوڙيو هو. مون اڪين سان اشارو ڪري پڇيومانس. ”ڪوئل خبر ٿئي ڇا پئي چوي!“

چيائين: ”تون ٻڌاءِ“

مون چيو ”ڪوئل چوي ٿي پيار ڪرڻ وارو...ڪو ...ڪو هوندو آهي.“

پاڻ مرڪي پاسي تي ڏسڻ لڳي. اوير جي ڏورانهن جبلن ڪان سج گني ڪيڏي ائين پئي لڳو جڻ تہ انهن جبلن تان نرو ڪٽي اسان ٻنهي کي چتائي ڏسي رهيو هجي ۽ هوءَ بہ جڻ تہ انهيءَ ٿئين وجود جي نهارڻ ڪري ئي هاٽي لجائجي، سوڙهي ٿي، منهن هيٺ ڪري ڳالهائي رهي هئي. گاڏي اجا ڪانہ آئي هئي. پر اسان ٻئي گاڏيءَ تي چڙهڻ سواءِ ئي پنهنجي منزل تي اچي پهتا هئاسون. پوءِ ٻئي جٽا گڏجي شهر وياسون. مُستي ڳڙ جو مڻ وٺي اڌ مڻ ڪٽايومانس ۽ اڌ مڻ مون مٿي تي ڪنيو. ٻئي اچي بابا کي پيرين پياسون. اسان ٻنهي کان وڌيڪ خوشي بابا کي ٿي. بابا کي پاڻ کان وڌيڪ خوش ڏسي مون روئي ڏنو. منهنجي روئڻ جي آواز تي پهريان اوڙو پاڙو پوءِ سڄو ڳوٺ اچي گڏ ٿيو. سيني روئڻ جو سبب پڇيو. بابا ڪين ٻڌايو: ”هينئر هينئر اِها ڪنوار آندي اٿس پر روئي الائي ڇو ٿو!؟“ ماڻهن مون کان پڇيو. مون انهن کي ٻڌايو: ”روئان ٿو ان ڪري جو ڪنوار جي اچڻ تي مون کان وڌيڪ خوشي منهنجي پيءُ کي ٿي پئي آهي.... ۽ اج منهنجي ماءُ بہ چڱي ڀلي هجي ها تہ ان کي بہ منهنجي ڪنوار ڏسڻ سان بابا جيتري ۽ مون کان وڌيڪ خوشي ٿئي ها. روئان ٿو ان ڪري“ اهو ٻڌي بابا جو خوشيءَ ۾ ٻهڪندڙ چهرو هڪدم ڏڪويل ٿي ويو ۽ پوءِ بابا بہ روئڻ لڳو ۽ پوءِ ايترو رنو جيترو امان جي بيمار ٿيڻ تي بہ ڪونہ رنو هو. واقعي قدر وئي کان پوءِ ئي ٿيندو آهي. اسان ٻنهي کي رئندو ڏسي منهنجي ٿيندڙ ڪنوار بہ روئڻ لڳي. ان کي روئندو ڏسي اسان پيءُ پٽن روئڻ ڪٽي بند ڪيو ۽ ان کي پرچائڻ شروع ٿي وياسون. هن سُڏڪندي ٻڌايو: ”مان بہ اوهان وانگر ستايل آهيان. منهنجو مڙس مري ويو. هڪڙي ڏيءَ اٿم ننڍڙي. ٻيو ڪو اوهي واهي ڪونهي. ان ڪري ڏيءَ کي گهر

چڏي ڪو ذاتووارو اوهي واهي هٽ ڪرڻ لاءِ ميرپور پئي وبس جو قدرت اوهان سان ملايو آهي.“

آخر پرچائڻ تي پرچي وئي. جڏهن اکين ۾ لڙڪ ۽ چپن تي مرڪ ڏني مانس تہ مون بہ مرڪي ڏنو. منهنجي مرڪڻ تي ڳوٺ جي ماين منائي ورهائڻ لاءِ چيو. ”پنهنجي ڌيءَ وٺي اچان، نڪاح پوءِ ڪجو.“ پر بابا چيو ”پٽ! نڪاح ۾ دير نہ ڪر. پڇري ۾ آيل پکي نڪرڻ کان پوءِ واپس نہ ايندا آهن.“

بابا جي اها ڳالھ ٻڌي منهنجي دل چيو ’تجربو تجربو آهي.‘

ٻن راتين جي سهرن، لاڏن ۽ ڳيچن کان پوءِ منهنجي شادي ٿي وئي. ٻہ راتيون ٻيون بہ گذاري منهنجي ڪنوار وري پنهنجي ڌيءَ کي وٺي اچڻ لاءِ چيو. اسان ٻئي اوڏانهن روانا ٿياسون جتي هي پنهنجي ڌيءَ چڏي آئي هئي. مون سندس ڌيءَ کي ڏسي ڏاڍو پڇتايو ڇو تہ پنهنجي ڪنوار ي عمر جو اندازو مون کي ڏاڍو غلط هو جيڪو سندس نڻيڙي پر جوان ڌيءَ کي ڏسي درست ڪيم. پڇتايم رڳو ان ڪري جو منهنجا اندازا هميشه غلط نڪرندا آهن.

زال کان پڇيم، ”پنهنجي جوان ڌيءَ کي اجا بہ نڻيڙي پئي سمجهين!“

کلي چيائين، ”سمجهانس ڪانہ ٿي پر سڏيانس ٿي ڇو تہ نڻيڙي سندس نالو آهي.“

مان پنهنجي بيوقوفيءَ تي پنهنجي هينين چپ کي چڪ هڻي ڪٽي مات ڪئي ۽ پوءِ هن جي ڌيءَ ۽ پنهنجي اڳ جائي يعني جوان نڻيڙيءَ کي آڻي پنهنجي گهر پهتاسون. بابو ڏاڍو خوش ٿيو ۽ خوش بہ ڇو نہ ٿئي ها پر هن پيري بابي کي خوش ڏسي مون رنو ڪونہ. ڇو تہ مان جڏهن بہ بہ ڏينهن ٻاهر رهي ٽئين ڏينهن واپس ايندو هوس تہ بابو خوش ٿيندو هو ۽ هن پيري بہ بابو انهيءَ ڪري ئي خوش ٿيو هو ان ڪري مان رئان ڇو ها.

ڪجھ عرصو خير خوبيءَ سان گذريو تہ هڪ ڏينهن چُلھ جي

پاسي ۾ ويهي چانهه پيئندي منهنجي زال مون کي ۽ بابا کي چيو "مٿي تي بار ٿي محسوس ڪيان، اوهان موڪل ڏيو تہ گهر کان ٻاهر نڪري ڪٿي اهو بار اُڇليان."

مان ڳالهہ ڪونہ سمجهيس پر بابا سمجهي ويو ۽ چيائينس، "ڍير گهر ۾ هجي تہ ٻهر ٻاهر ناهي اُڇلائبو."

مان وري بہ ڪونہ سمجهيس پر شايد منهنجي زال سمجهي وئي. ڪجهہ لڄائيندي، چُلهہ ۾ ڪاٺي وجهندي وسامندڙ ٻاهہ کي ڦوڪو ڏئي ٻاريندي چيائين، "شريعت اجازت ڏئي تہ پوءِ پاڻ اکين اڳيان ٽيندم."

اتي مان سمجهي ويس تہ ڳالهہ سڱاوتي جي ٿي رهي آهي. شريعت پڇي وئي، جنهن اجازت ڏني ۽ بابا منهنجي زال جي ڏيءَ سان شادي ڪرڻ لاءِ سانباهو ڪيو. اصل معاملو اتان شروع ٿيو. جنهن مون کي منجهائي وڌو. بابي جي شادي کان پوءِ جنهن سان ڳالهہ ڪيان سو چريو پيو چوي، پر مان پاڻ کي چريو مڃڻ لاءِ تيار ڪونہ هئس.

منهنجي اڳ جائيءَ سان شادي کان پهريان بابو رڳو بابو هو، هاڻي بابو منهنجو ٿي پيو ناني.

۽ اڳي مان بابي جو رڳو پٽ هئس، هاڻي بابا سان نئين ماٽتي ٽيڻ ڪري مان ٿي پيس بابي جو سهرو.

۽ منهنجي زال جي ڏيءَ پهريان رڳو منهنجي ڌي برابر اڳ جائي هئي، هاڻي اها بابا سان پرڻجڻ ڪري ٿي پئي منهنجي ماءُ.

۽ ان جي ماءُ يعني منهنجي زال انهيءَ ڪري ٿي پئي چڻ تہ منهنجي ناني ۽ مان ٿي پيس پنهنجي زال جو ڏوهٽو.

منهنجي زال جيڪا پهريان رڳو بابي جي نُنهن هئي، هاڻي ٿي پئي بابي جي سس.

۽ بابي جي زال جيڪا پهريان منهنجي زال جي رڳو ڏيءَ هئي، هاڻي پنهنجي ماءُ جي سس بہ ٿي پئي ۽ منهنجي زال جيڪا پهريان صرف ماءُ ٿيندي هيس پر بابا سان شاديءَ کان پوءِ ماءُ مان پنهنجي ڌيءَ جي نُنهن

بنجي وئي ۽ پهريان جيڪا بابي جي پوٽي هئي اُها زال ٿي پيس.

اُها ساڳي يعني منهنجي زال جي ننڊڙي ڌيءُ پهريان منهنجي اڳ ڄائي هئي هاڻي مان ان جو اڳ ڄائو ٿي پيس.

اهو سوچي سوچي اڌ چريو ٿي پيو آهيان. اڌ چريو ته ٿيو پر جي بنهه چريو به ٿي پوان ته ڇا. شريعت ته اجازت ڏئي ٿي. منهنجو ذهن ميجي نه ته ڇا ٿي پيو.

❑

ريل جي گاڏي ۾

ـ عمر قاضي

ريل گاڏي هانُ ڦاڙ سيٽيون وڄائيندي، اچي پليٽ فارم تي بيٺي. سيني ماڻهن ۾ جڻ نئون ساهه پيو. مرد، عورتون- سيڪو اڳ چڙهڻ جي ڪوشش ۾ لڳي ويو. مان به هڪڙي گاڏي ۾ چڙهي ويس. جاءِ لاءِ واجهائڻ لڳس، پر ڪٿي جاءِ ڪانه هئي. هڪڙي پيرسن چيو "آئون بيٺو." هن مون کي پنهنجي پاسي ۾ ويهاريو.

"پر چاچا مان سنڌي آهيان، مون سان سنڌيءَ ۾ ڳالهايو." مون چيو.

"ابا، خبر ئي ڪانه ٿي پوي ڪير سنڌي آ، ڪير پناهه گير. وري منهن تي نه چڏي اٿئي ڏاڙهي نه مڇ." هن چيو "اسان ته ٻڌندا هئاسين ته مرد ته مڇ سان سونهي ته عورت وري چوٽيءَ سان. پر هاڻي مردن به مڇون ڪوڙايون آهن ته عورتون وري چوٽا."

مون آس پاس جو جائزو ورتو. اسان واري گاڏي جي پرسان وارو گاڏو زنانو هو. وچ وارو در پٽيل هو، سو سامهون ويٺل ماڻهن ڪڏهن پنهنجا وار ته ڪڏهن ڪپڙا پئي سڌا ڪيا ۽ دور ڪان پئي درشن ڪيائون. اُتان ئي هڪ عورت جو آواز ڪن تي پيم: "مئا ماريا، شرم ئي ڪونه اٿن. دوڙا ڦاڙيو پيا ڏسن."

گاڏي آهستي آهستي هلڻ لڳي. ڪي مسافر ڳالهين ۾ مشغول ته ڪي شايد سوچن ۾ ٻڌل هئا. منهنجي سامهون هڪ نوجوان، جنهن کي ميرا ڪپڙا پاتل هئا ۽ وات مان گگ پئي ڳڙيس، گهڙيءَ گهڙيءَ پئي

چيو: ”مشوري والي سائين دا مان خادم مشوري والي سائين...“

انهيءَ نوجوان سان هڪ همراهه ساڻ هو ڪانئس پرسان ويٺل ماڻهو پڇيو: ”پائو ڇا ٿيو اٿس هن کي؟“

”ادا، حساب ٿيو اٿس. سال سال تي سائين مشوري صاحب جي زيارت تي ويندا آهيون.“ هن وراڻيو.

”اڃا ٺيڪ ڪونه ٿو ٿئي؟“ هن وري پڇيو.

”بس، الله سائين جي هٿ ۾ آهي. ٻارهن سال ٿيا اٿس.“ هن جواب ڏنو.

ٻارهن سال ٻڌي مان حيران ٿي ويس. ’هن جي زندگي برباد ٿي وئي. جيڪڏهن ڦيڻن ۽ تعويذن تي علاج ٿئي ها ته ايترا ڊاڪٽر ڇو هجن ها.‘ مون دل ۾ چيو.

منهنجي پر واري هڪ همراهه جي جهوليءَ ۾ ٽيپ- رڪارڊر پيل هو. هن اُن جو ريڊيو آن ڪيو. لتا جو سريلو آواز ڪن تي پيو: ”اي ري مين تو پريم ديواني، ميرا درد نه جاني ڪوئي...“

سندس پرسان ويٺل همراهه چيس، ”اڙي، حاجي جلال لڳائيس نه! اهو وري ڇا آهي؟“

دل ۾ خيال آيم ته چوانس: ’يار هي ته گانو ٻڌڻ ڏينم‘ پر هن چيو، جهلال کي ڇڏ، هڪڙو نئون ريل وٺي آيو آهيان اُهو ٿو ٻڌايانءِ.“

”ڪنهن جو آ؟“ هن پڇيو.

”روبينا ڪتاري! هيءُ ڦوٽو ڏسينس. آهي نه ناهوڪڙي؟ هن جواب ڏنو. پوءِ هن اُها ڪيسٽ وڄائي.

”جن ڇڏئي پوت ڇڏئي، مان نه ڇڏيندين سانءِ وٺي سکر ويندي سانءِ، الاڙي خواب ۾ ايندين سانءِ!“

’هيءُ به ڪو گانو آ؟! نه سر نه تال، نه آواز نه سوز نه ميناس ڇا ٿي ويو آهي اسان جي پسند کي؟‘ پر همراهن جا ته ٽهڪا هجن. مون اخبار ڪنئي ۽ پڙهڻ لڳس: ’آمريڪا دفاع تي وڏيڪ به ڪرب ڊالر خرچ ڪندو.‘ ’لنواريءَ ۾ ست ماڻهو گادي نشين هٿان قتل.‘ ’نوجوان

ڇوڪريون سمگلنگ ڪندي بہ جهٽا گرفتار. انهن ۾ هڪ حاجي آهي.‘
’ڪڏهن وچي پوي‘
گاڏي ڪٿي بيهندي، ڪٿي تيز ٿيندي ۽ ڪٿي آهستي آهستي هلي رهي هئي. ٽيپ واري همراهہ آخر ٽيپ بند ڪيو ٿورو سڪون آيم جڏهن. پوءِ وري همراهہ اچي ڳالهين ۾ لڳو. پاڻ سعودي عرب ۾ مزدوري ڪندو هو. ڪيس وڏو بوسڪي جو پٽڪو ۽ هڪ رادو واچ هئي ۽ پاڻ کي ڪچهري جو موڙ ٿي سمجهيائين. چيائين، ”يار آهي پلو پار پر عربن بہ سور ڏيئي ڇڏيا آهن. مزوري ڏاڍي سخت وٺن ٿا. اسان پاڪستانين جي تہ صفا عزت ڪانهي.“
”ڇو؟“ هڪ همراهہ پڇيس.
”يار اُتي پنجابي ڪن عورتن جو ڏنڌو. پوءِ سيني کي ائين سمجهن.“ هن جواب ڏنو.
”پلا سنڌي؟“ ٻئي پڇيس.
”اڳي سنڌي تہ ائين ڪونہ هئا پر هاڻي ڪجهہ پئسن جي لالچ ۾ اچي ڪري انهن جا پيرا ڪنيا اٿن.“ هن وراڻيو.
اتي هڪ عورت جي صدا بلند ٿي: ”اي امت رسول! مرشد گهوٽ لطيف چيو آ:

”جهڙا ڪارا اٿم ڪپڙا، تهڙي آهيان ڪاري پاڻ،
ثمر نہ اٿم ساڻ، پنڌ اٿم پهاڙ جو.“

لاڳيتا ست اٺ بيت پڙهي ويئي. شاهہ جا بيت دل ۾ ڪپي ويا.
”مون کي الله جي نالي هڪ روپيو ڏيو خدا وڏو رزاق آ. ڏنو ڪنو ڪونہ ٿيندو هو جهانن جو مالڪ آ. مون کي هڪ روپيو...!“ هو صدائون هڻندي اچي اسان جي پرسان بيني. دل ۾ خيال آيم تہ ڪيس روپيو ڏيان پر مون وٽ پاڻ پورا سارا پئسا هئا پر پوءِ سوچيم تہ هن کي ڏيندم تہ منهن جو ڇا ٿيندو؟‘ هوءَ آهستي آهستي ٻئي گاڏي ۾ هلي ويئي.
’خدا بيشڪ رزاق آهي، پوءِ پلا هن جو رزق ڪير ٿو هضم ڪري

وڃي؟ اسان وٽ تہ هينئر زڪوات جو نظام نافذ ٿيو آهي، پوءِ هي فقيرن جي يلغار اڃا تائين ڇو؟ اهي سيٺ پاڻ ئي زڪوات ڏين، پاڻ ئي وٺن.' مان پنهنجو پاڻ سان مخاطب ٿيس.

گاڏي هڪ اسٽيشن تي بيٺي. شين وڪڻڻ وارن جا آواز: 'ڇولا وٺو' 'لاهوري گجر' اچڻ لڳا. اتي هڪ سپاهي ڇولن واري ڇوڪري کي سڏي چيو. "اڙي ڇورا، تون اڃا تائين ڪجهہ ڪونہ ڏيئي ويو آهين؟"

"سائين اڃا ڌنڌو ٿيو ئي ڪونهي." ڇوڪري جواب ڏنو.

"ڪتي جا پٽ! اسان تنهنجي ڌنڌي سان ٻڌل آهيون ڇا؟" سپاهي دٻائيندي چيس. ڇوڪري ڏڪندڙ هٿن سان کيسي مان ٻہ رپيا ڪڍي سپاهي ڏانهن وڌايا.

"بس؟... اسان ڪو پنون ٿا ڇا؟" سپاهي چيو.

"سائين، ٻيا پوءِ. ڪالهہ ٻہ ڏهہ روپيا ڏنا هئم." هن نهايت ئي معصوميت سان چيو.

انهيءَ سپاهيءَ سان ٿي ٻيا سپاهي پڻ گڏ هئا جن سيني مُٺون ڀري ڇولا هن جي ٿالهہ مان کنيا. ڇوڪرو ڇپن ۾ ڪجهہ پٽڪندو ٻئي پاسي هليو ويو.

هڪڙو دفعو گاڏي وري پنهنجي رفتار سان هلي رهي هئي. هڪ اڌ اگهاڙي ماڻهوءَ کي ڪو ماڻهو ٺڦڙون هڻندو گهيلندو پئي آيو: "دلا.... پڙوا... شرم ئي ڪونہ اٿئي؟ زائفائون ويٺيون آهن، اتي اگهاڙو وينو آهين!"

"ابا چريو آهي!" هڪڙي چيس.

"ڪٿان آيو چريو؟" هن اُنهيءَ اڌ اگهاڙي شخص ڏانهن هٿ جو اشارو ڪري چيو.

منهنجي سامهون واري سيٽ تي ويٺل هڪ شخص ٽڪ پڄڻ خاطر بوٽ مان پير ڪڍي هڪڙي ٽنگ مٿي ڪري ويٺو. سندس جوراب اڳيان ڦاٽل هو. خبر ناهي ڇا محسوس ٿيس. هيڏانهن هوڏانهن ڏسي ڪٽي پير بوٽ ۾ وڌائين. دل ۾ خيال آيم تہ چوانس: 'پائو ڇو پيو شرمائين؟ هتي تہ

رڳو تنهنجو جوراب قاتل آهي، خبر ناهي اسان وٽ ڪيترن ڪي بدن لاءِ پورو ڪپڙو بہ ڪونهي.' پر دل جو خيال دل ۾ ئي رهجي ويو. مون ڪان ٿورو پرڀرو هڪ مولوي صاحب ويٺو هو. ساڻس گڏ هڪ ڇهن سالن ڪن جو ٻار بہ هو. مولوي کي تيز سستي خوشبوءِ لڳل هئي ۽ سندس ڏاڙهي مينديءَ سان ڳاڙهي هئي. ڪافي دير کان خاموش ويٺو هو. پر ٿوري دير اڳ سندس هڪ واقفڪار چڙهيو هو ان سان ڳالهين ۾ مشغول ٿي ويو. سندن ڳالهين جو موضوع هو مرداني طاقت جون دوائون. ٻنهي ڄڻن ڪيسي مان ميريون بنديون ڪڍيون. ٻئي هڪٻئي کي ڏس ڏيڻ لڳا: "ميان، هي جيڪا دوا اٿئي نہ. منهن جي پاڻ آزمايل اٿئي؟" مولوي چيو. "پر ٿورو خرچ ڪائيندي."

"خرچ جي پرواهہ ناهي، شيءِ اصل هجي." ٻئي چيو.

"تون گهٻراءِ نہ. مان پاڻ ناهيندس." مولوي جواب ڏنو.

"يلا هي تنهنجو ڪڪو آهي نہ؟" هُن پڇيس.

"ها." مولوي وراڻيو.

"ڪهڙي گهر واري مان؟ اڳين مان يا پوئين مان؟" هن پڇيس.

"وچين مان؟" هن جواب ڏنو.

"وچين مان؟" هن کي شايد سمجهہ ۾ نہ آيو.

"ها يار بہ ٽي سال کن اڳ وري ٽئين سان بہ نڪاح وڌم. توکي تہ خبر آهي، اسان ڏارين ۾ ڏيون نہ وٺون. جي گهر ۾ ڪڏ هجي تہ گند ٻاهر ڇو اڇلجي؟ سو اسان بہ ڪٽي بسم الله ڪئي." مولوي جواب ڏنس.

"ادا شڪر آهي، مبارڪ هجئي." هن چيس.

اِتي هڪ ڇوڪرو شايد ٻئي گاڏي مان آيو. ڪيس پينٽ ۽ شرٽ پاتل هئا. قميص پينٽ جي اندران پيل هئي. هڪ بيگ ڪلهي ۾ لڙڪيل ۽ ٻي هٿ ۾ هيس. ڪلهي واري بيگ هن مٿي رکي، باقي ٻي هن هيٺ نوڙي، سيٽ جي هيٺان رکي ۽ پاڻ ٿورو پرڀرو ٿي ٻئي سان گڏ ٿي ويٺو.

جنهن وقت ڇوڪرو نوڙيو هو تہ مولوي پاسي واري همراهہ کي ٺونٺ

هٽي چيو“ ڏس ڪيئن نہ بيئي بندڻ پيا ڏسجن. توبهہ.“

”بس يار. زماني جا رنگ آهن! هاڻي هي ڪپڙا پائي، پنهنجن مائرن ۽ ڀينرن اڳيان وبندو.“ مولوي چيو.

”يار، وري هي تہ ٿيو مرد پر رنن بہ اِهي ڪپڙا پائڻ شروع ڪيا آهن. اصل دل ٿي چوي تہ وڃي درزي ٿجي. سڀ مزا ماپ ڪرڻ وقت ئي وٺي ڇڏجن.“ ٻئي چيو.

”ميان ڏٺي جي در توبهہ. زماني کي ڇا ٿي ويو آهي؟ ڪاري ٻڪري جو بہ اڄا تائين ڪير اڇو آ. سڄ بہ اوير ڏانهن پيو ايري. بس، رڳو ماڻهو بدلجي ويا آهن. ميان قيامت پري ڪانہ ٿئي.“ مولوي وراڻيو.

پوءِ ٻنهي گڏجي چار پنج ڀيرا توبهہ ڪئي.

اِتي وري هڪڙي ٻيڍڙي فقير صدا هنئي: ”بابا مون ٻيڍڙي محتاج کي هڪ رپيو ڏيو. منهنجا ٻار ننڍڙا آهن. بابا رپيو ڪري بہ پوي ٿو. رپيو ٻار ڦاڙي ڇڏيندو آهي، مان انڌو محتاج آهيان...“

مون هن جي چهري کي غور سان ڏٺو. ’مون کي سال ٿي ويا آهن. هن لائين تي سفر ڪندي ننڍي کان وڏو ٿيو آهيان. هن فقير کي ورهين کان ڏسندو ٿو اچان. اڄا هن جا ٻار جوان ڪونہ ٿيا آهن. ڪوڙو ڪنهن جاءِ جو!‘ مون دل ۾ ڳالهايو.

’متان هن جا پٽ جوان ٿيندي ئي هن کي ڇڏي ويا هجن!‘ مون کي دل ۾ خيال آيو.

مان اُتي پيشاب ڪرڻ واسطي ڪاڪوس ڏانهن ويس. دروازو کوليم تہ سامهون مارڪر پين سان لکيل هو ’کابي ڏس!‘ مون کابي ڏٺو. اوتي لکيل هو: ’ساڄي ڏس.‘ مون وري ساڄي ڏٺو. اُتي لکيل هو: ’مٿي ڏس.‘ مٿي ڏٺم. لکيل هو: ’واٽڙا پنهنجو ڪم ڪر. هيڏانهن هوڏانهن ڇا پيو ڏسين؟‘ مان واپس اچي پنهنجي جاءِ تي ٿي ويٺس.

منهنجي پرسان جاءِ ويٺل ٻُيڍڙي کان هڪ همراهہ پڇيو. ”طالب، وري پٺهين ڏانهن ويو هئيين ڇا؟“

”هائو“ هن جواب ڏنو.

”بدو اتم تہ شهر ۾ شادي بہ ڪئي اٿس؟“ هن وري پڇيس.

”ها، ڪئي اٿس؟“ هن جواب ڏنو.

”پوءِ ڳوٺ واري منگ ڇُٽي؟“ هن پڇيس.

”ابا، اُها بہ پنهنجي اٿس، جڏهن بہ ٻي شادي جو خيال ٿيس تہ ڪٽي پرٽائينداسونس.“ هن جواب ڏنو.

گاڏي وري هڪ اسٽيشن تي بيٺي. ٽي، چار ڪاليجي ڇوڪرا چڙهي آيا ۽ اسان جي پرسان خالي ٿيل سيٽن تي ويٺا ۽ پاڻ ۾ ڳالهيون ڪرڻ لڳا.

منجهائنس هڪڙي چيو ”اڄ هي ڏسو سڪندر ٽڪيٽ ورتي آهي. ياڙيو ٻجي ٿو ٽي-ٽيءَ کان. شاگرد ٿيو آ!“ سيني جا ٽهڪ گاڏيءَ ۾ گونجڻ لڳا. مان بلڪل خاموش پنهنجي منزل جي انتظار ۾ ويٺو هوس جيڪا هاڻي گهڻو پري ڪونہ هُئي.

□

گمراھ

_ سانول

بس جو اوسيئڙو جک. ڪوٽ لاهي ٻانهن تي ڍاريل. ٽاءِ جي ناٽ ڍري ڪيل. هٿ ۾ بريف ڪيس. ان ۾ ڪاري ڪتي جي اڌ ٻاٽلي، ڊائري جنهن ۾ ٽي- اي. ڊي- اي جون ڪچيون داخلائون. اکين تي اس جي عينڪ. ڪاون پوئتان ٽاڙيندڙ اکيون. شڪرن جو جوڙو. شڪار هجي ته رڳو مُٺ ڏيڍ جي ويرم. مُٺ... باٿ روم... سيڪارا...

هڪ ساروٽي:

سڀ گهر وارا ڪيڏانهن ٻاهر ويل. هو ڦيريون ڀيرو سوير و گهر موٽيل. باٿ روم اڳيئي والاريل. ڪپڙن جي سٽ سٽ... جانيئڙا تولئي لولو پڪوڙي... جا... نيئڙا...!!_ ڪپڙن جي سٽ سٽ بند ٿي ويل. نوران: وڏي آڙيڪاپ رن. سر سڄان ڪيل... هڪڙو ٻار ڪيرايل... هن جي مامي مان، سندس آڏو اچي بيٺل. رؤ لٽل. وار ويڙهوٽو ڪري ٻڌل. ڪجهه چڳون ڦتراٽي ڪنڌ سان ٻڪيل. پسيل چولو ٻت سان چهٽيل. پنين تائين ور ڪنجيل. پنين تي ڪکن وارن جي ٻُر... ”ماني آٽيان؟“ هن جي انڪار تي وڏو آرس ڀڃي ٻت مان ٽڙڪاٽ ڪڍي ڪڍي ڏُگري هنج ۾ رکي ويهي رهيل. ”سيل ته ڀيار،“ ۽ هوءَ سگريٽ کي ڳتڻ لڳي هئي. ”پيڙا ڏيانءِ؟“ ائين چئي هن پيراندي اچي ويهي رهيل. ناسن ۾ ڳهر، صابڻ ۽ سگريٽ جي ٻُو گهڙي آيل... ۽ هو سنڌ سنڌ نپوڙجي رهيو هو... بوند بوند

ٿي... نس نس نچوئجي رهيو هو... ڦڙو ڦڙو ٿي... ڏڳري.. سٽ سٽ.... لولوو... جانيئڙا... تولئي لولوو پڪوڙي ي ي.. جا!!.... نيـ ...ئڙا!!!!...!!...!...!...ـ ۽ هو وڏيڪ اجرو- وڏيڪ ميرو ٿي ويل.

بس اسٽاپ تي پيڙ وڌي ٿي وڃندي. هن جي هوندي بہ بہ بسون آيون هيون، پر هن کي پنهنجي پسند جي سيٽ نہ ملي هئي. 'ڪار ۾ ئي هليو وڃي ها.' جنهن جو ٿي- اي بل ۾ ڪليم ڪندو، پر انهيءَ وچ ۾ هو بيئي ڄڻيون رڪشا مان اچي لٿيون هيون ۽ انهن ۾ اک ڪپائي ڄمي بيهي رهيو هو.

"بوتل"... "بوتل"... ۽ هن هڪ بوتل ورتي ۽ ڇوري کي پنيرو ويندو ڏسڻ لڳو: 'ڏينهن جو اهو ڏنڏو ڪن ۽ رات جو واڙجيو وڃن هوٽل جي ڪمري ۾ ڪنهن سنڌي وڏيري سان.' هن پريان بيٺل انهن ٻن ڄڻين ڏانهن ڏسي ڪين اشاري سان بوتل پيئڻ جي آڇ ڪئي، پر هنن لفٽ ئي نہ ڪرايس:

'يا تہ ماڳهين نول آهن يا آڙيڪاپ.' هو سوير کان ان جوڙي تي لامارا ڏئي رهيو هو، پر شڪار اجا سندس چنبن کان پري ئي رهيو هو. ڇير ڦاڙ وارو مرحلو تہ تهائين پري هو. ڇورو بوتل واپس ونڻ آيو تہ ان جي ڳتن جي قنڌاري صوفن کي ايڏو ويجهو ڏسي هن جي وات ۾ پاڻي پرجي آيو ۽ هو انهن کي ڇهڻ کان سواءِ رهي نہ سگهيو. ڇورو پنجين جو نوٽ وٺي مرڪندو پولهہ لوڏيندو هليو ويو. هن کي اهو وڏيرو ياد اچي ويو، جنهن آفيس مان ڪم ڪرائي ڏيڻ تي سندس دعوت ڪئي هئي پيئڻ کائڻ جي. ڪلفٽن تي ڪار ۾ ويهي پيئڻ کان پوءِ جڏهن هو هوٽل جي روم تي پهتا هئا، تڏهن اتي بہ پورل وينا هئا... قنڌاري صوف... ۽ هن وڏيري جي زور پرڻ تي سوڻ ڪيو هو... ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ انهن مان ئي هڪڙي کي هن بوري بازار ۾ بوٽ پالش ڪندي ڏٺو هو... ميرن ۽ ڦاٽل ڪپڙن ۾...

هن جو ڏيان وري انهن ٻن ڄڻين ڏانهن ڇڪجي ويو، جن مان

هڪڙيءَ کي اجرڪ پهريل هئي: ’اجرڪ بہ اجڪلهہ فيشن تي پئي آهي، هر گري گنجيءَ کي پئي آهي... اڳي ڪنهن کي اجرڪ پهريل هوندي هئي تہ تقدس جو احساس جاڳيندو هو. ۽ هاڻي؟ هاڻي تہ اهڙن ماڻهن کي بہ اجرڪ پاڪر ڪري پهرائي ويندي آهي جن کي شوٽ ڪرڻ تي دل ٿيندي آهي. پر... پر هيءَ گري گنجي تہ نتي لڳي.‘ ۽ هن جي دل ۾ انهيءَ بنا ميڪ اپ چهري کي ڏسڻ جي اجهل آس کيس اوڏانهن تاڻي وئي. هنن جي پاسي مان لنگهندي هن ڪلهو گسائي ورتو. مانڊڻيءَ تان سگريٽ وٺي دڪائي واپس وريو. تہ هوءَ اخبار واري سان ڳالهائي رهي هئي: ”ڪو سنڌي ڪتاب ڪونهي ڇا؟“

بس موڙ مڙي سامهون ٿي تہ ماڻهن ۾ ڦڙڦوٽ پئجي وئي. هن بس جي پرين سائيڊ کان وڃي ڏاڍي سولائيءَ سان دريءَ مان ڪوٽ اڇلائي ليڊيز سيٽ جي پٺيان واري سيٽ تي وڌو. دريءَ مان ئي هن انهن ٻن ڄڻين کي مٿي چڙهندي ڏٺو ۽ ڏسندو ئي رهجي ويو. عينڪ لاهي يڪ ٽڪ ان چهري ڏانهن ڏسندو رهيو. پر هن اڪ پيچڻ جو وجهہ ئي نہ ڏٺو. پر ٿين پاسان ڦري هن پنهنجي سيٽ اچي والاري تہ بس بہ رڙهڻ لڳي. ويهندي ويهندي اجرڪ واريءَ جي ڪلهي کي هن چتو ڇهي ورتو ۽ هوءَ پٺيان ڪنڌ ورائي هن ڏانهن ڏسڻ لڳي هئي. پر هن کيس لنوائي ڇڏيو. ۽ هوءَ ڪتاب پڙهڻ لڳي. ’هُن کي لنوائڻ نہ کپندو هو. اهو ئي تہ وجهہ هو ان چهري کي ايڏو ويجهو آمهون سامهون ڏسڻ جو. جيڪو هن وڃائي ڇڏيو هو.‘ هن ڊرائيور سيٽ مٿان لڳل آرسيءَ ۾ ڏٺو. جتي ان چهري جو اڌ چنڊ ڪڙيو بيٺو هو. هوءَ ائين نيڻ جهڪايو ڪتاب پڙهڻ ۾ گم هئي. ياڙو بہ بي جڻيءَ ڏٺو. هو بہ ساڳئي شهر وڃي رهيون هيون. هن جي شهر.

رستي جي پريان هڪ شاخ ڳچ پنڌ تائين بس سان هلندي رهي. جنهن ۾ ڏراڙ تڙڳي رهيا هئا ۽ ٻڪريون. وڻن جي گهاٽي ڇانو ۾ وينيون هيون. مينهون پاڻيءَ ۾ پيون هيون. رڳو بوٽ ٻاهر هئن. وڏا گهاٽا وڻ پاڻيءَ جي آرسي پسي رهيا هئا. شاخ گوهي ڏٺي گم ٿي تہ ڪماند جون ٻنيون

بس سان ٻوڙ پچائڻ لڳيون. پر هوءَ ڪتاب ۾ ئي گم رهي. ’آخر اهڙو ڪهڙو ڪتاب آهي جنهن مان هن اک ئي نٿي ڪڍي‘ هن جي دل ۾ آيو ته ڪتاب سندس هٿ مان کسي ڪليل دريءَ مان ٻاهر اڇلي ڇڏي. ٻي جٽي سندس ڪلهي تي ڪنڌ ڏاري سمهي پئي هئي. هن ڪتاب پڙهي ورتو هو ۽ ان کي جوتن تي ڌري ڇڏيو هئائين. ۽ آرسيءَ ۾ هن کي ڏسڻ ۾ آيا هئا ٻه گهرا اداس نيڻ جيڪي ڪيڏانهن به نه ڏسي رهيا هئا. پوءِ هوءَ دريءَ کان ٻاهر ڏسڻ لڳي هئي. هن به ٻاهر ڏٺو. دريءَ مان ۽ ڪيس لڳو ته ٻنيون وڏيڪ ڇهڇ سايون ٿي ويون آهن.

”روڪيس.“ ڪلينر بس جي ڇت تي ڌڪ هڻندي رڙ ڪئي.

بس بيٺي ته ٻنيان ڪجهه ماڻهو چڙهيا. ”هل جنازا.“ ڪنڊيڪٽر هڪ پوڙهيءَ کي چڙهندي ڏسي چيو. ”ڊبل.“ بس جهٽڪي سان هلي ته پوڙهي ٿينٽري ”امان، هيڏانهن اچي ويهه.“ اجرڪ واريءَ ڪجهه سُري جاءِ ناهيندي چيو. ”نه امڙ آءٌ هتي ئي نيڪ آهيان. تنهنجي مهرباني جيجان.“ پوڙهيءَ اتي ئي سندن پيرن ۾ ويهندي وراڻيو. ٽپيڪل پينڙيات ٿي لڳي. “ هن پٽڪيو.

اوچتو بس کي زوردار بريڪ لڳو ۽ سڀ پنهنجي سيٽن تان چڙ اکڙي ويا. ڪو ڍور اچي ويو هو بس اڳيان ۽ ڊرائيور پريان بينل ڌراڙ ڪي گار ڏني: ”استاد مور...“ اجرڪ واريءَ جي جوتن تان ڪتاب هيٺ ڪري سيٽ هينان سرڪندو هن جي پيرن ۾ اچي پيو. ”حليما: آسانند مامتورا.“ ڪتاب واپس ڏيڻ وقت اجرڪ واريءَ جي ڪلهي کي ڇهي ورتائين هلڪو هٿ جي پٺ سان. ’هن ڪتاب خريدڻ جي ڪڏهن به فضول خرچي نه ڪئي هئي: پر اهو ڪتاب هو ضرور وٺندو.‘

بس ڪنهن ننڍي اسٽاپ تي بيٺي. هن جي پاسي وارو همراهه لهي ويو. پورهيتن جو يڪو ٽولو چڙهيو. منجهانئن هڪ جٽو چڙهيو ته بس هلڻ لڳي: ”ابا ترس، ڪهڙي پيچ پئي اٿئي!“ پوءِ ٻين کان اوزار ورتائين ڪوڏرون، ڪهاڙا، تيڪم... سڀ چڙهيا ته بس ڊوڙڻ لڳي. ”پاٽيءَ جو وارو

تہ ڪونہ اٿان!“ هڪ همراهہ ڪوڏر ۾ ڪهاڙو هن جي پيرن ۾ اڇلي سيٽ تي پاڻ کي چڙهيندي چيو ۽ سڀ وڏا وڏا ٽهڪ ڏئي کلڻ لڳا. ”جهڙي بني ٿي پيلجين پيو.“ ٻئي همراهہ وارو ونايو. انهن مان ئي پريان وينل اڇي سونهاريءَ واري شوڪارو پريو: ”پيلي هنن جي ٻني تہ پاڻ پاسينگر آهيون. جيڪا ڪڏهن نٿي پيلجي ۽ ڏينهن ۾ ڏهہ پيرا ٿي لبجي.“

ڪنڊيڪٽر هنن ڪان ياڙو اوڳاڙي پوڙهيءَ ڏانهن هليو ويو. ”ڪرايو ٻُڌي“ ۽ پوڙهيءَ بند مٺ مٿي ڪري ڪنڊيڪٽر جي ڪليل هٿ ۾ کولي ڇڏي. هو پيسا ڳڻڻ لڳو: ”ڪرايو پورو ڏي ٻُڌي.“ پيسا پوڙهيءَ کي واپس ڪري هو پنيان هليو ويو. ”سنڌي اهي ئي جٽ جا جٽ. نہ سڌريا پيٽسان. جڏهن ياڙو ناهي تہ بس ۾ چڙهڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي!“ هن چڻ اجرڪ واريءَ کي ٻڌائڻ لاءِ پڙڪيو. پر هوءَ تنيي هٽيو يڪ ٽڪ هڪ نقطي تي ڏسندي رهي. هن ڊرائيور سيٽ مٿان لڳل آرسيءَ ۾ ڏٺو. جتي هن کي اِهو چهرو تہ نظر آيو پر ڪاوڙيل ۽ ڪنور. هن ٻيئي هٿ اکين تي رکڻ گهريا: ’سهڻن جي ڪاوڙ بہ اکين تي.‘ پر ائين هو ڪري نہ سگهيو. هن کي لڳو تہ پاسي وارو همراهہ جوهہ پاٿي سوير ڪان هن ڏانهن ڏسي رهيو آهي ۽ هو ان گهري گهوري ڪان گهبرائجي دريءَ ڪان ٻاهر ڏسڻ لڳو. جتي وڻ تيزيءَ سان پنيان پڇي رهيا هئا. هن جي پاسي واري همراهہ ٻيڙي ڪيڏي ان جي پوچڙ کي ڏندن سان ڪتري ٿڪيو ۽ هن جو هانءُ ڪچو ٿيڻ لڳو: ’سڄي دنيا سڌري وئي...‘ ٻيڙي دکائي ان جو ٻرندڙ پاسو وات ۾ وجهي مٿون ڦوڪي دونهون پوچڙ ڪان ٻاهر ڪيڏي پوءِ پوچڙ وارو پاسو چپن ۾ رکي وڏو سوٽو هنيائين. دونهون نڪان واتان نڪري تاهڙ مال جيان هيڏانهن هوڏانهن تڙي پکڙي ويو. هن کي بخيليون اچڻ لڳيون. دل ۾ آيس تہ ٻيڙي سندس چپن مان کسي بوٽ هيٺان چچري ڇڏي.

”هل ٻڌي ڪرايو ڇڏاءِ.“ ڪنڊيڪٽر وري اچي پوڙهيءَ تي ڪڙڪيو هو. پوڙهيءَ وري بند مٺ مٿي ڪري ڪنڊيڪٽر جي ڪليل هٿ تي رکي کولي ڇڏي. ڪنڊيڪٽر بنا ڳڻڻ جي پيسا هيٺ اڇليا. چڙيا

پيسا چڙوچڙ تي ويا. ”ڪرايو پورو ڏي ٻُڍي“ پوڙهي هٿوراڙيون ڏئي پيسا ميڙڻ لڳي: ”اڄا ڪالهه سانجهيءَ جو انهيءَ ياڙي ۾ چڙهي آهيان. راتو واهه ياڙهو وڏي ويو آهي ڪيئن! مٺا ڏڪاريا سڄي ڏيهه کي ڏنگي ڪٽي رکيو اهنان.“ ڪنڊيڪٽر هڪ هٿ بس جي ڇت تي هنيو ۽ ٻئي هٿ سان پوڙهيءَ کي ڪنيڙاتيائين: ”اترو نيچي.“ هن ڏٺو ته اجرڪ واريءَ وڃ جي وراڪي وانگر پوڙهيءَ جي ڪنيڙاتيءَ مان ڪنڊيڪٽر جو هٿ ڇڏايو. هو ياڻ جهلي نه سگهيو ۽ انجڻ تي وڃي ڦهڪو ڪيائين. اتان مروءَ واري رومڙ ڪري اٿيو ته هن جي پاسي واري همراهه ڪهاڙو ڪٽي يڙڪو ڪاڏو: ”ڪلا ٺئي زائفان تي تو هٿ ڪٽين!“ ۽ هو اتي ئي دٻڪي ويهي رهيو. ”اڇي، هن مان ياڙو ڪٽ.“ ٻي ڄڻيءَ پرس کولي ڏهين جو نوٽ ڪنڊيڪٽر ڏانهن وڌايو.

هن کي لڳو ته هو پريل بس ۾ اگهاڙو ٿي ويو هو. صفا الف. آڱر وانگر. سيني جون اکيون هن ۾ ئي کتل هيون ۽ هن جو سارو وجود تنگ پروڻ ٿي ويو هو. ڪُسي ته رت ڦڙي نه نڪريس. هو بس جهلائي لهي پيو. الائي ڪٿي. ۽ بس هن جي منهن ۾ ڌوڙ ۽ دونهون ڇڏي اڳتي وڌي ويئي.

❐

آرسي ڪهاڻيون

مرتب: ولي رام ولڀ / ظفر حسن

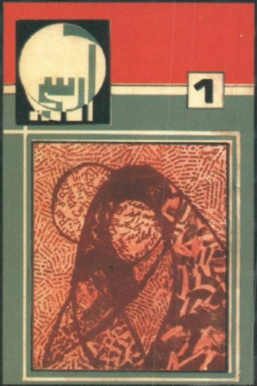

• نجم عباسي • سانول • سحر امداد • مدد علي سنڌي • ايشور چندر • قمر واحد
• ابراهيم خشڪ • محمود مغل • بشير موريائي • موتي لال جوتواڻي • حميد سنڌي
• علي بابا • انند کيماڻي • شوڪت حسين شورو • اندرا واسواڻي • نورالهديٰ شاهه
• شرجيل • روشن جسڪاڻي • طارق عالم • اخلاق انصاري • عمر قاضي

Phoenix books MMVII

پڙهندڙ نسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪَ ”لُڙهندڙ نسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندڙ، ياڙي، ڪاڙهو، ياڃوڪڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻ جي آسَ رکون ٿا.

پَڙهندڙ نَسل (پَـنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪـو بـہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهـڙي دعوىٰ ڪري تـو تـہ پَـڪَ ڄاڻو تـہ اُهو ڪُـوڙو آهـي. نہ ئي وري پَـنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪـڏهن ڪـو اهڙي ڪوشش ڪري تو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پَڙهندڙ نَسُل وارا پَـنَ بہ مختَلِف آهـن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. بيـن لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصيِ ۽ ٽالي لِڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَـنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِيـن. اهڙي حالت ۾ پَـنَ پاڻ هِڪَـٻِئي جي مدد ڪَـرڻ جـي اُصـولَ هيـٺ ڏي وَٺُ ڪنـدا ۽ غيرتجـارتي -non commercial رهنـدا. پَـنَ پـاران ڪتـابن ڪـي ڊِجيٽـائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪـو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪـرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن ڪي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پـو ٻيـو اهـم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪـڏهن ڪـو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَـنَ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڏِ کان وَڏِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليڪڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳِئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻَ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهہ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اٽڃاٽائي کي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاٽي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني‌ءَ جي نشاني آهي.

پَڙهندڙ نَسُل جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڇي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻچاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَڙهندڙ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بڻائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پَڙهندڙ نَسُل جا پَڙهندڙ سيني کي **ڇو، ڇالاءِ ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ياکي پائي ڇيو تہ ”منهنجا ياءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)